

Prefață

Gramatica limbii italiene se adresează acelor care au depășit stadiul de începători și tuturor acelor care vor să-și verifice și să-și consolideze cunoștințele de gramatică. S-au tratat numai fapte de limbă contemporană. Expunerea are un caracter descriptiv și normativ. Am semnalat în general cazurile când există oscilații în privința folosirii unor forme; de asemenea am menționat formele mai puțin folosite și cazurile de ambiguitate, în conceperea gramaticii, am pornit de la premiza cunoașterii gramaticii limbii române. Din acest motiv, definițiile ocupă un spațiu destul de redus, accentul principal căzând asupra paradigmelor limbii italiene.

Elaborarea unei gramatici în prezent pune probleme deosebit de dificile din punctul de vedere al metodei. Se cunosc lipsurile gramaticilor tradiționale. Se cunoaște de asemenea dezvoltarea extraordinară pe care au luat-o studiile de lingvistică în ultimul timp pe baza metodelor structurale și generativiste. Pornind însă de la considerentul că, cel puțin în această etapă, elaborarea unei gramatici structurale care să trateze toate aspectele unei limbi, este, dacă nu prematură, cel puțin foarte greu de realizat și că ea s-ar adresa numai specialiștilor în lingvistică și nu unui public larg, am preluat în mare parte ce ne-au oferit gramaticile tradiționale. Am încercat să sistematizăm pe cât posibil materialul și să dăm o expunere cât mai riguroasă. Am luat în considerație unele rezultate ale cercetărilor actuale precum și ale propriilor noastre cercetări, dar numai în măsura în care ele sunt deja un bun câștigat al gramaticii și nu cer eforturi deosebite de înțelegere.

Volumul prezentat cuprinde o parte de fonetică și ortografie. Am considerat că acest lucru este necesar întrucât deși fonetica nu face parte din gramatică, noțiunile de fonetică și ortografie italiană vor fi utile aici cititorului român.

Partea de gramatică este împărțită în Morfologie și Sintaxă, împărțirea este oarecum formală întrucât este greu să se facă o delimitare netă între cele două părți ale gramaticii. De aceea foarte multe probleme de sintaxă au fost tratate la morfologie.

Capitolul de morfologie tratează deci, în afara paradigmelor diferitelor părți de vorbire, caracteristicile lor sintactice, contextele în care pot să apară, condiționarea contextuală a interpretării semantice. Se pornește deci de la elementul constituent (partea de vorbire) la propoziție.

Capitolul de sintaxă este mai redus datorită asemănării mai pronunțate dintre sintaxa română și sintaxa italiană. În acest capitol s-a pornit de la tipuri abstracte de părți de propoziție sau propoziții către descrierea elementelor lor constitutive, pentru a ilustra diferitele posibilități de construcție.

Ordinea capitolelor este în linii mari cea tradițională.

Nu am tratat special problemele de topică, ci de asemenea, la fiecare parte de vorbire separat, și numai în cazul în care au existat deosebiri față de topica română. Considerăm că procedând astfel este facilitată consultarea unei gramatici ca instrument de lucru.

În ceea ce privește exemplele, am dat atâtea câte erau necesare. Am considerat că pentru o gramatică descriptivă și normativă a unei limbi străine, exemplele trebuie să fie cât mai simple și mai scurte, urmărind prin aceasta reținerea tiparelor de construcție și nu a lexicului. Semnul * așezat înaintea unui cuvânt sau a unei construcții arată că secvența respectivă este eronată.

Sperăm că, astfel, gramatica pe care o prezentăm va deveni un instrument util de lucru pentru cei care se ocupă de limba italiană.

Noțiuni de fonetică și ortografie

ALFABETUL (L'alfabeto)

§ 1. Alfabetul italian este compus din 21 de litere. Dăm între paranteze denumirea fiecărei litere:

A a	(a)	H h	(acca)	Q q	(qu)
B b	(bi)	I i	(i)	R r	(erre)
C c	(ci)	L l	(elle)	S s	(esse)
D d	(di)	M m	(emme)	T t	(ti)
E e	(e)	N n	(enne)	U u	(u)
F f	(effe)	O o	(o)	V v	(vu sau vi)
G g	(gi)	P p	(pi)	Z z	(zeta)

În afară de acestea, pentru transcrierea unor litere de origine străină se mai folosesc:

J j	(i lungă) pronunțat ca <i>i</i> sau ca în limbile de origine: <i>Ojetti</i> , pronunțat [Oietti], <i>jazz</i> , pronunțat [gets], <i>jabot</i> , pronunțat [jabo]
K k	(kappa): <i>kantiano</i> , pronunțat [kantiano], <i>koinè</i> , pronunțat [koinè]
W w	(vu doppia sau doppia vu): <i>wolframio</i> , pronunțat [volframio], <i>walzer</i> , pronunțat [valtser]
X x	(ics): <i>xenofobia</i> , <i>xilografo</i> , pronunțate ca în românește
Y y	(ipsilon sau i greca) pronunțat ca <i>i</i> : <i>yogurt</i> , <i>yoga</i>

VOCALELE (Le vocali)

§ 2. Dintre cele 5 vocale, *a*, *e*, *i*, *o*, *u* (cărora le corespund 5 litere), *a*, *i*, *u* se pronunță identic ca în limba română. La sfârșitul unui cuvânt, după o consoană, *i* are aceeași lungime ca în mijlocul cuvântului și formează silabă: *lupi* se pronunță ca în limba română *lupii*.

Vocala *e* la începutul unui cuvânt nu se pronunță diftongată în *ie* ca în limba română în cuvinte ca *el*, *este*. În italiană se pronunță ca *e* inițial din neologismele *examen*, *excursie*: *egli*, *esame*.

§ 3. *E* și *o* în silabă accentuată se pronunță fie deschis, ceea ce se notează¹ cu accent grav *è*, *ò*, fie închis ceea ce se notează cu accent ascuțit *é*, *ó*. În silabă neaccentuată *e* și *o* se pronunță numai cu sunet închis. Se poate spune deci că limba italiană prezintă 7 vocale în poziție accentuată: *a*, *è*, *e*, *i*, *ò*, *ó*, *u* și 5 vocale în poziție neaccentuată *a*, *e*, *i*, *o*, *u*: *pétto* (piept), *gélso* (dud), *fièvole* (slab), *létto* (pat); *céra* (ceară), *réte* (plasă), *séme* (sămânță), *séga* (fierăstrău); *sòglia* (prag), *stóрто* (strâmb, răsucit), *piòggia* (ploaie), *nò* (nu); *sógnò* (vis), *pólvere* (praf), *piovóso* (ploios), *nón* (nu).

¹ În afară de cazul în care vocala accentuată este și vocala finală a cuvântului, când accentul este notat întotdeauna grafic (v. § 17), pronunțarea deschisă sau închisă a vocalelor se notează numai în dicționare, gramatici, ghiduri etc. Vom nota accentele numai în acest capitol, în rest trebuie să se consulte dicționarul.

Pronunțarea deschisă sau închisă a vocalelor *e* sau *o* distinge sensul unor cuvinte, în rest identice:

Se pronunță <i>è</i>	Se pronunță <i>é</i>
<i>accétta</i> (acceptă, de la <i>accettare</i>)	<i>accétta</i> (secure)
<i>affétto</i> (afecțiune)	<i>affétto</i> (tai felii, <i>affettare</i>)
<i>collèga</i> (coleg, -ă)	<i>collèga</i> (leagă, <i>collegare</i>)
<i>vènti</i> (vânturi)	<i>vènti</i> (douăzeci).

Pronunțarea deschisă sau închisă a lui *e* și *o* nu se încadrează în reguli precise. Dăm mai jos câteva norme practice care acoperă numai o parte din lexicul limbii italiene.

Se pronunță *è* în:

- a) diftongul *ie*: *piède* (picior)
- b) terminațiile (de cele mai multe ori sufixe) următoare:
 - ello*, *-a*: *fratello* (frate), *cervello* (creier), *sorella* (soră), *rivoltella* (revolver)
 - ente*: *potente* (puternic), *segunte* (următor)
 - enza*: *benevolenza* (bunăvoință), *partenza* (plecare)
 - ento*, *-a*: *attento* (atent) *violento* (violent), *contento* (mulțumit)

—*endo*, -a: *stupendo* (uimitor), *tenda* (perdea; cort)
 —*ense*: *estense* (din familia Este)
 —*enso*: *dissenso* (neînțelegere), *intenso* (intens)
 —*ema*: *problema* (problemă), *teorema* (teoremă)
 —*eo*, -a: *liceo* (liceu), *Matteo* (Matei), *idea* (idee), *assemblea* (adunare)
 —*estre*, -o, -a: *terrestre* (terestru), *maestro* (maestru, învățător), *fînestra* (fereastră)
 —*ezio*, -a: *trapezio* (trapez), *inezia* (inepție)
 —*etico*, -a: *estetico* (estetic), *poetica* (poetică)
 —*eca*: *discoteca* (discotecă)
 —*enico*, -a: *ellenico* (elenic), *scenico* (scenic)
 —*etto* (când nu este diminutiv): *diretto* (direct) *oggetto* (obiect)
 —*esimo*, -a (când formează numerale ordinale): *ventesimo* (al douăzecilea).

Se pronunță é în următoarele terminații:

—*mento*, -*mente*: *avvenimento* (eveniment), *chiaramente* (clar)
 —*etto*, -a (când este diminutiv): *giovinetto* (tinerel), *motocicletta*

(motocicletă)

—*ezza*: *bellezza* (frumusețe), *altezza* (înălțime)
 —*ese*: *svedese* (suedez), *mese* (lună)
 —*eso*, -a: *acceso* (aprins), *difesa* (apărare)
 —*eccio*, -a: *boschereccio* (de pădure), *freccia* (săgeată)
 —*esimo* (când nu formează numerale ordinale): *feudalesimo* (feudalism)
 —*esco*, -a: *tedesco* (german), *affresco* (frescă), *scolaresca* (școlărie)
 —*egno*, -a: *regno* (regat), *rassegna* (revistă)
 —*eto*, -a: *oliveto* (pădure de măslini), *pineta* (pădure de pini)
 —*essa*: *professoressa* (profesoară), *promessa* (promisiune)
 —*evole*: *piacevole* (plăcut)
 —*etice*: *artefice* (meșter), *orefice* (giuvaergiu).

Se pronunță ò:

a) în diftongul *uo*: *cuore* (inimă)

b) în următoarele terminații (în general sufixe):

—*orio*, -a: *laboratorio* (laborator), *contraddittorio* (contradictoriu), *vittoria* (victorie)

—*otto*, -a: *giovannotto* (tânăr), *grassotta* (grasă)

—*occio*, -a: *grassoccio* (grăsuț)

—*occo*: *balocco* (jucărie)

—*occhio*: *ginocchio* (genunchi), *occhio* (ochi)

—(il)olo, -a: *figli(u)olo* (fiu), *spagn(u)ola* (spaniolă)

—*orico*, -a: *teorico* (teoretician; teoretic)

—*onico*: *sinfonico* (simfonic)

—*ogico*, -a: *analogico*

—*otico*, -a: *caotico* (haotic)

—*ologo*: *filologo* (filolog), *psicologo* (psiholog)

—*ometro*: *chilometro* (kilometru), *termometro* (termometru)

—*odromo*: *ippodromo* (hipodrom)

—*ografo*: *autografa* (autograf), *cinematografo* (cinematograf).

Se pronunță ó în următoarele terminații:

—*one*, -a sau -*ano*, -a: *padrone* (stăpân), *leone* (leu), *poltrona* (fotoliu), *perdono* (iertare), *persona* (persoană)

—*ione*: *azione* (acțiune), *opposizione* (opозиție), *passione* (pasiune), *ragione* (rațiune, motiv)

—*ore*, -a: *signore* (domn), *dolore* (durere), *stiratra* (călcătoreasă)

—*oso*, -a: *coraggioso* (curajos), *noioso* (plictisitor)

—*ondo*, -a: *rotondo* (rotund), *gioconda* (veselă)

—*onte*, -*onto*: *ponte* (pod), *racconto* (povestire)

—*ognolo*, -a: *amarógnolo* (amărui).

SEMIVOCAL, DIFTONGI ȘI TRIFTONGI (Semivocali, dittonghi, tritonghi)

§ 5. *I* și *u* se numesc semivocale atunci când formează împreună cu o altă vocală diftongi. Diftongii caracteristici limbii italiene sunt:

1. *ia*, *ie*, *io*, *iu*; *ua*, *ue*, *uo* (în care semivocala are primul loc): *piano* (încet), *siedo* (șed), *chiosco* (chioșc), *chiudi* (închizi), *guardia* (pază), *consueto* (obișnuit), *ruolo* (rol).

2. *ai*, *ei*, *oi*, *ui*; *au*, *eu* (în care semivocala are al doilea loc): *mai*

(niciodată), *Lei* (dumneavoastră), *lui* (el), *noi* (noi), *austriaco* (austriac), *europeo* (european), *neutro* (neutru).

Diftongii *ie* și *uo* sunt considerați mobili atunci când în timpul flexiunii cuvintelor sunt înlocuiți cu vocalele simple *e* și *o*: *vieni* (vii), *veniamo* (venim), *mi muovo* (mă mișc), *ci moviamo* (ne mișcăm) (v. §§ 187, 189).

Grupurile *ea*, *eo*, *ae*, *oe* nu constituie niciodată diftongi: *teatro* (teatru) pronunțat *te-a-tro*, *idea* (idee), pronunțat *i-de-a*, *Matteo* (Matei), pronunțat *Mat-te-o*, *paese* (țară; sat), pronunțat *pa-e-se*, *poema* (poem), pronunțat *po-e-ma*. În acest caz vocalele sunt în hiat. Se mai întâlnește hiatul când vocalele *i* sau *u* accentuate stau lângă alte vocale: *bugia* (minciună), pronunțat *bu-gi-a*.

Triftongii sunt formați din două semivocale și o vocală: *iuo*, *uoi*, *iei*, *uai*, *iai*: *giuoco* (joc), *suoi* (săi), *miei* (mei), *guai* (vai), *studiai* (am studiat). Triftongul *iuo* se evită în limba modernă, înlocuindu-se cu *io*: *gioco* în loc de *giuoco*.

CONSOANELE (Le consonanti)

§ 6. Consoanele pot fi simple (*amico* - prieten) sau duble (*letto* - pat) și în acest caz pronunțarea este mai puternică și mai lungă. Dublele pot diferenția sensul unor cuvinte: *penna* (pană; toc), *pena* (pedeapsă; chin), *leggo* (citesc), *lego* (leg). Cu unele excepții (v. § 9) toate consoanele limbii italiene pot fi duble. Consoanele duble apar numai în mijlocul cuvintelor, precedate de vocale și urmate fie de vocale, fie de *l* sau *r*: *quattro* (patru), *repubblica* (republică).

Consoanele *b*, *d*, *f*, *l*, *m*, *n*, *p*, *r*, *t*, *v* se pronunță ca în limba română. Ne vom opri numai asupra acelor consoane care prezintă diferențe:

§ 7. Consoanele *c* și *g* se pronunță gutural [k], [g] înainte de vocalele *a*, *o*, *u* și de consoanele *r* și *l*: *cuore* (inimă), *incanto* (farmec), *raccontare* (a povesti), *classe* (clasă), *crusca* (tărâțe); *riga* (rând), *gomito* (cot), *guarire* (a se vindeca), *grande* (mare), *gleba* (brazdă, pământ). Pentru pronunțarea guturală a lui *c* și *g* înainte de *e*

sau *i*, se intercalează între ele un *h* (ca în limba română): *chiave* (cheie), *che* (ce), *chiedere* (a cere), *ghiaccio* (gheață), *ghepardo* (ghepard). În ambele poziții cele două consoane pot fi duble: *accanito* (înverșunat), *agganciare* (a agăța cu un cârlig), *acchiappare* (a înșfăca), *agghiacciare* (a îngheța).

Înainte de *e* și *i*, *c* și *g* se pronunță palatal [č] sau [tɕ], [ğ] sau [dʝ] (ca în limba română): *cena* (cină), *ciliegia* (cireasă), *ginnastica* (gimnastică), *genere* (gen). În această poziție, prin dublare, ambele consoane se pronunță palatal, spre deosebire de limba română în care prima consoană se citește gutural și a doua palatal: *eccellente* (excelent), pronunțat [eccellente], *aggettivo* (adjectiv), pronunțat [aggettivo].

§ 8. În limba italiană *h* nu este o consoană, ci numai un semn grafic, o literă. El se folosește pentru pronunțarea guturală a lui *c* și *g* înainte de *e* sau *i* (v. mai sus); în unele interjecții: *ah!*, *oh!*, *ohi!*, *ahi!*, *ohime!*, *ahime!* și la formele de indicativ prezent ale verbului *avere*: *io ho*, *tu hai*, *egli ha*, *essi hanno* (v. § 161).

§ 9. Consoana *q* este urmată întotdeauna de *u* și o altă vocală în diftong: *quando* (când), pronunțat [kuando], *questo* (acesta), pronunțat [kuesto], *liquido* (lichid), pronunțat [likuido], *quotidiano* (cotidian), pronunțat [kuotidiano]. *Q* se pronunță dublu în *-cq-*: *acqua* (apă), pronunțat [akkua], *acquistare* (a cumpăra), pronunțat [akkuistare], *nacque* (s-a născut), pronunțat [nakkue]. Există o singură excepție: *soqqadro* din expresia *mettere a soqqadro* (a răvăși).

§ 10. *S* se pronunță surd (ca *s* în limba română):

— la începutul cuvântului, înainte de vocală: *sale* (sare), *seta* (mătase), *simile* (asemănător), *sosta* (oprire), *superfluo* (inutil). Se pronunță în general surd și în cuvintele compuse sau derivate în care al doilea element începe cu *s* + vocală: *girasole* (floarea-soarelui), *risolvere* (a rezolva);

— înainte de consoanele surde *p*, *t*, *c*, *f*, *q*: *spendere* (a cheltui), *stanco* (obosit), *aspirapolvere* (aspirator), *sforzo* (efort), *scarso* (redus), *squadra* (echipă);

— după o consoană: *mensa* (cantină), *borsetta* (geantă), *polso*

(încheietura mâinii);

— uneori în poziție intervocalică (pentru aceasta trebuie consultat însă un dicționar care indică pronunțarea): *casa* (casă), *cosa* (lucru), *così* (așa), *desiderare* (a dori), *naso* (nas), *riposarsi* (a se odihni), *inglese* (englez), *goloso* (lacom), *difesa* (apărare). Trebuie să se țină cont de faptul că dicționarele indică pronunțarea din dialectul toscan, care stă la baza limbii literare, în multe regiuni *s* intervocalic se pronunță sonor, ca *z* în limba română. Tendința de sonorizare este

puternică mai ales în regiunile nordice ale Italiei.

— când este dublu în poziție intervocalică: *spesso* (deseori), *fracasso* (gălăgie, zgomot).

S se pronunță sonor (ca *z* în limba română) :

—înaintea consoanelor sonore *b, d, g, m, n, l, r, v*: *sbrigersi* (a se grăbi), *sdentato* (fără dinți), *sgonfiare* (a dezumfla), *smarrire* (a pierde, a rățăci), *snello* (svelt; sprinten), *slancio* (elan), *sradicare* (a dezrădăcina), *svenire* (a leșina);

— de cele mai multe ori în poziție intervocalică: *esame* (examen), *isola* (insulă), *esaurire* (a epuiza), *paese* (țară; sat), *dodicesimo* (al doisprezecelea), *tesi* (teză).

S sonor nu este niciodată dublu.

§ 11. *Z* se pronunță surd [ts] (ca *ț* în limba română), simplu sau dublu în sufixele:

—*anza, -enza*: *danza* (dans, joc), *coincidenza* (coincidentă)

—*zione*: *azione* (acțiune), *eruzione* (erupție)

—*izia, -izio*: *giustizia* (justiție), *comizio* (miting)

—*ziare*: *pronunziare* (a pronunța)

—*onzolo*: *poetonzolo* (poet prost)

—*ezza*: *sicurezza* (siguranță), *fattezze* (trăsături ale chipului)

—*ozzo, -a*: *carrozza* (căruță).

Z se pronunță sonor, [dz] în sufixul verbal *-izzare*: *organizzare* (a organiza) și în derivatele sale: *organizzatore* (organizator), *organizzazione* (organizație) etc.

Pentru celelalte cazuri nu se pot indica reguli. Astfel:

— se citesc cu *z* surd [ts] cuvinte ca: *zampa* (labă), *zappa* (sapă),

zeppo (arhiplin), *zinco* (zinc), *zingaro* (țigan), *zio* (unchi), *zia* (mătușă), *zitella* (domnișoară bătrână), *zolfo* (sulf), *zoppo* (șchiop), *zucca* (dovleac), *zucchero* (zahăr), *zuffa* (încăierare, păruială), *zuppa* (supă) și derivatele lor; *attrezzo* (unealtă), *pezzo* (bucată), *pazzo* (nebun), *pozzo* (puț), *prezzo* (preț), *abbozzo* (schiță), *dazio* (vamă), *fazzoletto* (batistă, batic), *grazia* (grație), *mazzo* (buchet), *sazio* (sătul), *sbalzo* (salt), *scherzo* (glumă), *stizza* (mânie), *stuzzicare* (a zgândări);

— se citesc cu *z* sonor [dz] cuvinte ca: *zaino* (traistă), *zanzara* (țânțar), *zebra* (zebră), *zefiro* (zefir), *zelo* (zel), *zero* (zero), *zoologia* (zoologie), *azienda* (administrație, întreprindere), *azzurro* (albastru-deschis), *gazzetta* (ziar, gazetă), *mezzo* (mijloc; jumătate), *razzo* (rachetă), *pranzo* (prânz), *ribrezzo* (repulsie), *romanzo* (roman), *rozzo* (grosolan), *scorza* (scoartă). Pentru toate cazurile se recomandă să se recurgă la un dicționar care indică pronunțarea. Trebuie să se aibă însă în vedere că dicționarele indică pronunțarea toscană. Foarte multe cuvinte pronunțate cu *z* surd se pronunță în alte regiuni (mai ales în nord) cu *z* sonor.

În afară de consoanele prezentate mai sus limba italiană mai are trei consoane:

§ 12. [Ș] care corespunde lui *ș* din limba română și pe care grafia italiană îl reprezintă prin *se + e* sau *i*: *scena* (scenă), pronunțat [șena], *scendere* (a coborî), pronunțat [șendere], *scimmia* (maimuță), pronunțat [șimmia], *sciare* (a schia), pronunțat [șiare]. În aceste cazuri *e* sau *i* care urmează după *se* formează centrul silabei. Atunci când centrul silabei este o altă vocală, *se* este urmat numai de *i* (și nu și de *e*¹), acest *i* fiind un semn grafic pentru pronunțarea palatală a grupului de litere *se*: *sciopero* (grevă), pronunțat [șopero], *scienza* (știință), pronunțat [șentsa], *lasciare* (a lăsa), pronunțat [lașare], *coscienza* (conștiință), pronunțat [coșentsa], *sciocco* (prost), pronunțat [șocco], *sciupare* (a deteriora), pronunțat [șupare].

¹ Pentru că *i* se aude, deși mai slab, și formează diftong cu vocala care urmează (*e* nu formează diftong cu aceste vocale).

[Ș] nu se dublează niciodată dar se pronunță totdeauna puternic.

§ 13. [λ], căruia nu-i corespunde un sunet identic din limba

română, se pronunță ca un *l* muiat, palatal, ca în spaniolă *llamar*. Grafia italiană îl reprezintă prin *gl + i*: *figlio* (fiu), pronunțat [fîlo], *moglie* (soție), pronunțat [moʎe], *sbagliare* (a greși), pronunțat [zbaʎare]. Atunci când nu urmează *i*, *gl* se citește ca în română: *globo* (glob), *inglese* (englez). În câteva cuvinte culte *gli* se citește totuși nepalatalizat, ca în limba română: *glicerina* (glicerina), *glicine* (glicină), *glittica* (gliptică), *geroglifico* (hieroglific), *negligenza* (neglijență), *negligere* (a neglija), *ganglio* (ganglion), *anglicana* (anglican).

[λ] nu se dublează niciodată dar se pronunță întotdeauna puternic.

§ 14. [ŋ], care nu are un corespondent în limba română, se pronunță ca un *n* muiat urmat de *i* (ca în franceză *Bretagne* sau în spaniolă *niño*). Grafia italiană îl reprezintă prin *gn*: *bagno* (baie), pronunțat (baŋo), *signore* (domn), pronunțat (siŋore), *Bologna*, pronunțat [Boloŋa], *sogno* (vis), pronunțat [soŋo], *ingegnere* (inginer), pronunțat [iŋeŋere], *Spagna*, pronunțat [Spaŋa], *compagno* (tovarăș; coleg), pronunțat [compaŋo].

[ŋ] nu se dublează niciodată dar se pronunță puternic.

[ŋ] poate fi urmat de *i* numai când acesta reprezintă sau face parte dintr-o desinență gramaticală: *noi sogniamo* (noi visăm), unde desinența pentru pers. I pl. prezent indicativ este *-iamo*; *grugnire* (a grohăi); de asemenea în cuvântul *compagnia* (tovărășie), unde *i* este accentuat.

DESPĂRȚIREA ÎN SILABE

§ 15. La despărțirea în silabe se respectă următoarele reguli:

—O singură consoană formează silabă împreună cu vocala următoare: *ti-ra-re* (a trage), *ca-te-na* (lanț), *pa-ro-la* (cuvânt). În cuvintele compuse și derivate se poate uneori să se despartă elementele componente atunci când pot forma silabă: *dis-a-gio* (neplăcere) în loc de *di-sa-gio*,

—Grupul format din *consoană + l* sau *r* face parte din silaba următoare dacă ar putea sta și la început de cuvânt: *a-pri-re* (a deschide), *re-pli-ca* (replică), *in-gle-se* (englez).

—Consoanele *l, m, n, r*, urmate de alte consoane intră în aceeași silabă cu vocala precedentă: *al-tro* (altul), *em-po-rio* (magazin comercial), *pun-tu-ra* (înțepătură), *tor-bi-do* (tulbure).

—Grupul *s + consoană* nu se desparte, intrând în silaba următoare: *o-stel-lo* (adăpost, cămin), *fe-sti-vo* (festiv), *a-scol-ta-re* (a asculta).

—Consoanele duble (aici se încadrează și *-cq-*) stau în silabe diferite: *cam-mi-no* (drum), *not-te* (noapte), *rat-tri-sta-re* (a întrista), *sus-su-ro* (murmur), *cap-pel-lo* (pălărie), *fac-cia* (față), *ac-qui-sta-re* (a cumpăra).

—Nu se despart grupurile de litere care reprezintă un singur sunet: *fi-glia* (fiică), *o-gnu-no* (fiecare), *mon-ta-gna* (munte), *la-scia-re* (a lăsa).

—Apostroful nu poate sta la sfârșitul rândului: *del-la-mi-co* (al prietenului), *l'an-no* (anul).

ACCENTUL (L'accento)

§ 16. *Accentul tonic*, care indică silaba pronunțată mai intens dintr-un cuvânt, nu se notează grafic decât atunci când el cade pe ultima silabă și în alte câteva cazuri (v. § 17). În funcție de accentul tonic cuvintele limbii italiene se împart în:

—cuvinte oxitone (*parole tronche*) în care accentul cade pe ultima silabă și se notează grafic: *virtù* (virtute), *città* (oraș), *gioventù* (tineret), *perchè* (de ce; pentru că; pentru ca), *gridò* (strigă), *andrò* (voi merge);

—cuvinte paroxitone (*parole piane*) în care accentul cade pe penultima silabă și nu se notează grafic.

Majoritatea cuvintelor limbii italiene sunt paroxitone: *matita* (creion), *padre* (tată), *accanto* (alături), *paragone* (comparație);

—cuvinte proparoxitone (*parole sdrucciole*) în care accentul cade pe antepenultima silabă și nu se notează grafic: *gomito* (cot), *satellite* (satelit), *palpebra* (pleoapă), *albero* (copac), *ipocrita* (ipocrit), *apostrofa* (apostrof), *telefono* (telefon), *cinema* (cinema), *aneddoto*

(anecdotală);

—un număr redus de cuvinte au accentul pe a patra silabă de la sfârșit (*parole bisdruciole*), care de asemenea nu se notează: *essi desiderano* (ei doresc), *essi abitano* (ei locuiesc).

§ 17. *Accentul grafic*. Limba italiană folosește două accente grafice: grav (˘) și ascuțit (´). Accentul grav se folosește pentru vocalele *a, i, u* și *e, o* când acestea sunt deschise; accentul ascuțit pentru vocalele *e* și *o* când sunt închise¹.

¹ Unele tipografii italiene folosesc accentul ascuțit pentru *i* și *u*.

Accentul grafic se folosește:

—în cuvinte oxitone (*parole tronche*): *felicità* (fericire), *benchè* (deși), *caffè* (cafea; cafenea), *dirò* (voi spune), *tribù* (trib), *partì* (plecă);

—în câteva cuvinte monosilabice terminate în diftong: *può* (poate, de la *potere*), *più* (mai), *ciò* (aceasta), *già* (deja). *Qui* și *qua* se scriu însă fără accent;

—în câteva cuvinte monosilabice pentru a le distinge de omonimele respective:

<i>se</i> (dacă)	<i>sé</i> (sine)
<i>dà</i> (dă, de la dare)	<i>da</i> (de la; de pe)
<i>dì</i> (zi)	<i>dì</i> (de)
<i>e</i> (și)	<i>è</i> (este)
<i>la</i> (articol fem. sg.)	<i>là</i> (acolo)
<i>né</i> (nici)	<i>ne</i> (particulă pronominală);

— în unele cuvinte plurisilabice, pentru a le distinge de altele diferite numai prin accent: *ambìto* (dorit, de la *ambire*) — *àmbito* (mediu); *ancòra* (încă) — *àncora* (ancoră), *balìa* (putere, autoritate) — *bàlia* (doică), *capitàno* (căpitan) — *càpitano* (se întâmplă, de la *capitare*), *compìto* (îndeplinit) — *còmpito* (temă; sarcină); *Cupìdo* (Cupidon) — *cùpido* (lacom), *intìmo* (somez, de la *intimare*) — *intimo* (intim), *nettàre* (a curăți) — *nèttare* (nectar), *nocciòlo* (alun) — *nòcciolo* (sâmbure), *predìco* (predic, de la *predicare*) — *prèdico* (prezic, de la *predire*), *prìncipi* (principi, prinți) — *princìpi* (principii, idei), *subìto* (suferit, suportat de la *subire*) — *sùbito* (imediat, îndată).

ELIZIUNEA (L'elisione)

§ 18. Fenomenul de eliziune are loc atunci când se întâlnesc un cuvânt care sfârșește cu o vocală și un cuvânt care începe cu o vocală, cele două cuvinte făcând parte din același grup sintactic și semantic; în acest caz vocala finală a primului cuvânt cade și este înlocuită prin apostrof: *la amica* -> *l'amica* (prietena).

Eliziunea este obligatorie la articolele *lo, la, una* (v. § 40) și la respectivele prepoziții articulate (v. § 41), la adjectivele *bello* (v. § 58), *grande* (v. § 60), *santo* (v. § 37), (*buono* v. § 59), *questo* (v. § 106), *quello* (v. § 106), la prepoziția *di*: *il clima d'Italia* (clima Italiei). Prepoziția *da* nu se elidează decât în unele locuțiuni adverbiale pentru a nu se confunda cu *di*: *d'ora in poi* (de acum înainte), *d'altra parte* (pe de altă parte).

Eliziunea se face uneori la pronumele și particulele pronominale și adverbiale (v. § 87).

Adesea, în scris, eliziunea nu se face atunci când se trece de pe un rând pe altul: *lo / amico; la / avevo vista*.

APOCOPAREA (Il troncamento)

§ 19. Apocoparea este fenomenul prin care o vocală sau o silabă finală a unui cuvânt cade înaintea altui cuvânt. Apocoparea poate avea loc numai în cuvinte din mai multe silabe, în care ultima silabă nu este accentuată și care, prin căderea acestei vocale sau silabe se termină în *l, m, n, r*: *bel ragazzo* (băiat frumos), *gran che* (mare lucru), *amor patria* (dragoste de patrie), *esser giovane* (a fi tânăr). Apocoparea nu este obligatorie (v. §§ 37, 58, 59, 60, 106).

SUNETE DE LEGĂTURĂ

§ 18. —*d* eufonic final se adaugă conjuncțiilor *e* (și), *o* (sau) și

prepoziției *a* (la) atunci când urmează un cuvânt care începe cu vocală, pentru a evita întâlnirea acestora. Se folosește frecvent atunci când cuvântul următor începe cu aceeași vocală: *ed essi* (și ei), *ed allora* (și atunci), *io ed altri* (eu și alții); *tu od io* (tu sau eu); *penso ad altro* (mă gândesc la altceva), *ad ambedue* (la amândoi).

—*i* eufonic inițial se adaugă cuvintelor care încep cu *s* + consoană, și sunt precedate de cuvinte monosilabice terminate în *n* sau *r*: *Io scherzo* (gluma) — *per ischerzo* (în glumă); *Svizzera* (Elveția) — *in Isvizzera* (în Elveția).

MORFOLOGIA

(La morfologia)

SUBSTANTIVUL

(Il nome)

§ 21. Substantivul este o parte de vorbire flexibilă. În lanțul vorbirii substantivul poate îndeplini orice funcție sintactică. Din punct de vedere semantic substantivul se caracterizează prin posibilitatea de a denumi ființe, obiecte, noțiuni abstracte, fenomene ale naturii. Substantivul este o parte de vorbire principală care poate primi determinanți (articole, adjective) și poate fi substituită prin pronume.

Substantivele se pot clasifica din mai multe puncte de vedere.

Împărțirea substantivelor în *concrete*, (cele care denumesc ființe, lucruri, fenomene ale naturii percepute cu ajutorul simțurilor) și *abstracte* (cele care denumesc concepte, stări sau acțiuni) are la bază un criteriu semantic. În unele cazuri însă, este greu de stabilit dacă un substantiv este concret sau abstract (de ex. *sconfitta* — înfrângere). Pe de altă parte toate cuvintele din limbă sunt într-o anumită măsură abstracte întrucât implică un grad de generalizare. Din punct de vedere gramatical, distincția *concret-abstract* nu este relevantă.

Clasificarea substantivelor în nume *proprii* (care individualizează

o ființă sau un lucru în cadrul unei categorii) și nume *comune* (care denumesc categoria) are la bază tot un criteriu semantic. Acestei clasificări îi corespunde însă un comportament gramatical diferit uneori, deci, cel puțin în unele cazuri ea este relevantă.

GENUL SUBSTANTIVELOR

§ 22. În limba italiană există două genuri gramaticale: masculinul și femininul. În cadrul categoriei substantivelor „animate” genul gramatical corespunde în linii mari genului natural. Substantivele „inanimate” se repartizează între cele două genuri gramaticale fără să existe o motivare semantică. Astfel *tappeto* (covor), *cappello* (pălărie), *bosco* (pădure) sunt masculine, *testa* (cap), *matita* (creion), *foglia* (frunză) sunt feminine.

Genul gramatical se manifestă în acord cu determinanții substantivului din cadrul grupului nominal, cu adjectivul sau substantivul din cadrul predicatului nominal, cu participiul verbului la timpurile compuse formate cu auxiliarul *essere*: *Il tuo tappeto è bello* (Covorul tău este frumos); *Questo tappeto è stato lavorato da...* (Acest covor a fost lucrat de către...).

§ 23. Genul substantivelor după terminație. În multe cazuri genul gramatical poate fi dedus după terminație:

a) Substantivele care se termină în *-o* sunt în marea majoritate a cazurilor, masculine: *ragazzo* (băiat), *muro* (zid), *fuoco* (foc), *quaderno* (caiet). Fac excepție *mano* (mână), *radio* (radio), *dinamo* (dinam), *eco* (ecou) care sunt feminine. De asemenea sunt feminine substantivele *foto* (fotografie), *moto* (motocicletă), *auto* (automobil) care de fapt sunt abrevieri ale substantivelor *fotografia*, *motocicletta*, *automobile*.

b) Substantivele care se termină în *-a* sunt în general feminine: *donna* (femeie), *casa* (casă), *cartella* (servietă), *montagna* (munte). Fac excepție câteva substantive de origine greacă care se termină în *-ta* sau *-ma*: *atleta*¹ (atlet), *despota* (despot), *patriota*¹ (patriot), *pilota* (pilot), *poeta* (poet), *profeta* (profet), *assioma* (axiomă), *clima* (climă), *dogma* (dogmă), *dramma* (dramă), *emblema* (emblemă),

enigma (enigmă), *panorama* (panoramă), *poema* (poem), *problema* (problemă), *proclama* (proclamație), *programma* (program), *sistema* (sistem), *schema* (schemă), *telegramma* (telegramă), *tema* (temă), *teorema* (teoremă), care sunt masculine. *Cinema* (cinematograf) este de asemenea masculin, dar aici avem de-a face cu o abreviere a substantivului *cinematografo*.

¹ Poate fi și feminin când se referă la o persoană de sex feminin.

Sunt de asemenea masculine substantivele care se termină în sufixele *-ista* și *-cida*: *autista* (șofer), *artista* (artist), *comunista* (comunist), *farmacista* (farmacist), *pianista* (pianist), *turista* (turist), *omicida* (ucigaș), *matricida* (ucigaș de mamă). Când se referă la persoane de sex feminin, aceste substantive sunt feminine, și sunt regulate. La plural ele se deosebesc (§§ 27, 28).

¹ Sunt feminine când se referă la persoane de sex feminin.

Alte substantive masculine terminate în *-a*: *belga*¹ (belgian), *collega*¹ (coleg), *duca* (duce), *monarca* (monarh), *papa* (papă), *patriarca* (patriarh), *boia* (călău), *vaglia* (titlu de credit), *paria* (paria), *(non)nulla* (nimic, fleac), *capoccia* (șef).

c) Substantivele care se termină în *-e* pot fi atât masculine cât și feminine. De exemplu: *padre* (tată), *latte* (lapte), *mare* (mare) sunt masculine; *madre* (mamă), *arte* (artă, meșteșug), *chiave* (cheie) sunt feminine. Terminația *-e* nu poate fi deci socotită un criteriu pentru deducerea genului. Totuși câteva sufixe lexicale specifice masculinului sau femininului și care se termină în *-e* pot indica genul.

Astfel sunt masculine substantivele care se termină în:

-ore: *ardore* (ardoare), *calore* (căldură), *colore* (culoare), *dolore* (durere), *favore* (favoare), *fiore* (floare), *odore* (miros), *onore* (onoare), *rancore* (ranchiună, ură), *rigore* (rigoare), *stupore* (uimire), *sudore* (sudoare), *vapore* (abur), *valore* (valoare), *terrore* (teroare). Tot aici se încadrează substantivele care indică nume de agent terminate în *-tore* sau *-sore*: *lavoratore* (lucrător), *pittore* (pictor), *difensore* (apărător).

-one: *bastione* (bastion), *mattone* (cărămidă), *dormiglione* (somnoros), *brontolone* (morocănos). Face excepție *canzone* (cântec) care este feminin.

-ale: *animale* (animal), *ditale* (degetar), *capitale* (capital), *fanale* (far), *locale* (local), *pedale* (pedală), *pugnale* (pumnal), *ospedale* (spital), *scaffale* (dulap cu rafturi), *segnale* (semnal), *stivale* (cizmă), *tribunale* (tribunal).

Fac excepție *cambiale* (poliță), *capitale* (capitală), *finale* (finală, terminație), *morale* (morală), *paternale* (dojană), *spirale* (spirală) care sunt feminine. Ele sunt de fapt adjective substantivate care au luat genul substantivului alături de care se foloseau de obicei: *la lettera cambiale* (di cambio), *la predica paternale*, *la scienza morale*, *la linea spirale*, *la parte finale*, *la città capitale*.

-ile: *barile* (butoiaș), *canile* (cușca câinelui), *campanile* (clopotniță), *cortile* (curte), *fienile* (fânar), *fucile* (pușcă), *sedile* (scaun).

-ule: *grembiule* (sort), *padule* (băltoacă).

Sunt feminine substantivele care se termină în sufixele:

-ione: *azione* (acțiune), *dimostrazione* (demonstrație), *opinione* (opinie), *questione* (chestiune, problemă), *ragione* (judecată, motiv), *riunione* (reuniune). Fac excepție *rione* (raion), *prigione* (prizonier, termen poetic).

-aggine, *-ig(g)ine*, *-ug(g)ine*: *sfacciataggine* (neobrăzare), *stupiddaggine* (prostie), *vertigine* (amețeală), *ruggine* (rugină).

-trice: *scrittrice* (scriitoare), *pittrice* (pictoriță), *automotrice* (locomotivă Diesel), *lavatrice* (mașină de spălat rufe).

d) Substantivele care se termină în *-i* pot fi atât masculine cât și feminine. De exemplu *brindisi* (toast), *dì* (zi) sunt masculine. Foarte multe însă, de origine greacă, sunt feminine: *analisi* (analiză), *enfasi* (emfază), *estasi* (extaz), *crisi* (criză), *diagnosi* (diagnostic), *ipotesi* (ipoteză), *metamorfosi* (metamorfoză), *oasi* (oază), *sintesi* (sinteză). *Eclissi* (eclipsă) este feminin, uneori însă este folosit și cu acord în masculin.

e) Substantivele care se termină în vocală accentuată (*parole tronche*) pot fi atât masculine cât și feminine. Astfel *caffè* (cafea; cafea), *caucciù* (cauciuc), *fallò* (foc; făclie), *giovedì* (joi), sunt masculine; *tribù* este feminin.

Substantivele care se termină însă în *-tà* sau *-tù* sunt feminine: *bontà* (bunătate), *città* (oraș), *curiosità* (curiozitate), *felicità* (fericire),

novità (noutate), *onestà* (onestitate); *gioventù* (tineret), *schiavitù* (sclavie), *servitù* (servitute), *virtù* (virtute). Face excepție *podestà* (primar) care este masculin.

f) Substantivele care se termină în consoană sunt masculine: *album* (album), *camion* (camion), *film* (film), *lapis* (creion), *sport* (sport), *tram* (tramvai).

§ 24. *Genul substantivelor după sens.* După cum am mai arătat, genul gramatical corespunde în linii mari genului natural, în cadrul categoriei „inanimat” genul gramatical în general nu poate fi stabilit. Există totuși grupuri de substantive din aceeași sferă semantică care se caracterizează printr-un anumit gen gramatical. Normele pe care le dăm mai jos nu acoperă desigur decât o mică parte din substantivele limbii italiene și în același timp prezintă multe excepții.

1. Sunt de genul masculin:

a. Substantive care denumesc ființe de sex masculin: *padre* (tată), *nipote*¹ (nepot), *cavallo* (cal). Fac excepție *birba* (lichea, pungaș), *guida* (ghid, călăuză), *recluta* (recrut), *sentinella* (santinelă), *spia* (spion) care, deși se referă în general la persoane de sex masculin și feminin, formal sunt de genul feminin.

¹ Când se referă la o persoană de sex feminin este feminin: *la nipote* (nepoata).

b. Substantivele care denumesc arbori: *abete* (brad), *ciliegio* (cireș), *melo* (măr), *noce* (nuc), *pero* (păr), *pesco* (piersic). Fac excepție *quercia* (stejar), *palma* (palmier), *vite* (viță-de-vie), care sunt feminine.

c. Substantivele care denumesc metale sau aliaje: *oro* (aur), *argento* (argint), *bronzo* (bronz), *ferro* (fier), *piombo* (plumb), *platino* (platină), *rame* (aramă), *zinco* (zinc).

d. Substantivele care denumesc punctele cardinale: *nord*, *settentrione* (nord), *sud*, *mezzogiorno*, *meridiane* (sud), *est*, *levante*, *oriente* (est), *ovest*, *occidente*, *ponente* (vest).

e. Substantivele care denumesc lunile și zilele: *gennaio* (ianuarie), *settembre* (septembrie); *martedì* (marți), *venerdì* (vineri), *sabato* (sâmbătă). Face excepție *domenica* (duminică) care este feminin.

f. Substantivele, nume proprii, care denumesc:

—munți: *l'Imalaia* (Himalaia), *il Brennero* (Brenner), *gli Appennini* (Apeninii), *i Pirenei* (Pirineii). Fac excepție *le Alpi* (Alpii), *le Ande* (Anzii), *le Cevenne* (Cevenii).

—râuri și fluvii: *il Po* (Padul), *il Tevere* (Tibrul), *il Reno* (Rinul), *il Danubio* (Dunărea), *il Tamigi* (Tamisa), *il Volga* (Volga). Fac excepție *la Senna* (Sena), *la Loira* (Loara), *la Sava* (Sava), *la Drava* (Drava).

—lacuri: *il Garda* (Garda), *il Bolsena* (Bolsena), *il Trasimeno* (Trasimen).

2. Sunt de genul feminin:

a. Substantive care denumesc ființe de sex feminin: *madre* (mamă), *nipote* (nepoată), *leonessa* (leoaică). Fac excepție câteva substantive care, deși se referă la persoane de sex feminin, sunt masculine: *il soprano* (soprana), *il mezzosoprano* (mezosoprana).

b. Substantive care denumesc fructe: *ciliegia* (cireșă), *mela* (măr), *noce* (nucă), *pera* (pară), *pesca* (piersică), *uva* (struguri). Fac excepție substantivele *fico* (smochin; smochină), *lampone* (zmeur; zmeură), *limone* (lămâi; lămâie), *ananasso* (ananas), *mirtillo* (afin; afină), *ribes* (coacăz; coacăză) care denumesc atât arborele, planta cât și fructul, și care sunt masculine.

c. Substantive care denumesc științe: *chimica* (chimie), *fisica* (fizică), *linguistica* (lingvistică), *matematica* (matematică), *psicologia* (psihologie), *storia* (istorie).

d. Substantive care denumesc continente, țări, provincii, regiuni, orașe, insule: *Europa*, *America*, *Asia*, *Italia*, *România*, *Spagna*, *Argentina*, *Lombardia*, *Emilia*, *Baviera* (Bavaria), *Napoli*, *Milano*, *Roma*, *Bologna*, *Parigi*, *Bucarest*, *Sicilia*, *Sardegna*, *Corsica*, *Malta*.

Există însă multe excepții: *Belgio* (Belgia), *Brasile* (Brazilia), *Cile* (Chile), *Canada*, *Perù*, *Giappone* (Japonia), *Egitto* (Egipt), *Portogallo* (Portugalia), *Venezuela*, *Uruguay*, *Piemonte*, *Veneto*, *Cairo*, *Madagascar*.

3. În categoria substantivelor care denumesc animale în general nu se face distincția de sex și deci genul gramatical nu corespunde unui gen natural decât în puține cazuri. Ex.: *gatto* (motan); *gatta* (pisică). *Gatta* însă se folosește numai când se face referire la sex (și în unele

proverbe), în celelalte cazuri se folosește *gatto* indiferent de genul natural.

Câteva substantive au o singură formă, dar pot să fie de ambele genuri, fără însă ca genul gramatical să corespundă genului natural. Ex.: *il lepre* și *la lepre* (iepure), *il tigre* și *la tigre* (tigru), *il serpe* și *la serpe* (șarpe); în general se folosește mai mult una din cele două forme.

Pentru o serie de animale există forme diferite pentru cele două genuri: *bue* (bou), *toro* (taur), *vacca* (vacă), *mucca* (vacă de lapte), *montone* (berbec), *pecora* (oaie). Pentru cea mai mare parte însă există un singur substantiv, cu o singură formă, fie numai masculină, fie numai feminină, care se folosește indiferent de genul natural. Atunci când trebuie indicat sexul se adaugă *maschio* (mascul) sau *femmina* (femelă). De ex.: *un cardellino femmina* sau *la femmina del cardellino* (un sticlete femelă), *il maschio della iena* sau *la iena maschio* (o hienă mascul).

4. Literele alfabetului sunt substantive care se pot folosi atât ca masculine cât și, mai frecvent, ca feminine. Astfel se spune *un ci* (un c) sau *una ci*; *doppio pi* sau *doppia pi* (dublu p).

FORMAREA FEMININULUI SUBSTANTIVELOR

Nu toate substantivele care denumesc ființe pot marca cu mijloace gramaticale opoziția de gen natural. Pentru multe profesii nu există o formă pentru feminin.

De multe ori pentru cele două genuri există forme lexicale cu totul diferite: *padre* (tată) – *madre* (mamă); *fratello* (frate) – *sorella* (soră); *montone* (berbec) – *pecora* (oaie) etc.

Atunci când opoziția de gen se marchează cu mijloace gramaticale terminația formei de feminin nu depinde, de cele mai multe ori, de terminația formei de masculin și de aceea la formarea femininului se recomandă verificarea cu dicționarul.

O serie de substantive masculine, comune și proprii, terminate în *-o*, *-e* sau *-i* fac femininul în *-a*: *ragazzo* (băiat) — *ragazza* (fată), *cuoco* (bucătar) — *cuoca* (bucătăreasă), *dio* (zeu) — *dea* (zeiță),

Carlo — *Carla*, *signore* (domn) — *signora* (doamnă), *padrone* (stăpân) — *padrona* (stăpână), *Giuseppe* — *Giuseppa*, *Giovanni* — *Giovanna*.

Unele substantive masculine terminate în *-o* sau *-e* formează femininul cu ajutorul sufixului *-essa*: *medico* (doctor) — *medichessa* (doctoriță), *studente* (student) — *studentessa* (studentă), *dottore* (doctor) — *dottoressa* (doctor), *professore* (profesor) — *professoressa* (profesoară), *conte* (conte) — *contessa* (contesă), *a(b)bate* (abate) — *(ab)badessa* (stareță).

Tot cu ajutorul sufixului *-essa* formează femininul unele substantive care la masculin se termină în *-a*: *poeta* (poet) — *poetessa* (poetă), *duca* (duce) — *duchessa* (ducesă), *papa* (papa) — *papessa* (papesă). Femininul de la *podestà* (primar) este *podestaressa* (primăreasă).

Substantivele masculine formate cu ajutorul sufixului *-tore* formează femininul cu sufixul *-trice*: *imperatore* (împărat) — *imperatrice* (împărăteasă), *scrittore* (scriitor) — *scrittrice* (scriitoare), *attore* (actor) — *attrice* (actriță). Substantivul *possessore* (posesor) face la feminin *posseditrice* (posezoare) iar *difensore* (apărător) face la feminin *difenditrice* (apărătoare); există și forma *difensora* în limbaj familiar.

O serie de substantive masculine terminate în *-a* și toate substantivele terminate în *-ista* sau *-cida* au aceeași formă pentru feminin: *il belga* (belgian) — *la belga* (belgiană), *il collega* (coleg) — *la collega* (colegă), *l'atleta* (atlet) — *l'atleta* (atletă), *il patriota* (patriot) — *la patriota* (patriotă), *il pianista* (pianist) — *la pianista* (pianistă), *il violinista* (violonist) — *la violinista* (violonistă), *il fraticida* (ucigaș de frate) — *la fraticida* (ucigașă...).

La plural se realizează opoziția de gen (v. §§ 27, 28).

Unele substantive terminate în *-e* au aceeași formă pentru masculin și pentru feminin. Opoziția de gen nu este marcată nici la plural: *il nipote* (nepot) — *la nipote* (nepoată), *il cantante* (cântăreț) — *la cantante* (cântăreață).

Câteva substantive formează femininul cu ajutorul sufixului *-ina*: *eroe* (erou) — *eroina* (eroină), *re* (rege) — *regina* (regină), *gallo*

(cocoș) — *gallina* (găină).

Pentru marcarea genului la animale a se vedea § 24, 3.

Unele substantive prezintă mai multe forme de feminin cu diferențe de semnificație. De exemplu: *fattora* (nevastă de fermier), *fattoressa* (slujnică la o fermă) și *fattrice* (iapă destinată reproducerii). Altele, în special cele care se referă la animale, prezintă mai multe forme pentru masculin, cu aceeași rădăcină lexicală sau cu rădăcini diferite. De exemplu, masculul caprei (*la capra*) este *il becco* (țap) dar și *il capro* sau *il caprone*. Masculul oii (*la pecora*) este *il montone* (berbec) dar și *il pecoro*.

§ 26. *Opoziția de gen gramatical*, atunci când nu corespunde unei diferențe de gen natural, poate distinge cuvinte cu sensuri lexicale diferite. Opoziția se poate stabili a) între cuvinte cu formă identică dar de gen diferit, sau b) între cuvinte cu terminații diferite și genuri diferite. Ea corespunde unor sensuri diferite dar înrudite ale aceluiași cuvânt sau unor cuvinte complet diferite și deci care seamănă întâmplător.

- a) *il trombetta* (trompetist) — *la trombetta* (trompetă)
- il vaglia* (titlu de credit) — *la vaglia* (vitejie, bravură)
- il camerata* (camarad) — *la camerata* (dormitor comun)
- il pianeta* (planetă) — *la pianeta* (patrafir)
- il boa* (șarpe boa) — *la boa* (geamandură)
- il fine* (scop) — *la fine* (sfârșit)
- il fronte* (front) — *la fronte* (frunte)
- b) *il baleno* (fulger) — *la balena* (balenă)
- il costo* (cost) — *la costa* (coastă)
- il colpo* (lovitură) — *la colpa* (vină)
- il foglio* (foaie) — *la foglia* (frunză)
- il fodero* (teacă) — *la foderă* (căptușeală; husă)
- il manico* (mâner) — *la manica* (mâneacă)
- il punto* (punct) — *la punta* (vârf)
- il pozzo* (puț) — *la pozza* (baltă)
- lo scalo* (escală) — *la scala* (scară)
- il mazzo* (bucet) — *la mazza* (măciucă)
- il pianto* (plâns) — *la pianta* (plantă; talpă; plan)

il sego (seu) — *la sega* (ferăstrău)

PLURALUL SUBSTANTIVELOR

PLURALUL SUBSTANTIVELOR MASCULINE

§ 27. Toate substantivele masculine care marchează opoziția de număr au la plural terminația *-i*, indiferent de terminația singularului.

Substantivele masculine terminate la singular în *-a*: *poeta* (poet) — *poeti*, *problema* (problemă) — *problemi*, *autista* (șofer) — *autisti*.

Cele care la singular se termină în *-ca*, *-ga* păstrează la plural sunetul velar al finalei tematice: *-chi*, *-ghi*: *monarca* (monarh) — *monarchi*, *collega* (coleg) — *colleghe*. Face excepție *belga* (belgian) — *belgi*.

Substantivele masculine care la singular se termină în *-e*: *signore* (domn) — *signori*, *fiume* (râu; fluviu) — *fiumi*, *ponte* (pod) — *ponti*.

Substantivele masculine terminate în *-o*: *giardino* (grădină) — *giardini*, *tempo* (timp) — *tempi*, *libro* (carte) — *libri*.

Substantivele a căror temă se termină în *-i* neaccentuat pierd acest *-i* la plural: *sorcio* (șoarece) — *sorci*, *viaggio* (călătorie) — *viaggi*, *specchio* (oglină) — *specchi*, *ringhio* (mârâit) — *ringhi*, *fascio* (mănunchi) — *fasci*, *figlio* (fiu) — *figli*. În toate aceste cazuri, acest *i* din temă are numai rolul de a modifica sunetul consoanelor precedente. El nu are valoare silabică. În cazul unor substantive ca *studio* (studiu; birou), *ozio* (trândăvie), *desiderio* (dorință), acest *i* poate avea valoare silabică și uneori pentru plural apare grafia cu doi *i* sau cu un accent circumflex pe singurul *i* al pluralului: *studii*, *ozii*, *desiderii* sau *studî*, *ozî*, *desiderî*. În limba contemporană se renunță la acest tip de grafie pentru plural. Ea mai apare pentru a evita unele echivocuri. Astfel pluralul lui *odio* (ură) se scrie *odii* pentru a-l deosebi de *odi* (pers. a II-a sing., ind. prez. a verbului *udire* — a auzi).

Substantivele a căror temă se termină în *-i* (accentuat) păstrează la plural și acest *-i*: *zio* (unchi) — *zii*, *pendio* (pantă) — *pendii*.

Substantivele terminate în *-co* fac pluralul în *-chi* păstrând caracterul velar al finalei tematice, în afară de cele terminate în *-ico* și *-iaco* care fac pluralul palatalizând consoana finală a temei (în *-ici*,

-iaci): *affresco* (frescă) — *affreschi*, *parco* (parc) — *parchi*, *fuoco* (foc) — *fuochi* dar *amico* (prieten) — *amici*, *medico* (medic) — *medici*, *austriaco* (austriac) — *austriaci* (*ubriaco* nu se termină în -iaco ci în -iàco și face deci la plural *ubriachi*).

Fac excepție următoarele substantive care deși nu se termină în -ico sau -iaco, la plural palatalizează consoana: *greco* (grec), *equivoco* (echivoc), *monaco* (călugăr), *porco* (porc), *sindaco* (primar) și deci au la plural formele *greci*, *equivoci*, *monaci*, *porci*, *sindaci*.

Pe de altă parte următoarele substantive, deși se termină în -ico, fac pluralul în -ichi: *beccafico* (pitulice), *bilico* (cumpănă, echilibru), *caprifico* (smochin sălbatic), *carico* (încărcătură), *farnetico* (delir), *fico* (smochin), *incarico* (însărcinare), *intrico* (învălmășeală; amestec; complicație), *lombrico* (râmbă; limbric), *panica* (mei), *pappafico* (pânză de corabie), *pizzico* (înțepătură), *plico* (plic), *rammarico* (regret), *scarico* (descărcare), *solletico* (gâdilatul), *strascico* (târâre; trenă), *umbilico* (ombilic), *vallico* (pas, trecătoare; vârtelniță).

Câteva substantive masculine pot face pluralul în două feluri, în general una dintre cele două forme fiind mai frecventă:

farmaco (doctorie) — *farmachi*, rar *farmaci*, *fondaco* (magazin) — *fondachi*, rar *fondaci*, *intonaco* (tencuială) — *intonachi*, rar *intonaci*, *manico* (mâner) — *manichi*, rar *manici*, *parroco* (paroh) — *parrochi*, rar *parroci*, *stomaco* (stomac) — *stomachi*, rar *stomaci*, *traffico* (trafic) — *traffichi*, rar *traffichi*.

Substantivele terminate în -go păstrează la plural caracterul velar al finalei tematice, -ghi: *albergo* (hotel) — *alberghi*, *dialoga* (dialog) — *dialoghi*, *luogo* (loc) — *luoghi*. Fac excepție substantivele care se termină în -ologo și indică nume de profesie; acestea la plural palatalizează finala tematică:

geologo (geolog) — *geologi*; *psicologo* (psiholog) — *psicologi*, dar *monologa* (monolog) — *monologhi* și *prologo* (prolog) — *prologhi*. De asemenea palatalizează finala tematică *asparago* (sparanghel) — *asparagi*. Câteva substantive admit două forme la plural: *chirurgo* (chirurg) — *chirurgi* sau *chirurghi*; *antropofaga* (antropofag) — *antropofagi* sau *antropofaghi*, *sarcofago* (sarcofag) — *sarcofagi* sau *sarcofaghi*. Câteva substantive masculine au forme

neregulate pentru plural: *uomo* (om) — *uomini*, *dio* (zeu) — *dei*, *bue* (bou) — *buoi*, *tempio* (templu) — *templi*.

PLURALUL SUBSTANTIVELOR FEMININE

§ 28. Desinența de plural a substantivelor feminine depinde de desinența singularului.

Substantivele feminine care la singular au desinența -a, la plural au desinența -e: *stanza* (cameră) — *stanze*, *sorella* (soră) — *sorelle*.

Substantivele care se termină în -ca sau -ga la singular păstrează la plural caracterul velar al finalei tematice, -che sau -ghe: *formica* (furnică) — *formiche*, *pesca* (piersică) — *pesche*, *collega* (colegă) — *colleghe*.

Substantivele care se termină la singular în -cia, -gia sau -scia cu *i* neaccentuat, pierd acest *i* la plural: -ce, -ge, -sce. De ex.: *faccia* (față) — *facce*, *spiaggia* (plajă) — *spiagge*, *fascia* (fâșie) — *fasce*. Fac excepție substantivele *camicia* (cămașă), *audacia* (îndrăzneală), *ferocia* (ferocitate), *perspicacia* (perspicacitate), *efficacia* (eficacitate) care la plural păstrează pe *i* din temă (*camicie*, *audacie*, *ferocie*, *perspicacie*, *efficacie*) pentru a se deosebi de substantivul *camice* (halat) și respectiv de adjectivele *audace* (îndrăzneț), *feroce* (feroce), *perspicace* (perspicace), *efficace* (eficace). În ce privește substantivele *valigia* (valiză), *ciliegia* (cireasă), *provincia* (provincie) se oscilează la plural între cele două posibilități: *valige* și *valigie*, *ciliege* și *ciliegie*, *province* și *provincie*. Tendința este ca, atunci când terminația -cia, -gia este precedată de o consoană, pluralul să fie -ce, -ge, iar când este precedată de o vocală să fie -cie, -gie.

Substantivele a căror temă se termină în -i accentuat, fac pluralul în mod regulat, păstrând acest *i*: *bugia* (minciună) — *bugie*, *farmacia* (farmacie) — *farmacie*.

Substantivele feminine care se termină în -e la singular au la plural desinența -i (ca și substantivele masculine terminate în -e): *luce* (lumină) — *luci*, *automobile* (automobil) — *automobili*.

Substantivul *mano* (mână) are la plural desinența -i: *mani*. Substantivele *ala* (aripă) și *arma* (armă) au la plural desinența -i: *ali*,

armi. Substantivul *eco* (ecou), feminin la singular, devine la plural masculin, formând pluralul ca orice substantiv masculin: *echi*.

§ 29. O serie de substantive cu desinența -o, masculine la singular, la plural primesc desinența -a și intră în acord cu femininul: *paio* (pereche) — *paia*, *uovo* (ou) — *uova*, *miglio* (milă) — *miglia*, *riso* (râs, râset) — *risa*, *centinaio* (sută) — *centinaia*, *migliaio* (mie) — *migliaia*, *cogno* (unitate de măsură pentru lichide) — *cogna*.

SUBSTANTIVE INVARIABILE

§ 30. O serie de substantive nu marchează opoziția singular-plural. Ele sunt invariabile, iar numărul este dedus din acord. În această categorie se încadrează:

—substantivele care se termină în vocală accentuată (*parole tronche*): *città* (oraș; orașe), *caffè* (cafea; cafele);

—substantivele monosilabice: *re* (rege; regi), *tè* (ceai; ceaiuri);

—substantivele care se termină în -i: *tesi* (teză; teze), *crisi* (criză; crize), *analisi* (analiză; analize);

—substantivele care se termină în -ie: *specie* (specie; specii), *serie* (serie; serii). Face excepție substantivul *moglie* (soție) care la plural pierde desinența -e a singularului: *mogli*. *Superficie* (suprafață) admite la plural ambele posibilități: *superficie* sau *superfici*;

—câteva substantive masculine terminate în -a: *boia* (călău; călăi), *boa* (șarpe boa; șerpl...), *vaglia* (titlu de credit; titluri...), *paria* (paria), *(non)nulla* (fleac; fleacuri);

—substantivele terminate în consoană, de origine străină: *tram* (tramvai; tramvaie), *film* (film; filme), *sport* (sport; sporturi), *lapis* (creion; creioane), *camion* (camion; camioane), *bus* (autobuz; autobuze);

—substantivele prescurtate (tot de origine străină): *cinema* (cinematograf; cinematografe), *auto* (mașină; mașini), *foto* (fotografie; fotografii), *dinamo* (dinam; dinamuri);

—numele proprii de familie care la plural indică membrii unei familii: *i Malavoglia* (familia Malavoglia), *gli Sforza* (familia,

casa Sforza);

—substantivele compuse dintr-un verb și un substantiv la plural: *lustrascarpe* (lustragiu; lustragii), *stuzzicadenti* (scobitoare; scobitori); din două verbe: *saliscendi* (clanță; clanțe), *dormiveglia* (stare de dormitare); dintr-un verb și un adverb: *posapiano* (persoană înceată și flegmatică; persoane...).

SUBSTANTIVE CU DOUĂ FORME DE PLURAL

§ 31. Unele substantive masculine terminate în -o la singular au două forme de plural: una regulată, cu desinența -i și alta, cu desinența -a, care intră în acord cu femininul. Aceste substantive se numesc „nomi sovrabbondanti nel plurale” (substantive cu mai multe forme de plural). Acestei diferențe de formă la plural îi corespunde o diferență de semnificație. În general pluralul în -a are sens colectiv: *anello* (inel) — *anelli* (inele)

anella (inele de păr, bucle)

braccio (braț) — *bracci* (brațe de copac, de apă etc.)

braccia (brațe ale omului)

carro (car) — *carri* (care)

carra (conținutul carelor)

cervello (creier) — *cervelli* (opinii; ~ *elettronici*—mașini electronice)

cervella (creierul unui om)

ciglio (geană) — *cigli* (marginii ale drumului, ale șanțului)

ciglia (gene ale ochiului)

corne (corn) — *corni* (corni, instrumente muzicale)

corna (coarne ale animalelor)

dito (deget) — *diti* (degete, considerate separat)

dita (degete)

filo (fir) — *fili* (fire, în sens concret)

fila (fire ale unei conjurații etc.)

frutto (fruct) — *frutti* (fructe, roade)

frutta (fructe, la masă)

fondamento (bază, fundament) — *fondamenti* (baze ale unei științe, ale unui stat)

fondamenta (temelii ale unei case)
grido (strigăt) — *gridi* (strigăte ale animalelor)
grida (strigăte ale oamenilor)
labbro (buză) — *labbri* (margini ale unei răni, ale unei gropi)
labbra (buze ale omului)
lenzuolo (cearceaf) — *lenzuoli* (cearceafuri, luate separat)
lenzuola (garnitură de pat)
membro (membru) — *membri* (membri)
membra (membre, mâini și picioare)
muro (zid) — *muri* (ziduri, considerate separat)
mura (ziduri ale unei cetăți)
osso (os) — *ossi* (oase, considerate separat)
ossa (oase ale unei ființe, schelet)
urlo (urlet) — *urli* (urlete ale animalelor)
urla (urlete ale oamenilor).

La alte substantive, forme de plural cu desinența *-a* apar mai ales în expresii, în mod normal folosindu-se pluralul regulat în *-i*. Nu există însă o diferență de sens între cele două forme de plural la substantive ca: *gomito* (cot), *ginocchio* (genunchi), *calcagno* (câlcâi), *cuoio* (piele). Ex.: *tirare le cuoia* (a muri), *ragionare con le gomita* (a gândi cu picioarele), *gettarsi alle ginocchia di qualcuno* (a se arunca la picioarele cuiva), *avere uno alle calcagna* (a avea pe cineva pe urme).

Pluralele *castella*, *filamenta*, *vestigia*, *vestimenta* de la *castello* (castel), *filamento* (filament), *vestigio* (vestigiu), *vestimento* (îmbrăcăminte) sunt literare și puțin folosite.

Uneori, forma de plural în *-a* a fost interpretată drept un singular feminin (în unele cazuri apărând și un plural regulat feminin în *-e*). Astfel, se comportă uneori ca substantive feminine la singular, pluralele *frutta* (fructe, la masă), *legna* (lemne pentru ars), *gesta* (fapte de vitejie).

SUBSTANTIVE DEFECTIVE

§ 32. Unele substantive se folosesc fie numai la singular, fie

numai la plural. Ele alcătuiesc categoria substantivelor defective. Există foarte puține substantive propriu-zis defective din punct de vedere gramatical. Cele mai multe se consideră ca atare pentru că sunt folosite cu preponderență la un singur număr, fiind foarte rar folosite la celălalt număr, și cu sensul uneori modificat. Astfel *forbici* (foarfeci), la singular, *forbice*, are sensul figurat de „bârfitor, gură rea”.

1. În categoria substantivelor defective de plural se încadrează :
—unele substantive abstracte: *tema* (teamă), *giustizia* (dreptate), *superbia* (trufie), *schiavitù* (sclavie), *paura* (frică), *fame* (foame), *sete* (sete), *bontà* (bunătate);
—unele substantive colective: *copia* (abundență), *plebe* (plebe), *prole* (copii, descendență);
—substantive care denumesc substanțe: *fiele* (fiere), *pepe* (piper), *sangue* (sânge), *alluminio* (aluminiiu). În cadrul acestor substantive pluralul ar indica „varietăți de...”;
—numele unor sărbători: *Natale* (Crăciun), *Pasqua* (Paști), *Pentecoste* (Rusalii);
—substantive concepute ca unice: *equatore* (ecuator), *universo* (univers). (Noțiunea de unicitate este, evident, relativă.)

Toate aceste substantive cer acord în singular.

2. În categoria substantivelor defective de singular, în afară de defectivele propriu-zise ca *nozze* (nuntă), *esequie* (înmormântare), *calende* (calende), *idi* (ide), *ferie* (vacanță, concediu) se mai încadrează substantive care indică obiecte compuse din două sau mai multe părți: *tenaglie* (clește), *occhiali* (ochelari), *redini* (hățuri), *calzoni* (pantaloni) sau substantive care indică obiecte concepute ca pluralitate: *dintorni* (împrejurimi), *spiccioli* (mărunțiș), *stoviglie* (vase, vâsărie). Acordul se face întotdeauna la plural.

Opoziția de număr poate uneori să distingă sensuri lexicale diferite:

- ferro* (fier, metal) — *ferri* (fiare, lanțuri)
ceppo (bușean, trunchi) — *ceppi* (obadă, lanțuri, instrument de tortură pentru picioare)
rosto (cioc de pasăre; rât) — *rostri* (tribună în forul roman)

gente (lume, oameni) — *genți* (popoare, națiuni)
costume (obicei, obișnuință) — *costumi* (moravuri).

PLURALUL SUBSTANTIVELOR COMPUSE

§ 33. Substantivele compuse se împart în patru categorii după felul în care formează pluralul:

- a) prin flexionarea celui de al doilea element: *bassorilievo* (bazorelief) — *bassorilievi*;
- b) prin flexionarea primului element: *capostazione* (șef de gară) — *capistazione*;
- c) prin flexionarea ambelor elemente: *caposaldo* (punct de plecare, premiză) — *capisaldi*;
- d) substantivul este invariabil la plural: *bucaneve* (ghiocel, ghiocel).

În afară de regula enunțată la capitolul substantivelor invariabile, § 30, (substantive compuse din verb + substantiv la plural, din două verbe sau dintr-un verb + adverb) toate celelalte reguli de formare a pluralului au o valoare aproximativă, întrucât comportă multe excepții. Se recomandă în toate cazurile folosirea dicționarului.

Substantivele compuse din două substantive formează pluralul schimbând desinența elementului al doilea, când fuziunea este bine realizată sau când termenul principal este al doilea element: *cavolfiore* (conopidă) — *cavolfiori*, *manoscritto* (manuscris) — *manoscritti*, *arcobaleno* (curcubeu) — *arcobaleni*. Fac excepție unele substantive compuse cu *capo* pe care le vom trata mai jos.

Când termenul principal este primul element, care este determinat de al doilea, atunci acest prim element primește marca de plural: *pescespada* (pește spadă) — *pescispada*. Aici se încadrează multe substantive compuse cu *capo* în sens de „șef de...”: *caposquadra* (șef de echipă) — *capisquadra*. Face excepție *pescecani* (rechin) — *pescicani*.

În cadrul substantivelor compuse dintr-un substantiv și un adjectiv, ambele elemente se pun la plural: *cassaforte* (casă de fier, de bani) — *casseforti*, *cartastraccia* (hârtie de împachetat) — *cartestracce*. Face excepție *palcoscenico* (scenă, podium) —

palcoscenici.

Când adjectivul precedă însă substantivul, de obicei marchează pluralul numai substantivul: *bassorilievo* (bazorelief) — *bassorilievi*, *francobollo* (timbru) — *francobolli*, *mezzogiorno* (amiază) — *mezzogiorni*. Fac totuși excepție *mezzaluna* (semilună) — *mezzelune*, *mezzatinta* (culoare intermediară) — *mezzetinte*.

Substantivele compuse dintr-un verb și un substantiv la singular rămân fie invariabile, fie modifică substantivul component: *cacciavite* (șurubelniță; șurubelnițe), *portafoglio* (portmoneu; portmonee), dar *parafulmine* (paratrăznet) — *parafulmini*, *parafrango* (apărătoare de noroi la mașini) — *parafranghi*.

Rămân invariabile (v. § 30) substantivele compuse dintr-un verb și un substantiv la plural, din două verbe sau dintr-un verb și un adverb.

Substantivele formate dintr-o prepoziție sau un adverb și un substantiv uneori a) sunt invariabile, alteori b) marchează pluralul: a) *senzatetto* (vagabond; vagabonzi), *senzapatria* (renegat; renegați), dar b) *dopopranzo* (după-amiază) — *dopopranzi*, *sovrastuttura* (suprastructură) — *sovrastutture*.

§ 34. Substantivele masculine compuse cu *capo* nu sunt niciodată invariabile. Întrucât nu se respectă o regulă în formarea pluralului, dăm mai jos lista principalelor substantive în componența cărora intră *capo*:

capobanda (șef de orchestră) — *capibanda*
capocaccia (maestru de vânătoare) — *capicaccia*
capoclasa (șef de clasă, premiant) — *capiclasa*
capocomico (director de trupă) — *capocomici* sau *capicomici*
capocuoco (șef bucătar) — *capocuochi* sau *capicuochi*
capodivisione (șef de serviciu) — *capidivisione*
capodopera (capodoperă) — *capidopera*
capofabbrica (șef de producție) — *capifabbrica*
capofamiglia (cap de familie) — *capifamiglia*
capofila (cap de rând) — *capifila*
capogiro (amețeală) — *capogiri*
capoguardia (șef de gardieni) — *capiguardia*
capolavoro (capodoperă) — *capolavori*, rar *capilavori*

capoletto (sul de pânză la căpătâiul patului) — *capoletti*, *capiletto*
capolista (cap de listă) — *capilista*
capoluogo (capitală de provincie, de district) — *capoluoghi*,
capiluoghi

capomastro (maistru șef) — *capomastri*, *capimastri*
capomusica (capelmaistru) — *capimusica*
capoparte (șef de partid) — *capiparte*
capopopolo (conducător de popor, de răscoală) — *capipopolo*
capoposto (șef de post; vameș) — *capiposto*
caposaldo (punct fix, premiză) — *capisaldi*, rar *caposaldi*
caposcala (palier) — *capiscala*
caposcuola (șef de școală, de curent) — *capiscuola*
caposezione (șef de secție) — *capisezione*
caposquadra (șef de echipă) — *capisquadra*
capostanza (șef de birou) — *capistanza*
capostazione (șef de gară) — *capistazione*
capostipite (strămoș) — *capostipiti*
capotavola (cel ce stă în capul mesei) — *capitavola*
capotecnico (șef de serviciu tehnic) — *capitecnici*
capotreno (șef de tren) — *capitreno*, *capotreni*
capoverso (cap de vers, de rând, alineat) — *capoversi*.

Substantive cum sunt *capoclasse*, *capofila*, *capolista*, *caposquadra*, *capostanza*, *capotavola* când se referă la persoane de sex feminin sunt feminine și invariabile la plural.

DECLINAREA SUBSTANTIVELOR

§ 35. În limba italiană declinarea este analitică. Substantivele nu au desinențe cazuale. Cazurile se exprimă cu ajutorul prepozițiilor. În cazul în care substantivul este articulat cu articolul hotărât unele prepoziții se unesc cu articolul formând *prepoziții articulate* (v. § 41).

-Genitivul este exprimat cu ajutorul prepoziției *di*:

Il libro di Giovanni (cartea lui Ion); *Questo libro è di Giovanni* (Această carte este a lui Ion); *lo spuntar del sole* (răsăritul soarelui); *la caduta dei corpi* (căderea corpurilor); *lo studio delle scienze*

(studiul științelor); *la fine della guerra* (sfârșitul războiului).

-Dativul este exprimat cu ajutorul prepoziției *a*: *Offro un regalo a Guglielmo* (Îi ofer un cadou lui Guglielmo); *Chiedo all'amico un'informazione* (Cer prietenului o informație).

-Acuzativul nu are o marcă specifică. Funcția de complement direct rezultă din poziția substantivului față de verb și față de subiect: *(Io) vedo Marco* (Eu îl văd pe Marco); *Ascolto una canzone* (Ascult un cântec); *Il cacciatore uccide un orso* (Vânătorul omoară un urs).

Prepozițiile *di* și *a*, în afară de genitiv și dativ exprimă foarte multe tipuri de relații. În afara acestor prepoziții mai sunt și altele care ajută la exprimarea unor raporturi sintactice. Din cauza aceasta discutarea categoriei de caz la substantiv în limba italiană nu se justifică. Exemplele de mai sus pentru genitiv și dativ sunt date prin prisma flexiunii pronominale și a cazurilor respective din limba română. Nu întotdeauna cazurile corespund în cele două limbi.

SUBSTANTIVAREA

§ 36. În principiu orice parte de vorbire poate fi substantivată:

Verbe: *Il camminare a piedi fa bene alla salute* (Mersul pe jos este bun pentru sănătate)

Adjective: *Tutti amano il bello* (Toți iubesc frumosul)

Numerale: *Ho avuto un nove in matematica* (Am luat un 9 la matematică)

Prepoziții: *Il per e il con sono preposizioni* (Per și con sunt prepoziții)

Conjunții: *Con tanti se e ma non concluderemo niente* (Cu atâția dacă și dar nu vom ajunge la nici un rezultat)

Adverbe: *Il troppo stropia* (Ce-i prea mult nu-i sănătos)

Interjecții: *Sono stufo dei suoi ohime* (Sunt sătul de oftaturile lui).

În afară de o substantivare mai mult sau mai puțin ocazională, foarte multe adjective provenite din participii verbale s-au substantivat și sunt folosite cu un anumit sens numai ca substantive: *comandante* (comandant), *brillante* (brilant), *corrente* (curent), *presidente* (președinte), *agente* (agent), *cantante* (cântăreț), *tenente*

(locotenent), *tessuto* (țesătură), *scelta* (alegere), *ferito* (rănit), *fidanzato*, *-a* (logodnic, -ă), *scoperta* (descoperire), *promessa* (promisiune), *offerta* (ofertă), *spesa* (cheltuială).

SUBSTANTIVUL *SANTO*, *-A*

§ 37. Substantivul *santo*, *-a* prezintă la singular, atunci când este urmat de un nume propriu, forme diferite (este o problemă de fonetică). Formele acestui substantiv (la origine un adjectiv substantivat) depind de inițiala numelui propriu care urmează (cu rol de apozitie). Astfel la masculin există formele: *san* (obținută prin apocopare) înaintea numelor care încep cu o consoană exceptând pe *s* + consoană: *San Pietro*, *San Giovanni*, *San Carlo*, *San Zeno*; *sant'* (obținută prin eliziune) înaintea numelor care încep cu o vocală: *Sant'Antonio*, *Sant'Angelo*; *santo* înaintea numelor care încep cu *s* + consoană: *Santo Stefano*.

Forma elidată se mai poate întâlni când *santo* este adjectiv și precedă un substantiv care începe cu o vocală: *sant'uomo* (om sfânt).

La feminin, finala *-a* se elidează înaintea numelor care încep cu vocală: *Sant'Agnese*, *Sant'Elena*; când numele începe cu o consoană se folosește forma *santa*: *Santa Cecilia*, *Santa Chiara*, *Santa Maria*.

TIPOLOGIA SUBSTANTIVELOR

§ 38. În funcție de numărul și repartiția formelor care se realizează pentru cele patru combinații (masc. sg., masc. pl., fem. sg., fem. pl.) și care rezultă din acord (cu adjectivul, articolul etc.) în limba italiană există următoarele tipuri de substantive¹:

Tipul I cuprinde substantive cu patru forme corespunzătoare celor patru combinații de valori: *bambino*, *bambini*, *bambina*, *bambine* (copil...), *lavoratore*, *lavoratori*, *lavoratrice*, *lavoratrici* (lucrător...), *studente*, *studenti*, *studentessa*, *studentesse* (student...), *poeta*, *poeti*, *poetessa*, *poetesse*².

¹ În stabilirea tipurilor s-au luat în considerație numai substantive la care schimbarea genului sau numărului nu antrenează schimbări de sens. Nu s-au

luat în considerație substantivele care pentru formarea femininului (sau respectiv, masculinului) recurg la altă temă lexicală.

² Variația desinențelor a fost studiată în cap. *Pluralul substantivelor* (§§ 27-37).

Tipul II cuprinde substantive cu trei forme: o singură formă pentru masc. sg. și fem. sg., o formă pentru masc. pl., și o formă pentru fem. pl.: *socialista*, *socialisti*, *socialiste* (socialist...). La singular genul rezultă numai din acord.

Tipul III cuprinde substantive cu trei forme: o singură formă pentru masc. sg. și fem. pl., o formă pentru masc. pl. și o formă pentru fem. sg.: *padrone*, *padroni*, *padrona* (stăpân...), *signore*, *signori*, *signora* (domn...). Diferența de număr și gen între formele de masc. sg. și fem. pl. rezultă numai din acord.

Tipul IV cuprinde substantive tot cu trei forme repartizate astfel: o singură formă pentru masc. sg. și masc. pl., o formă pentru fem. sg. și o formă pentru fem. pl.: *re*, *regina*, *regine* (rege...), *podestà*, *podestaressa*, *podestaressa* (primar...). La formele de masculin, numărul rezultă numai din acord.

Tipul V cuprinde substantive cu două forme, una pentru singular, masc. și fem. și una pentru plural masc. și fem.: *nipote*, *nipoti* (nepot...), *cantante*, *cantanti* (cântăreț...). Genul rezultă deci întotdeauna din acord.

Tipul VI cuprinde substantive cu o singură formă pentru toate cele patru combinații de valori: *affittacamere* (cel care închiriaza camere...). Atât genul cât și numărul reies din acord.

Tipul VII cuprinde substantive care realizează numai două combinații de valori, masc. sg. și masc. pl. cărora le corespund două forme: *quaderno*, *quaderni* (caiet...), *capostazione*, *capistazione* (șef de gară...).

Tipul VIII cuprinde substantive care prezintă două forme pentru combinațiile fem. sg. și fem. pl.: *lampada*, *lampade* (lampă...), *ferrovia*, *ferrovie* (cale ferată...).

Tipul IX cuprinde substantive care prezintă două forme: o formă pentru masc. sg. și o formă pentru fem. pl.: *paio*, *paia* (pereche...), *uovo*, *uova* (ou...). Tot aici se încadrează substantive ca *membra*, *membra*¹.

¹ *Membro, membri* se încadrează la tipul VII. Clasificarea se justifică întrucât sensurile diferite de la plural există și la singular. Rezultă deci că sunt două substantive cu sensuri diferite, omonime la singular și diferite la plural.

Tipul X cuprinde substantive cu o singură formă pentru masc. sg. și masc. pl.: *caffè* (cafea...), *cinema* (cinematograf...), *film* (film...), *lustrascarpe* (lustragiu...).

Tipul XI cuprinde substantive cu o singură formă pentru fem. sg. și fem. pl.: *città* (oraș...), *specie* (specie...), *foto* (fotografie...).

Următoarele patru tipuri cuprind substantivele defective de număr:

Tipul XII cuprinde substantive cu o singură formă pentru masc. sg.: *pepe* (piper).

Tipul XIII cuprinde substantive cu o singură formă pentru masc. pl.: *occhiali* (ochelari).

Tipul XIV cuprinde substantive cu o singură formă pentru fem. sg.: *fame* (foame).

Tipul XV cuprinde substantive cu o singură formă pentru fem. pl.: *nozze* (nuntă).

ARTICOLUL (L'articolo)

§ 39. Articolul este determinantul cel mai important al substantivului în sensul că fiind cel mai abstract, deci mai general, este și cel mai frecvent. După felul în care determină substantivele, deci în funcție de semnificație, articolele sunt: a) hotărâte, b) nehotărâte sau c) partitive. În lanțul vorbirii, articolul care în limba italiană este numai proclitic, nu este accentuat¹. Articolul se acordă în gen și număr cu substantivul pe care-l determină.

¹ În enunțul *vedo un cavallo* articolul *un* nu este accentuat. În cazul accentuării *un* este numeral (văd un cal, nu mai mulți).

ARTICOLUL HOTĂRÂT (L'articolo determinativo o definito)

§ 40. Formele articolului hotărât sunt:

	<i>Sing.</i>	<i>Pl.</i>
<i>Masc.</i>	<i>il</i>	<i>i</i>
	<i>lo</i>	<i>gli</i>
	<i>l'</i>	
<i>Fem.</i>	<i>la</i>	<i>le</i>
	<i>l'</i>	

Pentru masculin singular există trei variante poziționale: *il*, *lo*, *l'*. Folosirea uneia sau alteia dintre cele trei variante depinde de inițiala substantivului determinat. În cazul în care între articol și substantiv este intercalat unul sau mai multe adjective (calificative sau determinative) alegerea articolului depinde de inițiala acestui adjectiv, deci de inițiala cuvântului imediat următor:

—articolul *il* se folosește înaintea substantivelor (sau adjectivelor, v. mai sus) care încep cu o consoană în afară de *s* + consoană, *z*, *pn*, *ps*, *gn*, *x*, *i* semivocalic¹: *il ragazzo* (băiatul), *il sole* (soarele), *il mio amico* (prietenul meu), *il grande scrittore* (marele scriitor);

¹ *i* urmat de o vocală cu care intră în aceeași silabă (v. § 5).

—articolul *lo* se folosește înaintea substantivelor (sau adjectivelor) care încep cu *s* + consoană, *z*, *pn*, *ps*, *gn*, *x*, *i* semivocalic: *lo specchio* (oglindea), *lo zio* (unchiul), *lo pneumococco* (pneumococul), *lo psicologo* (psihologul), *lo gnocco* (gălușca), *lo xilofono* (xilofonul), *lo Iugoslavo* (iugoslavul), *lo iato* (hiatul), *lo stesso autore* (același autor). Unele gramatici italiene consideră că înaintea substantivelor care încep cu *gn* sau *x* nu este obligatoriu articolul *lo*, ci se va folosi articolul *il*. Articolul *lo* mai apare în expresiile *per lo più* (de obicei, în general) și *per lo meno* (cel puțin);

—articolul *l'* se folosește înaintea substantivelor sau adjectivelor care încep cu o vocală. (Este de fapt articolul *lo* elidat). Ex.: *l'affresco* (fresca), *l'epilogo* (epilogul), *l'olivo* (măslinul),

l'uccello (pasărea).

Pentru masculin plural există două variante poziționale:

—articolul *i* se folosește în cazurile în care la singular se utilizează articolul *il*: *i ragazzi* (băieții), *i miei amici* (prieteni mei), *i grandi scrittori* (marii scriitori);

—articolul *gli* se folosește în cazurile în care la singular apar variantele *lo* sau *l'*: *gli specchi* (oglinzile), *gli zii* (unchii), *gli psicologi* (psihologii), *gli Iugoslavi* (iugoslavii), *gli stessi amici* (aceeași prieteni), *gli affreschi* (frescele), *gli olivi* (măslinii), *gli uccelli* (păsările). Articolul *gli* poate fi elidat înaintea substantivelor care încep cu *i*, dar în limba modernă această eliziune este evitată. Se preferă *gli Italiani* și nu *gl'Italiani* (italienii). Articolul *gli* se folosește în mod excepțional înaintea substantivului *dei* (zei): *gli dei* (pentru a evita la genitiv secvențe ca *dei dei*). În scrisori, la exprimarea datei se mai folosește uneori o formă veche a articolului masc. pl., *li*: *Verona, li 29 novembre 1968*. Limba modernă a renunțat însă la articol.

Pentru feminin singular există variantele *la* și *l'*:

—articolul *la* se folosește înaintea substantivelor (sau adjectivelor) care încep cu o consoană: *la madre* (mama), *la zia* (mătușa), *la sfumatura* (nuanța), *la mia amica* (prietena mea);

—articolul *l'* se folosește înaintea substantivelor (sau adjectivelor) care încep cu vocală: *l'anima* (sufletul), *l'immensa nave* (vaporul imens), *l'ultima parte* (ultima parte). În limba contemporană se poate întâlni articolul *la* neelidat înaintea unei vocale: *la interessante conferenza* (interesanta conferință);

—pentru feminin plural există o singură formă: *le*: *le madri* (mamele), *le zie* (mătușile), *le amiche* (prietenele).

Articolul hotărât precedă substantivul și determinanții săi: *la mia proposta* (propunerea mea), *la prima volta* (prima dată), *i tre fratelli* (cei trei frați), *la bella estate* (frumoasa vară).

Articolul hotărât este precedat numai de determinanții *tutto*, *-a*, *-i*, *-e* (tot,...), *ambo*, *ambedue* (amândoi, amândouă): *ambo le mani* (amândouă mâinile), *ambedue i figli* (amândoi fiii), *tutta la gente* (toată lumea), *tutti i miei primi cinque cari compagni* (toți primii cinci

dragi tovarăși ai mei).

PREPOZIȚIILE ARTICULATE

§ 41. Atunci când substantivul cu articol hotărât este precedat de una din prepozițiile *di*, *a*, *da*, *su*, *in*, această prepoziție se unește cu articolul formând așa-zisele prepoziții articulate. Astfel *di* + *il ragazzo* = *del ragazzo* (al băiatului, despre băiat). Dăm mai jos schema prepozițiilor articulate cu toate formele articolului hotărât.

Articol Prepoziție	masculin					feminin		
	singular			plural		singular		plural
	<i>il</i>	<i>lo</i>	<i>l'</i>	<i>i</i>	<i>gli</i>	<i>la</i>	<i>l'</i>	<i>le</i>
<i>di</i>	<i>del</i>	<i>dello</i>	<i>dell'</i>	<i>dei</i>	<i>degli</i>	<i>della</i>	<i>dell'</i>	<i>delle</i>
<i>a</i>	<i>al</i>	<i>allo</i>	<i>all'</i>	<i>ai</i>	<i>agli</i>	<i>alla</i>	<i>all'</i>	<i>alle</i>
<i>da</i>	<i>dal</i>	<i>dallo</i>	<i>dall'</i>	<i>dai</i>	<i>dagli</i>	<i>dalla</i>	<i>dall'</i>	<i>dalle</i>
<i>su</i>	<i>sul</i>	<i>sullo</i>	<i>sull'</i>	<i>sui</i>	<i>sugli</i>	<i>sulla</i>	<i>sull'</i>	<i>sulle</i>
<i>in</i>	<i>nel</i>	<i>nello</i>	<i>nell'</i>	<i>nei</i>	<i>negli</i>	<i>nella</i>	<i>nell'</i>	<i>nelle</i>

Exemple: *il padre del bambino* (tatăl copilului); *parlava al pubblico* (vorbea publicului); *vado dal medico* (merg la medic); *traduco dall'inglese* (traduc din engleză); *metto il libro sulla scrivania* (pun cartea pe birou); *nel centro della città* (în centrul orașului).

Prepozițiile *con* și *per* pot fuziona cu articolul hotărât dar limba contemporană preferă să le folosească separat. Se mai folosesc însă formele *col* (con + *il*): *col tempo* (cu timpul), mai rar *coi* (con + *i*); *collo* (con + *lo*), *coll'* (con + *l'*) și *cogli* (con + *gli*) sunt foarte rare. Foarte rar mai apar *pel* (per + *il*) și *pei* (per + *i*).

În limba literară mai veche se mai întâlnesc formele apostrofate *de'*, *a'*, *ne'*, *co'* în loc de *dei*, *ai*, *nei*, *coi* sau formele separate *de la*, *de le*, *a la* etc. în loc de *della*, *delle*, *alla* etc.

ARTICOLUL NEHOTĂRÂT (L'articolo indeterminativo o indefinito)

§ 42. Formele articolului nehotărât sunt:

	<i>Sing.</i>	<i>Pl.</i>
<i>Masc.</i>	un	dei
	uno	degli
<i>Fem.</i>	una	delle
	un'	

Pentru masculin singular există două variante poziționale:

—*un* se folosește înaintea substantivelor (sau adjectivelor) care încep cu o consoană (în afară de *s* + consoană, *z*, *pn*, *ps*, *gn*, *x*, *i* semiconsonantic) sau cu o vocală: *un quaderno* (un caiet), *un mio amico* (un prieten de-al meu), *un grande scrittore* (un mare scriitor), *un affresco* (o frescă), *un uccello* (o pasăre);

—*uno* se folosește înaintea substantivelor (sau adjectivelor) care încep cu *s* + consoană, *z*, *pn*, *ps*, *gn*, *x*, *i* semiconsonantic: *uno scrittore* (un scriitor), *uno psicologo* (un psiholog), *uno zio* (un unchi).

Pentru feminin singular există două variante poziționale, *una* și *un'* care apar în aceleași contexte ca și articolele hotărâte *la* și respectiv *l'*: *una donna* (o femeie), *una studentessa* (o studentă), *un'amica* (o prietenă).

La plural nu există forme specifice de articol nehotărât. Se folosesc, în această situație, formele de plural ale articolului partitiv (prepoziția *di* unită cu articolul hotărât). Pentru masculin plural sunt două variante poziționale a căror distribuție nu corespunde perfect cu aceea a formelor de singular ale articolului nehotărât. Forma *dei* se folosește înaintea substantivelor (sau adjectivelor) care încep cu o consoană în afară de *s* + consoană, *z*, *pn*, *ps*, *gn*, *x*, *i* semiconsonantic: *dei ragazzi* (băieți, niște băieți), *dei grandi scrittori* (niște mari

scriitori). Forma *degli* se folosește în toate celelalte cazuri (adică în fața substantivelor sau adjectivelor care încep cu *s* + consoană, *z*, *pn*, *ps*, *gn*, *x*, *i* semiconsonantic sau cu vocală): *degli scrittori* (niște scriitori), *degli iugoslavi* (niște iugoslavi), *degli affreschi* (niște fresce), *degli uccelli* (niște păsări).

Pentru feminin plural se folosește forma *delle* în toate contextele: *delle donne* (niște femei), *delle studentesse* (niște studente), *delle amiche* (niște prietene).

La plural se mai folosesc în această funcție adjectivele nehotărâte *alcuni*, *-e* (unii, unele) sau *certi*, *-e* (anumiți, -e) cu sens oarecum diferit: *Ho parlato con alcuni amici* (Am vorbit cu câțiva prieteni).

La plural mai există și posibilitatea articolului zero atunci când substantivul respectiv este precedat de o prepoziție: *Ho parlato con amici*. Formele articolului nehotărât *dei*, *degli*, *delle* nu pot să însoțească un substantiv precedat de prepoziția *di*. Se va spune: *Ho degli amici* (Am prieteni) dar *le lettere di alcuni amici* (scrisorile unor prieteni). În cazul genitivului nu poate apărea articolul zero. Nu se poate spune *le lettere di amici*, ci *le lettere di alcuni amici* sau *le lettere di certi amici*.

ARTICOLUL PARTITIV (L'articolo partitivo)

§ 48. Articolul partitiv este format din prepoziția *di* și articolele hotărâte. Articolul partitiv nu poate însoți un substantiv precedat de prepoziția *di*: *compro del burro* (cumpăr unt), dar *ho bisogno di burro* (am nevoie de unt) (a se vedea și § 50).

FOLOSIREA ȘI VALORILE ARTICOLULUI

§ 41. *Articolul hotărât* se poate folosi în fața oricărui substantiv comun (pentru numele proprii v. § 54). Articolul hotărât arată că persoana sau obiectul desemnat de substantiv a fost deja identificat. Despre acest substantiv există o referire fie în contextul lingvistic, fie în cel situațional sau este cunoscut fără a fi fost menționat anterior. În

acest sens articolul hotărât are aceeași funcție ca și în limba română.

Spre deosebire de limba română, în italiană după prepoziții se folosesc foarte frecvent substantive cu articol hotărât chiar dacă aceste substantive nu au alți determinanți: *nella bottiglia* (în sticlă); *Scendo dalla macchina* (Cobor din mașină); *Vado dalla sorta* (Merg la croitoreasă); *Scrivo sulla lavagna* (Scriu pe tablă); *Rispondo alla lettera* (Răspund la scrisoare); *L'atlante è nel cassetto* (Atlasul este în sertar); *Sono venuto senza il quaderno* (Am venit fără caiet).

Uneori însă și în limba italiană în cazul folosirii foarte frecvente se renunță la articol: *andare a scuola* (a merge la școală), *essere in classe* (a fi în clasă) (v. expresiile fixe, § 52).

Alteori însă prezența sau absența articolului distinge două sensuri: *resistenza di ferro* (rezistență de fier), *la resistenza del ferro* (rezistența fierului).

Articolul hotărât poate arăta că substantivul este luat în sensul cel mai general: *Lo scrittore non è meno utile dell'operaio* (Scriitorul nu este mai puțin folositor decât muncitorul); *I giovani amano la natura* (Tinerii iubesc natura).

Articolul hotărât are uneori valoare demonstrativă: *Devo tornare entro la settimana* = *entro questa settimana* (Trebuie să mă întorc până la sfârșitul acestei săptămâni); *Per la circostanza hanno offerto un pranzo* = *per questa circostanza* (Cu această ocazie au oferit un prânz).

Articolul hotărât poate avea și valoare distributivă: *Ci vedevamo la domenica* = *ogni domenica* (Ne vedeam duminica, în fiecare duminică); *Ho pagato le calze cento lire il paio* = *ogni paio* (Am plătit ciorapii 100 lire perechea, fiecare pereche).

§ 45. Adjectivele posesive sunt de regulă precedate de articol hotărât, mai rar de articol nehotărât: *le mie intenzioni* (intențiile mele), *i loro genitori* (părinții lor), *un mio libro* (o carte de-a mea). Atunci când substantivul însoțit de adjectiv posesiv este la vocativ articolul se omite: *ragazzo mio!* (băiatul meu!), *mio caro amico!* (dragul meu amic!).

Atunci când adjectivele posesive *mio*, *tuo*, *suo*, *nostro*, *vostro* precedă nume de rudenie ca *padre* (tată), *madre* (mamă), *fratello*

(frate), *sorella* (soră), *figlio* (fiu), *figlia* (fiică), *zio* (unchi), *zia* (mătușă), *nipote* (nepot, nepoată), *marito* (soț), *moglie* (soție), articolul hotărât este omis dacă:

—aceste substantive sunt la singular: *mio fratello*, dar *i miei fratelli*, *mio figlio* dar *i miei figli*;

—substantivele nu au sufix diminutival sau augmentativ: *mia sorella* dar *la mia sorellina*;

—substantivele nu sunt determinate de un adjectiv: *mia madre* dar *la mia cara madre*.

Să se observe că în prezența posesivului *loro* nu se omite niciodată articolul: *il loro fratello*. Pentru omiterea articolului trebuie să fie îndeplinite toate aceste condiții.

În cazul altor substantive - nume de rudenie - omiterea articolului este facultativă: *nonno*, -a (bunic, -ă), *cugino*, -a (văr, vară), *cognato*, -a (cumnat, cumnată), *suocero*, -a (socru, soacră), *genero* (ginere), *nuora* (noră), *patrigno* (tată vitreg), *matrigna* (mamă vitregă), *figliastro* (fiu vitreg), *figliastra* (fiică vitregă), *sorellastra* (soră vitregă), *fratellastro* (frate vitreg) etc.

Adjectivele posesive *sua* și *vostra* omit de obicei articolul când sunt urmate imediat de substantivele: *Altezza* (Alteță), *Eccellenza* (Excelență), *Maestà* (Maestate), *Signoria* (Domnia), *Santità* (Sfinția): *Vostra Altezza*, *Vostra Signoria*, *Sua Maestà*. La plural însă articolul este obligatoriu: *le Loro Eccellenze*, *le Vostre Signorie*.

§ 46. Articolul hotărât servește la substantivarea oricărei părți de vorbire: *il ricco* (bogatul, bogătașul), *il fantastico* (fantasticul, elementul fantastic), *il perchè e il come* (cauza și modul).

Articolul hotărât se folosește în exprimarea orelor când lipsește substantivul *ore*: *sono le sette* (este ora șapte), *e l'una* (este ora unu), *alle tre* (la trei).

§ 47. Articolul hotărât corespunde și articolului adjectival din limba română:

a) Articolul hotărât adăugat la forma de comparativ a adjectivelor formează superlativul relativ: *più bello* (mai frumos) — *il più bello* (cel mai frumos), *i più belli* (cei mai frumoși).

b) Articolul hotărât precedă numerele ordinale: *il terzo giorno* (a

treia zi); *l'attività del terzo giorno* (activitatea celei de a treia zile).

c) În numele unor domnitori, regi, papi etc. precedă adjectivul: *Carlo il Temerario* (Carlo temerarul), *Ștefan il Grande* (Ștefan cel Mare).

§ 48. Articolul hotărât se folosește în multe expresii fără a se putea stabili un criteriu unic: *dare* (sau *augurare*) *il buon giorno* (a da bună ziua); *Siate i benvenuti* (Fiți bineveniți); *fare le scuse* (a-și cere scuze); *Aveva passato i settanta anni di vita* (Trecuse de 70 de ani); *Era lontano le mille miglia da una simile idea* (Era foarte departe de o asemenea idee).

§ 49. Articolul nehotărât, spre deosebire de cel hotărât care determină un substantiv deja identificat, indică un obiect sau o persoană neidentificată pe care o degajează din mulțimea din care face parte. Articolul nehotărât precedă substantive „numărabile”, spre deosebire de articolul partitiv care în principiu precedă substantive „nenumărabile”, continue: *Compro un fiore* (Cumpăr o floare); *Compro del burro* (Cumpăr unt, niște unt). Distincția se face numai la singular. La plural formele articolului nehotărât și ale articolului partitiv se confundă.

§ 50. În limba română articolul partitiv corespunde articolului zero sau articolului *niște* însoțind un substantiv la singular. Un substantiv „nenumărabil” poate fi însoțit atât de articolul nehotărât cât și de articolul partitiv cu sens diferit: *Ho bevuto della birra, ma era una birra pessima* (Am băut niște bere, dar era o bere foarte rea). La plural formele articolului nehotărât-partitiv corespund fie articolului zero fie articolului *niște* în limba română: *Ho degli amici* (Am prieteni, am niște prieteni). Aceste forme indică o cantitate nedeterminată: *Compro delle pesche* (Cumpăr piersici, cumpăr niște piersici).

Articolul nehotărât are în limba italiană funcții similare cu cele din limba română. Să se remarce construcțiile: *un mio amico* (un prieten de-al meu), *una terza parte* (o a treia parte).

Articolul partitiv precedă substantive cu funcție de subiect: *Cade della neve* (Cade zăpada), *Occorre del tempo* (E nevoie de timp) sau de complement direct: *Ho bevuto del latte* (Am băut lapte), *Cerca delle scuse* (Caută scuze). Să se remarce construcțiile: *dare del*

tu (a vorbi cu tu, a se adresa cu tu), *dare del Lei* (a se adresa cu dv.). Construcția cu articolul partitiv nu este obligatorie, ea este însă foarte frecventă. În cazul în care un substantiv cu articol partitiv este precedat de o altă prepoziție se renunță în limba modernă la articol: *Questi legumi si mangiano con burro* (și nu *con del burro*) (Aceleste legume se mănâncă cu unt). Omisiunea articolului este obligatorie când această prepoziție este *di* (v. § 43).

REPETIȚIA ARTICOLULUI

§ 51. În cazul în care mai multe substantive sunt în raport de coordonare, articolul se repetă în fața fiecărui substantiv, chiar dacă sunt de același număr și gen: *Mi piacciono i fiori e gli alberi* (îmi plac florile și copacii); *Si vedevano un cane e un gatto* (Se vedeau un câine și o pisică); *Compro del burro e dell'olio* (Cumpăr unt și ulei). Foarte rar articolul hotărât poate să nu fie repetat: *Le montagne e valle dell'Alto Adige* (Munții și văile din Alto Adige). Dacă două sau mai multe atribute coordonate disting diferite categorii ale unui substantiv, articolul se repetă pentru fiecare atribut: *la lingua inglese e la russa* (limba engleză și cea rusă).

Articolul nu se repetă în cazul în care primul substantiv este precedat de un atribut care se referă și la al doilea substantiv coordonat cu primul, cele două substantive fiind de același gen și număr: *la reciproca simpatia e amicizia* sau *la simpatia e amicizia reciproche* (simpatia și prietenia reciprocă). De asemenea articolul nu este repetat în cazul în care două atribute coordonate se referă la același substantiv: *la grande e importante scoperta* (marea și importanta descoperire); articolul poate fi repetat în fața fiecărui atribut, dar această construcție este foarte rară.

OMISIUNEA ARTICOLULUI

§ 52. În afară de omisiunea articolului cu numele proprii (v. § 54) și de omisiunea articolului în cazul unor nume de rudenie precedate de adjective posesive (v. § 45), articolul hotărât se omite în următoarele cazuri:

—când substantivul este însoțit de un adjectiv demonstrativ sau de unele adjective nehotărâte: *questo problema* (această problemă), *ogni uomo* (fiecare om), *ciascun allievo* (fiecare elev), *nessuno studente* (nici un student) etc.;

—în fața substantivelor *don, donna, frate* sau *fra, Papa* urmate de nume proprii: *don Giovanni* (don Juan), *la casa di donna Carmella* (casa doinei Carmella), *frate Francesco, fra Girolamo Savonarola, Papa Giovanni XXIII*;

—înaintea substantivului *santo* și a variantelor sale poziționale, urmat de un nume propriu: *Santo Stefano* (Sfântul Ștefan), *la basilica di San Giorgio* (bazilica San Giorgio), *la chiesa di Sant'Ambrogio* (biserica Sfântului Ambrozie);

—înaintea substantivelor la vocativ: *Arrivederci, amici!* (La revedere, prieteni!); *Come va, signore?* (Ce mai faceți, domnule?);

—în general în titluri de cărți sau de capitole, în presă, în tăblițe indicatoare: *Storia della letteratura italiana* (Istoria literaturii italiene), *Premessa* (Prefață), *Canto ventottesimo* (Cântul al XXVIII-lea), *Ingresso* (Intrare), *Uscita* (Ieșire), *Via Giuseppe Mazzini* (Strada Giuseppe Mazzini), *Piazza del Popolo* (Piața Poporului), *Piazza della Signoria* (Piața Signoriei);

—uneori în proverbe și zicători: *Amici a scelta, parenti come sono* (Prieteni pe ales, rudele așa cum sunt); *Cucina grassa, testamento magro* (Masă abundentă, testament sărac); *Conti chiari, amici cari* (Socoteli clare, prieteni dragi); *Buon vino fa buon sangue* (Vinul bun face sângele bun).

Se omite articolul după unele prepoziții. Nu se pot da însă reguli. În cele mai multe cazuri după prepoziții se pune articolul. În general articolul se omite:

a) în attribute care indică o calitate: *corsi di alta cultura* (cursuri de înaltă cultură), *seta a strisce* (mătase în dungi), *modi da persona educata* (maniere de persoană bine crescută);

b) în attribute care indică materia: *lama di acciaio* (lamă de oțel), *poltrona in pelle* (sau *di pelle*) (fotoliu de piele);

c) în complemente sau attribute care arată mijlocul sau instrumentul: *andare in macchina* (a merge cu mașina), *andare a*

cavallo (a merge călare), *parlare per telefona* (a vorbi la telefon), *macchina da scrivere* (mașină de scris), *mulino a vento* (moară de vânt);

d) în attribute care indică scopul introduse cu prepoziția *da*: *abito da sera* (haină de seară), *camera da letto* (dormitor), *ombrello da sole* (umbrelă de soare), *sala da pranzo* (sufragerie).

Se omite articolul în unele locuțiuni adverbiale: *andare a piedi* (a merge pe jos), *in fin dei conti* (la urma urmelor) etc.

Se omite articolul în complemente cu valoare de adverb de mod, dacă substantivul nu are un alt determinant: *con coraggio* (cu curaj), *con pazienza* (cu răbdare), *senza gioia* (fără bucurie), *senza indugio* (fără zăbavă), dar *con il coraggio dell'innocente* (cu curajul nevinovatului), *con la pazienza di un vecchio* (cu răbdarea unui bătrân);

—în expresii fixe cu valoare de circumstanțial de loc: *in campagna* (la țară), *a casa* (acasă), *in città* (în oraș);

—în unele expresii fixe formate cu verbele *avere, sentire, fare, dare, prendere, provare* și un substantiv: *avere fame* (a-ți fi foame), *avere sete* (a-ți fi sete), *acer freddo* (a-ți fi frig), *aver paura* (a-ți fi frică), *sentire compassione* (a simți milă), *sentire orrore* (a avea oroare), *fare pietà* (a face milă), *fare piacere* (a face plăcere), *fare giustizia* (a face dreptate), *dare occasione* (a da ocazia), *dar modo* (a da posibilitatea), *prender nota* (a lua notă), *prendere congedo* (a-și lua rămas bun), *provare compassione* (a simți milă).

§ 53. Articolul partitiv se omite după prepoziția *di*: *C'e bisogno di burro* (E nevoie de unt) dar *Ci vuole del burro* (Trebuie niște unt).

—În construcții negative: *Non ho amici a Roma* (N-am prieteni la Roma), dar *Ho degli amici a Roma* (Am prieteni la Roma).

—Dacă substantivul este precedat de un adjectiv de cantitate sau o expresie care indică cantitatea: *Compro un chilo di zucchero* (Cumpăr un kilogram de zahăr), *Compro molto zucchero* (Cumpăr mult zahăr), dar *Compro dello zucchero* (Cumpăr zahăr).

—În general în enumerări: *Nel giardino crescevano garofani, rose, tulipani, gigli* (În grădină creșteau garoafe, trandafiri, lalele, crini).

FOLOSIREA ARTICOLULUI CU NUME PROPRII

§ 54. 1. Numele de persoane, animale și personaje mitologice în general nu sunt articulate: *Ti voglio parlare di Carlo* (Vreau să-ți vorbesc despre Carlo); *Veronica verrà domani* (Veronica va veni mâine); *Questo tempio è stato dedicato a Giove* (Acest templu a fost dedicat lui Zeus). În limbajul familiar numele proprii (prenumele)¹ feminine pot avea articol (nu însă numele proprii istorice și mitologice): *Ho visto la Susanna* (Am văzut-o pe Suzana), dar *le poesie di Saffo* (poeziile lui Saffo).

¹ Atunci când numele proprii sunt însoțite de substantive comune ca *signore* (domn), *signora* (doamnă), *signorina* (domnișoară), *compagno* (tovarăș), *dottore* (doctor), *ingegnere* (inginer) etc., sunt articulate numai aceste substantive, iar numele proprii sunt doar apoziii.

Numele de familie (*i cognomi*) care se referă la bărbați pot primi articol dar nu este obligatoriu. În general primesc articol numele personalităților. Se face excepție pentru *Garibaldi* și *Verdi* care nu apar niciodată cu articol. Ex.: *Le poesie del Petrarca* (poeziile lui Petrarca), *il romanzo del Manzoni* (romanul lui Manzoni). Dacă apar însă ambele nume (prenumele și numele de familie), articolul se omite: *le poesie di Francesco Petrarca* (poeziile lui Francesco Petrarca), *il romanzo di Alessandro Manzoni* (romanul lui Alessandro Manzoni).

Numele de familie care se referă la femei cer articol (articolul având rol de marcă a genului): *la Callas* (Maria Callas). Atunci când apare și prenumele nu se mai folosește articolul: *Grazia Deledda*.

Când forma de plural a articolului precedă un nume de familie, se indică prin aceasta toți membrii familiei: *i Borgia* (familia Borgia), *i Ferraro* (familia Ferraro).

Articolul (hotărât sau nehotărât) poate preceda un nume propriu atunci când acesta este folosit în sens metonimic: *Il Dante* (= *la Divina Commedia*) *che ho comprato...* (Dante (Divina Comedie) pe care l-am cumpărat...); *Hanno acquistato un Raffaello* (Au cumpărat un Rafael).

Articolul nehotărât folosit înaintea unor nume proprii indică „persoană la fel cu...”, „persoană de valoarea lui...”: *Non nasce spesso un Leopardi* (Nu se naște des un Leopardi).

2. Numele proprii geografice nu cer articol în general. Numele de orașe și de insule mici, când nu au alți determinanți, nu cer articol: *Udine e il capoluogo del Friuli* (Udine este capitala provinciei Friuli); *Viveva a Padova* (Trăia la Padova); *Foscolo è nato a Zante* (Foscolo s-a născut în insula Zante); *Capri e vicina a Napoli* (Capri este aproape de Napoli). Fac excepție câteva nume de orașe care sunt întotdeauna folosite cu articol: *La Spezia*, *L'Aquila*, *Il Cairo* (Cairo), *L'Aia* (Haga), *La Mecca*, *L'Avana* (Havana). Toate numele de orașe și insule mici sunt articulate dacă au un alt determinant: *la Firenze rinascimentale* (Florența Renașterii), *la Roma del Seicento* (Roma secolului al XVII-lea), *l'incantevole Capri* (încântătoarea Capri), *una Napoli d'altri tempi* (un Napoli din alte vremuri).

Numele de munți, râuri, fluvii și lacuri cer articol: *l'Etna*, *le Dolomiti*, *gli Appennini*, *Il Po* (Padul), *Il Tevere* (Tibrul), *l'Arno*, *il Danubio* (Dunărea), *il Garda*. Există câteva expresii în care numele râului *Arno* apare nearticulat: *gettarsi in Arno* (a se arunca în Arno), *bagnarsi in Arno* (a face baie în Arno).

Numele de regiuni, țări, insule mari, continente se folosesc în general cu articol: *la Toscana*, *la Puglia*, *il Veneto*, *la Francia*, *il Belgio* (Belgia), *la Sardegna* (Sardinia), *l'Asia*, *l'Europa*. În anumite formule, unde apar ca atribute de specificare, unele substantive omit articolul: *l'ambasciatore di Francia* (ambasadorul Franței), *i vini di Sicilia* (vinurile din Sicilia). Toate substantivele nume de regiuni, țări, insule mari, continente, de genul feminin omit articolul după prepoziția *in* când nu au alți determinanți: *andare in Inghilterra* (a merge în Anglia), *abitare in Toscana*, *in Europa* (a locui în Toscana, în Europa) dar *La Francia si trova nell'Europa occidentale* (Franța se află în Europa occidentală). Substantivele de genul masculin cer însă întotdeauna articol: *andare nel Belgio*, *nel Giappone*, *nel Portogallo*, *nel Veneto*, *nel Piemonte* (a merge în Belgia, în Japonia, în Portugalia, în Veneto, în Piemont). După toate celelalte prepoziții se folosește articolul: *tornare dalla Francia*, *dalla Sicilia* (= a se

întoarce din Franța, din Sicilia).

ADJECTIVUL

(L'aggettivo)

§ 55. Adjectivul este o parte de vorbire flexibilă. În lanțul vorbirii adjectivul este subordonat substantivului, îndeplinind funcția de atribut sau de nume predicativ. Din punctul de vedere al sensului, există două categorii de adjective: *adjective calificative* și *adjective determinative*. Acestea din urmă sunt în unele contexte pronume (posesive, demonstrative, nehotărâte etc.) și de aceea le vom trata în capitolul *Pronume*.

În calitate de atribut, adjectivul calificativ se așază imediat înainte sau imediat după substantivul pe care-l determină. În calitate de nume predicativ, adjectivul este legat de substantivul cu rol de subiect, prin verbul copulativ.

Din punct de vedere semantic adjectivul denumește însușiri, particularități caracteristice care deosebesc unele de altele obiecte din aceeași categorie.

TIPURI DE ADJECTIVE

§ 56. Din punct de vedere morfologic adjectivul în limba italiană este, după cum am spus, o parte de vorbire flexibilă. Această caracteristică nu poate fi pusă pe același plan cu flexiunea substantivelor. Numărul și în multe cazuri genul substantivelor corespund unui fapt din realitate. Numărul și genul adjectivului marchează faptul că adjectivul respectiv determină un anumit substantiv. Este ceea ce se înțelege prin noțiunea de *acord* al adjectivului cu substantivul. Adjectivul „adoptă” genul și numărul substantivului pe care îl determină. Prin definiție, adjectivele realizează toate cele patru combinații de valori: masc. sg., masc. pl., fem. sg., fem. pl. În funcție de numărul de forme care corespund acestor combinații de valori și de repartitia lor, adjectivele în limba italiană se pot împărți în cinci tipuri. Primelor patru tipuri (adjective

cu cel puțin două forme) le corespund și desinențe caracteristice.

—Tipul I cuprinde adjective cu patru forme corespunzând celor patru combinații de valori și având desinențele –o pentru masc. sg., –i pentru masc. pl., –a pentru fem. sg., și –e pentru fem. pl.: *caro, cari, cara, care* (drag, dragi,...). Aici se încadrează și toate participiile trecute ale verbelor folosite ca adjective: *scelto* (ales), *coperto* (acoperit), *visto* (văzut).

—Tipul II cuprinde adjective cu trei forme: o singură formă pentru masc. și fem. sg. cu desinența –a, o formă pentru masc. pl. cu desinența –i și o formă pentru fem. pl., cu desinența –e: *ipocrita* (ipocrit, ipocrită), *ipocriti* (ipocriți), *ipocrite* (ipocrite). Aici se încadrează și adjective ca *entusiasta* (entuziast), *belga* (belgian) și toate adjectivele terminate în sufixul –ista: *progressista* (progresist).

—Tipul III cuprinde adjective cu trei forme: o formă pentru masc. sg. și pentru fem. pl. cu desinența –e, o formă pentru masc. pl. cu desinența –i și o formă pentru fem. sg. cu desinența –a: *bonaccione* (bun, bune), *bonaccioni* (buni), *bonacciona* (bună).

În general sunt foarte puține adjective care se încadrează aici.

—Tipul IV cuprinde adjective cu două forme care nu disting genul. Ele variază numai după număr. O formă corespunde combinațiilor masc. sg., și fem. sg. cu desinența –e, iar a doua formă corespunde combinațiilor masc. pl. și fem. pl. cu desinența –i: *verde* (verde), *verdi* (verzi). Aici se încadrează și seria adjectivelor care provin din participiul prezent al verbelor: *corrente* (curent), *permanente* (permanent).

—Tipul V cuprinde adjective invariabile. Nu există desinențe caracteristice. De fapt neexistând flexiune nu se poate vorbi de desinențe. Ex.: *pari* (egal, par), *impari* (neegal, impar), *dabbene* (cumsecade), *dappoco* (de nimic), *dappiù* (mai capabil, mai bun), *avvenire* (viitor), *blù* (albastru). Tot aici se mai încadrează unele adjective care indică culoarea și care la origine sunt substantive adjectivizate: *rosa* (roz), *viola* (violet), *lilla* (liliachiu), *arancione* (portocaliu).

Adjectivele variabile care indică culori cum sunt *rosso* (roșu), *giallo* (galben), *nero* (negru), *grigio* (cenușiu), atunci când sunt

determinate de un substantiv sau de un alt adjectiv devin invariabile, încadrându-se în tipul V:

(*seta*) rosso fuoco — (mătase) de un roșu ca focul

(*foglie*) verde cupo — (frunze) verde-închis.

Forma verbală *fu* (verbul *essere* la perfectul simplu, pers. a III-a sg.) a devenit adjectiv invariabil cu sensul de *răposat, defunct*: *Il fu Mattia Pascal* (Răposatul Mattia Pascal). De fapt se folosește numai la singular.

Dăm mai jos schema tipurilor de adjective, cu desinențele caracteristice.

Tipul	Genul	Numărul		Exemp le
		sing.	pl.	
I	Masc.	-o	-i	caro/cari
	Fem.	-a	-e	cară/care
II	Masc.	-a	-i	ipocrita/ipocriți
	Fem .		-e	ipocrita/ipocrite
III	Masc.	-e	-i	bonaccione/bonaccioni
	Fem.	-a	-e	bonacciona/bonaccione
IV	Masc.	-e	-i	utile/utili
	Fem.			
V	Masc.	—		blu
	Fem.			

OBSERVAȚII ASUPRA FORMĂRII PLURALULUI ADJECTIVELOR

§ 57. Aceste observații privesc nu desinențele, ci modificările finalei tematice determinate de desinențele de plural. În linii mari sunt valabile aceleași observații ca la pluralul substantivelor (v. §§27, 28). Astfel adjectivele care se termină la masc. sg. în *-ico* și *-iaco* (cu *i* accentuat) fac pluralul palatalizând finala tematică: *arcaico* (arhaic) — *arcaici*, *scettico* (sceptic) — *scettici*, *manico* (maniac) — *maniaci*, *elegiaco* (elegiac) — *elegiaci*. De asemenea palatalizează finala tematică adjectivele *equivoco* (echivoc) — *equivoci*, *estrinseco*

(extrinsec) — *estrinseci*, *greco* (grec) — *greci*, *intrinseco* (intrinsec) — *intrinseci*, *univoco* (univoc) — *univoci*.

Fac însă excepție următoarele adjective care la plural păstrează caracterul velar al lui *c*: *antico* (antic) — *antichi*, *aprico* (însorit) — *aprichi*, *carico* (încărcat) — *carichi* (și toate derivatele), *dimentico* (uituc) — *dimentichi*.

În afară de adjectivele în *-ico* și *-iaco*, toate celelalte adjective terminate în *-co* păstrează caracterul velar al finalei tematice: *bianco* (alb) — *bianchi*, *fresco* (proaspăt) — *freschi*. Fac excepție adjectivele *equivoco*, *estrinseco*, *greco*, *intrinseco*, *univoco* (v. mai sus).

Adjectivele masculine terminate în *-go* fac pluralul în *-ghi*: *lungo* (lung) — *lunghi*.

Toate adjectivele feminine terminate în *-ca*, *-ga* fac pluralul în *-che*, *-ghe*: *bianca* (albă) — *bianche*, *lunga* (lungă) — *lunghe*.

Adjectivele terminate la masc. sg. în *-io*, *-cio*, *-gio* cu *i* neaccentuat pierd acest *i* la plural, rămânând un singur *i*, acela al desinenței: *serio* (serios) — *seri*, *umidiccio* (umed) — *umidicci*, *liscio* (lins, neted) — *lisci*, *grigio* (cenușiu) — *grigi*.

Adjectivele care la feminin singular se termină în *-ia* (cu *i* neaccentuat) formează plural în mod regulat în *-ie*: *seria* (serioasă) — *serie*. În schimb pentru cele în *-cia*, *-gia* (cu *i* neaccentuat) nu există o regulă: unele adjective au la plural *-ce*, *-ge*, altele *-cie*, *-gie*. Uneori există oscilații pentru același adjectiv. Ex.: *fradicia* (putredă) — *fradicie*, *lercia* (murdară) — *lerce*, *grigia* (cenușie) — *grigie* sau *grige*. În cazul acestor substantive se recomandă folosirea dicționarului.

Adjectivele terminate în *-io*, *-ia* cu *i* accentuat, la plural păstrează acest *i* din temă la care se adaugă desinența: *restio* (încăpățânat) — *restii*, *restia* — *restie*.

Adjectivele compuse sunt în general regulate, în sensul că numai al doilea element variază schimbând desinența: *grigioverde* (verde-cenușiu) — *grigioversi*; *variopinto* (pestriț) — *variopinti*.

Câteva adjective compuse sunt totuși invariabile: *dabbene* (cumsecade), *dappoco* (de nimic), *dappiù* (mai bun, mai capabil), *anticarro* (antitanc).

ADJECTIVELE *BELLO, BUONO, GRANDE, SANTO*

Atunci când precedă un substantiv, adjectivele *bello, buono* și *grande* prezintă variante poziționale în funcție de inițiala substantivului precedat.

§ 58. *Bello*. La masc. sg. există variantele *bel*, înaintea substantivelor care încep cu o consoană în afară de *s* + consoană, *z, pn, ps, gn, x*: *bel ragazzo* (frumos băiat), *bell'* înaintea substantivelor care încep cu o vocală: *bell'albero* (frumos copac) și *bello* înaintea substantivelor care încep cu o consoană în afară de *s* + consoană, *z, pn, ps, gn, x*: *bello spettacolo* (frumos spectacol). La plural există numai două variante: *bei* înaintea tantivelor care încep cu o consoană în afară de *s* + consoană, *z, pn, ps, gn, x*: *bei ragazzi* (frumoși băieți) și *begli* în celelalte cazuri: *begli alberi* (frumoși copaci), *begli spettacoli* (frumoase spectacole). Să se rețină că forma de plural *belli* nu apare niciodată înaintea unui substantiv, ci numai după un substantiv sau în funcție de nume predicativ:

begli occhi — *occhi belli* (ochi frumoși)

begli spettacoli — *spettacoli belli* (spectacole frumoase)

bei libri — *libri belli* (cărți frumoase)

I libri sono belli (Cărțile sunt frumoase).

La feminin există pentru singular variantele *bella* înaintea unei consoane: *bella stanza* (frumoasă cameră) și *bell'* înaintea unei vocale: *bell'occasione* (frumoasă ocazie). La plural există o singură formă, *belle*: *belle stanze* (frumoase camere), *belle occasioni* (frumoase ocazii).

După cum se vede este urmat modelul articolelor hotărâte.

	<i>Sing.</i>	<i>Pl.</i>
<i>Masc.</i>	<i>bel</i>	<i>bei</i>
	<i>bell'</i>	<i>begli</i>
	<i>bello</i>	

<i>Fem.</i>	<i>bella bell'</i>	<i>belle</i>
-------------	------------------------	--------------

Adjectivul *bello* unit prin conjuncția *e* (=și) de un participiu trecut întărește sensul acestuia și, în unele cazuri, îi modifică sensul. Formula este **bell'e** + *participiu trecut* în care *bell'e* este formă invariabilă: *un vestito bell'e fatto* (o rochie gata făcută, de gata); *Era bell'e morto* (Era mort de-a binelea); *L'ho bell'e inteso* (L-am înțeles foarte bine).

§ 41. *Buono* prezintă de asemenea variante poziționale însă numai la singular, urmându-se modelul articolelor nehotărâte. La masculin singular există varianta *buon* înaintea substantivelor care încep cu o consoană cu excepția lui *s* + consoană, *z, pn, ps, gn, x*, sau cu o vocală: *buon ragazzo* (bun băiat), *buon amico* (bun prieten). În fața unei vocale formele de masculin nu se elidează, ci se apocopează și deci nu există apostrof. În fața substantivelor care încep cu *s* + consoană, *z, pn, ps, gn, x* apare varianta *buono*: *buono spettacolo* (bun spectacol), *buono zio* (bun unchi). Limba contemporană admite însă și în acest caz varianta *buon*: *buon scolaro* (bun elev).

La feminin se înregistrează variantele *buona* înaintea substantivelor care încep cu o consoană: *buona madre* (bună mamă) și *buon'* (formă elidată) înaintea unui substantiv care începe cu o vocală: *buon'amica* (bună prietenă). În limba contemporană elidarea la feminin nu este obligatorie: *buona edizione* (bună ediție).

	<i>Sing.</i>	<i>PL.</i>
<i>Masc.</i>	<i>buono</i>	<i>buoni</i>
	<i>buon</i>	
<i>Fem.</i>	<i>buona</i>	<i>buone</i>
	<i>buon'</i>	

§ 60. *Grande* prezintă variante poziționale care însă nu sunt

obligatorii. Ele apar în vorbirea obișnuită și mai rar în vorbirea cu caracter oficial retoric. Există variantele:

—*gran* în fața substantivelor masculine și feminine, la singular și plural care încep cu o consoană în afară de *s* + consoană, *z*, *pn*, *ps*, *gn*, *x*: *gran signore* (mare domn), *gran casa* (mare casă), *gran signori*, *gran case*;

—*grand'* în fața substantivelor masculine și feminine, la singular și plural care încep cu o vocală: *grand'albero* (copac mare), *grand'alberi*, *grand'anima* (suflet mare), *grand'anime*.

În fața substantivelor care încep cu *s* + consoană, *z*, *pn*, *ps*, *gn*, *x* se folosește forma nemodificată *grande* pentru singular și *grandi* pentru plural.

Sing.	Pl.
gran (sau grande)	gran (sau grandi)
grand' (sau. grande)	grand' (sau grandi)
grande	grandi

§ 61. *Santo* care atunci când e substantiv prezintă variante poziționale în funcție de inițiala numelui propriu care urmează (v. § 37), când este adjectiv nu prezintă nici o caracteristică: *il Santo Padre* (Sfântul părinte, Papa) față de *San Pietro* (sfântul Petru), când are funcție de substantiv.

§ 62. Atunci când un adjectiv calificativ determină un pronume nehotărât sau interogativ, el este așezat după pronume și este introdus de propoziția *di*: *qualcosa d'interessante* (ceva interesant), *nulla di buono* (nimic bun), *niente di preciso* (nimic precis), *nulla di più bello di questo spettacolo!* (nimic mai frumos decât acest spectacol!), *Che cosa c'è di nuovo?* (Ce mai e nou?).

POZIȚIA ADJECTIVELOR

§ 63. Adjectivele stau fie imediat lângă substantiv (având funcție de atribut), fie despărțite de substantiv prin verbul copulativ (având funcție de nume predicativ).

În funcție de atribut adjectivele în general stau după substantiv. Adjectivele pot preceda substantivele atunci când au funcție de epitet sau indică o calitate obișnuită a acestora: *il celebre poeta* (celebrul poet), *la bella ragazza* (frumoasa fată). De obicei în italiană stau înaintea substantivelor adjectivele care și în limba română pot apărea în această poziție. În construcția *adjectiv + substantiv* accentul cade pe substantiv. În construcția *substantiv + adjectiv* accentul cade pe adjectiv, care are funcție distinctivă în sensul că restrânge sfera substantivului.

Adjectivul stă întotdeauna după substantiv în apelative ca *Stefano il Grande* (Ștefan cel Mare), *Michele il Bravo* (Mihai Viteazul), *Plinio il Giovane* (Pliniu cel Tânăr), *Filippo il Bello* (Filip cel Frumos). De asemenea adjectivul stă după substantiv când este urmat de un complement: *un giardino pieno di fiori* (o grădină plină cu flori), *un libro simile a questo* (o carte asemănătoare cu aceasta).

§ 64. Câteva adjective își schimbă sensul în funcție de poziția lor față de substantiv. Uneori după substantive, unele au sens propriu iar înaintea lor sens figurat:

- povero*: *un contadino povero* (un țăran sărac)
un povero contadino (un biet țăran)
- certa*: *una notizia certa* (o veste sigură)
una certa notizia (o veste oarecare, o veste anumită)
- semplice*: *una domanda semplice* (o întrebare simplă, elementară)
una semplice domanda (o simplă întrebare, numai o întrebare)
- nuovo*: *un vestito nuovo* (o rochie nouă)
un nuovo vestito (o nouă rochie, o altă rochie)
- solo*: *un ragazzo solo* (un băiat singur, neînsoțit)
un solo ragazzo (un singur băiat, numai un băiat)
- grande*: *un libro grande* (o carte mare, voluminoasă)
un gran libro (o carte mare, importantă)

gentile: *un uomo gentile* (un om amabil, politicos)
 un gentiluomo (un gentilom).

ACORDUL ADJECTIVELOR

§ 65. Prin definiție adjectivul se acordă cu substantivul pe care-l determină.

Probleme speciale apar când *un adjectiv determină două sau mai multe substantive*. Când adjectivul este nume predicativ există următoarele situații:

a) dacă cele două sau mai multe substantive sunt de același gen, adjectivul se acordă în gen și se pune la plural:

Il libro e il quaderno sono nuovi (Cartea și caietul sunt noi)

Susanna e Angelica sono contente (Susanna și Angelica sunt mulțumite);

b) dacă substantivele sunt de gen diferit, adjectivul se va pune la masculin plural:

L'ingegnere e sua moglie sono preoccupati (Inginerul și soția sa sunt îngrijorați).

Când adjectivul este atribut, în afară de două situații similare cu cele expuse mai sus:

a) *il libro e il quaderno nuovi* (cartea și caietul noi), *una macchina e una casa bellissime* (o mașină și o casă foarte frumoasă);

b) *un ragazzo e una ragazza diligenti* (un băiat și o fată harnici), mai pot apărea următoarele situații:

c) dacă cele două substantive au sensuri apropiate, adjectivul se poate acorda în număr și gen cu cel lângă care stă: *un paesaggio e un'atmosfera italiana* (un peisaj și o atmosferă italienească), *laghi e pianure vastissime* (sau *vastissimi*) (lacuri și câmpii foarte întinse).

Când ultimul substantiv rezumă pe cele precedente, acordul cu acesta din urmă este aproape obligatoriu: *i sentimenti, le idee, la sua personalità degna di lode* (sentimentele, ideile, personalitatea sa demnă de laudă).

Când substantivele sunt la plural este de preferat să se pună la sfârșit cel masculin pentru ca acordul să se facă cu acesta, în loc de

laghi e pianure vastissime se preferă *pianure e laghi vastissimi*.

Uneori pentru a se evita echivocurile, adjectivul se repetă cu fiecare substantiv. Astfel se preferă *Il vestito nuovo e le scarpe nuove* în loc de *il vestito e le scarpe nuove* (rochia și pantofii noi).

d) când cele două substantive sunt legate de conjuncția disjunctivă *o* (= sau) adjectivul:

—fie se acordă (de preferință) cu ultimul substantiv: *un'aranciata o un caffè freddo* (o oranjadă sau o cafea rece);

—fie se pune la plural, acordat în gen cu cele două substantive dacă sunt de același gen sau la masculin dacă au gen diferit: *un'aranciata o una limonata fredde* (o oranjadă sau o limonadă reci), *un'aranciata o un caffè freddi* (o oranjadă sau o cafea reci);

— fie se repetă cu fiecare dintre substantive: *un'aranciata fredda o un caffè freddo* (o oranjadă rece sau o cafea rece).

Când *două sau mai multe adjective determină un singur substantiv la plural*, adjectivele se pun la plural, dacă fiecare determină totalitatea indicată de substantivul la plural. Dacă adjectivele se exclud reciproc, fiecare determinând o parte a mulțimii indicate de substantiv, ele se pun la singular: *i libri interessanti, utili, divertenti* (cărțile interesante, folositoare, distractive), *i popoli romeno, italiano, francese, spagnolo, portoghese* (popoarele român, italian, francez, spaniol, portughez).

Când substantivul e determinat de un atribut format dintr-un substantiv cu prepoziție, adjectivul se acordă cu primul sau celălalt dintre substantive după sens. Astfel se poate spune *due calze di cotone rosso* (doi ciorapi de bumbac roșu), *due calze di cotone rosse* (doi ciorapi de bumbac roșii) sau *due calze rosse di cotone* (doi ciorapi roșii de bumbac).

COMPLEMENTUL ADJECTIVULUI

§ 66. Unele adjective nu sunt niciodată urmate de complemente, având un sens deplin. Altele însă trebuie să fie „completate” de complemente care pot fi substantive, verbe la infinitiv sau chiar propoziții, introduse de prepoziții sau, în ultimul caz, de conjuncții.

Dintre aceste adjective cu complement, unele pot apărea și fără complement, în care caz acesta este subînțeles. De fapt sunt subînțelese toate complementele posibile, în funcție de conținutul semantic al adjectivului: ex.: *colpevole* (*di furto, di spergiuro, di omicidio*) — vinovat (de furt, de sperjur, de omor). Alteori însă prin omiterea complementului, sensul adjectivului se restrânge la un singur complement posibil: ex.: *ricco d'idee* (bogat în idei), *ricco di minerali* (bogat în minereuri), dar *ricco* (bogat, persoană care abundă în mijloace materiale).

Unele adjective au un sens când apar cu un complement și alt sens când apar neînsoțite:

(*proposta*) **suscettibile** *di miglioramento* — (propunere) susceptibilă de îmbunătățire

(*persona*) **suscettibile** — (persoană) susceptibilă, care se supără ușor

degno *di lode* — demn de laudă

degno — demn, care are demnitate.

§ 67. În funcție de elementul de relație se poate vorbi de un regim al adjectivelor. Dăm mai jos lista principalelor adjective care se construiesc cu complemente.

Adjectiv + di + substantiv sau pronume

abbondante *di errori* — plin de greșeli

avaro *di consigli* — zgîrcit la sfaturi

avido *di denaro* — lacom de bani

bisognevole *d'aiuto* — care are nevoie de ajutor

bramoso *di gloria* — dornic de glorie

capace *di furto* — capabil de furt

colpevole *di furto* — vinovat de furt

contente *del lavoro* — mulțumit de muncă

corto *di mente* — îngust la minte

degno *di lode* — demn de laudă

desideroso *di pace* — dornic de pace

duro *di cervello* — tare de cap

duro *d'orecchio* — tare de ureche

esente *di tasse* — scutit de taxe

geloso *di tutti* — gelos pe toți

goloso *di soldi* — lacom de bani

invidioso *di ognuno* — invidios pe oricine, pe toți

insofferente *d'attesa* — care nu suportă așteptarea

pari *d'età* — egal ca vârstă

pieno *d'acqua* — plin de apă, plin cu apă

povero *d'intelligenza* — sărac la minte

privo *di mezzi* — lipsit de mijloace

puro *d'ogni colpa* — fără nici o vină

reo *di furto* — vinovat de furt

ricco *d'idee* — plin de idei

scarso *di mezzi* — lipsit de mijloace

sicuro *di sé* — sigur de sine

suscettibile *di miglioramento* — susceptibil de îmbunătățire

vuoto *d'aria* — lipsit, gol de aer.

Adjectiv + di + verb la infinitiv

capace *di mentire* — capabil să mintă

certo *di aver ragione* — sigur că are dreptate

consueto *di andare a piedi* — obișnuit să meargă pe jos

contento *di vedere...* — mulțumit că vede...

convinto *di non sbagliare* — convins că nu greșește

desideroso *di partire* — dornic să plece

fiducioso *di riuscire* — încrezător că reușește

incapace *di capire* — incapabil să înțeleagă

inquieto *di non ricevere notizie* — neliniștit că nu primește vești

lieto *d'incontrare* — bucuros că întâlnește

preoccupato *di non sbagliare* — preocupat să nu greșescă

Dintre acestea, adjectivele *capace, certo, contento, convinto, incapace, lieto, preoccupato* precum și *colpevole* se pot construi și cu un infinitiv trecut: **contento** *di averlo visto* (mulțumit de a-l fi văzut), **incapace** *di aver sbagliato* — (incapabil să fi greșit), **colpevole** *di aver rubato* — vinovat de a fi furat.

Adjectiv + a + substantiv sau pronume

abile *al lavoro* — îndemânatic la muncă

affine *alle mie idee* — asemănător cu ideile mele

analogo *al modello* — analog cu modelul
atto *al lavoro* — apt pentru muncă
avverso *alle innovazioni* — contrar inovațiilor
buono *alla salute* — bun pentru sănătate
caro *agli amici* — drag prietenilor
conforme *alla legge* — conform legii
contrario *al progresso* — contrar progresului
coraggioso *a parole* — curajos numai în vorbe
dannoso *alla salute* — dăunător sănătății
disposto *alla partenza* — dispus pentru plecare
docile *alle insistenze* — docil la insistențe
essenziale *alla natura* — esențial, caracteristic naturii
estraneo *a questo principio* — străin acestui principiu
fatale *agli uomini* — fatal oamenilor
favorerole *alle trattative* — favorabil tratativelor
fedele *agli amici* — credincios prietenilor
giovevole *alla salute* — folositor pentru sănătate
gradevole *all'udito* — plăcut la auz
grato *a suo padre* — recunoscător tatălui său
idoneo *allo sport* — potrivit, apt pentru sport
incline *allo studio* — înclinat spre studiu
indifferentc *alle lodi* — indiferent la laude
inerente *a quest'idea* — inerent acestei idei
inetto *allo studio* — inapt pentru studiu
nocivo *alia salute* — dăunător sănătății
ostile *ctl progresso* — ostil progresului
parallelo *alia strada* — paralel cu drumul
pari *al suo maestro* — egal, asemănător maestrului său
piacevole *alia vista* — plăcut la vedere
preferibile *a tutti* — preferabil tuturor
presente *alla cerimonia* — prezent la ceremonie
pronto *all'ira* — iute la mânie
simile *al modello* — asemănător modelului
uguale *agli altri* — egal altora, cu alții
utile *alla società* — folositor societății

vicino *a noi* — apropiat de noi.

Adjectiv + a + verb la infinitiv

atto *a studiare* — apt să studieze
difficile *a capire* — greu de înțeles
disposto *a partire* — dispus să plece
facile *a dirsi* — ușor de spus
idoneo *a lavorare* — apt să muncească
propenso *a credere* — înclinat să creadă.

Adjectiv + da + substantiv sau pronume

alieno *da simili problemi* — străin, departe de asemenea probleme
cieco *da (sau di) un occhio* — orb de un ochi
immune *da difetti* — lipsit de defecte
libero *da preoccupazioni* — scutit de griji
lontano *dal confine* — departe de graniță
reduce *dal fronte* — reîntors de pe front
zoppo *da un piede* — șchiop de un picior.

Adjectiv + in + substantiv

abbondante *in parole* — abundent în cuvinte
bravo *in matematica* — bun la matematică.

Adjectiv + per + substantiv sau pronume

contento *per la notizia* — mulțumit pentru veste
diverso *per indole* — diferit din fire.

Adjectiv + che + propoziție

Sono desideroso che tu riesca — Sunt dornic ca tu să reușești. (În acest context *essere desideroso* înlocuiește pe *desiderare*.)

GRADE DE INTENSITATE ȘI DE COMPARAȚIE A ADJECTIVELOR

§ 68. Un obiect sau un fenomen poate prezenta o însușire exprimată printr-un adjectiv într-un grad mai ridicat sau mai scăzut. Această intensitate poate fi exprimată absolut, fără un termen de comparație, sau relativ, stabilindu-se o comparație între două obiecte sau fenomene prezentând aceeași însușire, între două însușiri ale aceluiași obiect sau fenomen etc. În primul caz, avem de-a face cu grade de intensitate și aici se încadrează superlativul absolut, în al doilea caz, vorbim de gradele de comparație și aici se încadrează comparativul și superlativul relativ. În sfârșit mai există și o a treia situație: adjective la un grad de comparație apar în condițiile intensității absolute, atunci când termenul de comparație nu este exprimat în structura de suprafață, ci subînțeles, în exemplul: *Voglio un libro più interessante* (Vreau o carte mai interesantă) se subînțelege: *più interessante di questo, di quello che ho letto,...* (mai interesantă decât aceasta, decât aceea pe care am citit-o...). Asemenea construcție este numită *comparativ absolut*,

Forma de bază a adjectivului, la care lipsește orice referire la intensitatea însușirii exprimate și care nu intră în nici un fel de comparație, este considerată a fi gradul *pozitiv* (positivo).

Nu toate adjectivele prezintă grade de intensitate și comparație. Adjectivele care pot avea grade au o trăsătură semantică comună și anume „calitate care poate exista în grad diferit”. Multe adjective nu au această trăsătură. Ex.: *morto* (mort), *uguale* (egal), *infinito* (infinit) etc. Totuși ele pot fi comparate atunci când se urmăresc efecte stilistice. Ex.: *Questa frase mi sembra più italiana* (Această frază mi se pare mai italienească) sau *Ecco un'espressione italianissima* (Iată o expresie foarte italienească).

Participiile verbelor pot prezenta uneori grade de intensitate și comparație, în măsura în care le acceptă din punct de vedere semantic. Ex.: *Il giornale più letto* (ziarul cel mai citit).

GRADE DE INTENSITATE

SUPERLATIVUL ABSOLUT

(Il superlativo assoluto)

Intensitatea se exprimă prin procedee foarte variate și numeroase,

atât morfologice cât și stilistice.

Procedeele morfologice cuprind o serie de adverbe, sufixe și prefixe, neutre din punct de vedere stilistic și care se pot aplica la marea majoritate a adjectivelor.

1. Adverbele *molto* (foarte) și uneori *assai* (foarte) sau pentru intensitatea exagerată *troppo* (prea), așezate înaintea adjectivelor (*assai* poate apărea și după adjective). Ex.: *molto alto* (foarte înalt), *molto alta* (foarte înaltă), *assai utile* (foarte folositor), *troppo grande* (prea mare).

2. Sufixul *-issimo*, *-a*, *-i*, *-e* care se adaugă la tema de masculin plural a adjectivului. Ex.: *alto* — *altissimo* (foarte înalt), *dolce* — *dolcissimo* (foarte dulce), *ricco* — *ricchissimo* (foarte bogat), *pratico* — *praticissimo* (foarte practic), *pio* — *piissimo* (foarte pios), *savio* — *savissimo* (foarte înțelept).

Adjectivul *ampio* (amplu) adaugă sufixul la tema din limba latină: *amplissimo*.

Câteva adjective adaugă sufixul *-issimo*, *-a*, *-i*, *-e* la o temă diferită de aceea a pozitivului, care provine din latină:

benefico (binefăcător) — *beneficentissimo*

benevolo (binevoitor) — *benevolentissimo*

maledico (clevetitor) — *maledicentissimo*

munifico (generos) — *munificentissimo*

magnifico (magnific) — *magnificentissimo*.

Aceste forme se folosesc însă foarte rar, preferându-se formele analitice (*molto benefica* etc.).

Unele adjective nu folosesc sufixul *-issimo*, *-a*, *-i*, *-e*, ci sufixul *-errimo*, *-a*, *-i*, *-e*:

acre (acru) — *acerrimo*

integro (integru) — *integerrimo*

celebre (celebru) — *celeberrimo*

misero (mizer, sărman) — *miserrimo*

salubre (sănătos; curat) — *saluberrimo*.

Sunt de asemenea forme puțin folosite, în special ultimele două care tind să se „regularizeze” (*miserissimo*, *saluberrissimo*).

O serie de adjective moștenesc pentru superlativ (și comparativ,

v. § 72) formele neregulate din latină. Acestea sunt:

buono (bun) — *ottimo*

cattivo (rău) — *pessimo*

grande (mare) — *massimo*

piccolo (mic) — *minimo*.

Aceste adjective pot forma superlativul absolut (ca și pe cel relativ) și în mod regulat: *buono* — *buonissimo*, *molto buono*.

Cele două serii de forme (regulate și neregulate) nu sunt perfect sinonime. Formele moștenite din latină sunt uneori simțite drept cuvinte independente. Ele sunt oarecum specializate, folosindu-se numai în anumite contexte, în timp ce în altele nu pot să apară decât formele regulate. Se spune de exemplu: *una casa grandissima* sau *una casa molto grande* (o casă foarte mare), dar nu se poate spune **una casa massima*. Formele de superlativ absolut *ottimo*, *massimo*, *minimo* au forme corespunzătoare în limba română: *optim*, *maxim*, *minim*: *ottime condizioni* (condiții optime, foarte bune), *valore massimo* (valoare maximă).

Formele neregulate au un conținut diferit de formele regulate având atât un sens de superlativ absolut cât și un sens de superlativ relativ (și în acest caz sunt precedate de articolul hotărât). Astfel *ottimo* înseamnă și „foarte bun” (*buonissimo*, *molto buono*), dar și, precedat de articolul hotărât „cel mai bun” (*il più buono*, *il migliore*). *Pessimo* înseamnă atât „foarte rău” (*molto cattivo*, *cattivissimo*), dar și „cel mai rău” (*il più cattivo*, *il peggiore*) în forma precedată de articolul hotărât. În aceeași situație sunt și *massimo* și *minimo*.

3. Prefixe ca *arci-*, *stra-*, *sopra-* (sau *sovra-*) sau unele folosite mai ales în stilul științific sau al reclamelor ca *super-*, *ultra-*, *extra-*, *iper-*:

contento (mulțumit) — *arcicontento* (arhimulțumit)

ricco (bogat) — *straricco* (extraordinar de bogat)

veloce (iute, rapid) — *superveloce* (ultrarapid)

rapido (rapid) — *ultrarapido* (ultrarapid)

fino (fin) — *extrafino* (extrafin)

sensibile (sensibil) — *ipersensibile* (hipersensibil).

Procedeul de formare a superlativului cu ajutorul prefixelor este

de dată mai recentă în limbă și deci mai puțin folosit. În limba modernă se înregistrează însă o creștere a numărului de superlative formate cu prefixe.

§ 71. *Procedeele stilistice* permit exprimarea unor intensități variate cu ajutorul mijloacelor lexicale.

1. Intensitatea slabă se exprimă cu ajutorul adverbului *poco* așezat înaintea adjectivului: *libri poco utili* (cărți puțin folositoare). Adverbul *poco* poate fi și el la superlativ: *molto poco utile* (foarte puțin folositor).

2. Intensitatea medie se exprimă cu ajutorul adverbelor *un po'* (puțin cam), *sufficientemente* (suficient de), *piuttosto* (cam, mai degrabă), *approssimativamente* (aproximativ de), *abbastanza* (destul de), *assai* (destul de). *Assai* poate să fie sinonim cu *molto*: *assai bello* (foarte frumos); în acest caz este pronunțat cu emfază. Aceste adverbe preced adjectivele. Ex.: *Il vino era un po' dolce* (Vinul era puțin cam dulce); *Sembrava piuttosto allegro* (Părea mai degrabă vesel).

3. Intensitatea puternică este redată prin foarte multe mijloace stilistice dintre care cele mai frecvente sunt:

a. Repetiția adjectivului la forma de pozitiv: *una notte scura scura* (o noapte foarte întunecoasă). O altă variantă o constituie repetarea adjectivului la pozitiv urmat de forma de superlativ absolut cu sufix: *un uomo abile abilissimo* (un om deosebit de abil). Tot pe repetiție se bazează și expresii superlative de tipul: *grande tra i grandi* (mare între cei mari).

b. Precedarea adjectivelor de către adverbe de tipul *oltremodo* (peste măsură de), *sommamente* (în cel mai înalt grad), *estremamente* (extrem de), *infinitamente* (infinat de), *enormemente* (enorm de), *straordinariamente* (extraordinar de), *eccessivamente* (excesiv de), *terribilmente* (teribil de). Ex.: *un'idea estremamente interessante* (o idee extrem de interesantă).

c. Unele adjective pot fi precedate de adjectivul (acordat) *tutto*. Ex.: *Essa si sentiva tutta contenta* (Ea se simțea foarte mulțumită). Acest procedeu nu poate fi folosit când adjectivul este la plural.

d. Unele adjective pot fi urmate de alte adjective sau locuțiuni adjectivale care le intensifică valoarea, formând expresii fixe:

ubriaco fradicio (beat turtă); *pieno zeppo* (arhiplin); *ricco sfondato* (putred de bogat); *stanco morto* (mort de oboseală); *pazzo da catena, da legare* (nebun de legat); *innamorato cotto* (îndrăgostit lulea).

e. De asemenea ideea de intensitate se obține printr-o pronunțare accentuată a unei silabe a adjectivului sau prin unele figuri de stil ca de exemplu litota care constă în negarea calității contrare: *Non è affatto brutta* (Nu e deloc urâtă).

GRADE DE COMPARAȚIE

COMPARATIVUL

(Il comparativo)

§ 72. *Comparativul de superioritate* (Il comparativo di maggioranza) se formează cu ajutorul adverbului *più* așezat înaintea adjectivului. Ex.: *La luna è più piccola della terra* (Luna este mai mică decât pământul).

O serie de adjective păstrează pentru comparativ (și superlativ, v. mai sus) formele neregulate, sintetice din limba latină dar pot prezenta și formele analitice cu adverbul *più*. Aceste adjective sunt:

buono — *migliore* dar și *più buono* (mai bun)

cattivo — *peggiore* dar și *più cattivo* (mai rău)

grande — *maggiore* dar și *più grande* (mai mare)

piccolo — *minore* dar și *più piccolo* (mai mic).

Între cele două serii de forme nu există identitate absolută. Formele sintetice, simțite uneori drept adjective independente sunt oarecum specializate. Se spune astfel: *uno studio d'importanza minore* (un studiu de o mai mică importanță) dar *una scatola di dimensioni più piccole* (o cutie de dimensiuni mai mici).

În această categorie de comparative sintetice sunt uneori incluse și adjectivele *anteriore* (anterior), *posteriore* (posterior), *superiore* (superior), *interiore* (inferior), *interiore* (interior), *esteriore* (exterior).

Adjectivele *molto* și *poco* (a nu se confunda cu adverbele *molto* și *poco*), deși nu sunt calificative admit comparația și prezintă formele sintetice *più* (mai mult, mai multă etc.) și *meno* (mai puțin, mai puțină etc.), ambele invariabile.

Sensul formelor de comparativ poate fi întărit cu ajutorul adverbelor *molto* și, mai rar, *assai*, *bene*, *ancora* așezate înaintea formelor de comparativ. Ex.: *La grammatica mi sembra molto più utile del lessico* (Gramatica mi se pare mult mai folositoare decât lexicul); *Sono ben più triste di te* (Sunt mult mai trist decât tine); *Ci sono dei veicoli ancor più veloci dell'automobile* (Există vehicule și mai rapide decât automobilul).

Pentru sublinierea intensificării în timp a calității se folosește adverbul *sempre* înaintea formei de comparativ. Ex.: *Lo sviluppo della scienza è sempre più rapido* (Dezvoltarea științei este tot mai rapidă).

§ 73. *Comparativul de inferioritate* (Il comparativo di minoranza) se formează cu ajutorul adverbului *meno* care precedă adjectivul. Ex.: *Oggi sono meno stanco che ieri* (Astăzi sunt mai puțin obosit decât ieri).

Ca și comparativul de superioritate, comparativul de inferioritate poate fi întărit cu ajutorul adverbelor *molto* și, mult mai rar, cu *assai*, *bene*, *ancora*. Ex.: *Il quinto capitolo è molto meno interessante degli altri* (Capitolul al cincilea este mult mai puțin interesant decât celelalte).

§ 74. *Comparativul de egalitate* (Il comparativo di uguaglianza) se exprimă cu ajutorul corelativelor (*tanto*)... *quanto*, (*così*)... *come*, din care primul termen poate lipsi. Punctele indică locul unde se inserează adjectivul. Ex.: *Era (tanto) alto quanto sua sorella* (Era tot atât de înalt ca sora sa).

Comparativul de egalitate se mai poate exprima cu ajutorul mărcilor *non più* (*di, che*), *non meno* (*di, che*), *al pari* (*di*), intercalate între adjectiv și complementul său. Ex.: *Erano poveri non più degli altri* (Nu erau mai săraci decât alții); *La madre era preoccupata non meno di me* (Mama nu era mai puțin îngrijorată decât mine); *Sono preparata al pari di lui* (Sunt la fel de pregătit ca și el). În primele două cazuri exprimarea comparativului de egalitate se face prin negarea formelor de comparativ de superioritate sau inferioritate.

Ideea de comparație poate fi subliniată insistându-se asupra raportului de proporție cu ajutorul corelativelor: (*in*) *tanto più*...

(in)quanto più, tanto meno... quanto meno, tanto più... quanto meno, tanto meno... quanto più. Ex.: *Un regalo è tanto più bello quanto meno atteso* (Un dar este cu atât mai plăcut cu cât e mai puțin așteptat).

COMPLEMENTUL COMPARATIVULUI

§ 75. Elementul de relație care introduce complementul depinde de tipul de construcție și în ultimă instanță de natura termenilor comparației.

§ 76. Complementul comparativului de inegalitate (de superioritate și inferioritate). Cele mai frecvente cazuri sunt:

1. Atunci când comparația se instituie între două elemente (acestea pot fi substantive, cu determinanții lor, sau pronume) în ce privește calitatea exprimată de un adjectiv, complementul (al doilea substantiv sau pronume) se introduce cu prepoziția *di*, mai rar cu conjuncția *che* sau *che non* (în care *non* nu are valoare negativă, ci emfatică). Ex.: *L'atletica è più difficile della ginnastica* (Atletismul este mai greu decât gimnastica); *Ci sono molti libri meno interessanti di questo* (Există multe cărți mai puțin interesante decât aceasta); *L'insegnante, più vecchio di me, aveva un'aria giovanile* (Profesorul, mai bătrân decât mine, avea un aer tineresc).

2. Atunci când comparația se face între două adjective care califică același element (substantiv cu determinanții săi, pronume), al doilea adjectiv se introduce cu ajutorul conjuncției *che* sau (rar) *che non* (în care *non* are valoare emfatică). Ex.: *Le api sono più utili che belle* (Albinele sunt mai mult folositoare decât frumoase).

3. Comparația se poate face între două circumstanțe în care un singur element (substantiv, pronume) prezintă calitatea exprimată de adjectiv în grade diferite, în acest caz între cele două componente circumstanțiale se folosește conjuncția *che*. Complementele circumstanțiale pot fi exprimate prin substantive cu determinanții respectivi sau pronume, introduse de o prepoziție, sau prin adverbe. Circumstanțele pot fi locale, temporale, cauzale etc. Ex.: *Sono più occupato oggi che ieri* (Sunt mai ocupat azi decât ieri); *Il clima è più mite a Napoli che a Firenze* (Clima este mai blândă la Napoli decât la Florența); *Ero più felice in quei giorni che prima* (Eram mai fericit în

zilele acelea decât mai înainte); *Tutto questo ha un'importanza maggiore per te che per me* (Toate acestea au o importanță mai mare pentru tine decât pentru mine); *L'insegnante era più contento del mio lavoro che del tuo* (Profesorul era mai mulțumit de lucrarea mea decât de a ta).

4. Când al doilea termen al comparației este o propoziție, aceasta se introduce prin:

a. *Che (non)* în construcții ca: *Egli è più malato che non sembri* (El este mai bolnav decât pare).

b. *Di quanto (non), di quel che (non), di come (non)*: *Il viaggio fu più lungo di quanto (non) pensavo* (Călătoria a fost mai lungă decât mă gândeam); *Lo spettacolo riuscì più divertente di quel che (non) fosse stato previsto* (Spectacolul a ieșit mai distractiv decât se prevăzuse).

Non nu are sens negativ, ci doar emfatic.

În toate cazurile când al doilea termen al comparației este o propoziție, în această propoziție se poate folosi atât indicativul cât și conjunctivul.

5. O situație specială prezintă formele sintetice de comparativ ale adjectivelor *molto* și *poco* (*più, meno*). Există următoarele posibilități:

a. Comparația se face între adjectivul *più* (sau *meno*) și un numeral cardinal, ambele determinând același substantiv sau pronume. În acest caz numeralul este introdus de prepoziția *di*. Există două situații: când grupul **più + di + numeral** este apozitie sau nume predicativ, subiectul propoziției este un substantiv cu articol hotărât sau cu un alt determinant, sau un pronume: *I soldati erano più di trenta* (Soldații erau mai mult de treizeci). Când grupul **più + di + numeral** precedă substantivul la care se referă, articolul acestuia se poate omite: *Più di dieci mila operai...* (Mai mult de zece mii de muncitori, peste zece mii de muncitori). Să se remarce construcția: *I più di dieci mila operai...* (Cei peste zece mii de muncitori).

b. Comparația se face între două substantive nearticulate în ce privește cantitatea exprimată de adjectivul *più* (sau *meno*). Al doilea substantiv se introduce cu *che*: *Erano più professori che studenti* (Erau mai mulți profesori decât studenți). Atunci când cele două

substantive au articol hotărât sau sunt substituite prin pronume, elementul de relație este prepoziția *di*: *I professori erano più degli studenti* (Profesorii erau mai mulți decât studenții).

c. Comparația se face între două elemente care posedă un obiect (substantiv nearticulat) într-o cantitate diferită, exprimată de adjectivul *più* (sau *meno*). În acest caz, al doilea termen al comparației se introduce cu prepoziția *di*: *Egli aveva più matite di me, del suo compagno* (El avea mai multe creioane decât mine, decât colegul său).

d. Atunci când al doilea termen al comparației este o propoziție întreagă, aceasta este introdusă prin *che non, di quanto (non), di quel che (non)* (v. și § 76,4): *Sono più che non sembrino* (Sunt mai mulți decât par); *Sono più di quanto (non) me l'aspettavo* (Sunt mai mulți decât mă așteptam).

6. Formele sintetice de comparativ moștenite din latină au un regim deosebit:

a. Ele se folosesc în marea majoritate a cazurilor la așa-zisul comparativ absolut (termenul de comparație neexprimat): *Cerco un alloggio migliore* (Caut o locuință mai bună). Termenul de comparație este subînțeles: Caut o locuință mai bună decât aceasta, decât aceea pe care o am etc.

b. Adjectivele *migliore, peggiore, maggiore, minore* intră în construcțiile de la punctele 1, 3 și 4. Nu intră în construcția de la punctul 2 (nu se pot compara cu alte adjective care determină același nume), în aceste cazuri se recurge la formele regulate, analitice. Adjectivele *superiore, interiore, anteriore, posteriore, interiore, esteriore* intră numai în construcția de la punctul 1, modificată în ceea ce privește elementul de relație: prepoziția *a* în loc de *di*: *Questo saggio è superiore a quell'altro* (Acest eseu este superior celui alt).

Complementul comparativului de egalitate nu pune probleme deosebite întrucât este introdus de elementul care constituie însăși marca de comparativ (*come, quanto*) indiferent de natura morfologică a acestui complement (substantiv, pronume, adjectiv, propoziție). Ca și la comparativul de inegalitate există următoarele construcții posibile:

1. Se compară două elemente (substantive, pronume) în ce privește calitatea exprimată de un adjectiv: *L'aspirapolvere è tanto utile quanto la lavatrice* (Aspiratorul este tot așa de folositor ca și mașina de spălat).

2. Comparația se face între două adjective care califică același element: *Questo romanzo è tanto ameno quanto istruttivo* (Acest roman este tot atât de plăcut pe cât de instructiv).

3. Comparația se face între două circumstanțe în care un element prezintă calitatea exprimată de adjectiv în grade diferite: *Il tempo era tanto bello a Palermo quanto a Napoli* (Timpul era tot așa de frumos la Palermo ca și la Napoli). Primul circumstanțial nu are o poziție fixă. Se mai poate spune deci: *A Palermo il tempo era così bello come a Napoli; Il tempo a Palermo era così bello come a Napoli; Il tempo era a Palermo così bello come a Napoli*.

4. Al doilea termen de comparație este o propoziție: *Il sole è tanto brillante quanto lo era mille anni fa* (Soarele e tot atât de strălucitor cât era și acum o mie de ani).

În cazul exprimării comparativului de egalitate cu ajutorul lui *non più* (di, che) sau *non meno* (di, che), întrucât acest procedeu constă din negarea unui comparativ de inegalitate (superioritate sau inferioritate), complementul se introduce conform schemelor de la § 76, 1 - 3: *Il giglio è bianco non più della neve* (Crinul nu este mai alb decât zăpada); *Le vacanze sono necessarie non meno che piacevoli* (Vacanța nu este mai puțin necesară decât plăcută).

Elementul de relație *al pari* (di) se folosește numai în cazul comparării a două elemente în ce privește calitatea exprimată de un adjectiv. Complementul este introdus de prepoziția *di*: *Io sono preparato al pari di te* (Eu sunt pregătit la fel ca tine).

SUPERLATIVUL RELATIV (Il superlativo relativo)

§ 78. Marca superlativului relativ este adverbul *più*, pentru superlativul de superioritate (*superlativo di maggioranza*) sau adverbul *meno* pentru superlativul relativ de inferioritate (*superlativo*

di minoranza) precedat de articolul hotărât. Ex.: *bello* (frumos) — *Il più bello* (cel mai frumos), *Il meno bello* (cel mai puțin frumos).

Adjectivele *buono*, *cattivo*, *grande* și *piccolo* pot forma superlativul relativ fie adăugând articolul hotărât la forma sintetică de comparativ (*Il migliore*, *il peggiore*, *il maggiore*, *il minore*) fie în mod analitic, regulat: *Il più buono* etc. Sens de superlativ relativ au și formele moștenite din latină *ottimo*, *pessimo*, *massimo*, *minimo*, precedate de articol hotărât (v. § 70).

Adjectivele la superlativ relativ pot sta înaintea substantivului: *Il più bel quadro* (cel mai frumos tablou) sau după substantiv, și în acest caz articolul nu se mai repetă: *il quadro più bello* (tabloul cel mai frumos). Când însă substantivul are articol nehotărât se pune și articolul superlativului, acordat cu substantivul respectiv: *un quadro, il più bello...* (un tablou, cel mai frumos...). Această construcție este însă mai rară. Adjectivul la superlativ relativ poate fi folosit și singur, ca nume predicativ: *Questo quadro è Il più bello* (Acest tablou este cel mai frumos).

COMPLEMENTUL SUPERLATIVULUI

§ 79. În cadrul superlativului relativ, comparația se face în privința unei calități exprimate de adjectiv între un element și o mulțime de elemente în care este inclus primul. Mulțimea de elemente este reprezentată de complementul superlativului. Complementul superlativului este introdus cu ajutorul prepozițiilor *di* sau *fra*: *Questo è il più bel quadro di tutti* (Acesta este cel mai frumos tablou din toate); *Susanna è la più studiosa fra le mie colleghe* (Suzana este cea mai studioasă dintre colegile mele).

În cazul neexprimării, complementul superlativului este subînțeles datorită contextului: *Questa stanza è la più larga* (Această cameră este cea mai mare /din această casă, din apartamentul meu). Într-un exemplu ca *Questo è il vestito più elegante di mia zia* (Aceasta este rochia cea mai elegantă a mătușii mele), *di mia zia* nu este complementul superlativului, ci atributul substantivului *vestito*. Complementul superlativului este subînțeles: *Questo è il vestito più*

elegante / tra i vestiti / di mia zia (Aceasta este rochia cea mai elegantă / dintre rochiile / mătușii mele).

EXTINDEREA COMPARAȚIEI LA CLASA SUBSTANTIVULUI

§ 80. Î limba modernă și mai ales în stilul științific sau al reclamelor categoria comparației este extinsă la clasa substantivelor. Este preferat în primul rând superlativul format cu ajutorul prefixelor: *ipersensibilità* (hipersensibilitate), *superuomo* (supraom), *iperspazio* (spațiu cu mai mult de trei dimensiuni); de asemenea se folosește sufixul *-issimo*, *-a*, *-i*, *-e*: *Occasionissima!* (Ocazie formidabilă!).

PRONUMELE

(Il pronome)

§ 81. Pronumele este o parte de vorbire în cele mai multe cazuri flexibilă. Din punct de vedere sintactic pronumele poate îndeplini aceleași funcții ca și substantivul. În plus, unele forme ale pronumelor pot determina substantive și atunci se comportă ca niște adjective, acordându-se în număr și gen cu substantivul respectiv, în aceste cazuri vom vorbi despre adjective pronominale.

Pronumele are un conținut semantic mai abstract decât substantivul. De cele mai multe ori pronumele înlocuiește substantivul (este deci un substitut al substantivului) sau unele propoziții. El însă nu denumește un obiect, ci se referă la un substantiv sau o propoziție menționată anterior. De cele mai multe ori această referire se face prin acord. Pronumele de persoana I și a II-a (personal, posesiv) nu substituie un substantiv, ci indică pe vorbitor (emițătorul) la persoana I și pe ascultător (receptor) la persoana a II-a.

PRONUMELE PERSONAL

(Il pronome personale)

§ 82. Pronumele personal realizează opozițiile de număr, persoană, și în cazul persoanei a III-a, și opoziția de gen.

§ 83. Formele pronumelui personal în nominativ sunt:

		Sing.	Pl.
Pers. I		io	noi
Pers. II		tu	voi
Pers. III	Masc.	egli esso	essi
	Fem.	ella essa	esse

Egli se folosește pentru persoane, *esso* pentru animale și lucruri. La feminin ambele forme, *ella* și *essa* se folosesc pentru persoane, iar *essa* și pentru animale și lucruri. Chiar pentru persoane, *essa* este mai folosit decât *ella*. Alături de aceste forme pentru persoana a III-a se folosesc tot mai mult formele, inițial numai oblice:

	Sing.	Pl.
Masc.	lui	loro
Fem.	lei	

După cum se vede, la plural dispare opoziția de gen. Formele *lui*, *lei*, *loro* sunt mai accentuate semantic decât *egli*, *essa*, *essi*, *esse*. Ele se folosesc în mod obligatoriu în următoarele cazuri:

a) după *come*, *quanto*: *Era felice quanto lei* (Era fericit la fel ca ea); *Non erano contenti come loro* (Nu erau mulțumiți ca ei); *Non mi diverto come lui* (Nu mă distrez ca el);

b) în funcție de nume predicativ: *Se tu fossi lui* (Dacă tu ai fi el, în locul lui); *Non pare più lei* (Nu mai pare ea, nu mai pare aceeași);

c) când, pentru subliniere, subiectul stă după verb: *L'ha*

detto lei (A spus-o ea); *È venuto lui* (A venit el); *Sono loro che lo sanno* (Ei știu aceasta, ei sunt cei care o știu). De multe ori apar întărite cu *stesso*, *-a*, *-i*, *-e*: *Me l'ha detto lui stesso* (Mi-a spus-o el însuși);

d) când pronumele este singur sau când verbul din propoziție este omis: *Chi è arrivato prima? — Lui!* (Cine a sosit mai întâi? — El !); *Lei sempre allegra* (Ea întotdeauna veselă); *Loro, tranquilli come mai* (Ei, liniștiți ca niciodată);

e) în formulele exclamative: *Beata lei!* (Ferice de ea!), *Fortunati loro!* (Ferice de ei!), *Povero lui!* (Săracul de el!);

f) în funcție de subiect al construcțiilor participiale sau gerunziale: *Volendo loro venire...* (Vrând ei să vină...); *Partito lui...* (Odată plecat el, după ce a plecat el...).

De asemenea se preferă folosirea formelor *lui*, *lei*, *loro* în următoarele situații:

a) după *anche*, *neanche*, *meno*, *nemmeno*, *pure*, *neppure*, *tranne*, *salvo*, *eccetto*: *Anche lui è partito* (Și el a plecat); *Neanche loro hanno capito* (Nici măcar ei n-au înțeles); *Erano arrivati tutti, meno lei* (Sosiseră toți, în afară de ea);

b) în vorbirea familiară, obișnuită, se folosesc aceste forme fiind mai accentuate semantic: *Lui verrà certamente* (El va veni cu siguranță).

Urmând modelul formelor de persoana a III-a și formele de persoana I și a II-a singular, *io* și *tu* sunt înlocuite în unele cazuri de formele oblice *me* și *te*:

a) după *come* și *quanto*: *Era bella come te* (Era frumoasă ca tine); *Studiava quanto me* (Învăța tot atât ca mine);

b) în formulele exclamative: *Beato te!* (Ferice de tine!); *Povera me!* (Biata de mine!);

c) în funcție de nume predicativ, când acesta nu este identic cu subiectul: *Devi capire che tu non sei me* (Trebuie să înțelegi că tu nu ești eu), dar *Non sei più tu* (Nu mai ești tu, nu mai ești același) pentru că numele predicativ este identic cu subiectul. Chiar în acest caz se folosesc formele oblice *me*, *te* dacă verbul-copulă este la infinitiv: *Devi essere te stesso* (Trebuie să fii tu însuși). În limbajul familiar din

unele zone din nordul Italiei, formele *me, te* se folosesc în funcție de subiect în multe cazuri în loc de *io, tu*: *Il capo sono me* (Șeful sunt eu); *Vieni anche te!* (Vino și tu!); *Te, quando sei venuto?* (Tu, când ai venit?). Gramaticile italiene recomandă evitarea acestor construcții, care sunt totuși relativ frecvente.

Toate aceste forme ale pronumelor personale pot fi întărite cu *stesso, -a, -i, -e* (acordat în număr și gen): *io stesso* (eu însumi), *lei stessa* (ea însăși), *noi stessi* (noi înșine), *voi stesse* (voi însevă). Formele *noi, voi* pot fi întărite și cu ajutorul lui *altri, altre*: *noialtri* (noi, ceilalți), *voialtre* (voi, celelalte).

Toate pronumele cu funcție de subiect pot, ca și în limba română, să fie omise când sunt subînțelese. Subiectul este în acest caz inclus în forma verbală care adoptă persoana, numărul și la timpurile compuse, genul subiectului. De fapt la persoana I și a II-a pronumele subiect este exprimat numai când se insistă asupra lui. La persoana a III-a subiectul poate fi omis dacă a fost menționat anterior.

§ 84. *Pronumele personale la cazurile oblice.* Pentru genitiv se folosesc formele posesivului care vor fi studiate separat. Pentru dativ și acuzativ există două serii de forme: forma tonică sau accentuată și forma atonă sau neaccentuată: *Egli vede me* (El mă vede pe mine), *Egli mi vede* (El mă vede); *Il professore parla a me* (Profesorul îmi vorbește mie), *Il professore mi parla* (Profesorul îmi vorbește). Denumirile de *tonic* sau *aton* se referă la semnificație. În același timp formele atone nu au în propoziție un accent propriu (ca și articolele): *Tu mi vedi* (Tu mă vezi). Formele tonice au însă accent: *Tu vedi me* (Tu mă vezi pe mine). Formele atone au, spre deosebire de cele tonice, o poziție fixă. După prepoziții pot apărea numai formele tonice.

Dăm mai jos schema pronumelor tonice și atone:

Nr.	Pers.	Gen	Acuzativ		Dativ		cu prepoziții
			aton	tonic	aton	tonic	
Sg.	I	M, F	mi	me	mi	a m e	di me, a me, per me, con me etc.

	II	M, F	ti	te	ti	a te	di te, a te, per te, con te etc.
	III	M	Io	lui	gli	a lui	di lui, a lui, per lui, con lui etc.
PL.		F	la	lei	le	a lei	di lei, a lei, per lei, con lei etc.
	I	M, F	ci	noi	ci	a noi	di noi, a noi, per noi, con noi etc.
	II	M, F	vi	voi	vi	a voi	di voi, a voi, per voi, con voi etc.
	III	M	li	loro	loro	a loro	di loro, a loro, per loro, con loro etc.
		F	le				

La acestea se adaugă pronumele *si, se*, reflexive, pentru persoana a III-a, sg. și pl., masc. și fem.

Sg. Pl.	III	M, F	si	se	si	a se	di se, a se, per se, con se etc.
---------	-----	------	----	----	----	------	----------------------------------

Se observă că în cadrul formelor tonice, dativul nu se deosebește de celelalte cazuri cu prepoziție. Considerăm totuși că pronumele personal la dativ se declină, pentru că există *forme specifice atone*.

Spre deosebire de limba română, pronumele tonice nu reiau pronumele atone. Să se compare:

Egli mi vede El mă vede
Egli vede me El mă vede pe mine.

Formele tonice au o poziție relativ liberă. Poziția normală este după verb. Schimbarea poziției indică insistența deosebită asupra pronumelui: *Il professore loda me* (Profesorul mă laudă pe mine), *Il professore me loda* (Profesorul pe mine mă laudă), *Me loda il professore* (Pe mine mă laudă profesorul); *Carlo dà il libro a me* (Carlo îmi dă cartea mie), *Carlo a me dà il libro* (Carlo mie îmi dă

cartea), *A me dà Carlo il libro* (Mie îmi dă Carlo cartea).

Toate formele tonice pot fi întărite cu ajutorul lui *stesso*, *-a*, *-i*, *-e*: *Ho parlato con lui stesso* (Am vorbit cu el însuși). Toate formele tonice se referă numai la persoane nu la animale sau obiecte.

§ 85. *Pronumele reflexive*. Pronumele reflexiv propriu-zis este *se* (forma atonă *si*) pentru persoana a III-a. Pentru persoanele I și a II-a se folosesc formele *me*, *te*, *noi*, *voi* (sau formele atone *mi*, *ti*, *ci*, *vi*). La plural forma *se* poate fi înlocuită de *loro*: *Egli pensa solo a se* (El se gândește numai la sine); *Essi parlavano di se* sau *di loro* (Ei vorbeau despre ei). După prepozițiile *tra* sau *fra* atunci când acestea indică reciprocitate se folosește obligatoriu la persoana a III-a plural forma *loro* în loc de *se*: *Parlavano fra loro* (Vorbeau între ei), dar *Pensavano tra sé* = *Ciascuno pensava tra sé* (Se gândeau în sinea lor = Fiecare se gândea în sinea lui).

În textele vechi se mai întâlnesc formele *meco*, *teco*, *seco*, *nosco*, *vosco* în loc de *con me*, *con te*, *con se*, *con noi*, *con voi*: *Vieni meco* = *Vieni con me* (Vino cu mine); *Lo portarono seco* (L-au dus cu ei).

Și pronumele reflexive tonice se pot întări cu *stesso*, *-a*, *-i*, *-e*: *Parla di se stesso* (Vorbește despre sine însuși).

Ca toate formele tonice, pronumele reflexive tonice se referă numai la persoane.

FORMELE ATONE

§ 86. Formele atone se folosesc întotdeauna fără prepoziții și au funcție de complement direct (cele în acuzativ) și de complement indirect (cele în dativ). Formele atone în dativ înlocuiesc deci grupul format din prepoziția *a* și un substantiv: *Io parlo a Carlo* — *Io gli parlo* (Eu îi vorbesc lui Carlo — Eu îi vorbesc). Trebuie remarcat că formele atone *gli*, *le*, *loro* înlocuiesc grupul **a** + *substantiv* numai când acesta are sens de dativ. În propozițiile: *Io penso a Carlo* (Eu mă gândesc la Carlo), *Io vado a Roma* (Eu merg la Roma) substituția nu se poate face.

Spre deosebire de limba română la dativ singular există opoziție de gen. Astfel *Eu îi vorbesc* se va traduce *Io gli parlo* dacă persoana

căruia îi vorbesc este de genul masculin sau *Io le parlo* dacă este de genul feminin. La plural nu mai există opoziție: *Io parlo loro* (Eu le vorbesc).

Formele atone se referă la persoane, animale și obiecte cu excepția lui *loro* care se referă numai la persoane.

La persoanele I și a II-a, sg. și pl. există câte o singură formă pentru dativ și acuzativ:

Acuz. — *Egli mi guarda* (El mă privește)

Dat. — *Egli mi parla* (El îmi vorbește)

Sensul de acuzativ sau dativ depinde de context și anume de verbul ale cărui complemente sunt formele respective.

Tot forme atone sunt și pronumele reflexive *mi*, *ti*, *si*, *ci*, *vi* care spre deosebire de limba română au o singură formă pentru acuzativ și dativ: *Io mi lavo* (Eu mă spăl); *Io mi lavo i guanti* (Eu îmi spăl mănușile).

§ 87. *Poziția formelor atone* este fixă:

1. Ele se așază *imediat înaintea verbului* la indicativ, conjunctiv, condițional și la pers. a III-a sg. și pl. a imperativului. Face excepție de la această regulă forma de dativ pl. *loro* (v. mai jos): *Egli ti guarda* (El te privește); *Io gli parlerei* (Eu i-aș vorbi); *Non volevo che tu gli parlassi* (Nu voiam ca tu să-i vorbești); *Mi mostri la Sua collezione* (Arătați-mi colecția dvs.); *Si guardino nello specchio* (Priviți-vă în oglindă).

Formele de acuzativ sg. pers. a III-a *lo*, *la* se elidează înaintea formelor verbale care încep cu vocală. Elidarea este obligatorie¹ înaintea formelor auxiliarului *avere*: *Io l'ho visto* (Eu l-am văzut), *Io l'ho vista* (Eu am văzut-o). Ambele forme elidate devin *l'* și diferența de gen rezultă din acordul participiului cu complementul direct care precedă verbul (v. § 183, c). Formele de acuzativ plural nu se elidează. Se mai pot elida formele *mi*, *ti*, *si*, *vi*: *m'ode* (mă aude), *l'aspetta* (te așteaptă), *s'intende* (se înțelege) dar mai frecvent se întâlnește *mi ode*, *ti aspetta*, *si intende*. Forma *ci* se poate elida înaintea unor verbe care încep cu *i*: *c'invito* (ne-a invitat) sau *ci invito*. Forma *gli* se elidează de asemenea numai înaintea vocalei *i* (pentru a păstra pronunțarea palatalizată a grupului *gl*): *gl'interdice* (îi

interzice) dar se folosește aproape exclusiv forma neelidată.

¹ în general în presă, la sfârșitul rândului nu se mai face eliziunea: *lo/ho visto, la/ho vista*.

Forma de dativ plural *loro* face excepție de la regula poziției față de verb. Ea nu stă niciodată înaintea de verb, ci imediat *după verb*: *Io parlo loro* (Eu le vorbesc). De fapt forma *loro* este încadrată în seria prenumelor atone numai din punctul de vedere al conținutului. Formal ea este tonică, primind datorită celor două silabe un accent în pronunțarea propoziției. Să se compare:.

io gli parlo (eu îi vorbesc)

io parlo loro (eu le vorbesc).

Limba italiană contemporană tinde să înlocuiască forma *loro*, mai lungă și care face excepție în privința poziției față de verb cu *gli*, care să exprime atât dativul sg.masc. cât și dativul pl., ambele genuri. Deci:

	Singular	Plural
Masculin	<i>Io gli parlo</i>	<i>Io gli parlo</i>
Feminin	<i>Io le parlo</i>	(în loc de <i>Io parlo loro</i>).

Gramaticile italiene recomandă evitarea folosirii lui *gli* în loc de *loro*. Cu toate acestea *gli* este din ce în ce mai folosit cu această funcție.

2. Toate formele atone, cu excepția lui *loro* se așază *imediat după* o serie de forme verbale și se scriu într-un singur cuvânt cu acestea. Formele atone sunt deci enclitice:

a. după verbe la infinitiv: *per parlargli* (pentru a-i vorbi), *senza vederlo* (fără a-l vedea), *che cosa dirle?* (ce să-i spun?). Urmă de o formă atonă infinitivul pierde ultima vocală, *-e*: *per parlare / per parlarti*. Verbele care se termină în *-rre* la infinitiv ca *tradurre* (a traduce), *condurre* (a conduce), *porre* (a pune) etc. pierd pe *-re-*: *per tradurlo* (pentru a-l traduce), *senza condurci* (fără să ne conducă). Când verbul este la infinitiv trecut forma atonă se atașează la auxiliarul verbului: *senza averlo visto* (fără să-l fi văzut);

b. după verbe la gerunziu: *vedendolo* (văzându-l), *chiedendomi* (cerându-mi). Când verbul este la gerunziu trecut forma atonă se atașează la auxiliar: *avendolo visto* (pentru că l-a văzut);

c. după verbe la imperativ pers. a II-a sg., I și a II-a pl.: *guardami* (privește-mă), *raccontateci* (povestești-ne), *diamogli* (să-i dăm). La forma de imperativ negativ, pers. a II-a sg. care este formată din *non + verb la infinitiv prezent*, pronumele aton poate sta fie după infinitiv (urmând regula de la punctul a), fie înaintea lui: *Non parlarmi!* sau *Non mi parlare!* (Nu-mi vorbi!).

După formele de imperativ monosilabice (deci accentuate) de persoana a II-a sg. ale verbelor *andare* (a merge), *dare* (a da), *stare* (a sta), *fare* (a face), *dire* (a spune): *va'*, *da'*, *sta'*, *fa'*, *di'*, consoana inițială a pronumelui aton se dublează (cu excepția lui *gli*): *Dammi il tuo libro!* (Dă-mi cartea ta !), *Dicci cosa vuoi!* (Spune-ne ce vrei!); *Vammi a prendere il giornale!* (Du-te și ia-mi ziarul!);

d. foarte rar după participii trecute când apar fără auxiliar sau participii prezente în construcții participiale: *Alzatisi in piedi...* (După ce s-au sculat în picioare...); *Mortogli il padre...* (Murindu-i tatăl, după ce i-a murit tatăl...); *Le relazioni sviluppatesi tra i due popoli...* (Relațiile care s-au dezvoltat între cele două popoare...);

e. după *ecco* (iată): *eccomi* (iată-mă), *eccoli* (iată-i), *eccoti il libro* (iată-ți cartea).

N o t ă. În limba veche precum și azi în unele formule de anunțuri formele atone pot urma verbul chiar când acesta este la un mod personal (indicativ). În aceste formule este vorba de fapt de *si* cu valoare impersonală sau de reflexiv pasiv (v. §§ 93, 196): *Vendesì appartamento...* (Se vinde apartament...), *Vendonsi appartamenti* (Se vând apartamente...), *Cercasi dattilografa* (Se caută dactilografă).

Pronumele reflexive, ca toate formele atone, sunt enclitice în cazurile expuse mai sus sub punctele a, b, c, d. Ele nu apar niciodată după *ecco*.

Formele verbale la care se atașează pronumele atone nu-și schimbă accentul: *vedendo* (văzând) — *vedendolo* (văzându-l), *guarda* (privește) — *guardali* (privește-i).

Pronumele *loro* deși urmează întotdeauna după verb nu se atașează la acesta: *Offrendo loro dei fiori* (Oferindu-le flori). El nu se combină cu *ecco* când are valoare de dativ plural.

§ 88. Poziția formelor pronominale atone în construcțiile verb +

verb la infinitiv (v. și §§ 201, 203):

a. Când primul verb este *volere* (a vrea), *dovere* (a trebui), *potere* (a putea), *sapere* (a ști), *solere* (a obișnui), complementul verbului la infinitiv exprimat prin pronume aton poate să stea fie atașat la infinitiv, fie înaintea primului verb:

Io voglio vederlo = *Io lo voglio vedere* (Eu vreau să-l văd)

Non posso dirgli = *Non gli posso dire* (Nu-i pot spune)

Devo spiegarti = *Ti devo spiegare* (Trebuie să-ți explic).

Dacă primul verb este la un timp compus, iar pronumele aton în acuzativ îl precedă, participiul acestuia se acordă cu pronumele:

Io ho voluto leggerli = *Io li ho voluti leggere* (Eu am vrut să-i citesc).

Dacă verbul la infinitiv este la trecut (primul verb fiind *dovere* sau *potere*) pronumele aton-complement se poate atașa numai la auxiliarul infinitivului: *Egli deve averlo visto* (El trebuie să-l fi văzut).

b. Când primul verb se construiește cu un alt verb la infinitiv având același subiect, introdus de o prepoziție (*di*, *a*), complementul infinitivului se atașează numai la infinitiv: *Comincio a leggerlo* (încep să-l citesc); *Cerco di trovarlo* (încerc să-l găsesc); *Mi accorgo di non capirla* (îmi dau seama că nu o înțeleg). Dacă primul verb este însă *andare* sau *stare* se admite ca pronumele aton-complement al infinitivului să preceadă aceste verbe (sau să le urmeze imediat atunci când sunt la imperativ, infinitiv etc.): *Vado a vederlo* = *Lo vado a vedere* (Merg să-l văd).

În construcția **stare** + **per** + verb la infinitiv complementul infinitivului exprimat prin pronume aton se atașează la acest infinitiv: *Sto per finirlo* (Sunt pe punctul de a-l termina).

c. Când primul verb se construiește cu un alt verb la infinitiv dar subiectele sunt diferite, acesta din urmă fiind introdus de o prepoziție (*di*, *a*), complementul verbului la infinitiv se atașează numai la acesta: *Io chiedo a Carlo di leggere il libro* (Eu îi cer lui Carlo să citească cartea) — *Io chiedo a Carlo di leggerlo* (Eu îi cer lui Carlo să o citească); *Io prego Gianni di scrivere il compito* (Eu îl rog pe Gianni să scrie tema) — *Io prego Gianni di scriverlo* (Eu îl rog pe Gianni s-o

scrie).

La primul verb se pot atașa numai pronumele atone în acuzativ sau dativ (în funcție de regimul primului verb) care substituie subiectul infinitivului. Substituind pe *a Carlo* și respectiv pe *Gianni* din exemplele de mai sus vom obține: *Io gli chiedo di leggerlo* (Eu îi cer s-o citească); *Io lo prego di scriverlo* (Eu îl rog s-o scrie).

d. Verbele *fare* și *lasciare* se pot construi de asemenea cu alte verbe la infinitiv cu subiect diferit: *Io faccio leggere il giornale a Carlo* (Eu îl pun pe Carlo să citească ziarul). Atât complementul direct *il giornale* cât și subiectul infinitivului *a Carlo* pot fi înlocuite cu pronume atone care se atașează primului verb: *Io lo faccio leggere a Carlo* (Eu îl pun pe Carlo să-l citească), *Io gli faccio leggere il giornale* (Eu îl pun să citească jurnalul).

COMBINAȚII DE PRONUME ATONE

§ 89. Într-o propoziție ca *Io do il libro all'amico* (Eu îi dau cartea prietenului) putem înlocui prin pronume atone fie complementul direct: *Io lo do all'amico* (Eu o dau prietenului), fie complementul în dativ: *Io gli do il libro* (Eu îi dau cartea), fie ambele complemente, în acest caz verbul va fi precedat de două pronume atone, unul în acuzativ și altul în dativ. Ordinea va fi întotdeauna *dativ* + *acuzativ* (cu excepția cazului când dativul este exprimat de *loro* care stă oricum după verb). În aceste combinații forma atonă în dativ se modifică. Astfel:

mi + *lo* = *me lo*

ti + *lo* = *te lo*

gli + *lo* = *glielo*

le + *lo* = *glielo*

ci + *lo* = *ce lo*

vi + *lo* = *ve lo*

În poziția formei de acuzativ *lo* pot apărea și formele *la*, *li*, *le*: *me la*, *me li* etc. După cum se vede, când pronumele aton în dativ pers. a III-a sg. (*gli*, *le*) este cuplat cu o formă atonă în acuzativ (*lo*, *la*, *li*, *le*) nu se mai distinge genul.

Io do a Carlo il libro — Io glielo do

Io do a Susanna il libro — Io glielo do

Formele *mi, ti, ci, vi* devin deci *me, te, ce, ve* înainte de *lo, la, li, le*. Formele *gli, le* devin *glie-* înainte de *lo, la, li, le*.

Combi-na-țiile de pronume atone au aceeași poziție față de verb ca și formele simple (v. § 87). Atunci când sunt enclitice, toate grupurile de două forme atone se scriu împreună: *per darglielo* (pentru a i-l da); *senza averglielo dato* (fără să i-l fi dat); *dandomelo* (dându-mi-l); *dammelo* (dă-mi-l); *non offirglielo* (nu i-l oferi) = *non glielo offire*; *non darmelo* = *non me lo dare* (nu mi-l da); *vammelo a prendere* (du-te și ia-mi-l); *eccotelo* (iată-ți-l); *voglio dirglielo* = *glielo voglio dire* (vreau să i-o spun); *non ho potuto chiederglielo* = *non glie l'ho potuto chiedere* (nu i l-am putut cere); *egli deve averglielo dato* (el trebuie să i-l fi dat); *cerco di spiegargliela* (încerc să i-o explic); *sto per offirglielo* (sunt pe punctul de a i-l oferi); *io glielo faccio leggere* (eu îl pun să-l citească).

În combinațiile de forme atone, după cum se vede mai sus la dativ pot apărea toate persoanele, în timp ce la acuzativ numai persoana a III-a. Pentru cazurile (evident mai rare), în care complementul în acuzativ este la pers. I sau a II-a se poate înlocui cu o formă atonă numai unul din complemente (fie cel în acuzativ, fie cel în dativ), iar celălalt numai cu o formă tonică.

Io propongo te al direttore (Eu te propun pe tine directorului)

Io ti propongo a lui (Eu i te propun lui)

Io gli propongo te (Eu i te propun pe tine).

Pronumele reflexive *mi, ti, si, ci, vi* devin *me, te, se, ce, ve* când sunt urmate de *lo, la, li, le*. Este vorba deci de pronumele reflexive în dativ, pentru că numai în acest caz verbul reflexiv admite un complement direct:

me lo ricordo, me li ricordo...

te lo ricordi...

se lo ricorda...

ce lo ricordiamo...

vello ricordate...

se lo ricordano...

În poziție enclitică: *ricordandomelo* (amintindu-mi-l); *ricordatelo* (amintește-ți-l); *non ricordarmelo* (nu mi-l aminti) = *non me lo ricordare*; *egli vuole ricordarselo* = *egli se lo vuole ricordare* (el vrea să și-l amintească); *cercava di ricordarselo* (încerca să și-l amintească); *stavo per ricordarmelo* (eram pe punctul de a mi-l aminti).

PARTICULELE PRONOMINALE ȘI ADVERBIALE *NE, CI, VI*

§ 90. Particula pronominală *ne* înlocuiește un grup format din prepoziția **di** + *substantiv*, în care *di* conferă substantivului diverse funcții în propoziție:

a) *di* = „despre”, „de”: *Io parlo di questo avvenimento* (Eu vorbesc despre acest eveniment) — *Io ne parlo* — Eu vorbesc (despre aceasta);

b) *di* = prepoziție cu sens partitiv: *Io compro delle pesche e ne mangio* — Eu cumpăr piersici și mănânc (din ele);

c) *di* = marcă a genitivului: *Mangio una ciliegia e ne butto il nocciolo* = *butto il nocciolo di questa* (Mănânc o cireașă și îi arunc sâmburele = arunc sîmburele acesteia). În acest caz se poate considera că *ne* înlocuiește un adjectiv posesiv: *butto il suo nocciolo* — *ne butto il nocciolo* (arunc sâmburele său — îi arunc sâmburele). De fapt și posesivul este un substitut al genitivului;

d) particula *ne* poate înlocui o propoziție întreagă: *Dice la verità?* — *Ne dubito* (Spune adevărul? — Mă îndoiesc). În realitate și aici se poate considera că *ne* înlocuiește pe *di cio* (de aceasta) care substituie pe *che lui dica la verità* (că el spune adevărul).

Uneori *ne* este folosit pleonastic și trebuie evitat: *Ne ha di soldi* (Are bani) în care *ne* anticipă partitivul *di soldi*.

Particula *ne* poate avea și funcție adverbială având sensul *de acolo, din acel loc*, substituind un complement de loc, exprimat prin *di lì* (de acolo), *di là* (de acolo), **da** + *substantiv* (de la + substantiv): *Sei stato da Carlo?* — *Ora ne vengo* — Ai fost la Carlo? — Acum vin (de acolo).

§ 91. Particulele **ci, vi**. Particula pronominală *ci* (cu varianta pozițională *vi*) înlocuiește un grup format din prepoziția *a* (mai rar

alte prepoziții: *in, su*) și un substantiv în cazul în care nu este vorba de un dativ: *Penso agli esami. Ci penso* — Mă gândesc la examene. Mă gândesc (la ele); *Rifletto sulla tua proposta. Ci rifletto* — Reflectez la propunerea ta. Reflectez (la ea); *Riesco benissimo in matematica* (Fac progrese la matematică). *Ci riesco* — Fac progrese (în această privință).

Grupul **a** + *substantiv* poate fi înlocuit prin *ci* numai când substantivul denumește un obiect (deci neanimat). Dacă substantivul se referă la ființe, el poate fi înlocuit numai cu formele tonice ale pronumelui personal: *Penso a mio fratello. Penso a lui* (Mă gândesc la fratele meu. Mă gândesc la el).

În unele cazuri (v. § 92, b) *ci* este înlocuit cu *vi*.

Atunci când *ci* înlocuiește un grup **a** + *substantiv* cu funcție de adverb de loc este numit particulă adverbială. În linii mari, *ci* arată apropierea iar *vi* depărtarea; în cele mai multe cazuri se folosește însă *ci*; *vi* se folosește numai din motive de eufonie.

Particulele pronominale și adverbiale atunci când sunt singure au aceeași poziție față de verb ca toate formele atone (înainte de verb la indicativ, conjunctiv, condițional, imperativ pers. a III-a, după verb la gerunziu, infinitiv, imperativ pers. I și a II-a și după *ecco*).

COMBINAȚII DE PRONUME ATONE CU PARTICULELE

NE, CI, VI:

§ 92. a. Particula pronominală *ne* stă după formele atone în dativ *mi, ti, gli, le, ci, vi* și după pronumele reflexive pe care le modifică la fel ca *lo, la, li, le*:

mi + ne = me ne

ti + ne = te ne

si + ne = se ne

gli + ne = gliene

le + ne = gliene

ci + ne = ce ne

vi + ne = ve ne

Exemple: *Mi parla di queste cose — M e ne parla* — Îmi vorbește

despre aceste lucruri — Îmi vorbește (despre ele); *Ve ne dirò quel che so* — Vă voi spune ceea ce știu (despre aceasta).

Particula *ne* stă după particulele adverbiale *ci, vi* pe care le modifică în *ce, ve*: *Metto dei fiori sulla tavola* — Pun flori pe masă — *Ci metto dei fiori* — Pun flori (acolo) — *Ce ne metto* — Pun (acolo din acestea).

Particula adverbială *ne* stă după pronumele reflexive pe care le transformă din *mi, ti, si, ci, vi* în *me, te, se, ce, ve*:

me ne allontano mă îndepărtez (dintr-un loc, de aici)

te ne allontani

se ne allontana

ce ne allontaniamo

ve ne allontanate

se ne allontanano

După acest model se conjugă și verbul *andarsene* a pleca (de undeva) (a se duce).

b. Particula pronominală *ci* nu se combină cu alte forme pronominale atone.

Particula adverbială *ci* (sau *vi*) modificată în *ce* (sau *ve*) precedă formele atone în acuzativ *lo, la, li, le* sau particula pronominală *ne*.

Metto il libro sulla tavola — Ce lo metto (Pun cartea pe masă — O pun).

Metto i libri sulla tavola — Ce li metto

Metto la rosa nel vaso — Ce la metto

Metto le rose nel vaso — Ce le metto

Metto delle rose nel vaso — Ce ne metto

Particulele adverbiale *ci* și *vi* se pot combina cu verbele reflexive fără să se modifice nici particulele, nici pronumele reflexive. Poziția diferă în funcție de persoană. Notăm particulele cu majuscule pentru a le diferenția de pronume. La pers. I pl. poate apărea numai particula *ci* (pentru a se evita întâlnirea particulei *ci* cu reflexivul *ci*), iar la pers. a II-a pl. apare, din aceleași motive, numai particula *ci*:

Io mi trovo in quel posto — Io mi ci trovo (Eu mă găsesc în acest loc — Eu mă găsesc aici).

io mi CI trovo io mi VI trovo

tu ti CI trovi tu VI ti trovi
 egli CI si trova egli VI si trova
 noi VI ci troviamo
 voi vi CI trovate
 essi CI si trovano essi VI si trovano

SI IMPERSONAL ȘI SI PASIV

§ 93. În afară de *si* — pronume reflexiv — mai există două forme identice cu funcții diferite.

Si impersonal precedă verbe la pers. a III-a sg., intransitive sau tranzitive fără complement direct exprimat, arătând că subiectul este nedeterminat: *si dice* (se spune), *si mangia* (se mănâncă), *si balla* (se dansează). Atunci când acest *si* precedă verbe cu complement direct, verbele se acordă în număr cu acest complement direct care devine subiect gramatical și construcția capătă un sens *pasiv* (subiectul logic este nedeterminat): *Si vende una casa* (Se vinde o casă); *Si vendono le case* (Se vând, sunt vândute casele). La singular este mai puțin evident dacă avem de-a face cu o construcție impersonală cu subiect nedeterminat și complement direct sau cu o construcție reflexiv-pasivă fără complement de agent exprimat. La plural se vede clar că este vorba de o construcție reflexiv-pasivă. Atât *si* impersonal cât și *si* pasiv se comportă la fel în ceea ce privește poziția față de verb și față de alte forme atone.

În toate combinațiile cu alte forme atone, *si* are ultimul loc, precedând imediat verbul, cu două excepții:

a) în combinație cu *ne* pronominal, *si* are primul loc și se transformă în *se*: *se ne parla* (se vorbește despre aceasta);

b) în combinație cu verbe reflexive (la pers. a III-a sg.) *si* impersonal, transformat în *ci* precedă pe *si* reflexiv și combinațiile acestuia: *ci si lava* (ne spălăm), *ci se ne accorge* — îți dai seama (de aceasta), ne dăm seama (de aceasta).

În celelalte cazuri, după cum am arătat, *si* stă imediat înaintea verbului și nu modifică forma prenumelor atone cu care se combină:

c) se combină cu pronumele atone în dativ:

mi si dice (mi se spune) *ci si dice* (mi se spune)
ti si dice (ți se spune) *vi si dice* (vi se spune)
gli si dice (i se spune)
le si dice (i se spune)

dar *si dice loro* (li se spune). Se poate combina cu pronumele atone în dativ + *lo, la, ne*: *me lo si dice* (mi se spune aceasta), *me ne si dice* (mi se spune despre aceasta), *glielo si dice* (i se spune aceasta), *ce lo si dice* (ni se spune aceasta);

d) se combină cu pronumele în acuzativ *lo, la*: *lo si dice* (se spune aceasta), *la si capisce* (se înțelege aceasta);

e) cu particulele adverbiale *ci, vi*: *ci si trova* (se găsește aici), *ci si balla* (se dansează aici).

Si este enclitic în unele formule ca: *Vendesi appartamento al terzo piano* (Se vinde un apartament la etajul III), *Cercasi dattilografa* (Se caută dactilografă). Combinațiile lui *si* cu alte pronume și particule atone nu apar niciodată enclitice.

CAZURI SPECIALE DE FOLOSIRE A PRONUMELOR ATONE

§ 66. Forma atonă *lo* are valoare „neutră” cu sens demonstrativ: „aceasta, acest lucru”. Poate fi considerată forma atonă corespunzătoare formei tonice *ciò* (pronume demonstrativ): *Sai che Giovanni è già arrivato?* — *Non lo sapevol* (Știi că Giovanni a sosit deja? — Nu o știam). Uneori în contextul unor verbe ca *sentire, sapere, copire, lo* este pleonastic, anticipând un complement: *Lo sapevo che sarebbe successo così* (Știam că se va întâmpla așa).

Lo mai are funcție de pro-adjectiv, înlocuind într-un predicat nominal adjectivul nume predicativ care a fost menționat anterior. În această funcție *lo* este invariabil: *Si considerava bella ma non lo era* (Se considera frumoasă dar nu era).

Formele atone *la* și mai rar *le* se referă în contextul unor verbe la un substantiv neexprimat ca: *cosa* (lucru), *faccenda* (treabă), *vita* (viață), *causa* (cauză), *lite* (ceartă), *difficoltà* (dificultate) etc. Avem de fapt de-a face cu expresii fixe pentru că nu putem înlocui pe *la* sau *le* cu substantivele pe care ni le sugerează contextul: *avercela con*

uno (a avea ceva cu cineva, a avea necaz pe cineva); *finirla* (a termina); *farla finita* (a termina odată); *passarla liscia* (a scăpa ușor); *prendersela con uno* (a se simți jignit de cineva); *darsela a gambe* (a o lua la sănătoasa).

În limba vorbită se mai întâlnesc formele *egli*, *gli*, *e'* folosite înaintea verbului *essere* mai ales în construcțiile impersonale și care nu se traduc: *Gli è che io non ce la faccio più* (Fapt e că eu nu mai rezist). De asemenea formele atone *la*, *le* se folosesc în funcție de subiect în loc de *essa* (numai în vorbirea familiară): *La vien giù a diretto* (*La pioggia vien...*) (Plouă cu găleata).

PRONUMELE DE POLITEȚE

(I pronomi di cortesia)

§ 96. Pronumele de politețe sunt *Lei* sau *Ella* pentru singular și *Loro* pentru plural. Forma *Lei* (sau *Ella*), la origine pronume personal de pers. a III-a sg. feminin¹, folosită ca pronume de politețe nu mai realizează opoziția de gen. Forma *Loro*, ca de altfel și pronumele personal de pers. a III-a pl., de asemenea nu realizează opoziția de gen. Când *Lei* și *Loro* sunt subiecte, verbele se pun la pers. a III-a sg. și respectiv pl.: *Lei legge* (Dumneavoastră citiți); *Loro leggono* (Dumneavoastră citiți). Să se remarce că în limba italiană pronumele de politețe în nominativ realizează opoziția de număr: *Lei, signore* (Dumneavoastră, domnule), *Lei, signora* (Dumneavoastră, doamnă), *Loro signori* (Dumneavoastră, domnilor), *Loro, signore* (Dumneavoastră, doamnelor). (În limba română pronumele de politețe în nominativ nu realizează nici o opoziție, forma *Dumneavoastră* folosindu-se pentru singular și plural, masculin și feminin.)

¹ *Ella* și apoi *Lei* au înlocuit formulele de adresare *Vostra Signoria* (Domnia-voastră), *Vostra Eccellenza* (Excelența Voastră), *Vostra Altezza* (Alteța Voastră) etc. care conțineau substantive feminine.

Adjectivele nume predicative precum și participiile verbelor care se conjugă cu *essere* se acordă cu genul real al persoanei căreia ne adresăm: *Lei, signore, e stanco?* (Dv., domnule, sunteți obosit?); *Lei, signora, sembra stanca* (Dv., doamnă, păreți obosită); *Loro, signori,*

sono arrivati troppo tardi (Dv., domnilor, ați sosit prea târziu); *Loro, signore, sono venute in tempo* (Dv., doamnelor, ați venit la timp). În lipsa substantivului la vocativ, genul persoanei rezultă din acord: *Lei è molto buono* (Dv. sunteți foarte bun).

Forma *Ella* se folosește rar, în stil oficial, protocolar.

În cazurile oblice se folosesc formele corespunzătoare ale prenumelor personale *Lei* și *Loro*: *Io parlavo di Lei* (Eu vorbeam despre Dv.); *Mi rivolgo a Lei* (Mă adresez Dv.); *Vorrei rivedere Loro* (Aș vrea să vă revăd pe Dv.).

La formele atone, pentru singular se folosesc numai formele feminine corespunzătoare lui *Lei* indiferent de genul real al persoanei: *Io La rispetto* (Eu vă respect), *Io Le parlo* (Eu vă vorbesc). La plural se folosesc în acuzativ formele masculine sau feminine, în funcție de genul real: *Io Li conosco* (Eu vă cunosc), *Io Le conosco* (Eu vă cunosc). La dativ nu se face distincție de gen: *Io parlo Loro* (Eu vă vorbesc).

Atunci când formele atone de acuzativ precedă un verb la un timp compus, participiul se acordă cu genul real: *Io L'ho incontrato, signore* (Eu v-am întâlnit, domnule), *Io L'ho cercata, signora* (Eu v-am căutat, doamnă), *Io Li ho cercati, signori* (Eu v-am căutat, domnilor), *Io Le ho cercate, signore* (Eu v-am căutat, doamnelor).

În privința poziției față de verb se respectă toate regulile expuse la pronumele personal.

Pronumelor de politețe *Lei*, *Loro* le corespund posesivele *Suo*, *Sua*, *Suoi*, *Sue* și respectiv *Loro* (v. § 96): *Il Suo libro mi ha interessato* (Cartea Dv. m-a interesat); *I Suoi amici Le hanno forse detto...* (Prietenii Dv. v-au spus probabil...); *La Loro proposta è importantissima* (Propunerea Dv. este foarte importantă).

În afară de *Lei*, *Loro* se mai folosește ca pronume de politețe *Voi* (între artiști, în stilul comercial etc.) care ar corespunde formei *D-ta* din limba română. *Voi* se poate referi la o singură persoană sau la mai multe. Verbul se pune întotdeauna la pers. a II-a pl. Numele predicativ și participiile se acordă însă cu genul și numărul real: *Voi siete un uomo dabbene* (D-ta ești un om cumsecade); *Voi siete venuta in ritardo* (D-ta ai venit cu întârziere); *Voi siete venuti a piedi* (Dv. ați venit pe

jos). Acest pronume nu realizează nici opoziția de număr, nici pe cea de gen. În cazurile oblice se folosesc formele corespunzătoare pentru pers. a II-a pl.: *Signore, io vi vedo ogni giorno* (Domnule, eu te văd în fiecare zi); *Signora, vi darò una notizia* (Doamnă, îți voi da o veste); *Non vi è successo niente?* (Nu vi s-a întâmplat nimic?). Pronumelui *Voi* îi corespund posesivele *vostro, -a, -i, -e*: *Signore, le vostre lettere...* (Domnule, scrisorile d-tale...). În privința ortografiei, toate prenumele de politețe, în funcție de subiect sau în cazurile oblice, la forme tonice sau atone, se scriu cu majusculă (chiar în poziție enclitică) pentru a se diferenția de pronumele personale de pers. a III-a: *Io Le dirò un segreto* (Eu vă voi spune un secret); *Voglio dirLe* (Vreau să vă spun). În limba contemporană însă se răspândește și scrierea cu literă mică în toate pozițiile.

Notă. A se reține în legătură cu pronumele de adresare expresiile: *dare del Lei a qualcuno* (a se adresa cu Dv. cuiva), *dare del tu* (a vorbi cu tu, a se adresa cu tu), *dare dei voi* (a se adresa cu D-ta).

PRONUMELE ȘI ADJECTIVELE POSESIVE

(I pronomi e gli aggettivi possessivi)

§ 96. Posesivul, ca și în limba română, implică o dublă referință: la posesor și la obiectul posedat. Această dublă referință se manifestă prin formă, care indică persoana și numărul posesorului, și prin acordul în gen și număr cu obiectul posedat. Formele adjectivelor și prenumelor posesive sunt identice, cu diferența că pronumele sunt întotdeauna articulate. Dăm mai jos schema posesivelor:

Obiect posedat					
Gen și Nr.	Masc. sing.	Fem. sing.	Masc. pl.	Fem. pl.	
Pers.					

P	I sing.	mio	mia	miei	mie
o	II sing.	tuo	tua	tuoi	tue
s	III sing.	suo	sua	suoi	sue
e	I pl.	nostro	nostra	nostri	nostre
s	II pl.	vostro	vostra	vostri	vostre
o	III pl.	loro			
r					

După cum se vede, atunci când posesorul este la pers. a III-a pl. există o singură formă *loro*, indiferent de genul și numărul obiectului posedat. Posesivele care corespund prenumelor de politețe sunt cele de pers. a III-a sg. și respectiv a III-a pl.: *La Sua famiglia* (Familia Dv.), *I Suoi amici* (Prietenii Dv.), *Le Loro famiglie* (Familiile Dv.).

Din considerente de metodă tratăm mai întâi adjectivele posesive.

ADJECTIVELE POSESIVE

§ 97. Adjectivele posesive stau între articol și substantivul la care se referă: *Il mio compagno* (colegul meu), *la tua idea* (ideea ta), *i suoi amici* (prietenii săi). Articolul hotărât poate fi înlocuit de *ciascuno, -a* (fiecare), *ogni* (fiecare) când substantivul este la singular, sau de *questo, -a, -i, -e* (acesta,...), *quello, -a, -i, -e* (acela,...) indiferent de numărul substantivului: *ciascun mio amico* (fiecare prieten al meu), *questo mio compagno* (acest coleg al meu), *quella tua idea* (acea idee a ta), *quei suoi amici* (acei prieteni ai săi). Între posesiv și substantiv se pot intercala adjective calificative, numerale

cardinale, ordinale sau toate acestea împreună. Ordinea este: *i miei primi cinque cari compagni* (primii mei cinci dragi tovarăși). Între posesiv și substantiv se pot intercala pentru întărirea sensului de posesiv adjectivele *proprio* (v. § 100) și *stesso*: *Rinnegava le sue stesse idee* (Renega propriile sale idei, înseși ideile sale, până și ideile sale). Uneori *stesso* poate preceda posesivul: *le stesse sue idee* (aceleași idei ale sale).

Posesivul poate fi precedat, când substantivul este la singular, de articolele nehotărâte *un, una*: *un mio amico* (un prieten de-al meu), *una mia idea* (o idee de-a mea). Între articolul nehotărât și posesiv se poate intercala adjectivul nehotărât *certo*: *un certo suo amico* (un oarecare prieten de-al său). Dacă substantivul este la plural, articolul nehotărât poate fi înlocuit cu *alcuni, -e, certi, -e* dar nu cu *partitivul dei, delle* care ar face ca grupul nominal să fie interpretat la genitiv: *alcuni miei amici* (unii prieteni de-ai mei), *certi miei amici* (unii prieteni de-ai mei) dar *il professore dei miei amici* (profesorul prietenilor mei).

Posesivul poate sta și după substantiv; această poziție este mai rară când posesivul este precedat de articol hotărât și se întâlnește cu o oarecare frecvență când este precedat de demonstrative, articol nehotărât, adjective nehotărâte:

un mio amico = *un amico mio* (un prieten de-al meu)

un certo mio amico = *un certo amico mio* (un oarecare prieten de-al meu)

questo mio amico = *questo amico mio* (acest prieten al meu)

ciascun mio amico = *ciascun amico mio* (fiecare prieten de-al meu)

alcuni miei amici = *alcuni amici miei* (unii, câțiva prieteni de-ai mei)

certi miei amici = *certi amici miei* (unii prieteni de-ai mei).

Când grupul *substantiv + posesiv* este la vocativ, posesivul stă de obicei după substantiv și nu este tradus în limba română: *Amici miei!* (Prieteni!); *Padre mio!* (Tată!); *Mamma mia!* (Mamă!). Dacă substantivul este însoțit de un adjectiv calificativ, se preferă ca posesivul să stea după substantiv dacă acesta este la plural: *Cari*

amici miei! (Dragi prieteni!), dar înaintea substantivului dacă acesta este la singular: *Mio caro amico!* (Dragul meu prieten!).

OMITEREA ARTICOLULUI ÎN PREZENȚA ADJECTIVELOR POSESIVE

§ 98. —Articolul se omite când substantivul este un nume de rudenie (v. § 45).

—În apoziiții, atunci când substantivul nu are un determinant care să-i restrângă sfera: *Luigi, mio amico, è partito...* (Luigi, prietenul meu, a plecat...), *Luigi, mio caro amico, è partitao* (Luigi, prietenul meu drag, a plecat...) dar *Luigi, il mio amico italiano, è partito...* (Luigi, prietenul meu italian, a plecat), *Luigi, il mio amico di cui ti ho parlato, è partito* (Luigi, prietenul meu despre care ți-am vorbit, a plecat).

—Când substantivul este la vocativ (v. § 97).

Cu excepția ultimului caz (substantivul în vocativ) articolul nu se omite niciodată dacă posesivul stă după substantiv: *la stanza di mia madre* dar *la stanza della madre mia* (camera mamei mele), *Luigi, mio amico,...* dar *Luigi, l'amico mio,...* (Luigi, prietenul meu,...). Articolul este totuși omis în expresiile: *non è colpa mia* (nu e vina mea); *questo è affare mio* (asta-i treaba mea).

Adjectivul posesiv nu este articulat când este nume predicativ: *Questo libro è mio* (Cartea aceasta este a mea); *L'idea era nostra* (Ideea era a noastră).

ALTE POSESIVE

§ 99. Nici un adjectiv posesiv (ca de altfel nici pronumele posesiv) nu distinge genul posesorului. Atunci când posesorul este de pers. a III-a sg. se pot folosi în loc de *suo, sua* formele de genitiv analitic ale pronumelor personale care disting genul: *di lui, di lei*, dar care nu se mai acordă cu obiectul posedat. Se recurge la aceste forme pentru a evita unele ambiguități: *Ho incontrato Carlo e Susanna. Le sue parole mi hanno incoraggiato* (I-am întâlnit pe Carlo și Suzana.

Cuvintele sale m-au încurajat). Aici *sue* este ambiguu: se poate înțelege fie *cuvintele lui Carlo* fie *cuvintele Susannei*. Pentru a evita ambiguitatea se va spune: *le parole di lui* (cuvintele lui) sau *le parole di lei* (cuvintele ei). Dacă cele două substantive sunt de același gen sau sunt la plural, pentru evitarea ambiguității se va repeta substantivul în genitiv: *Ho incontrato Carlo e Mario. Le parole di Carlo...* (I-am întâlnit pe Carlo și pe Mario. Cuvintele lui Carlo...). În limba veche, și astăzi într-un limbaj căutat, genitivele *di lui*, *di lei* se pot intercala între articol și substantiv: *la di lui amica* (a lui prietenă), *la di Lei moglie* (a Dv. soție). Limba contemporană folosește aceste genitive după substantiv. Se preferă însă formula *Sua moglie*.

§ 100. Adjectivul *proprio* poate sta după adjectivele posesive întărindu-le sensul: *i miei propri interessi* (propriile mele interese), *i vostri propri ideali* (propriile voastre idealuri), *la loro propria casa* (propria lor casă). Adjectivul *proprio* poate înlocui posesivele de pers. a III-a sg. și pl. preluându-le funcția: *Egli lotta per i propri interessi* = *per i suoi interessi* (El luptă pentru interesele sale); *Tutti gli uomini amano il proprio paese* = *il loro paese* (Toți oamenii iubesc țara lor). Substituția cu *proprio* este posibilă numai dacă posesorul este identic cu subiectul propoziției. În *Il direttore è contento dell'attività di Carlo* (Directorul este mulțumit de activitatea lui Carlo) se poate înlocui genitivul *di Carlo* prin *sua*: *Il direttore è contento della sua attività* (Directorul este mulțumit de activitatea sa), înlocuind *pe sua* cu *propria* rezultă însă că activitatea este a directorului: *Il direttore è contento della propria attività* (Directorul e mulțumit de propria sa activitate).

Se preferă folosirea lui *proprio* când subiectul este un pronume nehotărât sau un substantiv însoțit de un adjectiv nehotărât: *Ciascun uomo conosce i propri interessi* (Fiecare om își cunoaște interesele); *Non tutti riconoscono i propri difetti* (Nu toți își recunosc defectele). Folosirea lui *proprio* este obligatorie în propozițiile în care verbul este impersonal: *Bisogna riconoscere i propri errori* (Trebuie să recunoști propriile greșeli). *Bisogna riconoscere i suoi errori* se va traduce „Trebuie să recunoști greșelile sale”.

Ciascuno (fiecare) care implică o mulțime dar în același timp și

fiecare membru al ei, preferă construcția cu *proprio* în fraze de tipul: *Noi dobbiamo avere ciascuno la propria personalità* (Noi trebuie să avem fiecare propria personalitate), în loc de *propria* s-ar mai fi putut folosi *nostra* în acord cu *noi* sau *sua* în acord cu *ciascuno*. În acest caz este preferabilă construcția cu *proprio*.

§ 101. *Altrui* este considerat de asemenea adjectiv posesiv deși în realitate este forma de genitiv a pronumelui nehotărât *altro* (altul). *Altrui* se traduce *al* (*a*, *ai*, *ale*) *altuia*. Este deci un posesiv indefinit; poate fi înlocuit cu *di altri*, *degli altri*. Este invariabil, totdeauna însoțit de articolul hotărât și poate sta înainte sau după substantiv: *l'altrui bene* = *il bene altrui* (binele altuia); *le altrui idee* — *le idee altrui* (ideile altuia). Adjectivele posesive *mio*, *tuo*, *suo*, *nostro*, *vostro*, *loro*, *altrui* se pot compara: *Questa idea è più mia che sua*, *che altrui* (Această idee e mai mult a mea decât a sa, decât a altuia).

ÎNLOCUIREA POSESIVULUI CU PARTICULA PRONOMINALĂ *NE*

§ 102. Când subiectul, complementul direct sau numele predicativ al unei propoziții este însoțit de un posesiv, aceste poate fi înlocuit de particula *ne*: *La casa era tanto alta che non vedevo il suo tetto* — *che non ne vedevo il tetto* (Casa era atât de înaltă încât nu vedeam acoperișul său — încât nu îi vedeam acoperișul) (v. § 90).

PRONUMELE POSESIVE

§ 103. Pronumele posesive au aceeași formă ca adjectivele posesive, dar sunt precedate întotdeauna de articolul hotărât: *Mi piace la tua casa ma preferisco la mia* (îmi place casa ta, dar o prefer pe a mea). Posesivele pot fi însoțite și de demonstrativele *questo*, *quello*: *Se non funziona la tua penna stilografica, prendi questa mia* (Dacă nu merge stiloul tău ia-l pe acesta al meu). În acest caz se consideră că *mia* este adjectiv posesiv care determină pronumele *questa*. Pronumele posesive nu pot fi însoțite de adjective calificative: în *caro mio* (dragul meu), *la mia bella* (frumoasa mea), *caro* și *bella* sunt

adjective substantivate pe lângă care stau adjectivele posesive *mio*, *mia*.

Folosite fără antecedent, pronumele posesive s-au specializat într-o anumită semnificație:

—*il mio, il tuo, il proprio, l'altrui* înseamnă „ceea ce îmi aparține, averea mea; ceea ce îți aparține,...”: *Pago del mio* (Plătesc din banii mei);

—în stilul epistolar, mai ales comercial *la mia, la tua* etc. înseamnă „scrisoarea mea”, „scrisoarea ta”, etc.;

—expresia *dalla mia* (subînțeles *dalla mia parte*) înseamnă „de partea mea”: *Li avevo dalla mia* (Îi aveam de partea mea);

—expresiile *delle mie, delle tue* (de-ale mele, de-ale tale) subînțeleg substantive ca „isprăvi, fapte” etc.: *Questa è una delle sue* (Asta-i una din isprăvile sale);

—formele de masc. pl.: *i miei, i tuoi* etc. (ai mei, ai tăi) înseamnă „rudele, familia, partizanii mei” etc.

PRONUMELE ȘI ADJECTIVELE DEMONSTRATIVE

(I pronomi e gli aggettivi dimostrativi)

§ 104. Demonstrativele nu mai prezintă categoria de persoană. Ca și substantivele, ele au numai pers. a III-a.

PRONUMELE DEMONSTRATIVE

§ 105. Pronumele demonstrative:

1. Se referă la ființe și la obiecte.

2. Se referă numai la persoane.

3. Au sens neutru.

1. Se referă atât la ființe cât și la obiecte următoarele forme:

Sing.		Pl.	
Masc.	Fem.	Masc.	Fem.
questo	questa	questi	queste
codesto	codesta	codesti	codeste
quello	quella	quelli	quelle

După cum se vede toate aceste pronume variază după gen și

număr.

Questo, -a, -i, -e indică o persoană sau un obiect apropiat de cel care vorbește (pers.I). *Codesto*, -a, -i, -e (cu varianta *cotesto*, -a, -i, -e) indică o persoană sau un obiect apropiat de cel căruia i se vorbește (de pers. a II-a). *Quello*, -a, -i, -e indică apropierea de pers. a III-a și deci depărtarea de cel care vorbește. *Codesto* este puțin folosit, sistemul demonstrativelor care se aplică atât la persoane cât și la obiecte reducându-se la două forme: *questo* pentru apropiere și *quello* pentru depărtare (corespunzător celui din limba română *acesta, acela*). Într-o enumerare, *questo* se referă la ultimul substantiv amintit, iar *quello* la primul: *Studiamo le opere di Dante e di Petrarca; questo ha scritto il „Canzoniere”, quello la „Divina Commedia”* (Studiem operele lui Dante și Petrarca; acesta din urmă a scris „Cantonierul”, acela „Divina Comedie”).

În expresia *in quel di...* urmat de un nume de localitate, *quello* înseamnă „zonă, teritoriu, provincie”: *in quel di Napoli* (în provincia Napoli).

Demonstrativele *questo, codesto, quello* pot fi întărite cu adverbe (fiecărui demonstrativ îi corespunde un adverb): *questo qui* sau *questo qua* (acesta de aici), *codesto costì* sau *codesto costà* (acesta de acolo), *quello lì* sau *quello là* (acela de acolo).

Formele de masc. sg. *questo, quello*, mai rar *codesto*, se folosesc în sensul neutru de „acest lucru, aceasta”: *Non voglio dire questo* (Nu vreau să spun asta); *Quello che dici sembra vero* (Ceea ce spui pare adevărat), înainte de *che, quello* poate apărea în varianta *quel*: *Non ricordo quel che mi ha detto* (Nu-mi amintesc ceea ce mi-a spus).

În cazul în care ne referim la un obiect din două sau la o mulțime de obiecte din două mulțimi, lui *questo* i se opune *altro* precedat de articolul hotărât: *l'altro* (celălalt), *l'altra* (cealaltă) etc.: *Non questo, voglio l'altro* (Nu pe acesta, îl vreau pe celălalt). *L'altro* poate fi înlocuit de *quell'altro*, formă folosită mai ales când ne referim la un obiect (mulțime) din trei obiecte (mulțimi). În cazul acesta vom avea un sistem format din trei unități: *questo* (acesta), *quello* (acela), *quell'altro* (celălalt).

Toate aceste pronume pot fi adjective demonstrative.

2. Se referă numai la persoane următoarele demonstrative:

Sing.		Pl.
Masc.	Fem.	Masc. , Fem.
costul	costei	costoro
colui	colei	coloro
questi	—	—
quegli	—	—

Costui și *colui* marchează diferența de gen numai la singular. Primul indică persoana apropiată, celălalt persoana depărtată. Ambele au o ușoară nuanță peiorativă. Limba contemporană tinde să le înlocuiască cu *questo* și *quello*. *Colui*, *colei*, *coloro* nu au nuanță peiorativă când sunt urmate de relativul *che*: *colui che* (acela care), *colei che* (aceea care), *coloro che* (aceia, acelea care) putând fi uneori înlocuite cu relativul *chi*: *Colui che viene...* = *Chi viene...* (Cine vine..., acela care vine).

Questi și *quegli* se folosesc numai pentru masc. sg. și de asemenea indică o persoană apropiată (*questi*) sau depărtată (*quegli*). *Questi è Carlo* (Acesta este Carlo). Aceste două pronume demonstrative pot îndeplini numai funcție de subiect. Sunt frecvent înlocuite de *questo*, *quello*.

Nici unul din pronumele demonstrative care se folosesc numai pentru persoane nu poate fi adjectiv.

3. Pentru a exprima un sens neutru („aceasta, acest lucru”) se folosește pronumele *ciò*, care este invariabil: *Ciò è vero* (Acesta este adevărat). Poate fi urmat de relativul *che*: *Ciò che mi hai detto non mi interessa* (Ceea ce mi-ai spus nu mă interesează). În unele cazuri poate fi înlocuit de forme pronominale atone:

—când este în acuzativ poate fi înlocuit de *lo*: *Ti ho detto ciò* (Ți-am spus aceasta) — *Te l'ho detto* (Ți-am spus-o);

—când este precedat de prepoziția *di* (despre) poate fi înlocuit de particula pronominală *ne*: *Ti ho parlato di ciò* (Ți-am vorbit despre asta) — *Te ne ho parlato* (Ți-am vorbit);

—când este precedat de prepoziția *a* (la) poate fi înlocuit de particula *ci*: *Ho pensato a ciò* (M-am gândit la aceasta) — *Ci ho pensato* (M-am gândit).

Ciò nu este niciodată adjectiv.

Sensul neutru mai poate fi exprimat de formele *questo*, *quello* (§ 105, 1).

Nici un pronume demonstrativ nu poate fi însoțit de articol.

ADJECTIVELE DEMONSTRATIVE

§ 106. Adjectivele demonstrative sunt: *questo*, *-a*, *-i*, *-e* (acasta,...), *questo*, *-a*, *-i*, *-e* (acesta,...), *quello*, *-a*, *-i*, *-e* (acela,...) care se pot folosi și ca pronume (§ 105). Ele precedă întotdeauna substantivul. Cu sens de adjectiv demonstrativ se poate folosi și *l'altro* (altul), *l'altra* (alta), *gli altri* (alții), *le altre* (altele) înaintea substantivelor, opunându-se lui *questo* într-o enumerare (v. și §§ 105; 124, 2). Nu am inclus pe *altro*, *-a*, *-i*, *-e* în categoria demonstrativelor pentru că avem de-a face cu un adjectiv nehotărât, căruia numai articolul îi conferă sens de demonstrativ. Demonstrativele propriu-zise nu sunt niciodată precedate de articol.

Questo, *-a* (deci formele de singular) se pot elida înaintea substantivelor sau adjectivelor care încep cu vocală: *questo ragazzo* (acest băiat), *questa matita* (acest creion) dar *quest'amico* (acest prieten), *quest'attrice* (această actriță).

Quello prezintă variante poziționale în funcție de inițiala substantivului sau adjectivului următor (v. și adjectivul *bello*, § 58). La masculin singular există variantele: *quel* înainte de o consoană în afară de *s* + consoană, *z*, *pn*, *ps*, *gn*, *x*, *i* semivocalic: *quel libro* (acea carte); *quello* înainte de *s* + consoană, *z*, *pn*, *ps*, *gn*, *x*, *i* semivocalic: *quello scienziato* (acel savant) și *quell'* înainte de vocală: *quell'attore* (acel actor). La plural există numai două variante: *quei* înainte de consoană în afară de *s* + consoană, *z*, *pn*, *ps*, *gn*, *x*, *i* semivocalic: *quei libri* (acele cărți) și *quegli* în celelalte contexte: *quegli scienziati* (acei savanți), *quegli attori* (acei actori). La feminin singular există varianta *quella* înainte de consoană: *quella borsetta* (geanta aceea) și

quell' înainte de vocală: *quell'attrice* (artista aceea). La plural există o singură formă: *quelle*: *quelle borsette*, *quelle attrici* (gețile acelea, artistele acelea).

§ 107. Adjectivele demonstrative înlocuiesc articolele și deci nu apar niciodată precedate de articol, în grupul nominal au aceeași poziție ca articolul: precedă substantivul și toți determinanții săi (adjective calificative, posesive, numerale cardinale și ordinale) cu excepția lui *tutto* și *ambedue*: *questi amici miei* (acești prieteni ai mei), *quel mio compagno* (acel coleg al meu), *quei begli alberi* (acei copaci frumoși), *quelle cinque parole* (acele cinci cuvinte), *questo primo momento* (acest prim moment), dar *tutti questi amici* (toți acești prieteni).

Notă. În *Bello questo ritratto!* (Frumos acest portret!), *bello* precedă demonstrativul dar nu face parte din grupul nominal, ci este nume predicativ; avem de-a face cu o propoziție exclamativă din care s-a omis verbul copulativ și s-a operat o inversare de poziție. În forma enunțiativă ordinea este: *Questo ritratto è bello* (Acest tablou este frumos).

Ca și pronumele corespunzătoare adjectivele demonstrative pot fi întărite de adverbe. În acest caz substantivul stă între demonstrativ și adverb: *questo libro qui* (această carte, de aici), *quella casa lì* (casa aceea, de acolo).

§ 108. *Quello* (și mai rar *questo*) pot fi înlocuite de *tale* (pl. *tali*) care în acest caz are funcție de adjectiv demonstrativ: *Savonarola fu arso sul rogo. Tale avvenimento accadde in Firenze* (Savonarola a fost ars pe rug. Acest eveniment a avut loc la Florența); *Dopo aver detto tali parole, se ne andò* (După ce a spus acele cuvinte, plecă). Ca și celelalte adjective demonstrative, *tale* înlocuiește articolul hotărât și de aceea nu apare niciodată precedat de articol.

Notă. *Tale* poate fi adjectiv calificativ și atunci se traduce *astfel*, *asemenea*. În acest caz este sinonim cu adjectivul *siffatto*. Spre deosebire de adjectivul *tanto* (atât), care se referă la cantitate, *tale* (astfel) se referă la calitate. *Tale* poate fi urmat de o construcție infinitivală cu sens consecutiv introdusă de prepoziția *da* sau de o propoziție consecutivă introdusă de conjuncția *che*: *Era un tale freddo, che*

tutti eravamo gelati (Era un asemenea frig, încât toți eram înghețați). În funcție de adjectiv calificativ, *tale* este precedat de articolul nehotărât atunci când face parte din grupul nominal; poate avea și funcție de nume predicativ și în acest caz este urmat de o construcție infinitivală sau o propoziție consecutivă: *Il tempo era tale da obbligarci a stare in casa* (Timpul era așa (de urât) încât ne obliga să stăm în casă). *Tale* nu are grade de comparație, întrucât sensul său implică o comparație (așa cum nu poate avea grade de comparație adjectivul *identico*) Așezat după substantiv sau atunci când are funcție de nume predicativ *tale* poate fi urmat de un complement de comparație introdus de relativul *quale*: *L'ho trovato tale, quale me l'avevi descritto tu* (L-am găsit așa cum mi l-ai descris tu); *Era un lavoro tale, quale voleva lui* (Era o lucrare așa cum voia el); *Tale il figlio, quale il padre* (proverb: „Cum e turcul și pistolul”; literal: Așa (este) fiul, cum (este) tatăl). Uneori în locul lui *quale* se repetă *tale*: *Tale la madre, tale la figlia* (Așa cum este mama, este și fiica). Construcții de tipul acestora de mai sus stau la baza locuțiunii adjectivele *tale* (*e*) *quale* (exact așa, absolut la fel, leit): *La figlia e tale quale la madre* (Fiica este leită mama); *Ho copiato il brano tale e quale* (Am copiat fragmentul exact așa). Un derivat al adjectivului calificativ *tale* este *cotale*, care adaugă sensului „asemenea, astfel de” O nuanță peiorativă: *Non posso sopportare una cotale persona* (Nu pot să suport o asemenea persoană). *Tale* poate fi și pronume și adjectiv nehotărât (v. § 124, 9).

PRONUMELE ȘI ADJECTIVELE DE IDENTITATE

(I pronomi e gli aggettivi di identità)

§ 109. În această categorie intră *stesso*, *-a*, *-i*, *-e* și *medesimo*, *-a*, *-i*, *-e*. În funcție de sens se disting:

1. Adjective de întărire.
2. Adjective și pronume demonstrative de identitate. Atât *stesso* cât și *medesimo* pot avea ambele funcții depinzând de context.
3. Ca adjective de întărire *stesso* și *medesimo* (cel din urmă foarte puțin folosit în această funcție) stau după pronume personale, nume

proprii sau substantive determinate (cu articol hotărât sau adjective demonstrative). Ele se traduc cu „însumi”, „însuși” etc. Spre deosebire de limba română unde aceste forme se acordă și în persoană, în italiană ele se acordă numai în gen și număr: *io stesso* (eu însumi), *io stessa* (eu însăși), *essi stessi* (ei înșiși), *voi stessi* (voi înșivă), *Carlo stesso* (Carlo însuși), *Susanna stessa* (Suzana însăși), *il professore stesso* (profesorul însuși), *gli operai stessi* (muncitorii înșiși), *questo professore stesso* (însuși acest profesor) etc. În contextul substantivului cu articolul hotărât, prin schimbarea poziției înaintea substantivului, *stesso* devine demonstrativ de identitate. Comparați: *lo studente stesso* (studentul însuși) cu *lo stesso studente* (același student).

Adjectivele de întărire pot sta lângă adjective posesive (între acestea și substantiv) întărindu-le sensul (v. § 97): *la mia stessa idea* (propria mea idee). În același context așezate după substantiv, întăresc sensul acestuia: *la mia idea stessa* (ideea mea însăși, chiar ideea mea). Așezat înaintea posesivului, *stesso* devine adjectiv demonstrativ de identitate: *la stessa mia idea* (aceeași idee a mea) (v. mai jos).

2. Ca adjective demonstrative de identitate, *stesso* și *medesimo* precedă substantivele fiind însă precedate la rândul lor de articolul hotărât, mai rar nehotărât: *Il stesso ragazzo* (același băiat), *gli stessi problemi* (aceleași probleme), *le stesse amiche* (aceleași prietene), *uno stesso ragazzo* (un același băiat).

Atunci când substantivul are și un adjectiv posesiv, demonstrativul îl precedă pe acesta: *lo stesso mio amico* (același prieten al meu). În acest caz posesivul poate să stea și după substantiv: *lo stesso amico mio*. În contextul *adjectiv demonstrativ + substantiv*, sensurile de adjectiv de întărire sau de demonstrativ de identitate sunt mai puțin clar delimitate deși unul din ele predomină în funcție de poziție. În *questa stessa persona* predomină sensul de demonstrativ de identitate (această aceeași persoană, tot această persoană). În *questa persona stessa* predomină sensul de întărire (această persoană însăși, chiar această persoană).

Demonstrativele de identitate pot fi pronume (adjectivele de întărire nu apar niciodată ca pronume): *Questo spettacolo è lo stesso*

que abbiamo visto ieri (Acest spectacol este același pe care l-am văzut ieri); *Non ti sembra la stessa?* (Nu ți se pare aceeași?). Spre deosebire de pronumele demonstrative *questo*, *quello*, demonstrativele de identitate apar întotdeauna cu articol hotărât (și mai rar nehotărât). *Lo stesso* poate avea sens neutru (același lucru), corespunzând demonstrativului *lo*: *Io gli ho detto lo stesso* (Eu i-am spus același lucru). *Lo stesso* poate avea funcție adverbială (tot, oricum): *Anche se piove, io vengo lo stesso* (Chiar dacă plouă eu tot vin).

PRONUMELE RELATIVE (I pronomi relativi)

§ 110. Pronumele relative reiau un substantiv sau un pronume dintr-o propoziție regentă introducând o subordonată pe lângă aceasta. Pronumele relative au funcție sintactică în propoziția subordonată. Față de propoziția regentă, subordonata are o funcție sintactică și nu relativul luat separat. În *L'uomo, che è arrivato, è stanco* (Omul care a sosit este obosit) *che* este subiectul subordonatei (al verbului *è arri-vato*) iar propoziția subordonată, *che è arrivato* are funcție de atribut al substantivului *l'uomo* din propoziția regentă¹. Pronumele relative sunt:

- I. *che* (care)
- II. *il quale, la quale, i quali, le quali* (care)
- III. *chi* (cine)
- IV. *quanto, -a, -i, -e* (cât, câtă, câți, câte)
- V. *onde* (din care, cu care)

Întrucât fiecare din aceste pronume ridică probleme diferite, le vom trata pe rând.

¹ În gramaticile italiene se vorbește de adjectiv relativ numai în cazul adjectivului interogativ care devine relativ în vorbirea indirectă. În exemplul de mai sus, *che* este pronume relativ și nu adjectiv relativ pentru că nu face parte din aceeași propoziție cu substantivul *uomo* pe care îl reia în secundară.

CHE

§ 111. *Che* este invariabil în număr și gen, reluând substantive, la masc. sg., masc. pl., fem. sg., fem. pl.: *L'uomo che viene...* (Omul care vine...), *La ragazza che viene...* (Fata care vine), *Gli uomini che vengono...* (Oamenii care vin...), *Le ragazze che vengono...* (Fetele care vin...). Pronumele relative *che* și *il quale* introduc subordonate atributive, numite și relative. *Che* prezintă două forme în funcție de cazul în care se găsește în propoziția subordonată. Pentru nominativ și acuzativ se folosește forma *che*: pentru genitiv, dativ și toate cazurile prepoziționale, forma *cui*.

Nominativ: *Il ragazzo che corre...* (Băiatul care aleargă...)

Acuzativ: *Il ragazzo che vedo...* (Băiatul pe care îl văd...)

Dat fiindcă nu există o marcă a acuzativului (așa cum în limba română este prepoziția *pe*), propoziția relativă din fraza: *Il ragazzo che guarda è il fratello di...* este ambiguă. *Che* poate fi subiectul verbului *guarda* și atunci fraza se traduce astfel: „Băiatul care privește este fratele lui...”; *che* poate fi complement direct (în acuzativ) al verbului *guarda* și fraza se traduce: „Băiatul, pe care-l privește, este fratele lui...” Pentru a evita ambiguitatea, atunci când *che* este complementul direct al verbului din subordonată, trebuie exprimat subiectul acestui verb, dacă este la același număr și gen cu substantivul la care se referă, *che*. Vom spune deci: *Il ragazzo che lui guarda è il fratello di...* *Che* poate fi înlocuit numai în nominativ de *il quale*, *la quale*, *i quali*, *le quali* care se acordă în gen și număr cu substantivul reluat: *L'uomo il quale viene...* (Omul care vine...), *Gli uomini i quali vengono...* (Oamenii care vin...).

§ 112. *Cui* este de asemenea invariabil în număr și gen: apare numai în genitiv, dativ și în celelalte cazuri prepoziționale:

1) În genitiv *cui* stă între articol și substantivul care reprezintă obiectul posedat (*cui* înlocuiește posesorul). Substantivul care reprezintă obiectul posedat poate fi la:

Nominativ: *Ecco il ragazzo, il cui padre è ingegnere* (Iată băiatul al cărui tată este inginer)

Acuzativ: *Ecco il ragazzo, il cui padre hai conosciuto* (Iată băiatul pe al cărui tată l-ai cunoscut)

Dativ: *Ecco il ragazzo, al cui padre ho chiesto un'informazione*

(Iată băiatul tatălui căruia i-am cerut o informație)

Cazuri prepoziționale: *Ecco il ragazzo, del cui padre ti ho parlato* (Iată băiatul despre al cărui tată ți-am vorbit) *Ecco il ragazzo, con il cui padre abbiamo parlato* (Iată băiatul cu al cărui tată am vorbit)

Ecco il ragazzo, dal cui padre ho comprato la casa (Iată băiatul de la al cărui tată am cumpărat casa).

În toate aceste exemple *cui* poate fi înlocuit cu *del quale*, *dei quali*, *della quale*, *delle quali* acordate în gen și număr cu posesorul (substantivul reluat din propoziția regentă). Formele *del quale* etc. stau însă după substantiv: *Ecco il ragazzo, il padre del quale è ingegnere* (Iată băiatul al cărui tată este inginer), *...il padre del quale hai conosciuto* (...pe tatăl căruia l-ai cunoscut), *...al padre del quale ho chiesto un'informazione* (...tatălui căruia i-am cerut o informație), *...del padre del quale ti ho parlato* (...despre al cărui tată ți-am vorbit) etc.

2) În cazurile prepoziționale, *cui* este precedat de prepoziția respectivă (prepoziția *a* pentru dativ) și stă imediat după substantivul din regentă la care se referă:

Il libro di cui Carlo mi ha parlato... (Cartea despre care Carlo mi-a vorbit...)

Il libro di cui ho letto qualche pagina... (Cartea din care am citit câteva pagini...)

Il libro a cui mi riferivo... (Cartea la care mă refeream...)

Il bambino a cui ho dato un gelato... (Copilul căruia i-am dat o înghețată...)

La giovane con cui ho parlato... (Tânăra cu care am vorbit...)

Gli studenti, per cui sono venuto... (Studentii pentru care am venit...)

Le stanze, in cui abitavamo... (Camerile în care locuiam...).

În aceste cazuri *cui* poate fi înlocuit de formele *il quale*, *la quale*, *i quali*, *le quali* (în funcție de numărul și genul substantivului din regentă care este reluat) precedate de prepoziția respectivă: *Il libro del quale Carlo mi ha parlato, del quale ho letto qualche pagina, al quale mi riferivo* etc.

Cui mai poate apărea uneori în dativ fără prepoziție: *Il ragazzo*

cui ho parlato... (Băiatul căruia i-am vorbit...). Limba modernă preferă *a cui*.

§ 118. *Che* poate relua nu numai un substantiv dar și un demonstrativ: *quello che* (acela care), *questi che* (aceștia care), *lo stesso che* (același care). De asemenea demonstrative neutre: *quello che* sau *quel che* (ceea ce), *ciò che* (ceea ce).

Che poate înlocui pe *ciò che*, deci are valoare de demonstrativ neutru și în același timp de relativ. Se traduce cu „ceea ce, lucru care” și se referă la o întreagă propoziție: *Mi piace cantare, che per me è un divertimento* (îmi place să cânt, ceea ce pentru mine este o distracție). Limba modernă preferă în acest caz să folosească pe *il che*: *Afferma di non aver saputo, il che non è vero* (Afirmă că nu a știut, ceea ce nu e adevărat); *Egli dice che verrà, del che non sono convinto* (El spune că va veni, lucru de care nu sunt convins). Și *cui* poate avea (mai rar) valoare neutră după prepoziția *per*: *Sono venuto troppo tardi, per cui non ho sentito la prima parte della conferenza* (Am venit prea târziu, fapt pentru care nu am auzit prima parte a conferinței).

§ 114. *Ciò che* sau *tutto ciò che* mai pot fi înlocuite de *quanto* care de asemenea are valoare demonstrativă și relativă în același timp. Spre deosebire de *che* sau *il che* care introduc relative, *quanto* introduce complementive (v. § 271): *Ricorda quanto ti ho detto!* (Amintește-ți tot ceea ce ți-am spus!); *Mi riferisco a quanto dicevano loro* (Mă refer la ceea ce spuneau ei).

§ 115. Cazuri speciale de folosire a lui *che*:

—*Che* poate înlocui pe *in cui* sau adverbul relativ (*da*) *quando* (atunci când substantivul pe care-l reia în relativă indică o noțiune de timp): *Era l'anno che finì la guerra* sau *Era l'anno in cui (quando) finì la guerra* (Era anul în care s-a sfârșit războiul); *Oggi è un mese che non ti vedo* sau *Oggi è un mese da quando non ti vedo* (Astăzi e o lună de când nu te văd); *Non l'ho visto dal giorno che ti lascio* sau *Non l'ho visto dal giorno quando ci lascio* (Nu l-am văzut din ziua în care ne-a părăsit).

Che face parte din formula *essere... che* folosită pentru scoaterea în relief a unei părți de propoziție dintr-o propoziție principală. Poate fi scos în relief subiectul (cu atributele sale, deci tot grupul nominal)

și complementele (cu atributele lor) cu excepția formelor pronominale atone. O modalitate de a sublinia una din aceste părți de propoziție este așezarea ei la începutul propoziției (fără ca astfel să i se schimbe funcția în propoziție): *Ho cominciato a fumare così* (Am învățat să fumez așa) — *Così ho cominciato a fumare* (Așa am învățat să fumez). Altă modalitate este folosirea formulei *essere... che* la începutul propoziției, între verbul *essere* și *che* se intercalează partea de propoziție pe care vrem s-o subliniem: *È così che ho cominciato a fumare* (Așa am învățat să fumez). Verbul *essere* se acordă în număr și persoană (și gen la timpurile compuse) cu substantivul sau pronumele subliniat dacă acesta a fost în propoziția de bază subiect sau complement direct. Complementele prepoziționale nu cer acordul verbului care se pune în acest caz la pers. a III-a sg. masc. În ce privește modul și timpul, verbul *essere* se pune fie la indicativ prezent, fie la timpul și modul verbului din propoziția de bază:

Ci siamo conosciuti in maggio (Ne-am cunoscut în mai)

È stato in maggio che ci siamo conosciuti (În mai ne-am cunoscut)

Essi vogliono questi libri (Ei vor aceste cărți)

Sono questi libri che loro vogliono (Aceste cărți vor ei)

Loro dicevano così (Ei spuneau așa)

Erano loro che dicevano così (Ei erau cei care spuneau așa)

Marco ci aveva portato le notizie (Marco ne adusese veștile)

Era stato Marco che ci aveva portato le notizie (Marco a fost cel care ne-a adus veștile) (v. și § 204, I, E).

— *Che* apare în unele construcții idiomatiche:

a) *L'ho trovato che lavorava* (L-am găsit lucrând) (v. § 268)

Mio padre era nel salotto che leggeva il giornale (Tatăl meu era în salon, citind ziarul)

b) *Giunto che fu a casa...* (îndată ce ajunse acasă...).

—În vorbirea populară se întâlnește *che* + pronume aton în dativ în loc de *a cui* (Este vorba de un anacolut, greșeală întâlnită uneori și în limba română): *Il ragazzo, che io gli ho dato una matita...* în loc de *a cui io ho dato una matita* (Băiatul căruia i-am dat un creion. *Literal*: Băiatul care eu i-am dat un creion).

—*Che* poate fi substantivat în expresia *gran che* (mare lucru) în

general cu sens ironic: *Non ho capito gran che* (N-am înțeles mare lucru). În cazul expresiei *un non so che* (un nu știu ce), este substantivată toată propoziția *non so che*, și nu *che*.

IL QUALE, LA QUALE, I QUALI, LE QUALI

§ 116. *Il quale, la quale, i quali, le quali* se acordă în număr și gen cu substantivul reluat în propoziția relativă (de fapt numai articolul se acordă în gen). Aceste forme pot înlocui atât pe *che* în nominativ cât și pe *cui*, fiind în acest caz precedate de prepozițiile respective. Spre deosebire de *cui*, *il quale* în genitiv stă întotdeauna după substantivul — obiect posedat (v. § 112): *Ecco un libro, il cui titolo è ben trovato* = *Ecco un libro, il titolo del quale è ben trovato* (Iată o carte al cărei titlu este bine găsit); *Ecco un volume del cui valore non so niente* = *Ecco un volume, del valore del quale non so niente* (Iată un volum despre a cărui valoare nu știu nimic).

Deși absolut sinonim cu *che* (nominativ) și *cui*, *il quale* este mai puțin frecvent:

—Poate fi folosit cu o nuanță emfatică: *Io ricorro sempre al Garzanti, il quale è uno dei migliori dizionari italiani* (Eu recurg întotdeauna la Garzanti, care este unul dintre cele mai bune dicționare italiene).

—Se preferă *il quale* când substantivul reluat mai are o relativă: *Il romanzo di cui ti ho parlato, il quale sembra migliore degli altri...* (Romanul despre care ți-am vorbit, care pare mai bun decât celelalte...). Rar, în acest caz substantivul la care se referă *Il quale* este repetat: *Il romanzo di cui ti ho parlato, il quale romanzo sembra...* (Romanul despre care ți-am vorbit, roman care pare...). În general acest tip de construcție se evită.

—Se folosește *il quale* pentru a evita ambiguitatea în fraze ca: *Il fratello della signora che abita da noi...* (Fratele doamnei care locuiește la noi...). Dat fiind că relativul *che* nu distinge genul și numărul, propoziția relativă se poate referi atât la *il fratello* (fratele locuiește la noi) cât și la *la signora* (doamna locuiește la noi).

În primul caz vom spune: *Il fratello della signora il quale abita da noi*, în al doilea caz: *Il fratello della signora la quale abita da noi*.

Nici *il quale* nu rezolvă ambiguitatea dacă cele două substantive nu diferă în gen.

CHI

§ 117. *Chi* este invariabil și presupune categoria „animat” referindu-se în special la persoane, mai rar la animale. Corespunde relativului *cine* din limba română. *Chi* se referă la substantive masculine și feminine, la singular. Se deosebește de celelalte relative prin dubla sa natură de demonstrativ și relativ. *Chi* se poate descompune în *colui che*, *quello che*, *colui il quale* (acela care), *colei che*, *quella che*, *colei la quale* (aceea care). *Chi* este așadar forma sintetică, iar *colui che* etc. formele analitice corespunzătoare aceluiași conținut. Spre deosebire de celelalte relative, *chi* nu are un antecedent; acesta este inclus chiar în forma sintetică. În forma analitică *colui*, *quello* etc. constituie antecedentul iar *che*, *il quale* etc. relativul. *Chi* introduce propoziții subiective și complementive. În propoziția subordonată, *chi* poate avea funcția de subiect sau de complement direct:

Chi non è preparato, sarà bocciato all'esame (Cine nu este pregătit va fi picat la examen). În propoziția subiectivă, *chi* este subiectul verbului *è preparato*.

Chi hai visto è un mio amico (Cel pe care l-ai văzut este un prieten de-al meu). În propoziția subiectivă, *chi* este complementul direct al verbului *hai visto*.

Non conosco chi è venuto (Nu cunosc pe cel care a venit). În complementivă directă, *chi* este subiectul verbului *è venuto*.

Non vedo chi mi hai mostrato (Nu-l văd pe cel pe care mi l-ai arătat). În complementivă directă, *chi* este complementul direct al verbului *hai mostrato*.

În toate aceste cazuri, prin înlocuirea lui *chi* cu formele analitice, analiza frazei va fi diferită. Demonstrativul va face parte din principală, iar relativul va introduce propoziția relativă: *Colui che non è preparato sarà bocciato*. Regenta este *colui sarà bocciato* în care subiectul *colui* este determinat de propoziția relativă *che non è*

preparato.

Chi poate introduce și alte tipuri de propoziții subordonate cu condiția:

a) să aibă în subordonată funcția de subiect sau complement direct: *Non mi riferisco a chi parlava prima* (Nu mă refer la cel care vorbea înainte). *Chi* este subiectul complementivei indirecte. În *Non andare con chi nonosci* (Nu merge cu cineva pe care nu-l cunoști) *chi* este complementul direct din complementiva indirectă;

b) să aibă în subordonată aceeași funcție pe care subordonata o are față de principală (să fie introdus cu aceeași prepoziție):

Penso a chi pensi anche tu (Mă gândesc la cine te gândești și tu) în forma analitică: *Penso a colui al quale pensi anche tu.*

Abitava da chi io ero stato prima (Locuia la acela la care eu fusesem înainte). În forma analitică: *Abitava da colui dal quale...*

Mi occupo di chi mi hai detto (Mă ocup de cel de care mi-ai spus). În forma analitică: *Mi occupo di colui del quale...*

Deci, când în grupul *prepoziție* + {colui, colei, quello, quella} + *prepoziție* + {che, il quale, la quale}, cele două prepoziții sunt identice, acest grup poate fi înlocuit cu *prepoziție* + **chi**. Dacă cele două prepoziții sunt diferite sau există o prepoziție numai în secundară, trebuie să folosim formele analitice: *Non conosco colui di cui mi hai parlato* (Nu cunosc pe cel despre care mi-ai vorbit); *Parlo di colui per il quale ho tanto sofferto* (Vorbesc despre acela pentru care am suferit atâta).

În proverbe, *chi* are sens nedefinit, apropiindu-se de pronumele nehotărâte: *Chi rompe, paga* (Cine sparge, plătește). Repetat în propoziții juxtapuse are sensul *unul... altul*, putând fi înlocuit cu *l'uno... l'altro, gli uni... gli altri*: *Chi andava, chi veniva* (Unul se ducea, altul venea; unii se duceau, alții veneau).

Chi poate fi înlocuit cu *se uno* (dacă unul, dacă cineva): *Chi mi dicesse simili cose, non ci crederai — Se uno mi dicesse...* (Dacă cineva mi-ar spune asemenea lucruri, nu aş crede); *I libri, chi li ama, sono il migliore compagno = I libri, se uno li ama,...* (Cărțile, dacă cineva le iubește, sunt cel mai bun tovarăș).

QUANTO, -A, -I, -E

§ 118. *Quanto*, -a, -i, -e are ca și *chi* o dublă natură, de demonstrativ și relativ. La feminin singular este puțin folosit. *Quanto* poate fi înlocuit cu *tutto quello che, tutto ciò che* (deci și cu valoare de neutru); *quanti, quante* cu *tutti quelli che, tutte quelle che* sau cu *tanti quanti, tante quante*. Ca și *chi*, *quanto* poate avea în subordonată funcție de subiect sau complement direct: *Sono stati ammessi quanti si sono presentati all'esame* (Au fost admiși toți câți / toți cei care s-au prezentat la examen); *Ho capito quanto hai detto* (Am înțeles tot ce ai spus). De asemenea poate avea și altă funcție în subordonată dacă subordonata are față de principală aceeași funcție: *Mi riferivo a quanto ti riferivi anche tu* (Mă refeream la ceea ce te refereai și tu). Dar *Non conosco tutti quelli di cui mi hai parlato* (Nu cunosc pe toți aceia despre care mi-ai vorbit).

Spre deosebire de *chi*, *quanto* poate introduce și o relativă: *I soldati, quanti erano ritornati, erano stanchi morti* (Soldații, câți se întorseseră, erau morți de oboseală).

ONDE

§ 119. *Onde* este foarte puțin folosit în limba contemporană, fiind înlocuit cu *di cui, da cui, con cui* în funcție de context: *Di quei sospiri, ond'io nutriva il core (onde = di cui, con cui)* (Petrarca „Despre acele suspine, cu care îmi hrăneam inima”); *I mali ond'era afflitto...* (*onde = per cui*) (Nenorocirile pentru care era mâhnit...).

PRONUMELE ȘI ADJECTIVELE INTEROGATIVE ȘI EXCLAMATIVE

(I pronomi e gli aggettivi interrogativi ed esclamativi)

§ 120. Toate interogativele și exclamativele, pronume și adjective, au funcție de relative în propozițiile interogative indirecte.

§ 121. Interogativele sunt:

- I. *Chi?* (cine?)
- II. *Che?* (ce?, care?)
- III. *Quale?* (care?)
- IV. *Quanto?* (cât?)

Chi, invariabil, apare numai ca pronume interogativ. Ca și relativul *chi* se referă numai la persoane și cere acordul verbului în masculin sau feminin singular, rar plural: *Chi è?* (Cine este?); *Voi chi siete?* (Voi cine sunteți?); *A chi devo rivolgermi?* (Cui trebuie să mă adresez?); *Di chi stavi parlando?* (Despre cine vorbeai?); *Per chi hai votato?* (Cu cine ai votat?); *Con chi devo discutere?* (Cu cine trebuie să discut?); *Dimmi a chi alludevi?* (Spune-mi la cine făceai aluzie?). După cum se vede, *chi* poate îndeplini diverse funcții în propoziție, putând fi precedat de prepoziții.

Che, invariabil, poate fi atât pronume cât și adjectiv interogativ și se referă numai la obiecte și animale. Se poate referi la persoane când înlocuiește substantive—nume predicative: *Tu che sei?* (Tu ce ești?) — *Sono studente* (Sunt student); *Sono italiano* (Sunt italian); *Sono socialista* (Sunt socialist).

Ca pronume atunci când are funcție de subiect cere acordul verbului la singular masculin: *Che è successo?* (Ce s-a întâmplat?); *Con che mi posso vestire?* (Cu ce mă pot îmbrăca?); *A che alludevi?* (La ce făceai aluzie?); *Di che è fatta questa scatola?* (Din ce este făcută cutia aceasta?); *Di che stavi parlando?* (Despre ce vorbeai?). *Che* apare frecvent în funcție interogativă înaintea substantivului *cosa*, care și-a pierdut sensul lexical și deși aici *che* este adjectiv interogativ pe lângă substantivul *cosa*, întreaga expresie se folosește cu funcție de pronume interogativ înlocuind în toate contextele pronumele interogativ *che*, cerând deci acord în masculin: *Che cosa è successo?* (Ce s-a întâmplat?); *A che cosa ti riferivi?* (La ce te refereai?); *Non so che cosa devo fare* (Nu știu ce să fac); *Di che cosa parlavate?* (Despre ce vorbeai?). În vorbirea familiară se folosește în această funcție numai *cosa* care nu mai are funcție de substantiv, ci de pronume interogativ: *Cosa ti ha detto?* (Ce ți-a spus?); *Non mi ha voluto dire cosa fare* (N-a vrut să-mi spună ce să fac).

Che poate fi și adjectiv interogativ, invariabil, putând sta lângă

substantive masculine și feminine la singular sau plural: *Che stoffa preferisce?* (Ce stofă preferați?); *Che libri vuole?* (Ce cărți vreți?); *Che giornali leggi di solito?* (Ce ziare citești de obicei?); *Mi dica a che ora posso telefonare* (Spuneți-mi la ce oră pot să vă telefonez).

Quale poate fi atât pronume cât și adjectiv; se acordă în număr (pl. *quali*) cu substantivul pe care îl înlocuiește (în funcție de pronume) sau pe lângă care stă (în funcție de adjectiv). Spre deosebire de *che*, *quale* se referă atât la ființe cât și la obiecte având însă sens selectiv (indică un obiect din mai multe): *Quale vuoi vedere?* (Pe care vrei să-l vezi / s-o vezi?); *Quali preferisci?* (Pe care îi preferi / le preferi?); *Non so quale scegliere* (Nu știu pe care să-l aleg / s-o aleg); *Quale di voi vuol venire?* (Care din voi vrea să vină?); *Quali di voi vogliono venire?* (Care dintre voi vor să vină?); *Quali musei hai visitato?* (Ce muzee ai vizitat?); *A quale professore rivolgermi?* (Cărui profesor să mă adresez?); *Mi puoi dire di quale autore si parlava?* (Vrei să-mi spui despre ce autor se vorbea?).

Quanto, **-a**, **-i**, **-e** poate fi atât pronume cât și adjectiv; se acordă în număr și gen cu substantivul pe care îl înlocuiește sau pe lângă care stă. Se referă atât la ființe cât și la obiecte și arată cantitatea: *Quanto costa?* (Cât costă?); *Quanti saranno?* (Câți or fi?); *Quante persone ci stanno?* (Câte persoane încap?); *Non so quanti siano arrivati* (Nu știu câți au sosit).

§ 122. Adjectivele exclamative precedă substantivul:

- I. **Che**
- II. **Quale**
- III. **Quanto**

Che noia! (Ce plictiseală!); *Quanta gente!* (Câtă lume!); *Quale disgrazia!* (Ce nenorocire!); *Hai visto quanta gente?!* (Ai văzut câtă lume?!). Fiind adjectiv, *che* precedă substantive și nu adjective. De aceea se va evita o construcție de tipul *Che bello!* (Ce frumos!); se va spune *Corm'è, bello!* *Quant'è bello!* (Cât e de frumos!) în care *come* și *quanto* sunt adverbe relative, în acest caz adverbe exclamative: *Hai visto com'è bello?!* (Ai văzut cât e de frumos? !).

Nu există pronume exclamative.

PRONUMELE ȘI ADJECTIVELE NEHOTĂRÂTE (I pronomi e gli aggettivi indefiniti)

§ 123. Categoria nehotărâtelor în limba italiană ca și în limba română, este foarte eterogenă, cuprinzând elemente cu conținut și comportare sintactică diferite. Singura caracteristică comună este aceea că indică în mod neprecis un obiect sau un fenomen. Vom enumera cele mai importante pronume și adjective nehotărâte căutând să le grupăm pe baza unor trăsături comune. Vom arăta de asemenea care dintre ele au funcție numai de pronume, numai de adjectiv sau și de pronume și adjectiv.

§ 124. Se referă, când sunt la singular, la o unitate nedefinită, iar când sunt la plural, la o pluralitate de elemente nedefinite, următoarele pronume și / sau adjective:

1. **Uno** se folosește numai ca pronume nehotărât (înaintea unui substantiv este articol nehotărât sau adjectiv numeral). Se traduce *unul, cineva*: *Ho conosciuto uno che parlava sei lingue* (Am cunoscut pe unul / pe cineva / care vorbea șase limbi). Grație valorii de nehotărât, se folosește ca subiect al unor propoziții cu sens impersonal: *In una tale situazione, uno non sa come reagire = non si sa come reagire* (Într-o asemenea situație, nu știi cum să reacționezi). Forma de feminin *una* poate avea uneori sens de „poveste, ispravă, chestiune, glumă”: *Ti racconterò una delle sue* (Îți voi povesti una de-a lui, o ispravă de-a lui). Se folosește articulat cu articol hotărât în corelație cu *altro*. Articolul este facultativ: *(L')uno correva, l'altro stava seduto* (Unul alerga, altul stătea jos). Pot avea sens de reciprocitate și atunci articolul este obligatoriu: *Si sospettavano l'un l'altro* (Se suspectau unul pe altul). La plural se folosește numai articulat și în corelație cu *altro*: *gli uni... gli altri* (unii... alții); *le une... le altre* (unele... altele); *Gli uni studiavano, gli altri si divertivano* (Unii studiau, alții se distrau).

2. **Altro, -a, -i, -e** poate fi pronume sau adjectiv nehotărât și se referă atât la ființe, cât și la obiecte. În ambele funcții, la singular este însoțit de articol nehotărât, iar la plural apare fără articol: *Un altro non avrebbe agito così* (Altul n-ar fi procedat așa); *Essa sembrava*

un'altra (Ea părea alta); *Altri sostenevano il contrario* (Alții susțineau contrariul); *Mi sono rivolto ad altri* (M-am adresat altora); *Questo è un altro problema* (Aceasta este o altă problemă); *Io preferivo altri scrittori* (Eu preferam alți scriitori). În funcție de adjectiv, *altro* precedă substantivul, iar în seria predeterminanților nominali precedă posesivul (care în această situație poate sta și după substantiv), numeralul cardinal și adjectivul calificativ: *Altri miei amici dicono che...* (Alți prieteni de-ai mei spun că...); *Ho visto altri due bei ritratti* (Am văzut alte două portrete frumoase).

Precedat de articol hotărât, atât ca pronume cât și ca adjectiv, *altro* are sens demonstrativ, fiind tradus prin *celălalt* (v. § 106): *Non conosco l'altro* (Nu-l cunosc pe celălalt); *Dammi l'altra matita* (Dă-mi celălalt creion); *Chi erano gli altri?* (Cine erau ceilalți?). Grupul *articol hotărât + altro* poate fi precedat de adjectivul *tutto*, și poate fi urmat de ceilalți predeterminanți ai numelui, cu excepția numeralului ordinal: *Tutti gli altri tre buoni amici di Carlo* (Toți ceilalți trei prieteni buni ai lui Carlo). Precedat de articolul hotărât, *altro* poate avea un sens de "imediat precedent" sau de "imediat următor": *L'ho visto l'altro lunedì* (L-am văzut luna trecută); *Partiremo l'altra settimana* (Vom pleca săptămâna următoare). Sensul rezultă din timpul verbului.

Altro poate fi folosit după pronumele personale *noi* și *voi* întărindu-le sensul: *noialtri* (noi, noi ceilalți, noi aceștia), *voialtri* (voi, voi ceilalți, voi aceștia): *Noialtri la pensiamo in modo diverso* (Noi gândim altfel).

Forma de masculin singular nearticulată *altro* are sens neutru, „altceva, alt lucru”: *Io pensavo ad altro* (Eu mă gândeam la altceva); *Non ti posso dire altro* (Nu-ți pot spune altceva).

3. **Altri** este pronume nehotărât și se referă numai la persoane, numai la masculin singular (a nu se confunda cu forma de masculin plural a lui *altro*). Nu este însoțit niciodată de articol. Poate fi substituit cu *un altro* (altul, un altul): *Altri direbbe lo stesso = Un altro direbbe...* (Altul ar spune același lucru). În limba contemporană este puțin folosit.

4. **Altrui** este pronume invariabil și inițial, forma de genitiv a lui

altro, -a (al altuia, al alteia). Din cauza folosirii alături de substantivul al cărui atribut este (*la casa altrui* = *la casa di un altro*) (casa altuia) se consideră adjectiv posesiv. Poate sta atât după un substantiv cu articol hotărât, cât și între articol și substantiv: *le idee altrui* = *le altrui idee* (ideile altuia). Ca și adjectivele posesive, poate fi folosit fără substantiv și însoțit de articolul hotărât: *Non desiderare l'altrui* = *Non desiderare ciò che è di un altro* (Nu dori ce-i al altuia) (v. § 101).

5. **Alcuno, -a, -i, -e** poate fi atât pronume cât și adjectiv și în acest caz precedă substantivul. Nu este niciodată însoțit de articol. Ca adjectiv se referă la ființe și la lucruri. Prezintă la singular variante pozitionale în funcție de inițiala substantivului care urmează (după modelul articolului nehotărât *un, uno, una, un'*): *alcun libro, alcun amico, alcuno studente, alcuna città, alcun'amica*. La singular este foarte puțin folosit fiind înlocuit cu *qualche* (câțiva, câteva). La plural se folosește mai des, dar și în acest caz poate fi înlocuit de *qualche*. Se preferă *alcuno* când substantivul la care se referă este subiect pentru ca verbul să fie la plural. *Qualche*, deși are același sens (câțiva, câteva), cere acordul în singular: *Alcuni miei amici sono arrivati* (Câțiva prieteni de-ai mei au sosit); *Qualche mio amico è arrivato* (Câțiva prieteni de-ai mei au sosit).

În propoziții negative, *alcuno, -a* (folosit după negația *non* sau după prepoziția *senza*) are sens negativ: *nici un, nici o: La notizia non era pubblicata in alcun giornale* (Vestea nu era publicată în nici un ziar); *senz'alcuna difficoltà* (fără nici o dificultate). Dacă *alcuno, -a* precedă negația *non*, nu mai are sens negativ: *Alcun giornale non pubblicava...* (Vreun ziar, unele ziare nu publicau...). Atunci când are sens negativ *alcuno, -a* este frecvent înlocuit în limba modernă de *nessuno, -a*: *La notizia non era pubblicata in nessun giornale; senza nessuna difficoltà*. Prezența lui *alcuno, -a, -i, -e* în grupul nominal exclude ceilalți predeterminanți nominali, cu excepția posesivului (care în acest caz poate sta și după substantiv) și a adjectivului calificativ (care de asemenea poate să stea după nume): *alcuni miei amici* = *alcuni amici miei* (câțiva prieteni de-ai mei); *alcune belle pagine* (câteva pagini frumoase).

Ca pronume, *alcuno, -a, -i, -e* se referă numai la persoane. Se

folosește mai ales la plural: *Alcuni di voi la pensano diversamente* (Unii dintre voi gândesc altfel). La singular este frecvent înlocuit de *qualcuno* sau *uno*: *Qualcuno (sau uno) deve farlo* (Cineva trebuie s-o facă), în loc de *Alcuno deve farlo*. În propoziții negative (după negația *non* sau după prepoziția *senza*) este aproape întotdeauna înlocuit de *nessuno, -a*: *Non c'era nessuno* (Nu era nimeni), în loc de *Non c'era alcuno*.

6. **Qualche** este numai adjectiv nehotărât și este invariabil. Poate fi urmat numai de substantive la singular, dar sensul este de plural (pluralitate nedefinită): *qualche amico* (câțiva prieteni), *qualche pagina* (câteva pagini). Înlocuiește frecvent pe *alcuni, -e*. Nu este niciodată însoțit de articol. Exclue toți predeterminanții nominali, cu excepția posesivului și a adjectivului calificativ: *qualche mio amico* (câțiva prieteni de-ai mei), *qualche bella pagina* (câteva pagini frumoase). Din cauza contradicției dintre forma de singular și sensul de plural, în cazul în care există și alți predeterminanți, se preferă *alcuni, -e* (*alcuni miei amici, alcune belle pagine*).

7. **Certo, -a, -i, -e** poate fi pronume sau adjectiv nehotărât. În funcție de adjectiv, precedă substantivul. După substantiv, este adjectiv calificativ: *una notizia certa* (o știre sigură). Este precedat de articol nehotărât numai la singular: *una certa notizia* (o știre oarecare, o anumită știre), dar *certe notizie* (unele știri, anumite știri). La plural poate avea sens depreciativ: *Non voglio conoscere certe persone* (Nu vreau să cunosc unele persoane, anumite persoane). Acest sens poate apărea la singular cu substantive cu înțeles colectiv, fără articol: *Mi riferisco a certa gente* (Mă refer la unii oameni, la un anumit fel de oameni). Precedat de adjectivele demonstrative *questo, quello*, întărește sensul acestora: *quel certo signor Bianchi* (acel domn Bianchi).

Ca pronume se folosește numai la plural și mai ales la masculin: *Certi dicevano che era troppo gentile* (Unii spuneau că era prea amabil). În această funcție, poate fi înlocuit de *alcuni* sau *taluni*.

8. **Certuno, -a, -i, -e** este numai pronume și se folosește aproape exclusiv la masculin plural, putând fi înlocuit cu *alcuni, taluni*. Se referă numai la persoane: *Certuni non sapevano nulla* (Unii nu știau

nimic); *A certuni tutto va bene* (Unora toate le merg bine).

9. **Tale, -i** poate fi atât adjectiv cât și pronume. Ca adjectiv, este precedat la singular de articolul nehotărât: *Ti ha cercato un tal signor Rossi* (Te-a căutat un oarecare domn Rossi). Este sinonim cu (*un*) *certo*. Precedat de demonstrativele *questo, quello*, întărește sensul acestora: *Quei tali signori non sono più venuti* (Acei domni nu au mai venit).

Ca pronume, se folosește numai la singular masculin precedat de articolul nehotărât și se referă numai la persoane: *Un tale mi aveva informato della faccenda* (Cineva, un oarecare m-a informat despre problemă). *Un tale* poate fi înlocuit de *uno*: *Uno mi aveva informato...* (*Tale* poate fi de asemenea adjectiv calificativ sau adjectiv demonstrativ, v. § 108.)

10. **Taluno, -a, -i, -e** este atât adjectiv, cât și pronume. Ca adjectiv, la singular este frecvent înlocuit cu *un certo, una certa, un tale, una tale*. Nu este precedat de articol și prezintă variante poziționale după modelul articolului nehotărât. La plural se folosește mai frecvent și poate fi înlocuit cu *alcuni, certi*: *Taluni professori usano altri metodi = Alcuni professori...* (Unii profesori folosesc alte metode).

Ca pronume, se referă numai la persoane: *Taluno potrà protestare* (Vreunul, cineva va putea să protesteze); *Taluni sono veramente maleducati* (Unii sunt într-adevăr prost crescuți). La singular poate fi înlocuit cu *uno, qualcuno*, la plural cu *alcuni, certuni*.

§ 125. Se referă la o unitate nedefinită următoarele pronume și / sau adjective:

11. **Qualcuno, -a** (cu varianta învechită *qualcheduno*) este pronume și se referă numai la ființe, în majoritatea cazurilor la persoane. Se traduce cu *cineva*. Are formă numai de singular, deși poate indica uneori și o pluralitate restrânsă: *C'era qualcuno che ti cercava* (Era cineva care te căuta); *Qualcuna di voi dovrà venire con me* (Cineva, vreuna dintre voi, va trebui să vină cu mine); *Egli conosceva qualcuno dei miei amici = Egli conosceva qualche mio amico* (El cunoștea pe unii, pe câțiva dintre prietenii mei). Ca și în limba română, uneori poate avea sensul de „personalitate, persoană influentă”: *Voleva diventare qualcuno* (Vroia să devină cineva).

12. **Qualcosa**, sau **qualche cosa** (ceva) este numai pronume și se referă numai la obiecte. Este compus din adjectivul *qualche* și substantivul *cosa*; se comportă însă ca o formă simplă, întrucât cere acord în masculin și nu în feminin cum ar trebui dacă s-ar mai considera *cosa* drept un substantiv: *È successo qualcosa* (S-a întâmplat ceva).

13. **Alcunché** (ceva) este numai pronume și este sinonim cu *qualcosa*. În limba modernă este folosit foarte rar.

14. **Chiunque** (oricine) este numai pronume și se referă numai la persoane: *Chiunque saprà indicare la strada* (Oricine va ști să-ți arate drumul). Cere acordul participiului sau numelui predicativ în masculin singular. Uneori, când acest lucru rezultă din contextul lingvistic sau situațional, se poate acorda și cu femininul: *Chiunque di voi dev'essere pronta a rispondere delle proprie azioni* (Oricare dintre voi trebuie să fie gata să răspundă de propriile acțiuni). *Chiunque* are și valoare relativă, putând introduce o propoziție subordonată fără un alt element de relație: *Lo dirò a chiunque vorrà saperlo* (O voi spune oricui va vrea să o știe). În propoziția secundară se poate folosi atât indicativul, cât și, mai frecvent, conjunctivul. Limba modernă preferă să folosească pe *chiunque* atunci când introduce o propoziție secundară și să-l înlocuiască cu *chicchessia* atunci când este folosit absolut: *Parlerò con chiunque vorrà ascoltarmi* (Voi vorbi cu oricine va vrea să mă asculte); *Parlerò con chicchessia* (Voi vorbi cu oricine).

15. **Chicchessia** (oricine) este sinonim cu *chiunque* în sensul că este numai pronume și se referă numai la persoane. Nu are însă valoare relativă (v. mai sus): *Non ti puoi rivolgere a chicchessia* (Nu te poți adresa oricui).

16. **Checché** (orice) sau **checchessia** (formă literară) este numai pronume și se referă numai la obiecte. Are valoare relativă: *Lui approverà checché tu dica* (El va aproba tot ce-ai spune tu). Limba contemporană preferă, în locul acestor pronume, substantivul *cosa* precedat de adjectivul *qualunque* care de asemenea are valoare relativă: *Qualunque cosa tu dica, egli sarà d'accordo* (Orice ai spune tu, el va fi de acord).

17. **Qualunque** (oricare, orice) este numai adjectiv, invariabil, și se referă atât la ființe, cât și la obiecte. Precedă substantivele excluzând articolul: *Qualunque proposta sarebbe accettata* (Orice propunere ar fi acceptată). Între *qualunque* și substantiv se mai pot intercala un posesiv și / sau un adjectiv calificativ: *qualunque sua bella azione* (orice acțiune frumoasă a sa). Așezat după substantiv, *qualunque* are sens depreciativ și în acest caz substantivul este precedat de articol nehotărât: *un libro qualunque* (o carte oarecare).

Rareori cu acest sens, *qualunque* poate sta între articolul nehotărât și substantiv: *una qualunque idea* (o idee oarecare). *Qualunque* are valoare de relativ: *Ascolto qualunque cosa tu mi racconti* (Ascult orice mi-ai povesti). În propoziția secundară, atunci când are funcție de nume predicativ, *qualunque* poate fi despărțit de substantiv care este în acest caz determinat de articolul hotărât sau de un demonstrativ: *Qualunque sia la loro proposta, non rinunciamo ai nostri progetti* (Oricare ar fi propunerea lor, noi nu renunțăm la proiectele noastre). Numai despărțit de substantiv sau așezat după substantiv, *qualunque* se poate acorda în plural: *Le loro proposte, qualunque esse siano non cambieranno nulla* (Propunerile lor, oricare ar fi ele, nu vor schimba nimic).

18. **Qualsiasi**, rar **qualsisia** sau **qualsivoglia** sunt de asemenea adjective nehotărâte, sinonime cu *qualunque*. Pentru plural există formele *qualsiansi*, *qualsisiano*, *qualsivogliano*. Se folosesc de obicei după substantiv: *Devi prendere in considerazione tutte le proposte, qualsisiano* (Trebuie să iei în considerație toate propunerile, oricare ar fi ele). Toate aceste adjective nehotărâte se folosesc foarte puțin, în limba contemporană preferându-se aproape exclusiv *qualunque*.

§ 126. În cadrul prenumelor și / sau adjectivelor nehotărâte care se referă la o unitate nedefinită se grupează trei forme: *ogni*, *ognuno*, *ciascuno*, cu sens distributiv (fiecare) și în același timp totalitar (toți, toate).

19. **Ogni** este numai adjectiv invariabil în gen și precedă numai substantive la singular, excluzând articolul. Între *ogni* și substantiv se pot intercala un posesiv și / sau un adjectiv calificativ: *ogni giorno* (fiecare zi), *ogni nostra bella azione* (fiecare acțiune frumoasă a

noastră), *ogni bella ragazza* (fiecare fată frumoasă). În grupul nominal *ogni* nu poate fi precedat de nici un alt predeterminant nominal. Sensul distributiv rezultă și din sintagme de tipul: *ogni quattro giorni* (o dată la patru zile), *ogni cinque mesi* (o dată la cinci luni), *ogni centi minuti* (la fiecare douăzeci de minute); *Ci fermavamo dopo ogni cinquecento metri* (Ne opream după fiecare cinci sute de metri).

20. **Ognuno** este numai pronume și în general cere acord în masculin singular: *Ognuno dovrà rispondere delle proprie azioni* (Fiecare va trebui să răspundă pentru propriile acțiuni). Atunci când din context rezultă că se referă la persoane de sex feminin, se folosește forma *ognuna*: *Ciò si riferisce a ognuna di voi* (Aceasta se referă la fiecare dintre voi).

21. **Ciascuno**, **-a** poate fi atât pronume, cât și adjectiv, acoperind deci sfera lui *ogni* și *ognuno*. Ca și *ogni*, nu este precedat de nici un predeterminant nominal. Poate fi urmat de un posesiv și / sau un adjectiv calificativ. Se acordă în gen cu substantivul pe care îl precedă (numai la singular); prezintă variante poziționale în funcție de inițiala substantivului (sau a adjectivului) imediat următor, după modelul articolului nehotărât: *ciascun ragazzo*, *ciascun uomo*, *ciascuno studente*, *ciascuna mia amica*, *ciascun'allieva*. Ca și *ogni*, *ciascuno*, **-a** nu poate determina un substantiv la plural. În contextul unor substantive la plural se folosește adjectivul *singolo*: *Analizziamo le singole proposte* (Să analizăm fiecare propunere, toate propunerile luate separat).

În funcție de pronume, *ciascuno* este mai frecvent decât *ognuno*; se folosește la forma de feminin *ciascuna*, numai când are un antecedent feminin: *Ho incontrato un gruppo di ragazze; ciascuna era vestita di un altro colore* (Am întâlnit un grup de fete; fiecare era îmbrăcată în altă culoare). În propozițiile în care *ciascuno* are un antecedent se preferă folosirea posesivului *proprio* (v. § 100): *Li trovai ciascuno al proprio posto* (I-am găsit pe fiecare la locul său) în loc de *al loro posto* sau *al suo posto*.

§ 127. În cadrul nehotărâtelor, se pot grupa separat pronumele și adjectivele care se referă la cantitate nedeterminată. Este vorba în

primul rând de adjective care apar uneori fără substantive, acestea fiind subînțelese. Pot avea și funcție de adverb și pot fi substantivate prin articulare: Adjectiv: *troppe parole* (prea multe cuvinte) Pronume: *Troppi sapevano* (prea mulți știau) Adverb: *Questo è troppo* (Aceasta este prea mult) Substantiv: *Il troppo stroppia* (Ce-i prea mult nu-i sănătos).

Adjectivele și pronumele de cantitate sunt:

22. **Poco, poca, pochi, poche** (puțin, puțină, puțini, puține): *poca roba* (puține lucruri), *poche matite* (puține creioane). Ca adjectiv, *poco* poate fi sau nu precedat de articol hotărât sau de demonstrativele *questo, quello: i pochi libri che ho con me* (puținele cărți pe care le am cu mine), *questi pochi libri...* (aceste puține cărți...). Articolul este obligatoriu dacă *poco* este precedat și de un adjectiv posesiv: *i miei pochi libri* (puținele mele cărți). Între *poco* și substantiv se poate intercala un adjectiv calificativ: *pochi bei libri* (puține cărți frumoase). Poate avea funcție de nume predicativ: *Gli studenti diligenti erano pochi* (Studentii harnici erau puțini). Are grade de comparație. Comparativul, sintetic și invariabil, este *meno: Io ho meno tempo di te* (Eu am mai puțin timp ca tine); *Erano meno di prima* (Erau mai puțini decât înainte). Prezintă numai superlativul absolut, format cu sufixul *-issimo, -a, -i, -e: pochissimo, -a, -i, -e* sau foarte rar cu adverbele *molto* sau *assai: Gli scrittori veramente grandi sono pochissimi* (Scriitorii cu adevărat mari sunt foarte puțini).

Ca pronume, de obicei apare fără determinanți: *Pochi erano d'accordo* (Puțini erau de acord). Poate fi precedat de articol hotărât; dacă este urmat de o propoziție relativă, articolul este obligatoriu: *I pochi che sapevano non volevano parlare* (Cei puțini care știau, nu voiau să vorbească). În forma trunchiată *po'* și precedat de articolul nehotărât *un* se substantivează, însemnând „cantitate mică”, iar substantivul la care se referă este introdus cu prepoziția *di: Vorrei un po' di vino* (Aș vrea puțin vin). Să se remarce diferența între *poco vino* (vin puțin) și *un po' di vino* (puțin vin, un pic de vin, o mică cantitate de vin).

23. **Alquanto, -a, -i, -e** (câtva, câțiva, câteva, puțin, ceva) ca adjectiv precedă substantivul, excluzând orice alt predeterminant al

acestuia: *Mi guardo con alquanta simpatia* (M-a privit cu puțină simpatie, cu o oarecare simpatie); *C'erano alquanti bambini* (Erau câțiva, puțini copii). Ca pronume, este folosit la masculin singular fără alți determinanți indicând o cantitate mică, iar substantivul la care se referă este introdus cu prepoziția *di: Ci vuole alquanto d'acqua* (Trebuie ceva apă, puțină apă).

24. **Parecchio, parecchia, parecchi, parecchie** (mai mult, multă, mulți, multe) ca adjectiv, precedă substantivul, excluzând orice predeterminant nominal, cu excepția adjectivelor calificative pe care le precedă: *parecchio tempo* (mai mult timp), *parecchi bei libri* (mai multe cărți frumoase). Ca pronume, nu este niciodată articulat. La singular masculin are sens neutru: *Ho speso parecchio* (Am cheltuit destul de mult). La plural se referă la un antecedent sau înseamnă „oameni, persoane”: *Ho visto nuovi libri nelle librerie. Ne ho comprati parecchi* (Am văzut cărți noi în librării. Am cumpărat câteva); *Parecchi sostengono il contrario* (Mulți susțin contrariul).

25. **Molto, -a, -i, -e** (mult, multă, mulți, multe) se comportă atât ca adjectiv, cât și ca pronume la fel ca *poco* cu diferența că superlativul se formează numai cu sufixul *-issimo, -a, -i, -e*, iar comparativul este *più*. Se exceptează ultimul paragraf (despre *po'*).

25. **Tanto, -a, -i, -e** are sens de „tot atât(a), atâți(a), atâte(a)” atunci când se referă la o cantitate menționată anterior sau care este reluată prin corelativul *quanto: Ti restituisco tanti libri quanti mi avevi dati* (Îți restituiesc tot atâtea cărți câte îmi dăduseși). Când nu se referă la o cantitate menționată înseamnă (*atât de*) *mult, multă, mulți, multe; numeros, numeroasă, numerosi, numeroase*. Ca adjectiv, precedă substantivul putând fi urmat numai de un adjectiv calificativ: *tanti soldi* (atâția bani), *tanta gente* (atâta lume), *tante belle parole* (atâtea cuvinte frumoase). Ca pronume nu are determinanți. Forma de masculin singular se poate substantiva primind articolul nehotărât *un: un tanto* (o anumită cantitate): *Gli pagava un tanto al mese* (Îi plătea atât pe lună, îi plătea o anumită sumă pe lună). Atât ca adjectiv cât și ca pronume, atunci când are sensul de *atât de mult* poate fi urmat de o propoziție sau de o construcție infinitivală consecutivă: *C'era tanta gente da non poter entrare* sau *C'era tanta*

gente che non si poteva entrare (Era atâta lume că nu se putea intra).

27. **Altrettanto, -a, -i, -e** „(tot) atât(a), atâți(a), atâte(a)". De obicei se folosește având ca antecedent un numeral, un pronume sau un adjectiv care arată cantitatea: *C'erano dieci ragazzi e altrettante ragazze* (Erau zece băieți și tot atâtea fete). Ca adjectiv, stă înaintea substantivului excluzând orice alt predeterminant nominal cu excepția adjectivului calificativ pe care îl precedă: *altrettanti bei libri* (tot atâtea cărți frumoase). Ca pronume nu este determinat de articol: *Ci sono rimasti altrettanti* (Au rămas tot atâția).

28. **Troppo, -a, -i, -e** (prea mult, multă, mulți, multe) poate fi adjectiv și pronume. Ca adjectiv precedă substantivul: *troppe persone* (prea multe persoane), *troppo rumore* (prea mult zgomot). Poate fi precedat de articol hotărât sau de demonstrative: *Le troppe cose che ho portate con me* (Prea multele lucruri pe care le-am luat cu mine). Articolul este obligatoriu dacă *troppo* este precedat și de un posesiv: *i suoi troppi amici* (cei prea mulți prieteni ai săi), situație însă destul de rară. Între *troppo* și substantiv se poate intercala un adjectiv calificativ, *troppe grandi parole* (prea multe cuvinte mari). Poate avea funcție de nume predicativ: *Le parole erano troppe* (Cuvintele erau prea multe). Nu are grade de comparație. Ca pronume, apare fără determinanți: *Troppi credono ancora in queste cose* (Prea mulți cred încă în lucrurile acestea). Poate fi substantivat, la singular cu sensul neutru de „cantitate prea mare": *Il troppo stroppia* (Ce-i prea mult nu-i sănătos), la plural cu sensul de „foarte mulți oameni": *i pochi e i troppi* (cei puțini și cei prea mulți).

29. **Tutto, -a, -i, -e** (tot, toată, toți, toate) ca adjectiv, se comportă diferit de celelalte cantitative pentru că precedă substantivul articulat (în cazul substantivelor comune) și exclude articolul (în cazul numelor proprii): *tutto il mondo* (toată lumea), *tutta la città* (tot orașul), *tutta Milano* (întreg Milano), *tutta Firenze* (toată Florența). În grupul nominal, precedă toți predeterminanții posibili ai substantivului: *tutti i miei primi quattro buoni amici* (toți primii patru buni prieteni ai mei). În grupul nominal, articolul hotărât poate fi înlocuit de demonstrativele *questo, quello*: *tutta questa città* (tot acest oraș). La singular poate preceda un substantiv cu articol nehotărât: *tutta una*

giornata (o zi întreagă, toată ziua). Poate fi întărit de *quanto* care îl urmează: *tutti quanti i miei pensieri* (toate gândurile mele). La plural *tutto* se poate construi cu numere cardinale legate prin conjuncția *e*: *tutti e due i ragazzi* (amândoi băieții), *tutte e tre le mie amiche* (toate trei prietenele mele). În expresii consacrate, *tutto* precedă substantive fără articol: *a tutta velocità* (cu toată viteza), *a tutta forza* (cu toată puterea), *in tutta confidenza* (absolut confidențial). La singular, *tutto, -a* poate preceda adjective calificative dându-le sens de superlativ: *Era tutta contenta* (Era foarte mulțumită); *Diventò tutto rosso* (Deveni tot roșu, foarte roșu).

§ 128. În cadrul pronunțurilor și adjectivelor nehotărâte o categorie aparte o formează *negativele*:

30. **Nessuno, -a** (nici un, nici o) este atât adjectiv, cât și pronume. Ca adjectiv, precedă substantivele nearticulate, prezentând variante poziționale în funcție de inițiala substantivului (după modelul articolului nehotărât *un, uno, una, un'*): *nessun libro* (nici o carte), *nessun amico* (nici un prieten), *nessuno studente* (nici un student), *nessuna gioia* (nici o bucurie), *nessun'idea* (nici o idee). Între *nessuno* și substantiv se pot intercala posesive și/sau adjective calificative și în acest caz varianta lui *nessuno* depinde de inițiala cuvântului imediat următor: *nessun mio amico* (nici un prieten de-al meu), *nessun buono spettacolo* (nici un spectacol bun). Într-o propoziție, când stă după verb, cere negația *non* înaintea verbului; când propoziția începe cu *nessuno*, negația *non* este exclusă: *Non è venuto nessuno studente* (Nu a venit nici un student); *Nessuno studente è venuto* (Nici un student nu a venit); *Non l'avevo detto a nessun mio amico* (Nu i-o spusese nici unui prieten de-al meu); *A nessun mio amico l'avevo detto* (Nici unui prieten de-al meu nu i-o spusese). În propozițiile interogative directe și indirecte (acestea din urmă introduse cu conjuncția *se*) nu are sens negativ, ci înseamnă *vreun, vreo*: *Vuoi nessun giornale?* (Vrei vreun ziar?), *Dimmi se vuoi nessun giornale* (Spune-mi dacă vrei vreun ziar). În aceste cazuri poate fi înlocuit cu *alcuno, -a*.

Ca pronume, *nessuno, -a* se referă numai la persoane și nu este determinat. Poate fi urmat de substantivul la care se referă introdus de

prepoziția *di*: *nessuno dei miei amici* (nici unul din prietenii mei). Ca și în cazul adjectivului, este precedat de negația *non* dar nu poate fi urmat de ea: *Non mi ha scritto nessuno* (Nu mi-a scris nimeni), *Nessuno mi ha scritto* (Nimeni nu mi-a scris). În propozițiile interogative directe și indirecte (introduse cu conjuncția *se*) are sens pozitiv, putând fi înlocuit cu *qualcuno*: *Ha telefonato nessuno?* (A telefonat cineva?), *Dimmi se ha telefonato nessuno* (Spune-mi dacă a telefonat cineva).

31. **Niente** (nimic) este pronume nehotărât, negativ, invariabil. Se referă numai la obiecte. Ca și *nessuno* dacă stă după verb, acesta trebuie să fie precedat de negația *non*. Dacă stă înaintea verbului, exclude negația: *Non mi spaventava niente* (Nu mă speria nimic), *Niente mi spaventava* (Nimic nu mă speria). În propozițiile interogative directe și indirecte (introduse cu *se*) are sens pozitiv, putând fi înlocuit cu *qualcosa* (ceva): *Hai bisogno di niente ?* (Ai nevoie de ceva?), *Mi devi dire se ti occorre niente* (Trebuie să-mi spui dacă ai nevoie de ceva). Poate fi folosit ca adjectiv nehotărât precedând substantive, nume de obiecte cu sensul de *nici un, nici o, deloc*: *Non ho niente soldi* (N-am bani deloc).

Poate fi substantivat: *Il niente* (nimicul, neantul).

32. **Nulla** (nimic) pronume nehotărât, negativ, invariabil, este sinonim cu *niente* și se comportă în același mod (cu deosebirea că nu poate apărea ca adjectiv): *Nulla mi potrà cambiare* (Nimic nu mă va putea schimba), *Non mi potrà cambiare nulla* (Nu mă va putea schimba nimic); *Ti occorre nulla?* (îți trebuie ceva?), *Fammi sapere se ti occorre nulla* (Spune-mi dacă îți trebuie ceva).

NUMERALUL

(Il numerale)

§ 129. Din punct de vedere semantic numeralul exprimă numărul, ordinea numerică sau alte determinări cantitative. În categoria numeralului gramaticile tradiționale au inclus elemente cu caracteristici morfologice și comportamente sintactice foarte eterogene și aceasta numai în baza sensului. Unele așa-zise numerale

au comportament de substantiv, altele de adjectiv sau de pronume.

Din considerente de metodă vom trata în acest capitol toate aceste elemente arătând pentru fiecare în parte caracteristicile morfologice și sintactice.

§ 130. Numerales cardinale sunt:

1	uno	16	sedici
2	due	17	diciassette
3	tre	18	diciotto
4	quattro	19	diciannove
5	cinque	20	venti
6	sei	21	ventuno
7	sette	22	ventidue
8	otto	23	ventitré
9	nove	24	ventiquattro
10	dieci	25	venticinque
11	undici	28	ventotto
12	dodici	30	trenta
13	tredici	31	trentuno
14	quattordici	40	quaranta
15	quindici	41	quarantuno
50	cinquanta	900	novecento
60	sessanta	999	novecentonovantanove
70	settanta	1 001	mille uno, mille una
80	ottanta	1 100	millecento
90	novanta	2 000	duemila
100	cento	3 000	tremila
101	centouno sau centuno	10 000	diecimila
		20 000	ventimila
102	centodue	100 000	centomila
110	centodieci	500 000	cinquacentomila
111	centoundici	1 000 000	un milione
199	centonovantanove	2 000 000	due milioni
200	duecento	10 000 000	dieci milioni
300	trecento	1 000 000 000	un miliardo

§ 131. Numerele de la 1 la 10 precum și 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 100, 1.000 sunt numere cardinale simple. Celelalte, formate pe baza numeralelor simple sunt numere compuse. Numerele de la 11 la 16 se formează din forma (modificată) a unităților respective la care se adaugă *-dici*: *undici*, *dodici*, *sedici*. Numerele 17, 18 și 19 sunt formate din *dici(a)*- la care se adaugă unitățile: *diciassette*, *diciotto*, *diciannove*. Să se observe dublarea consoanei inițiale la *sette* și *nove*.

Accentul cade întotdeauna pe partea care exprimă unitățile: *dodici*, *ventisei*, *centoventiquattro*.

Numerele care indică zeci de la 20 la 90 când se compun cu *uno* sau *otto* pierd vocala finală: *ventuno*, *ventotto*, *sessantuno*, *ottantotto*.

Numerele compuse cu *uno* (*ventuno*, *cinquantuno* etc.) pierd vocala finală *-o* înainte de *-mila*: *ventunmila* (dar și *centounomila*, sau *centunmila*).

Vocala finală poate cădea și în cazul lui *cento* dar nu este obligatoriu: *centuno* sau *centouno* (sau și *cento e uno*). Niciodată nu cade în compunerea cu *mille*: *milleuno* (sau *mille e uno*), *milleotto* (sau *mille e otto*).

§ 132. Numeralul *uno* variază după gen: fem. *una*. Când precedă un substantiv, se comportă ca articolul nehotărât: *uno studente* (un student), *un ragazzo* (un băiat), *un uomo* (un om), *una matita* (un creion), *un'ora* (o oră).

Variază după număr numeralul *mille* (o mie), *duemila* (două mii), *diecimila* (zece mii). Spre deosebire de limba română unde *o mie* este un substantiv cu sens de numeral, în italiană *mille* are un comportament diferit de substantive, în sensul că la singular nu admite să se combine cu *uno*: *mille* înseamnă *o mie* și nu *mie*; forma de plural *mila* este însă întotdeauna precedată de un numeral cardinal: *cinquemila*, *centomila*.

Toate celelalte cardinale, în afară deci de *uno* și *mille*, sunt invariabile.

Spre deosebire de limba română unde *sută* este substantiv, în italiană *cento* este numeral; nu are comportament de substantiv.

Cento înseamnă *o sută* și nu *sută*. De la 200 la 900 este precedat de alt numeral cardinal: *duecento*, *ottocento*, *novecento*.

§ 133. Pentru exprimarea unor cifre aproximative (zeci, sute, mii) limba italiană folosește substantive cu sens numeric aproximativ: *decina* (zece), *centinaio* (sută), *migliaio* (mie). *Decina* este un substantiv feminin: *una decina di studenti* (vreo zece studenți), *decine di studenti* (zeci de studenți). *Centinaio* și *migliaio* sunt substantive masculine și fac pluralul în *-a* (ca *paio*, *-a*, *uovo*, *-a*): *un centinaio di libri* (vreo sută de cărți), *centinaia di pagine* (sute de pagini), *qualche centinaio di pagine* (câteva sute de pagini), *un migliaio di bambini* (vreo mie de copii), *migliaia di operai* (mii de muncitori).

§ 134. *Milione* și *miliardo* sunt substantive masculine și variază după număr: *un milione di lire* (un milion de lire), *cinque milioni di lire* (cinci milioane de lire), *tre miliardi di lire* (tre miliarde de lire). Pot avea și sens aproximativ: *milioni di lire* (milioane de lire).

§ 135. Numeralul *uno* se combină întotdeauna cu substantive la singular. Numerele compuse cu *uno* (21, 31, 101, 141 etc.) pot preceda un substantiv la singular (deși sensul este de plural): *ventun giorno* sau *ventun giorni* (21 de zile), *trentuno studente* sau *trentuno studenti* (31 de studenți). Dacă substantivul care urmează este feminin, fie se acordă numeralul în gen și substantivul se pune la singular: *quarantuna matita* (41 de creioane), fie nu se face acordul numeralului în gen și substantivul se pune la plural. În acest caz numeralul poate fi trunchiat (ca la masculin): *quarantun(o) matite* (41 de creioane). Limba contemporană preferă să pună substantivul la plural, deci să facă un acord după sens.

Dacă substantivul precedă numeralul compus cu *uno*, el se pune la plural, iar numeralul se acordă în gen: *pagine ventuna* (21 de pagini), *libri trentuno* (31 de cărți).

Substantivul nu poate apărea la singular și deci formele compuse cu *-uno* nu se pot acorda în gen dacă:

—substantivul este însoțit de un adjectiv: *trentun giornali importanti* (31 de ziare importante), *ventun(o) riviste italiane* (31 de reviste italiene);

—substantivul este precedat de articol: *i quarantuno studenti* (cei 41 de studenți), *le ventun (o) ragazze* (cele 21 de fete).

Formele compuse ale lui *-uno* se pot trunchia înaintea unui substantiv care începe cu o consoană în afară de *s* + consoană, *z*, *x*, *pn*, *ps*, *gn* indiferent de genul substantivului care urmează.

§ 136. Numeralesle cardinale capătă valoare aproximativă dacă sunt precedate de articolul nehotărât *un*: *un trecento pagine* (vreo 300 de pagini), *un ventimila lire* (vreo 20 000 de lire).

§ 137. Numeralesle compuse se scriu de obicei împreună: *cinquecentoottantanove*. Fac excepție *milione* și *miliardo*: *cinque milioni*, *seicentomila*, *cento miliardi*. Se pot scrie despărțite și compusele lui *mille*: *mille novecento*, *Mille e una notte* (O mie și una de nopți). *Mila* se scrie întotdeauna legat de numeralesle care-l precedă: *duemila*, *diecimila*.

Numeralul *tre* este accentuat (în scris) numai în compuse: *ventitré*, *quarantatré*.

POZIȚIA NUMERALELOR

§ 138. După cum rezultă de mai sus, numeralesle pot sta înainte sau după substantive fără un element de relație. Fac excepție substantivele cu sens de numeral care precedă întotdeauna substantivele la care se referă și care folosesc ca element de relație prepoziția *di*: *un milione di abitanti* (un milion de locuitori), *centinaia di pagine* (sute de pagini) similar construcțiilor de tipul *un gruppo di ragazzi* (un grup de băieți). Dacă însă *milione* sau *miliardo* sunt urmate de alt numeral, prepoziția se omite: *un milione cinque centomila abitanti* (un milion cinci sute de mii de locuitori).

În grupul nominal, poziția numeralului cardinal (cu excepția numeralilor-substantive) este între articol și substantiv: *i cinque fratelli* (cei cinci frați). Articolul nu este obligatoriu. Într-un grup

nominal în care apar toți predeterminanții posibili ai substantivului, numeralul cardinal stă între numeralul ordinal și adjectivul calificativ: *tutti i miei primi cinque cari compagni* (toți primii cinci dragi tovarăși ai mei).

Când determină un pronume personal, numeralul cardinal stă după acest pronume: *noi due* (noi doi), *voi tre* (voi trei).

Ca nume predicativ, numeralul cardinal este introdus de prepoziția *in*: *siamo in dieci* (suntem zece), *siamo in quattro* (suntem patru). În această poziție poate fi înlocuit de adjectivele nehotărâte *molti*, *tanti*, *pochi*: *siamo in molti* (suntem mulți).

§ 139. Numeralesle cardinale au rol de pronume când se folosesc fără substantivul la care se referă și fără articol: *Da questi libri, tre compro io* (Dintre aceste cărți, trei cumpăr eu); *Compro tre di questi libri* (Cumpăr trei din cărțile acestea). Folosite în mod absolut, fără referire la un substantiv, numeralesle cardinale au funcție de substantive: *Tre è un numero che porta fortuna* (Tre este un număr care poartă noroc), *Ci si deve aggiungere un cinque* (Trebuie să se adauge un cinci). În matematică, numeralesle cardinale sunt folosite cu această funcție (v. §145). Tot ca un substantiv se comportă numeralesle precedate de articol în lipsa substantivelor la care se referă: *Ha passato i quaranta* (A trecut de 40 de ani); *La spedizione dei Mille* (Expediția celor o mie).

NUMERALELE ORDINALE (I numerali ordinali)

§ 140. Numeralesle ordinale sunt:

1	primo, -a	14	quattordicesimo, -a
2	secondo, -a	15	quindicesimo, -a
3	terzo, -a	16	sedicesimo, -a
4	quarto, -a	17	diciassettesimo, -a
5	quinto, -a	18	diciottesimo, -a
6	sesto, -a	19	diciannovesimo, -a
7	settimo, -a	20	ventesimo, -a

8	ottavo, -a	21	ventunesimo, -a
9	nono, -a		(sau ventesimo primo, -a)
1	decimo, -a	22	ventiduesimo, -a
0			
11	undicesimo, -a		(sau ventesimo secondo, -a)
	(sau decimoprimo, -a	23	ventitreesimo, -a
	sau undecimo, -a)	24	ventiquattresimo, -a
1	dodicesimo, -a	90	novantesimo, -a
2			
	(sau decimosecondo, -a)	100	centesimo, -a
1	tredecimesimo, -a	101	centunesimo, -a
3			
	(sau decimoterzo, -a)		(sau centesimo primo, -a)
2	venticinqesimo, -a	102	centoduesimo, -a
5			
2	ventottesimo, -a		(sau centesimo secondo, -a)
8			
3	trentesimo, -a	110	centodicesimo, -a
0			
3	trentunesimo, -a	111	centoundicesimo, -a
1			
	(sau trentesimo primo, -a)	199	centonovantanovesimo, -a
4	quarantesimo, -a	200	duecentesimo, -a
0			
5	cinquantesimo, -a	300	trecentesimo, -a
0			
6	sessantesimo, -a	900	novescentesimo, -a
0			
7	settantesimo, -a	999	novescentonovanta-
0			novesimo, -a
8	ottantesimo, -a		
0			

1 000 millesimo, -a
1 100 millesimesimo, -a

2 000	duemillesimo, -a
3 000	treillesimo, -a
20 000	ventimillesimo, -a
100 000	centomillesimo, -a
1 000 000	milionesimo, -a
1 000 000 000	miliardesimo, -a

§ 141. Să se observe că primele zece numere ordinale au rădăcini diferite de numerele cardinale respective. Începând cu 11, numerele ordinale se formează cu ajutorul sufixului *-esimo* adăugat la numeralul cardinal, de la care cade ultima vocală dacă nu este accentuată: *quattordici* + *esimo* — *quattordicesimo*, *centi* + *esimo* — *ventesimo* dar *ventitré* + *esimo* — *centitreesimo*. În aceste forme accentul cade pe sufix: *centesimo*, *millesimo*, *trentatreesimo*.

În afară de formele acestea formate cu sufixul *-esimo* (sau *-esima* pentru feminin), pentru numerele cardinale începând cu 11 (teoretic până la 99, practic aproximativ până la 19) mai există posibilitatea formării ordinalului prin derivarea separată a numeralelor ordinale din părțile componente: *quindici* — *decimoquinto*. Aceste forme sunt însă puțin folosite.

§ 142. Numerele ordinale sunt adjective. Ele se acordă în gen cu substantivul pe care-l determină: *Il ventesimo giorno* (a douăzecea zi), *la ventesima notte* (a douăzecea noapte).

Ordinalele însoțesc substantive la singular, cu excepția lui *primo* care poate avea și plural. În acest caz, *primi* (sau *prime*) nu se referă numai la obiecte care ocupă fiecare primul loc într-o enumerare, ci (și aceasta de cele mai multe ori) la primele (două, trei etc.) obiecte dintr-o enumerare, deci care ocupă locurile 1, 2, 3 etc.: *Carlo e Giorgio hanno ottenuto il voto massimo. Essi sono i primi* (Carlo și Giorgio au obținut nota maximă. Ei sunt primii); *Carlo si è piazzato al primo posto e Giorgio al secondo. Essi sono dunque i primi* (Carlo s-a plasat pe primul loc și Giorgio pe al doilea. Ei sunt deci primii).

În această serie de adjective care indică ordinea într-o enumerare se încadrează și *ultimo* în opoziție cu *primo*. *Ultimo* se poate folosi atât la singular cât și la plural. În cazul folosirii la plural sunt valabile

aceleași observații ca la *primo*. Adjectivul *penultimo* indică locul care precede imediat pe ultimul; *terzultimo* (mai rar *antepenultimo*) (al treilea de la sfârșit); *quartultimo* (al patrulea de la sfârșit); *quintultimo* (al cincilea de la sfârșit). Această serie, destul de redusă, se formează cu numerele ordinale corespunzătoare lui 3, 4, 5, în compunere cu *ultimo*.

§ 143. Ordinalele sunt precedate de articol și urmate de substantiv. Uneori, în special în titluri, ele pot sta după substantiv: *capitolo nono* (capitolul al nouălea), *scena prima* (scena întâi).

Ca orice adjectiv, ordinalele se pot substantiva: *Frequenta la terza (classe)* — Frecventează (clasa) a treia; *Za settima (sinfonia) di Beethoven* — A șaptea (simfonie) de Beethoven; *L'automobile procedeva in prima (marcia)* — Mașina mergea cu (viteza) întâi; *Viaggiare in prima (classe)* — a călători la (clasa) întâi.

§ 144. Numerele fracționare se exprimă în felul următor:

La fracțiile ordinare se folosește numeralul ordinal pentru numitor, care se substantivează la forma de masculin, și numeralul cardinal pentru numărător: *un terzo* (o treime), *due terzi* (două treimi), *un quinto* (o cincime), *tre quinti* (trei cincimi), *un trentesimo* (o treizecizecime), *un centesimo* (o sutime). Acest lucru este valabil când numitorul este 3 sau mai mare. Pentru numitorul de la 11 în sus se folosesc numai ordinalele formate cu sufixul *-esimo*. Pentru *jumătate* se folosesc substantivele (*una*) *metà* și *mezzo*.

Mezzo este însă și adjectiv, acordându-se cu substantivul determinat: *mezzo litro* (o jumătate de litru), *mezzo chilo* (o jumătate de kilogram), *mezze misure* (jumătăți de măsură). În exprimarea orelor, *mezzo* poate fi folosit ca substantiv și atunci nu se acordă: *un'ora e mezzo* (o oră și jumătate), *alle tre e mezzo* (la trei și jumătate); sau ca adjectiv, și se acordă: *un'ora e mezza*. În general când lipsește substantivul *ora*, *mezzo* se folosește substantivat: *sono le ore quattro e mezza*, dar *sono le quattro e mezzo*.

Pentru fracțiile zecimale se folosește fie sistemul fracțiilor ordinare: 3,3 — *tre e tre decimi* (trei și trei zecimi) sau mai frecvent sutimile: 3,30 — *tre e trenta centesimi* (trei și treizeci de sutimi), fie (și acest sistem este adoptat tot mai mult în viața contemporană), se

citesc cifrele cu numerele cardinale și de asemenea virgula: 3,3 — *tre virgola tre*; 5,85 — *cinque virgola ottanta cinque*.

FOLOSIREA NUMERALELOR CARDINALE ȘI ORDINALE

§ 146. Operațiile matematice:

L'addizione (adunarea) : $2 + 3 = 5$

Due più tre fa (sau *fanno*) *cinque*.

La sottrazione (scăderea) : $6 - 4 = 2$

Sei meno quattro fa due.

La moltiplicazione (înmulțirea) : $7 \times 2 = 14$

Sette per due fa quattordici sau *Sette volte due fa quattordici*.

La divisione (împărțirea) : $10 : 2 = 5$

Dieci diviso (per) due fa cinque.

Elevare un numero alia potenza quattro (A ridica un număr la puterea a patra); *elevare un numero al quadrato* (a ridica un număr la pătrat); *la radice quadrata di nove è tre* (rădăcina pătrată a lui nouă este trei); *estrarre la radice quadrata* (a extrage rădăcina pătrată).

Exprimarea procentelor: *tre per cento* (trei la sută), *cinque percentuali* (cinci procente).

§ 146. Notele în sistemul școlar se exprimă în numere cardinale: *Ho avuto un dieci in matematica* (Am luat un zece la matematică). În sistemul liceelor italiene notele sunt până la 10 (*in decimi*); în universități nota maximă este 30 (*in trentesimi*). De aceea notarea se face sub formă de fracție, numărătorul indicând nota obținută, iar numitorul nota maximă: 18/30 (*diciotto su trenta* — optsprezece din treizeci).

§ 147. Exprimarea orei folosește numere cardinale și substantivele *mezzo* (jumătate) și *quarto* (sfert, a patra parte), inițial numeral ordinal. Numeralul cardinal este precedat de articolul hotărât feminin *le* care presupune substantivul *ore*; verbul *a fi* (*essere*) se pune la singular pentru ora 1 și la plural pentru celelalte ore: *È l'una* (Este ora unu); *Sono le tre e un quarto* (E trei și un sfert); *Erano le sei meno dieci (minuti)* (Era șase fără zece minute). În stilul oficial este exprimat și substantivul *ora*: *Sono le ore tre* (Sunt orele trei). Când

exprimarea orei constituie un complement circumstanțial, se folosește prepoziția *a*: *alle sette* (la șapte), *alle due e mezzo* (la două și jumătate) sau alte prepoziții: *dopo*: *dopo le cinque* (după cinci); *prima*: *prima delle nove* (înainte de nouă); *per*: *Stabiliamo l'appuntamento per le nove* (Stabilim întâlnirea pentru ora nouă); *da*: *dalle sette alle otto* (de la șapte la opt); *fino a*: *fino alle tre e mezzo* (până la trei și jumătate).

Pentru orele de la 13 la 24 se pot folosi și numerele de la 1 la 12 cu specificarea perioadei din zi: *alle nove del mattino* (la nouă dimineața), *alle nove della sera* (la nouă seara), *alle quattro del pomeriggio* sau *alle quattro meridiane* (la patru după amiază).

Pentru exprimarea orelor 12 și 24 se pot folosi și substantivele *mezzogiorno* (amiază) și *mezzanotte* (miezul nopții), nearticulate, care indică ora respectivă cu precizie: *Ci vediamo a mezzogiorno e un quarto* (Ne vedem la 12 și un sfert). Dacă ora exprimată astfel este subiectul propoziției, verbul se pune la singular: *È mezzanotte e qualche minuto* (E miezul nopții și câteva minute). Pentru ora 1 se mai poate folosi și substantivul *tocco* (bătaie): *È il tocco* (E ora 1).

Să se rețină de asemenea: *Sono le tre precise* sau *Sono le tre in punto* (Este ora trei fix); *verso le cinque* (pe la cinci, către ora cinci); *Sono le undici passate* (Este unsprezece trecut).

§ 148. În exprimarea datei se folosesc numerele cardinale și numai pentru prima zi a lunii numeralul ordinal: *Oggi è il primo aprile* (Astăzi este 1 aprilie); *Oggi siamo al primo del mese* (Astăzi suntem în prima zi a lunii); *Oggi è il tredici gennaio* (Astăzi este 13 ianuarie); *Ritorno il venticinque febbraio* (Mă întorc pe 25 februarie). Data se scrie cu numere cardinale: *22 febbraio 1969* (ventidue febbraio millenovecentosessantanove); pentru prima zi din lună se scrie cifra 1 cu exponentul *o* care indică terminația ordinalului: *Verona, 1° marzo 1969* (primo marzo...).

Pentru exprimarea timpului a se reține expresiile: *cinque anni fa* sau, mai rar, *cinque anni or sono* (acum 5 ani); *fra tre anni* (peste trei ani); *un anno prima (di)* — cu un an înainte (de); *due anni dopo* (după doi ani, doi ani mai târziu); *cinque giorni più tardi* (cinci zile mai târziu); *oggi a otto* (de azi în opt zile); *nell'anno 1967* (în anul

1967); substantivul *anno* poate fi omis: *nel millenovecentosessantasette* (în 1967), *dal 1944 fino al 1969* (din 1944 până în 1969).

Secolele se exprimă cu ajutorul ordinaletor așezate înainte sau după substantivul *secolo*: *Il secolo diciottesimo* (secolul al XVIII-lea), *Il tredicesimo secolo* (secolul al XIII-lea). În cultura italiană, începând cu secolul XIII se mai folosesc numerele cardinale care exprimă sutele, subînțelegându-se *mille*:

Il secolo tredicesimo = *il Duecento* (gli anni 1201 — 1300)

Il secolo quattordicesimo = *il Trecento* (gli anni 1301 — 1400)

Il secolo quindicesimo = *il Quattrocento* (gli anni 1401 — 1500)

Il secolo sedicesimo = *il Cinquecento* (gli anni 1501 — 1600)

Il secolo diciassettesimo = *il Seicento* (gli anni 1601 — 1700)

Il secolo diciottesimo = *il Settecento* (gli anni 1701 — 1800)

Il secolo diciannovesimo — *l'Ottocento* (gli anni 1801 — 1900)

Il secolo ventesimo = *il Novecento* (gli anni 1901 — 2000)

§ 149. Numerele ordinale se folosesc după numele unor regi, domnitori, papi spre a-i distinge de cei cu același nume: *Federico II* (*Federico secondo*), *Luigi XIV* (*Luigi quattordicesimo*), *Giovanni XXIII* (*Giovanni ventitreesimo*).

§ 150. Numerele cardinale se folosesc în unele expresii: *far due passi* (a face câțiva pași, a se plimba); *far quattro chiacchiere* (a schimba câteva vorbe); *campare cent'anni* (a trăi o sută de ani); *dividere un capello in quattro* (a despica firul în patru); *diventare di mille colori* (a face fețe-fețe); *mille grazie* (mii de mulțumiri) etc.

§ 151. Tot în capitolul dedicat numerelelor se mai includ de obicei adjectivele cu sens multiplicativ formate prin derivare de la numerele ordinale. Există două serii de așa-zise numere multiplicative:

1. *doppio, triplo, quadruplo, quintuplo, sestuplo, decuplo, centuplo*

2. *duplica, triplice, quadruplica, quintuplica*.

Prima serie indică o cantitate de 2,3... ori mai mare decât alta; a doua serie arată că un lucru este constituit din 2, 3, 4, ... părți egale, că are atâtea folosiri etc.: *consonante doppia* (consoană dublă), *la triplice alleanza* (tripla alianță). Între cele două serii nu sunt

întotdeauna diferențe de semnificație: *un duplice* (sau *doppio*) *incarico* (o dublă însărcinare). Adjectivele din prima serie se pot substantiva: *Il doppio* (dublul), *Il triplo* (triplul). De fapt în afară de *doppio* și *triplo* celelalte numerele multiplicative se folosesc foarte rar. De la aceste adjective numerele s-au format verbe ca *raddoppiare* (a dubla), *triplicare* (a tripla).

§ 152. O serie de adjective și substantive au sens de numeral colectiv. Există trei adjective: *ambedue* (amândoi, amândouă), *entrambi, -e* (amândoi, amândouă), *amabo* (amândoi, amândouă). Ele pot fi înlocuite de grupul *tutti e due* (amândoi), *tutte e due* (amândouă). Cele trei adjective precedă articolul în grupul nominal: *ambedue i fratelli* (amândoi frații), *ambedue gli scrittori* (amândoi scriitorii), *entrambe le sorelle* (amândouă surorile). Adjectivul *ambo*, invariabil, poate fi întâlnit, foarte rar, acordat: *ambi i fratelli* (amândoi frații), *ambe le mani* (amândouă mâinile).

Ambedue și *entrambi, -e* se pot folosi ca pronume, fără articol: *Sono venuti ambedue* (Au venit amândoi).

Sens colectiv au și substantivele *paio* (pereche), *coppia* (pereche, cuplu), *dozzina* (duzină); de asemenea substantivele *decina*, *ventina*, *trentina*, *quarantina* etc., *centinaio*, *migliaio*, care indică o cantitate aproximativă (v. § 138).

Toate aceste substantive cu sens de numeral colectiv se construiesc cu prepoziția *di* atunci când sunt urmate de substantivul la care se referă: *un paio di guanti* (o pereche de mănuși), *una dozzina di matite* (o duzină de creioane).

§ 153. În italiană nu există numerele distributive. Ideea de distribuție se redă cu ajutorul unor prepoziții: *ad uno ad uno* sau *(uno) per uno* (unul câte unul), *a due a due* sau *(due) per due* (doi câte doi); de asemenea se mai poate spune *uno alla volta*, *uno per volta*, *due alla volta* etc.

§ 154. Multe substantive sunt formate cu ajutorul numeralelor; indicăm câteva serii din acestea:

a) substantive care indică perioade de doi, trei... ani: *biennio* (perioadă de doi ani), *triennio* (trei ani), *quadriennio* (patru ani), *quinquennio* (cinci ani, cincinal), *decennio* (deceniu), *ventennio*

(douăzeci de ani). De la acestea s-au format adjectivele: *biennale* (bienal), *triennale* (trienal), *quinquennale* (cincinal) etc.;

b) unități de timp: *settimana* (săptămână), *quindicina* (chenzină, perioadă de 15 zile), *trimestre* (trimestru), *centenario* (centenar). De la unele din aceste substantive s-au format adjective: *settimanale* (săptămânal), *quindicinale* (chenzinal), *trimestrale* (trimestrial);

c) substantive care indică compoziții muzicale pentru un număr de instrumente sau voci: *duetto* (duet), *trio* (trio), *quartetto* (cvartet), *quintetto* (cvintet), *sestetto* (sextet) sau intervale muzicale: *terza* (terță), *quarta* (cvartă), *quinta* (cvintă), *sesta* (sextă), *settima* (septimă), *ottava* (octavă);

d) termeni de metrică: *terzina* (terțină), *quartina* (strofă de patru versuri), *sestina* (strofă de 6 versuri), *ottava* (strofă de opt versuri); *quinario* (vers de cinci silabe), *settenario* (vers de șapte silabe), *ottonario* (vers de opt silabe);

e) substantive care indică frații în ordinea în care s-au născut: *primogenito* (primul născut), *secondogenito* (al doilea născut), *terzogenito* (al treilea născut), *ultimogenito* (ultimul născut);

f) adjective care indică vârsta prin adăugarea sufixului *-enne* la cifra respectivă: *dodicenne* (în vârsta de 12 ani), *ventenne* (în vârstă de douăzeci de ani), *cinquantenne* (în vârsta de 50 de ani) etc. precum și substantive ca *settuagenario* (septuagenar), *ottuagenario* (octogenar).

VERBUL

(Il verbo)

§ 155. Verbul este o parte de vorbire caracterizată prin categoriile gramaticale de mod, timp, număr, persoană, diateză și, uneori, gen.

Din punct de vedere sintactic verbul este caracterizat prin posibilitatea de a constitui nucleul unei propoziții. Din punct de vedere semantic verbul exprimă acțiuni, stări, calități, văzute ca procese.

Verbele se pot clasifica după criterii morfologice, în conjugări, sau după criterii sintactice, în funcție de relațiile pe care le contractează în propoziție.

CRITERII SINTACTICE¹

§ 156. A. În funcție de relația *verb* — *subiect* (adică *verb* + *substantiv* sau *pronume în nominativ*), situație în care substantivul sau pronumele determină prin acord forma verbului (în ce privește numărul și persoana) există două clase de verbe:

1. Verbe personale, care intră în asemenea relație: *cantare* (a cânta), *dormire* (a dormi), *accorgersi* (a-și da seama).

2. Verbe impersonale, care nu pot intra în relație cu un substantiv sau un pronume în nominativ. Aici se încadrează:

— verbe impersonale propriu-zise: *piovere* (a ploua), *nevicare* (a ninge), *grandinare* (a cădea grindina) sau expresii impersonale, mai mult sau mai puțin analizabile sintactic: *far freddo* (a fi frig), *farsi giorno* (a se face ziuă). Aceste verbe sau expresii impersonale nu pot primi nici o altă determinare cu excepția complementelor circumstanțiale. Unele verbe impersonale pot fi folosite cu sensuri figurate în construcții personale: *Il professore tuonava dalla cattedra* (Profesorul tuna de la catedră). Din punct de vedere gramatical se poate vorbi însă de două verbe diferite, cu comportament sintactic diferit.

¹ Nu luăm în considerație relația *verb* + *complement circumstanțial*, întrucât acest tip de complement poate apărea cu orice verb deci nu poate constitui un criteriu.

— verbe aparent impersonale ca *accadere* (a se întâmpla),

avvenire (a se întâmpla), *succedere* (a se întâmpla), *capitare* (a se întâmpla, a se nimeri), *parere* (a părea), *sembrare* (a părea), *bisognare* (a trebui), *occorrere* (a trebui, a se cuveni), *bastare* (a ajunge, a fi suficient), *convenire* (a trebui, a se cuveni) sau expresii aparent impersonale ca *esser certo* (a fi sigur), *esser probabile* (a fi probabil), *esser noto* (a fi cunoscut), *esser facile* (a fi ușor), *essere necessario* (a fi necesar). Toate aceste verbe sau expresii impersonale intră în relație cu o propoziție subiectivă sau o construcție infinitivală, cu funcție de subiect: *Spesso accade che egli dimentichi di telefonarmi* (Deseori se întâmplă ca el să uite să-mi telefoneze); *Bisogna saper scegliere* (Trebuie să știi să alegi); *Occorre finire in tempo* (Trebuie să terminăm la timp); *Con questo rumore è impossibile che egli capisca qualcosa* (Cu acest zgomot e imposibil ca el să înțeleagă ceva). Gramaticile au considerat aceste verbe ca impersonale, întrucât având drept subiect un infinitiv sau o propoziție erau întotdeauna folosite la pers. a III-a sg. Majoritatea acestor verbe pot avea însă ca subiect și un substantiv cu care se acordă în număr: *Occorrono due metri di seta* (Trebuie doi metri de mătase); *Accadono avvenimenti strani* (Se întâmpla evenimente ciudate). Este adevărat că cele mai multe dintre aceste verbe, datorită conținutului lor semantic, se folosesc la pers. a III-a și foarte frecvent cu subiectul exprimat printr-o propoziție sau o construcție infinitivală. Toate aceste verbe sunt intransitive (nu pot avea un complement în acuzativ).

Nu trebuie să se confunde verbele impersonale (cele care nu pot avea subiect) cu verbele personale, folosite impersonal, cu subiect general (v. §§ 196-200).

B. După capacitatea de a forma singure predicatul unei propoziții, verbele personale se împart în:

1. Verbe nepredicative

2. Verbe predicative.

Acest criteriu constă tot într-o relație sintagmatică și anume relația dintre verb și un substantiv sau pronume în nominativ, sau un adjectiv (în afară de subiect) în cadrul verbelor nepredicative.

1. Verbele nepredicative sunt acelea care nu pot forma predicatul

fără un determinant (substantiv sau pronume în nominativ, adjectiv): *essere* (a fi), *diventare* (a deveni), *trovare* (a găsi), *giudicare* (a judeca). Acest determinant se numește nume predicativ. Trebuie remarcat că în alte contexte, unele din aceste verbe pot fi predicative cu sens însă oarecum diferit. *Diventare* nu poate fi niciodată predicativ:

essere (nepredicativ): *Egli è alto* (El este înalt);

Egli è studente (El este student)

(predicativ): *Egli è nel giardino* (El este în grădină);

Dio non è (Dumnezeu nu există)

trovare (nepredicativ): *Io lo trovo bello* (Eu îl găsesc frumos)

(predicativ): *Io trovo le matite* (Eu găsesc creioanele).

În cadrul verbelor nepredicative, care deci pentru a forma predicatul cer un nume predicativ, se pot distinge:

a. verbe nepredicative intransitive, care nu pot intra în relație și cu un alt substantiv sau pronume în acuzativ: *essere* (a fi), *diventare* (a deveni), *parere* (a părea), *restare* (a rămâne), *rimanere* (a rămâne), *risultare* (a rezulta, a părea), *sembrare* (a părea). În construcțiile cu verbe nepredicative intransitive, numele predicativ se acordă în număr și când e posibil în gen cu subiectul: *Carla è studentessa* (Carla este studentă); *Questa signora è avvocato* (Această doamnă este avocat); *Noi siamo giovani* (Noi suntem tineri). Toate aceste verbe se conjugă cu auxiliarul *essere*. Propozițiile cu verbe nepredicative intransitive nu admit transformarea pasivă.

b. verbe nepredicative tranzitive, cele care în afara numelui predicativ mai cer un alt substantiv sau pronume în acuzativ, echivalent cu complementul direct al verbelor tranzitive: *chiamare* (a chema), *confermare* (a confirma), *considerare* (a considera), *credere* (a crede), *desiderare* (a dori), *designare* (a desemna), *dichiarare* (a declara), *eleggere* (a alege), *giudicare* (a judeca), *immaginare* (a imagina), *nominare* (a numi), *proclamare* (a proclama), *promuovere* (a promova), *reputare* (a considera), *riconoscere* (a recunoaște), *sapere* (a ști), *sentire* (a simți), *soprannominare* (a supranumi, a porecli), *stimare* (a considera), *supporre* (a presupune), *valutare* (a evalua), *vedere* (a vedea). În cazul acestor construcții numele

predicativ se acordă în număr, și unde e posibil, în gen, nu cu subiectul ci cu complementul direct: *Noi troviamo interessante questo spettacolo* (Noi găsim acest spectacol interesant); *Io lo credo un buono studente* (Eu îl cred un student bun); *Hanno eletto il professor Rossi presidente della società* (L-au ales pe profesorul Rossi președinte al societății). Acest acord ne indică o structură de adâncime în care apar două propoziții: o propoziție cu un verb nepredicativ intransitiv subordonată unei propoziții în care există un verb din categoria nepredicativelor tranzitive: *Io credo...*; *Egli è intelligente* (Eu cred...; El este inteligent); *Io credo che egli sia intelligente* (Eu cred că este inteligent); *Io lo credo intelligente* (Eu îl cred inteligent). În această transformare verbul nepredicativ intransitiv (copula) dispăre, numele predicativ devine nume predicativ al verbului din principală iar subiectul devine complement direct al verbului nepredicativ tranzitiv.

Construcțiile cu verbe nepredicative tranzitive admit transformarea pasivă (*essere* + participiu), în acest caz complementul direct devine subiect, iar numele predicativ își păstrează funcția. Subiectul construcției de la care se pleacă devine complement de agent, introdus de prepoziția *da* și poate fi omis:

Tutti lo considerano intelligente (Toți îl consideră inteligent);

Egli è considerata da tutti intelligente (El e considerat de toți inteligent);

Egli è considerata intelligente (El este considerat inteligent).

Verbul *avere* poate fi considerat nepredicativ tranzitiv în construcția **avere** + complement direct cu articol hotărât + adjectiv în care adjectivul este nume predicativ: *Egli aveva la barba lunga* (El avea barba lungă); *La ragazza aveva gli occhi azzurri* (Fata avea ochii albaștri). Acest tip de construcție nu admite transformarea pasivă de mai sus. Complementul direct este subiect numai în propoziția inițială cu verbul *essere*: *La sua barba era lunga* (Barba sa era lungă); *Gli occhi della ragazza erano azzurri* (Ochii fetei erau albaștri).

2. Verbe predicative sunt acelea care pot forma predicatul fără nume predicativ. În funcție de posibilitatea de a avea un determinant

(nu luăm în considerație determinarea circumstanțială), verbele predicative sunt:

a. verbe subiective — cele care în afară de relația cu subiectul nu contractează o altă relație: *nascere* (a se naște), *morire* (a muri), *crescere*¹ (a crește). Tot aici se încadrează și verbele aparent impersonale, când sunt folosite impersonal: *accadere* (a se întâmpla), *capitare* (a se întâmpla) etc.

b. verbe obiective, cele care în afară de relația cu subiectul contractează și o altă relație cu un substantiv sau echivalent (pronume etc.). în funcție de tipul de relație contractat, în categoria verbelor obiective se disting:

—verbe obiective tranzitive, care intră în relație cu un substantiv (sau echivalent) în acuzativ (complement direct): *guardare* (a privi), *leggere* (a citi), *produrre* (a produce), *rompere* (a sparge): *Egli guarda un paesaggio* (El privește un peisaj); *Ho rotto un bicchiere* (Am spart un pahar), în această categorie se încadrează și verbele care, în afară de complementul direct (în acuzativ) se mai construiesc și cu un complement indirect în dativ: *dare* (a da), *offrire* (a oferi), *negare*² (a refuza), *augurare* (a ura), *promettere* (a promite), *proporre* (a propune), *togliere* (a lua), *dire* (a spune), *insegnare* (a învăța, a preda), *nascondere* (a ascunde) etc.

¹ Poate fi și nepredicativ intransitiv: *Questo albero crescerà alto* (Acest copac va crește înalt) sau, foarte rar obiectiv tranzitiv: *La madre cresce i figli* (Mama crește copiii).

² Cu sensul de *a nega* are numai complement în acuzativ.

—verbe obiective intransitive, care intră în relație cu substantive (sau echivalente) în alte cazuri, deci introduse cu prepoziții, în afară de acuzativ (complemente indirecte). Aici se încadrează verbele determinate de un complement în dativ: *parlare* (a vorbi), *assomigliare* (a semăna), *sorridere* (a zâmbi), *appartenere* (a aparține); verbele determinate de complemente introduse de prepoziții ca *a*, *su*, *di*: *pensare a* (a se gândi la), *rinunciare a* (a renunța la), *credere a* (a crede pe), *badare a* (a avea grijă de), *aderire a* (a adera la), *tenere a* (a ține la); *discutere su* (a discuta despre, asupra), *parlare di* (a vorbi despre), *dubitare di* (a se îndoii de). Uneori un verb

poate fi determinat de două complemente indirecte: *Io parlo a te della mia proposta* (Eu îți vorbesc ție despre propunerea mea).

Tot în această categorie intră unele verbe „de mișcare” sau „de stare” ca *andare* (a merge), *fuggire*³ (a fugi), *venire* (a veni), *stare* (a sta), *abitare* (a locui), *essere* (a fi), *trovarsi* (a se afla) al căror complement nu poate lipsi, deși este foarte asemănător cu complementul circumstanțial de loc: *Io vado al mare* (Eu merg la mare). În acest caz complementul *al mare* nu poate lipsi, fiind legat într-o relație strânsă, prin intermediul verbului, de subiect. În *Noi ci siamo conosciuti al mare* (Noi ne-am cunoscut la mare), *al mare* este complement circumstanțial și poate lipsi.

³ *Fuggire* poate fi și tranzitiv cu sensul „a evita”.

CRITERII MORFOLOGICE MODURILE ȘI TIMPURILE

§ 157. În paradigma verbelor există 7 moduri: indicativul, condiționalul, conjunctivul, imperativul (moduri personale) și infinitivul, gerunziul și participiul (moduri nepersonale).

Indicativul prezintă opt valori temporale: prezentul, imperfectul, perfectul simplu, viitorul (timpuri simple) și perfectul compus, mai mult ca perfectul, mai mult ca perfectul îndepărtat, viitorul anterior (timpuri compuse).

Conjunctivul prezintă patru valori temporale: prezentul, imperfectul (timpuri simple) și perfectul compus, mai mult ca perfectul (timpuri compuse).

Condiționalul prezintă două valori temporale: prezentul (timp simplu) și trecutul (timp compus).

Imperativul nu prezintă decât forme de prezent (timp simplu).

Infinitivul are două valori: prezentul (timp simplu) și trecutul (timp compus).

Gerunziul are de asemenea două valori: prezentul (timp simplu) și trecutul (timp compus).

În limba italiană nu există supin. El este înlocuit fie de infinitivul substantivat: *L'andare mi stanca* (Mersul mă obosește), fie de infinitivul precedat de prepoziția *da*: *Ho da scrivere* (Am de scris);

Che cosa c'era da preparare? (Ce era de pregătit?).

Participiul prezintă de asemenea două valori temporale: prezentul și trecutul, ambele timpuri simple.

Timpurile compuse se formează cu ajutorul unui auxiliar (*essere* sau *avere*) la un timp simplu la care se adaugă participiul trecut al verbului de conjugat.

FOLOSIREA AUXILIARELOR

§ 158. De-a lungul conjugării, un verb folosește un singur auxiliar.

§ 159. Se conjugă cu auxiliarul *avere*:

—Verbele tranzitive, predicative sau nepredicative, cu excepția verbelor reflexive tranzitive în dativ.

—Unele verbe intransitive cu sens imperfectiv (care arată acțiune neterminată, în desfășurare): *gridare* (a striga), *dormire* (a dormi), *piangere* (a plânge), *abbaiare* (a lătra), *camminare* (a umbla). Dintre verbele de mișcare, unele se pot conjuga cu *avere*, când au sens imperfectiv, și cu *essere* când au sens perfectiv: *Il passero ha volato tutto il giorno* (Vrăbia a zburat toată ziua); *Il passero è volato sul tetto* (Vrăbia a zburat pe acoperiș). La fel se pot conjuga cu *essere* sau cu *avere* verbe ca *approdare* (a debarca), *avanzare* (a avansa), *correre* (a alerga), *proseguire* (a urma), *saltare* (a sări), *volare* (a zbura), *scivolare* (a aluneca).

—Verbul *fare* în expresiile impersonale: *Ha fatto freddo* (A fost frig). Verbele impersonale propriu-zise se pot conjuga atât cu *avere* cât și cu *essere*: *Ha piovuto* sau *È piovuto* (A plouat).

La timpurile compuse cu auxiliarul *avere* participiul este invariabil, la forma de masculin singular. El se poate acorda în gen și număr cu complementul direct (pronominal), când acesta precedă verbul (v. § 183, c).

Se conjugă cu auxiliarul *essere*:

Verbele intransitive cu sens perfectiv: *nascere* (a se naște), *morire* (a muri), *essere* (a fi), *diventare* (a deveni), *crescere* (a crește), *arrivare* (a sosi), *uscire* (a ieși), *venire* (a veni) etc.

—Toate verbele reflexive sau pronominale (tranzitive sau

intransitive) precum și verbele precedate de *si* impersonal (v. § 197).

—Verbele impersonale propriu-zise se conjugă cu *essere* sau cu *avere* (v. § 159).

—Verbele aparent impersonale ca *accadere* (a se întâmpla), *bastare* (a ajunge, a fi suficient), fiind intransitive.

Verbul *essere* și, la timpurile simple, *venire* servesc ca auxiliare în conjugarea pasivă. De asemenea verbul *andare* poate fi uneori auxiliar al pasivului (v. § 193, 1).

La timpurile compuse cu auxiliarul *essere* participiul se acordă în gen și număr cu subiectul. Fac excepție verbele reflexive în dativ, la care, atunci când complementul direct (pronominal) precedă verbul, participiul se acordă cu acest complement direct (v. § 183, c). Pentru folosirea auxiliarelor cu verbele modale v. § 201.

Notă. Întrucât uneori este destul de dificil să se stabilească în cazul verbelor intransitive sensul perfectiv sau imperfectiv, se recomandă consultarea dicționarului care în asemenea cazuri indică auxiliarul. Același verb se poate conjuga cu *avere* sau *essere* după cum este tranzitiv sau intransitiv: *Ho salito le scale* (Am urcat scările); *Sono salito al terzo piano* (Am urcat la etajul al III-lea) sau după cum este perfectiv sau imperfectiv: *Ho saltato una classe* (Am sărit o clasă, am făcut două clase într-un an); *Ho saltata tutto il giorno* (Am sărit toată ziua); *Sono saltata dalla finestra* (Am sărit pe fereastră).

Verbele *essere* și *avere* pot fi atât auxiliare cât și verbe cu sens lexical. Paradigma este însă aceeași indiferent de funcția îndeplinită.

§ 161. CONJUGAREA VERBELOR AUXILIARE

AVERE

Indicativo

Presente
io ho (eu am)
tu hai
egli ha
noi abbiamo
voi avete

Passato prossimo
io ho avuto (eu am avut)
tu hai avuto
egli ha avuto
noi abbiamo avuto
voi avete avuto

essi hanno

Imperfetto

io avevo (eu aveam)

tu avevi

egli aveva

noi avevamo

voi avevate

essi avevano

Passato remoto

io ebbi (eu am avut)

tu avesti

egli ebbe

noi avemmo

voi aveste

essi ebbero

Futuro

io avrò (eu voi avea)

tu avrai

egli avrà

noi avremo

voi avrete

essi avranno

essi hanno avuto

Trapassato prossimo

io avevo avuto (eu avusesem)

tu avevi avuto

egli aveva avuto

noi avevamo avuto

voi avevate avuto

essi avevano avuto

Trapassato remoto

io ebbi avuto (eu avusesem)

tu avesti avuto

egli ebbe avuto

noi avemmo avuto

voi aveste avuto

essi ebbero avuto

Futuro anteriore

io avrò avuto (eu voi fi avut)

tu avrai avuto

egli avrà avuto

noi avremo avuto

voi avrete avuto

essi avranno avuto

Condizionale

Presente

io avrei (eu aş avea)

tu avresti

egli avrebbe

noi avremmo

voi avreste

essi avrebbero

Passato

io avrei avuto (eu aş fi avut)

tu avresti avuto

egli avrebbe avuto

noi avremmo avuto

voi avreste avuto

essi avrebbero avuto

Congiuntivo

Presente

Imperfetto

(che) io abbia (ca eu să am)

(che) tu abbia

(che) egli abbia

(che) noi abbiamo

(che) voi abbiate

(che) essi abbiano

(che) io abbia avuto (ca să fi avut)

(che) tu abbia avuto

(che) egli abbia avuto

(che) noi abbiamo avuto

(che) voi abbiate avuto

(che) essi abbiano avuto

Imperfetto

(se) io avessi (dacă eu aş avea)

(se) tu avessi

(se) egli avesse

(se) noi avessimo

(se) voi aveste

(se) essi avessero

Trapassato

(se) io avessi avuto (dacă eu aş fi avut)

(se) tu avessi avuto

(se) egli avesse avuto

(se) noi avessimo avuto

(se) voi aveste avuto

(se) essi avessero avuto

Imperativo

abbi (ai)

abbia

abbiamo

abbiate

abbiano

Infinito

Presente

avere (a avea)

Passato

avere avuto (a fi avut)

Gerundio

Presente

avendo (având)

Passato

avendo avuto

Participio

Presente

Passato

avente (care are)

avuto (avut)

ESSERE

Presente

io sono (eu sunt)
tu sei
egli è
noi siamo
voi siete
essi sono

Passato prossimo

io sono stato (eu am fost)
tu sei stato
egli è stato
noi siamo stati
voi siete stati
essi sono stati

Imperfetto

io ero (eu eram)
tu eri
egli era
noi eravamo
voi eravate
essi erano

Trapassato prossimo

io ero stato (eu fusesem)
tu eri stato
egli era stato
noi eravamo stati
voi eravate stati
essi erano stati

Passato remoto

io fui (eu am fost)
tu fosti
egli fu
noi fummo
voi foste
essi furono

Trapassato remoto

io fui stato (eu fusesem)
tu fosti stato
egli fu stato
noi fummo stati
voi foste stati
essi furono stati

Futuro

io sarò (eu voi fi)
tu sarai
egli sarà
noi saremo
voi sarete
essi saranno

Futuro anteriore

io sarò stato (eu voi fi fost)
tu sarai stato
egli sarà stato
noi saremo stati
voi sarete stati
essi saranno stati

Condizionale

Presente

Passato

io sarei (eu aş fi)

tu saresti

egli sarebbe

noi saremmo

voi sareste

essi sarebbero

io sarei stato (eu aş fi fost)

tu saresti stato

egli sarebbe stato

noi saremmo stati

voi sareste stati

essi sarebbero stati

Congiuntivo

Presente

(che) io sia (ca eu să fiu)
(che) tu sia
(che) egli sia
(che) noi siamo
(che) voi siate
(che) essi siano

Imperfetto

(che) io sia stato (ca să fi fost)
(che) tu sia stato
(che) egli sia stato
(che) noi siamo stati
(che) voi siate stati
(che) essi siano stati

Imperfetto

(se) io fossi (dacă eu aş fi)
(se) tu fossi
(se) egli fosse
(se) noi fossimo
(se) voi foste
(se) essi fossero

Trapassato

(se) io fossi stato (dacă eu aş fi fost)
(se) tu fossi stato
(se) egli fosse stato
(se) noi fossimo stati
(se) voi foste stati
(se) essi fossero stati

Imperativo

sii (fii)
sia
siamo
siate
siano

Infinito

Presente

Passato

essere (a fi)

essere stato (a fi fost)

Gerundio

Presente
essendo (fiind)

Passato
essendo stato

Participio

Presente

Passato
stato (fost)

FORMAREA TIMPURILOR ȘI MODURILOR VERBELOR REGULATE

§ 162. După desinența infinitivului prezent, verbele se grupează în trei conjugări:

Conjugarea I cuprinde verbe terminate în *-are*: *cantare* (a cânta), *portare* (a purta; a duce), *trovare* (a găsi), *arrivare* (a sosi).

Conjugarea a II-a cuprinde verbe terminate în *-ere*: *credere* (a crede), *rispondere* (a răspunde), *prendere* (a lua), *temere* (a se teme).

Conjugarea a III-a cuprinde verbe terminate în *-ire*. Dintre acestea o parte inserează, la unele forme ale prezentului indicativ, prezentului conjunctiv și imperativului, între temă și desinență, sufixul *-isc-*. Aceste verbe se numesc *incoative*. Această denumire nu se referă la conținut, ca în limba latină, ci numai la această caracteristică formală. Toate verbele incoative sunt regulate: *finire* (a termina), *capire* (a înțelege). Verbele neincoative sunt în număr relativ redus și unele prezintă forme neregulate (v. § 190): *aprire* (a deschide), *avvertire* (a avertiza), *bollire* (a fierbe), *coprire* (a acoperi), *cucire* (a coase), *divertire* (a distra), *dormire* (a dormi), *fuggire* (a fugi), *morire* (a muri), *nutrire*¹ (a hrăni), *offrire* (a oferi), *partire* (a pleca), *pentirsi* (a se căi), *seguire* (a urma), *sentire* (a auzi; a simți), *servire* (a servi),

soffrire (a suferi), *udire* (a auzi), *uscire* (a ieși), *venire* (a veni), *vestire* (a îmbrăca). Se conjugă la fel unele derivate cu prefixe ale acestor verbe: *svestire* (a dezbrăca), *sfuggire* (a evita) etc.

¹ Poate fi și incoativ.

După cum se vede, cele trei conjugări diferă la infinitiv numai prin vocala caracteristică: *-a-* la conj. I, *-e-* la conj. a II-a, *-i-* la conj. a III-a. La conjugările I și a III-a, la forma de infinitiv accentul cade întotdeauna pe vocala caracteristică. La conjugarea a II-a accentul cade fie pe vocala caracteristică (la verbele care provin din conj. a II-a din latină): *temere* (a se teme), fie pe temă (la verbele care provin din conj. a III-a din latină): *leggere* (a citi), *prendere* (a lua). Această diferență nu are nici o consecință în formarea timpurilor și modurilor.

INDICATIVUL (L'indicativo)

§ 163. Prezentul (*il presente*). Se formează de la rădăcina infinitivului (care se obține îndepărtând din forma infinitivului desinențele *-are*, *-ere*, *-ire*), la care se adaugă desinențele caracteristice prezentului. La pers. I sg. (*-o*), la pers. a II-a sg. (*-i*), la pers. I pl. (*-iamo*), desinențele sunt comune tuturor conjugărilor. La pers. a III-a verbele de conj. I au desinența *-a* la sg. și *-ano* la pl.; verbele de conj. a II-a și a III-a au desinența *-e* la sg. și *-ono* la pl. Pers. a II-a pl. are desinențe diferite pentru fiecare conjugare în funcție de vocala caracteristică: *-ate* la conj. I, *-ete* la conj. a II-a și *-ite* la conj. a III-a. Verbele incoative inserează la toate formele singularului și la pers. a III-a pl. sufixul *-isc-* între rădăcină și desinență. La formele de singular și la pers. a III-a pl. accentul cade pe tema verbului sau pe sufixul *-isc-* (la verbele incoative). La pers. I și a II-a pl. accentul cade pe desinență: *-iamo*, *-ate*, *-ete*, *-ite*. Pentru verbele a căror temă este formată din două sau mai multe silabe, dicționarele indică locul accentului, la pers. I sg. (accentul cade pe aceeași silabă la toate formele de singular și la pers. a III-a pl.): *imparare* (a învăța): *imparo*, *impari*, *impara*, *imparano*; dar *ordinare* (a ordona): *ordina*, *ordini*, *ordina*, *ordinano*. În general verbele care nu primesc accentul pe ultima silabă a temei

pot fi puse în legătură cu substantive cu aceeași rădăcină lexicală: *obbligo* (obligatie) — *io obbligo* (eu oblig); *indice* (indice) — *io indico* (eu indic); *giudice* (judecător) — *io giudico* (eu judec). Există și excepții: *desiderio* (dorință) — *io desidero*.

<i>trovare</i>	<i>credere</i>	<i>partire</i>	<i>finire</i>
(a găsi)	(a crede)	(a pleca)	(a sfârși)
io trovo	credo	parto	finisco
tu trovi	credi	parti	finisci
egli trova	crede	parte	finisce
noi troviamo	crediamo	partiamo	finiamo
voi trovate	credete	partite	finite
essi trovano	credono	partono	finiscono

Prezentul indicativ are aceeași valoare ca și timpul corespunzător din limba română.

§ 164. Perfectul compus (*il passato prossimo*) se formează cu ajutorul verbului auxiliar (*essere* sau *avere*) conjugat la indicativ prezent și participiul trecut al verbului de conjugat (invariabil la forma de masculin singular la verbele care se conjugă cu *avere*, acordat cu subiectul în gen și număr la verbele conjugate cu *essere*):

<i>trovare</i>	<i>credere</i>	<i>partire</i>	<i>finire</i>
io ho trovato	ho creduto	sono partito	ho finito
tu hai trovato	hai creduto	sei partito	hai finito
egli ha trovato	ha creduto	è partito	ha finito
noi abbiamo trovato	abbiamo creduto	siamo partiti	abbiamo finito
voi avete trovato	avete creduto	siete partiti	avete finito
essi hanno trovato	hanno creduto	sono partiti	hanno finito

Perfectul compus are aceeași valoare ca în limba română arătând o acțiune încheiată. În raport cu perfectul simplu (*passato remoto*), perfectul compus arată o acțiune trecută dar relativ recentă.

§ 165. Imperfectul (*l'imperfetto*) se formează de la rădăcina infinitivului la care se adaugă sufixul *-av*, *-ev*, *-iv* (în funcție de vocala caracteristică a conjugării) și desinențele de număr și persoană care sunt identice pentru toate conjugările: *-o*, *-i*, *-a*, *-amo*, *-ate*, *-ano*.

Accentul cade la formele de singular și la pers. a III-a pl. pe sufix (pe vocala caracteristică); la pers. I și a II-a pl. accentul cade pe prima silabă a desinențelor *-amo*, *-ate*.

<i>trovare</i>	<i>credere</i>	<i>partire</i>	<i>finire</i>
io trovavo	credevo	partivo	finivo
tu trovavi	credevi	partivi	finivi
egli trovava	credeva	partiva	finiva
noi trovavamo	credevamo	partivamo	finivamo
voi trovavate	credevate	partivate	finivate
essi trovavano	credevano	partivano	finivano

Verbele *fare* (a face), *dire* (a spune), *bere* (a bea), *mettere* (a pune), *condurre* (a conduce) (și toate derivatele lui *porre* și *-durre*) recuperează la imperfect silaba sincopată sau asimilată (v. § 178): *facevo*, *dicevo*, *bevevo*, *ponevo*, *conducevo*.

Imperfectul indicativului are aceeași valoare ca timpul corespunzător din limba română.

§ 166. Mai mult ca perfectul (*il trapassato prossimo*) se formează cu ajutorul verbului auxiliar conjugat la imperfectul indicativ și participiul trecut al verbului de conjugat:

<i>trovare</i>	<i>credere</i>	<i>partire</i>	<i>finire</i>
avevo trovato	avevo creduto	ero partito	avevo finito
avevi trovato	avevi creduto	eri partito	avevi finito
aveva trovato	aveva creduto	era partito	aveva finito
avevamo trovato	avevamo creduto	eravamo partiti	avevamo finito
avevate trovato	avevate creduto	eravate partiti	avevate finito
avevano trovato	avevano creduto	erano partiti	avevano finito

Ca și în limba română, mai mult ca perfectul indică o acțiune anterioară altei acțiuni trecute, exprimate de obicei prin perfectul compus: *Quando egli si è deciso di parlarmi apertamente, io avevo saputo tutto* (Când el s-a hotărât să-mi vorbească deschis, eu aflasem totul).

§ 167. Perfectul simplu (*il passato remoto*). În funcție de forma de perfect există o conjugare slabă (*debole*) și o conjugare tare (*forte*).

Perfectul verbelor de conjugare slabă se formează de la *rădăcina infinitivului + vocala caracteristică a conjugării + desinențele de număr și persoană*. La pers. a III-a sg. vocala caracteristică se cumulează cu desinența, rezultând o singură vocală accentuată, *-o* la conj. I, *-e* la conj. a II-a și *-i* la conj. a III-a. Desinențele de număr și persoană sunt: *-i*, la pers. I sg., *-sti* la pers. a II-a sg., *-mmo* la pers. I pl., *-ste* la pers. a II-a pl. și *-rono* la pers. a III-a pl. Majoritatea verbelor de conjugare a II-a slabă pot avea la trei dintre formele perfectului alte desinențe: *-tti* la pers. I sg., *-tte* la pers. a III-a sg. și *-ttero* la pers. a III-a pl.

Accentul cade întotdeauna pe vocala caracteristică cumulată la pers. a III-a sg. cu desinența, în care caz există și un *accent grafic*:

<i>trovare</i>	<i>credere</i>	<i>partire</i>	<i>finire</i>
io trovai	credei, -etti	partii	finii
tu trovasti	credesti	partisti	finisti
egli trovò	credè, -ette	partì	finì
noi trovammo	credemmo	partimmo	finimmo
voi trovaste	credeste	partiste	finiste
essi trovarono	crederono, -ettero	partirono	finirono

Limba contemporană preferă să folosească pentru verbele slabe de conj. a II-a formele de tipul *credetti*, mai frecvent decât *credei*. În conjugarea slabă se încadrează toate verbele de conj. I și a III-a (regulate) și câteva verbe de conj. a II-a.

Conjugarea tare diferă de cea slabă numai la persoanele I sg., a III-a sg. și a III-a pl. Diferența constă în faptul că la aceste forme există o altă rădăcină (care trebuie căutată în lista verbelor neregulate, § 190) la care se adaugă direct desinențele *-i* la pers. I sg., *-e* la pers. a III-a sg. și *-ero* la pers. a III-a pl. La aceste forme accentul cade pe rădăcină. Din conjugarea tare fac parte cea mai mare parte din verbele de conj. a II-a precum și multe verbe neregulate. Dăm mai jos formele de perfect simplu a câtorva dintre verbele de conjugare tare:

<i>dire</i>	<i>leggere</i>	<i>mettere</i>	<i>ridere</i>
(a spune)	(a citi)	(a pune)	(a râde)

disi	lessi	misì	risì
dicesti	leggesti	mettesti	ridesti
disse	lesse	mige	rise
dicemmo	leggemmo	mettemmo	ridemmo
diceste	leggeste	metteste	rideste
dissero	lessero	misero	risero

<i>rompere</i>	<i>scrivere</i>	<i>stare</i>	<i>dare</i>
(a sparge)	(a scrie)	(a sta)	(a da)
ruppi	scrissi	stetti	diedi, detti
rompesti	scrivesti	stesti	desti
ruppe	scrisse	stette	diede, dette
rompemmo	scrivemmo	stemmo	demmo
rompeste	scriveste	steste	deste
ruppero	scrissero	stettero	diedero, dettero

<i>fare</i>	<i>tacere</i>	<i>tenere</i>	<i>vedere</i>
(a face)	(a tăcea)	(a ține)	(a vedea)
feci	tacqui	tenni	vidi
facesti	tacesti	tenesti	vedesti
fece	tacque	tenne	vide
facemmo	tacemmo	tenemmo	vedemmo
faceste	taceste	teneste	vedeste
fecero	tacquero	tennero	videro

<i>venire</i>	<i>vincere</i>	<i>cogliere</i>	<i>bere</i>
(a veni)	(a învinge)	(a culege)	(a bea)
venni	vinsi	colsi	bevvi
venisti	vincesti	cogliesti	bevesti
venne	vinse	colse	bevve
venimmo	vincemmo	cogliemmo	bevemmo
veniste	vinceste	coglieste	beveste
vennero	vinsero	colsero	bevvero

Toate verbele tari apar în lista verbelor neregulate (v. §190).

Deși se aseamănă formal cu perfectul simplu românesc, în limba

italiană perfectul simplu arată o acțiune încheiată într-un trecut relativ îndepărtat. Astfel se spune *Tanti anni fa, visitando Roma, vidi i capolavori della pittura rinascimentale* (Cu mulți ani în urmă, vizitând Roma, am văzut capodoperele picturii renascentiste) dar *Vengo dal museo, dove ho visto alcuni quadri dei pittori contemporanei* (Vin de la muzeu, unde am văzut câteva tablouri ale pictorilor contemporani). Sub influența dialectelor, în nordul Italiei se folosește aproape în toate situațiile perfectul compus, în timp ce în sud, se folosește aproape întotdeauna perfectul simplu. În limba română se preferă traducerea perfectului simplu cu perfectul compus.

§ 168. Mai mult ca perfectul îndepărtat (*il trapassato retnoto*) se formează cu ajutorul verbului auxiliar conjugat la perfectul simplu (*passato remoto*) și participiul trecut al verbului de conjugat:

<i>trovare</i>	<i>credere</i>	<i>partire</i>	<i>finire</i>
io ebbi trovato	ebbi creduto	fui partito	ebbi finito
tu avesti trovato	avesti creduto	fosti partito	avesti finito
egli ebbe trovato	ebbe creduto	fu partito	ebbe finito
noi avemmo trovato	avemmo creduto	fummo partiti	avemmo finito
voi avete trovato	avete creduto	foste partiti	avete finito
essi ebbero trovato	ebbero creduto	furono partiti	ebbero finito

Mai mult ca perfectul îndepărtat indică tot o acțiune anterioară altei acțiuni trecute, exprimată de obicei prin perfectul simplu: *Quando ebbi capito, fu troppo tardi* (Când înțelesesem, a fost prea târziu).

§ 169. Viitorul (*il futuro*) se formează de la infinitivul verbului (fără vocala finală *-e*) la care se adaugă desinențele de număr și persoană: *-ò* la pers. I sg., *-ai* la pers. a II-a sg., *-à* la pers. a III-a sg., *-emo* la pers. I pl., *-ete* la pers. a II-a pl. și *-anno* la pers. a III-a pl. (La origine viitorul a fost un timp compus și aceste desinențe reprezintă formele de indicativ prezent — uneori prescurtate — ale verbului *avere*.) Toate verbele de conj. I schimbă la viitor vocala caracteristică *-a-* în *-e-*. Accentul cade întotdeauna pe desinențe; la pers. I și a III-a sg. acest lucru se indică prin *accent grafic*.

<i>trovare</i>	<i>credere</i>	<i>partire</i>	<i>finire</i>
io troverò	crederò	partirò	finirò
tu troverai	crederai	partirai	finirai
egli troverà	crederà	partirà	finirà
noi troveremo	crederemo	partiremo	finiremo
voi troverete	crederete	partirete	finirete
essi troveranno	crederanno	partiranno	finiranno

Unele verbe pierd la viitor vocala caracteristică: *andare* (a merge) — *io andrò*; *dovere* (a trebui) — *io dovrò*; *potere* (a putea) — *io potrò*; *vedere* (a vedea) — *io vedrò*. Altele, după căderea vocalei caracteristice, asimilează ultima consoană a temei infinitivului cu *-r-* de la infinitiv: *venire* (a veni) — (venirò -> venrò -> verrò); *volere* (a vrea) — *vorrrò*; *tenere* (a ține) — *terrò*.

În afară de valoarea pe care o are și în română, în limba italiană viitorul are și sens prezumtiv (prezent): *Sarà come dici tu!* (O fi cum spui tu!).

§ 170. Viitorul anterior (*il futuro anteriore*) se formează cu ajutorul auxiliarului conjugat la viitor și cu participiul trecut al verbului de conjugat:

<i>trovare</i>	<i>credere</i>	<i>partire</i>	<i>finire</i>
avrò trovato	avrò creduto	sarò partito	avrò finito
avrai trovato	avrai creduto	sarai partito	avrai finito
avrà trovato	avrà creduto	sarà partito	avrà finito
avremo trovato	avremo creduto	saremo partiti	avremo finito
avrete trovato	avrete creduto	sarete partiti	avrete finito
avranno trovato	avranno creduto	saranno partiti	avranno finito

Viitorul anterior exprimă ca și în limba română o acțiune anterioară unei acțiuni viitoare: *Ti renderò il libro quando l'avrò letto* (Îți voi înapoia cartea când o voi fi citit). În limba italiană viitorul anterior are și sens prezumtiv (trecut): *Saranno arrivati tutti?* (Or fi sosit toți?).

CONDIȚIONALUL (Il condizionale)

§ 171. Prezentul (*il presente*). Se formează de la aceeași temă ca viitorul (infinitivul verbului fără vocala finală *-e*), la care se adaugă desinențele de număr și persoană: *-ei* la pers. I sg., *-esti* la pers. a II-a sg., *-ebbe* la pers. a III-a sg., *-emmo* la pers. I pl., *-este* la pers. a II-a pl., *-ebbero* la pers. a III-a pl. Ca și la viitor, toate verbele de conj. I schimbă vocala caracteristică *-a-* în *-e-*. Accentul cade întotdeauna pe prima silabă a desinenței:

<i>trovare</i>	<i>credere</i>	<i>partire</i>	<i>finire</i>
io troverei	crederei	partirei	finirei
tu troveresti	crederești	partirești	finirești
egli troverebbe	crederebbe	partirebbe	finirebbe
noi troveremmo	crederemmo	partiremmo	finiremmo
voi trovereste	crederește	partirește	finirește
essi troverebbero	crederebbero	partirebbero	finirebbero

Toate modificările tematice ale unor verbe la viitor se păstrează la condițional prezent: *andrei* (andare), *dovrei* (dovere), *potrei* (potere), *vedrei* (vedere), *verrei* (venire), *vorrei* (volere) etc.

§ 172. Trecutul (*il passato*) se formează cu ajutorul verbului auxiliar conjugat la condițional prezent și participiul trecut al verbului de conjugat:

<i>trovare</i>	<i>credere</i>	<i>partire</i>	<i>finire</i>
avrei trovato	avrei creduto	sarei partito	avrei finito
avresti trovato	avresti creduto	saresti partito	avresti finito
avrebbe trovato	avrebbe creduto	sarebbe partito	avrebbe finito
avremmo trovato	avremmo creduto	saremmo partiti	avremmo finito
avreste trovato	avreste creduto	sareste partiti	avreste finito
avrebbero trovato	avrebbero creduto	sarebbero partiti	avrebbero finito

Ambele timpuri ale condiționalului au aceeași valoare ca în limba română. În limba italiană condiționalul nu poate fi folosit în propoziții subordonate condiționale (v. § 283). Condiționalul poate avea în propozițiile subordonate complementive sens de viitor în trecut: *Mi ha*

detto che sarebbe venuto (Mi-a spus că va veni) (v. § 211).

CONJUNCTIVUL (Il congiuntivo)

§ 173. Prezentul (*il presente*) se formează de la rădăcina infinitivului la care se adaugă desinențele caracteristice. Pentru pers. I și a II-a pl. există aceleași desinențe pentru toate conjugările: *-iamo* la pers. I pl. și *-iate* la pers. a II-a pl. Forma de pers. I pl. este întotdeauna identică cu forma corespunzătoare de la indicativ prezent. Toate verbele prezintă o singură formă pentru toate persoanele singularului. Desinența de singular este *-i* la verbele de conj. I și *-a* la verbele de conj. a II-a și a III-a. Pers. a III-a pl. prezintă desinența *-ino* la conj. I și *-ano* la conj. a II-a și a III-a. Verbele incoative de conj. a III-a inserează la formele de singular și la pers. a III-a pl. sufixul *-isc-* între rădăcină și desinență. Accentul cade la formele de singular și la pers. a III-a pl. pe rădăcină (v. observațiile de la prezent indicativ) sau pe sufixul *-isc-* (la verbele incoative); la pers. I și a II-a pl. accentul cade pe prima silabă a desinenței.

<i>trovare</i>	<i>credere</i>	<i>partire</i>	<i>finire</i>
(che) io trova	creda	parta	finisca
(che) tu trova	creda	parta	finisca
(che) egli trova	creda	parta	finisca
(che) noi troviamo	crediamo	partiamo	finiamo
(che) voi troviate	crediate	partiate	finiate
(che) essi trovino	credano	partano	finiscano

Verbele neregulate la indicativ prezent au forme neregulate și la conjunctiv prezent: *vada* (andare), *dia* (dare), *stia* (stare), *faccia* (fare), *possa* (potere), *voglia* (volere), *deva* sau *debba* (dovere), *sappia* (sapere), *ponga* (porre), *rimanga* (rimanere), *venga* (venire) etc. (v. lista verbelor neregulate, § 190). Spre deosebire de indicativul prezent, la conjunctiv prezent neregularitatea se manifestă în temă. Ca toate verbele regulate aceste verbe au o singură formă pentru singular,

pers. I pl. este identică cu pers. I pl. a indicativului prezent, pers. a II-a pl. are terminația *-iate*.

§ 174. Perfectul (*il passato*) este format cu ajutorul auxiliarului conjugat la prezent conjunctiv și cu participiul trecut al verbului de conjugat:

<i>trovare</i>	<i>credere</i>
(che) io abbia trovato	(che) io abbia creduto
(che) tu abbia trovato	(che) tu abbia creduto
(che) egli abbia trovato	(che) egli abbia creduto
(che) noi abbiamo trovato	(che) noi abbiamo creduto
(che) voi abbiate trovato	(che) voi abbiate creduto
(che) essi abbiano trovato	(che) essi abbiano creduto
<i>partire</i>	<i>finire</i>
(che) io sia partito	(che) io abbia finito
(che) tu sia partito	(che) tu abbia finito
(che) egli sia partito	(che) egli abbia finito
(che) noi siamo partiti	(che) noi abbiamo finito
(che) voi siate partiti	(che) voi abbiate finito
(che) essi siano partiti	(che) essi abbiano finito

§ 175. Imperfectul (*l'imperfetto*) se formează de la rădăcina infinitivului la care se adaugă vocala caracteristică a conjugării și desinențele de număr și persoană. Aceste desinențe sunt identice pentru toate conjugările: *-ssi* la pers. I și a II-a sg., *-sse* la pers. a III-a sg., *-ssimo* la pers. I pl., *-ste* la pers. a II-a pl., și *-ssero* la pers. a III-a pl. Accentul cade întotdeauna pe vocala caracteristică:

<i>trovare</i>	<i>credere</i>	<i>partire</i>	<i>finire</i>
trovassi	credessi	partissi	finissi
trovassi	credessi	partissi	finissi
trovasse	credesse	partisse	finisse
trovassimo	credessimo	partissimo	finissimo
trovaste	credeste	partiste	finiste
trovassero	credessero	partissero	finissero

Toate verbele sunt regulate la imperfectul conjunctivului cu excepția lui *dare* și *stare*: (*se*) *io dessi*, (*se*) *io stessi*. Verbele *fare*,

dire, *bere*, *porre*, *condurre* recuperează la imperfect conjunctiv silaba sincopată sau asimilată la infinitiv: (*se*) *io facessi*, *dicessi*, *bevessi*, *ponessi*, *conducessi* (v. și imperfectul indicativului § 165 și infinitivul § 178).

§ 176. Mai mult ca perfectul (*Il trapassato*) se formează conjugând auxiliarul la imperfect conjunctiv la care se adaugă participiul trecut al verbului de conjugat:

<i>trovare</i>	<i>credere</i>
(se) io avessi trovato	(se) io avessi creduto
(se) tu avessi trovato	(se) tu avessi creduto
(se) egli avesse trovato	(se) egli avesse creduto
(se) noi avessimo trovato	(se) noi avessimo creduto
(se) voi aveste trovato	(se) voi aveste creduto
(se) essi avessero trovato	(se) essi avessero creduto
<i>partire</i>	<i>finire</i>
(se) io fossi partito	(se) io avessi finito
(se) tu fossi partito	(se) tu avessi finito
(se) egli fosse partito	(se) egli avesse finito
(se) noi fossimo partiti	(se) noi avessimo finito
(se) voi foste partiti	(se) voi aveste finito
(se) essi fossero partiti	(se) essi avessero finito

Pentru valoarea și folosirea conjunctivului v. § 210.

IMPERATIVUL (L'imperativo)

§ 177. Imperativul se formează de la rădăcina infinitivului la care se adaugă desinențele, care în parte sunt identice cu cele de la indicativ și conjunctiv prezent. Nu există, evident, forme pentru pers. I. Formele de pers. a II-a sg. (cu excepția verbelor de conj. I), pers. I și a II-a pl. sunt identice cu cele ale indicativului prezent. Verbele de conj. I au la pers. a II-a sg. desinența *-a*. Formele de pers. a III-a sg. și pl. sunt identice cu cele ale conjunctivului prezent. Accentul cade pe desinență la pers. I și a II-a pl. și pe rădăcină la celelalte persoane. Când verbul este însoțit de o formă pronominală atonă, aceasta

precedă forma de imperativ la pers. a III-a sg. și pl. și devine enclitică la celelalte persoane.

<i>trovare</i>	<i>credere</i>	<i>partire</i>	<i>finire</i>
----	----	----	----
trova	credi	parti	finisci
trovi	creda	parta	finisca
troviamo	crediamo	partiamo	finiamo
trovate	credete	partite	finite
trovino	credano	partano	finiscano

Verbele *andare, dare, stare, fare, dire* prezintă forme neregulate pentru pers. a II-a sg. (apocopate): *va', da', sta', fa', di'*. Aceste forme monosilabice accentuate cer dublarea consoanei inițiale a pronumelor atone enclitice (cu excepția lui *gli*: *vattene!* (pleacă!), *dammi!* (dă-mi!), *fammi!* (fă-mi!), *dille!* (spune-i!). Verbele *sapere* (în sensul de „a afla”), *volere* (în expresia *valere bene* „a iubi”), precum și *essere* și *avere* au la pers. a II-a sg. o formă specifică numai imperativului: *sappi!*, *vogli!*, *sii!*, *abbi!*. Toate celelalte forme sunt preluate de la conjunctivul prezent.

Imperativul negativ. La pers. a II-a sg. se folosește forma de prezent a infinitivului precedată de *non*. În acest caz forma pronominală atonă poate fi enclitică (ca după orice infinitiv) sau poate preceda verbul: *non parlarmi!* = *non mi parlare!* (nu-mi vorbi), *non credere!* (nu crede!), *non partire!* (nu pleca !). La toate celelalte persoane negația *non* precedă forma de imperativ: *non parli!* (să nu vorbească!, nu vorbiți Dv.!), *non parliamo!* (să nu vorbim!), *non parlate!* (nu vorbiți!), *non parlino!* (să nu vorbească ei!, nu vorbiți Dv.!).

Dăm mai jos două modele de conjugare la imperativ a verbelor cu pronume atone:

raccontare
(a povesti)

<i>Afirmativ</i>	<i>Negativ</i>
<i>raccontagli</i> (povestește-i)	<i>non raccontargli</i>
<i>gli racconti</i>	sau
<i>raccontiamogli</i>	<i>non gli raccontare</i>
<i>raccontategli</i>	<i>non gli racconti</i>
<i>gli raccontino</i>	<i>non raccontiamogli</i>
	<i>non raccontategli</i>
	<i>non gli raccontino</i>
	<i>alzarsi</i> (a se scula)
<i>alzati</i>	<i>non alzarti</i>
	sau
	<i>non ti alzare</i>
<i>si alzi</i>	<i>non ti alzi</i>
<i>alziamoci</i>	<i>non alziamoci</i>
<i>alzatevi</i>	<i>non alzatevi</i>
<i>si alzino</i>	<i>non si alzino</i>

INFINITIVUL (L'infinito)

§ 178. Prezentul (*il presente*) se formează adăugând la tema verbului vocala caracteristică fiecărei conjugări și desinența *-re*. Verbele *fare, dire, bere* sincopează la infinitiv silaba mediană (*facere, dicere, bere*). *Bevere* poate fi întâlnit și în această formă, în cursul conjugării silaba sincopată apare (cu excepția viitorului și condiționalului prezent): *faccio, facevo, feci, faccia, facessi; dico, dicevo, dica, dicessi; bevo, bevevo, beva, bevessi*. Verbele *porre, condurre, trarre* (și derivatele lor) provin din *ponere, conducere, tragere* la care, după ce s-a sincopat vocala caracteristică, consoana finală a rădăcinii s-a asimilat la *-r-* din desinența infinitivului. Formele regulate ale paradigmei se formează de la rădăcinile nemodificate: *ponevo, ponessi, conducevo, conducesti*. Verbul *trarre* nu recuperează decât vocala caracteristică: *traevo, traessi*.

§ 179. Trecutul (*il passato*) se formează din infinitivul prezent al auxiliarului și participiul trecut al verbului de conjugat: *aver trovato,*

aver creduto, esser partita, aver finito.

În contextul unui verb la infinitiv (prezent sau trecut), formele pronominale atone devin enclitice. La infinitiv trecut ele se atașează la auxiliar: *senza vederlo* (fără să-l vadă), *senza averlo cisto* (fără să-l fi văzut). Această poziție nu este obligatorie când infinitivul prezent funcționează ca imperativ negativ: *Non guardarlo!* sau *Non lo guardare!* (Nu-l privi!). Atât infinitivul prezent cât și trecut se folosesc după unele prepoziții: *senza capire* (fără să înțeleagă), *senza aver capito* (fără să fi înțeles); *per rispondere* (pentru a răspunde), *per aver risposto* (pentru a fi răspuns); *dopo esser arrivato* (după ce a sosit). Infinitivul prezent și uneori și infinitivul trecut apar în construcții infinitivale după anumite verbe (v. §§ 201, 202, 203). Se folosește infinitivul prezent după adverbul predicativ *ecco* (iată): *Ecco venire Carlo* (Iată-l venind pe Carlo). Infinitivul prezent se poate folosi cu sens de imperativ impersonal: *Rispondere a queste domande!* (A se răspunde la aceste întrebări!). Ambele forme ale infinitivului pot fi substantivate prin articulare: *L'andare a piedi fa bene alla salute* (Mersul pe jos este bun pentru sănătate); *L'aver letto tanti libri ti può essere utile* (Faptul că ai citit atâtea cărți poate să-ți fie folositor) (v. § 204).

GERUNZIUL (Il gerundio)

§ 180. Prezentul (*il presente*) se formează din tema infinitivului plus vocala caracteristică (la conj. a III-a vocala caracteristică este modificată -e- în loc de -i-) la care se adaugă desinența gerunziului, -ndo: *trovando, credendo, partendo, finendo*. Accentul cade pe vocala caracteristică.

Trecutul (*il passato*) se formează cu ajutorul auxiliarului la gerunziu prezent și al participiului verbului de conjugat: *avendo trovato, avendo creduto, essendo partito, avendo finito*.

În contextul unui verb la gerunziu formele pronominale atone devin enclitice. La gerunziu trecut ele se atașează la auxiliar: *vedendolo* (văzându-l), *avendolo visto* (pentru că l-a văzut).

Gerunziuul prezent al verbelor cu sens imperfectiv poate forma împreună cu verbul *stare*, conjugat la prezentul sau imperfectul indicativului sau conjunctivului o formă perifrastică indicând acțiune durativă: *Io sto leggendo* (Citesc); *Stavo leggendo* (Citeam); *Non credo che lui stia leggendo* (Nu cred că el citește); *Non credevo che lui stesse leggendo* (Nu credeam că el citea).

Împreună cu verbul *andare* sau *venire*, gerunziuul prezent formează o construcție perifrastică cu sens progresiv: *I metodi della scienza vanno perfezionandosi* = *i metodi della scienza si perfezionano sempre* (Metodele științei se perfecționează mereu); *In quegli anni, si era venuta affermando una nuoca concezione* (în anii aceia se afirmase o nouă concepție) (v. § 205).

PARTICIPIUL (Il participio)

§ 181. Prezentul (*il presente*) se formează adăugând la tema infinitivului vocala caracteristică a conjugării (la conj. a III-a modificată, -e- în loc de -i-) și desinența -nte a participiului: *trovante, credente, partente, finente*. Participiul prezent are sens activ și este rar folosit cu sens verbal (în construcții participiale). Se traduce „cel care face acțiunea...”, „cel care găsește”, „cel care crede”, „cel care pleacă”, „cel care sfârșește”. Nu toate verbele au forme pentru acest timp. Unele verbe de conj. a III-a pot forma participiul prezent cu -iente: *dormiente* sau *dormente* (cel care doarme) de la *dormire*; *nutriente* (care hrănește) de la *nutrire*; *ubbidiente* (ascultător) de la *ubbidire*; *esordiente* (începător, debutant) de la *esordire*; *inserviente* (îngrijitor) derivat de la *servire*; *consenziente* (care consimte) cu modificarea consoanei finale a temei de la *consentire*. Forma în -iente se folosește în special când participiul este substantivat. Accentul cade întotdeauna pe vocala caracteristică. Participiul prezent, deși face parte din paradigma verbului, realizează opoziții caracteristice adjectivului: *credente* (care crede), *credenti* (care cred).

§ 182. Trecutul (*il passato*) se formează la verbele de conj. I și la majoritatea verbelor de conj. a III-a adăugind la tema infinitivului

vocala caracteristică a conjugării și desinența *-to*: *trovato*, *partito*, *finito*, în cadrul conjugării a II-a există verbe slabe, care formează participiul cu *-uto*: *creduto*, și verbe tari. Verbele tari prezintă o altă temă la care se adaugă *-o*.

(Participiul trecut fiind adjectiv, în flexiunea nominală în care se încadrează, numai *-o* și respectiv *-a*, *-i*, *-e* funcționează ca desinențe). Accentul la participiile verbelor slabe (de conj. I, a III-a și cele de conj. a II-a în *-uto*) cade pe vocala caracteristică. La verbele tari accentul cade pe temă. Verbele tari la participiu trecut sunt aproximativ aceleași care formează perfectul simplu de la altă temă având accentul pe temă și nu pe desinență: *detto* (de la *dire*), *letto* (de la *leggere*), *messo* (de la *mettere*), *riso* (de la *ridere*), *rotto* (de la *rompere*), *scritto* (de la *scrivere*), *fatto* (de la *fare*), *taciuto* (de la *tacere*), *visto* (dar și *veduto* de la *vedere*), *vinto* (de la *vincere*). Câteva verbe de conj. a II-a, *insistere*, *resistere*, *desistere*, verbe slabe, formează participiul trecut cu consoana caracteristică *-i-* în loc de *-u-*: *insistito*, *resistito*, *desistito*. Verbul *venire*, de conj. a III-a, formează participiul trecut ca verbele slabe de conj. a II-a: *venuto*. Câteva verbe tari de conj. a III-a prezintă forme neregulate pentru participiul trecut: *aperto* (de la *aprire*), *assorto* (dar și *assorbito* de la *assorbire*), *converso* (dar și *convertito* de la *convertire*), *coperto* (de la *coprire*), *costrutto* (dar și *costruito* de la *costruire*), *morto* (de la *morire*), *offerto* (de la *offrire*), *sepolto* (dar și *seppellito* de la *seppellire*), *sofferto* (de la *soffrire*).

Toate verbele tari apar în lista verbelor neregulate (v. § 190). Participiul trecut realizează prin flexiunea nominală în care se încadrează atât opoziția de gen cât și cea de număr.

Atunci când participiul, prezent sau trecut, formează predicatul unei construcții participiale, formele pronominale atone care-l însoțesc devin enclitice: *bagnantesi*, *bagnantisi* (de la *bagnarsi*), *vestitosi*, *vestitisi* (de la *vestirsi*) (v. §§ 206, 207).

ACORDUL PARTICIPIULUI TRECUT

a. Cu funcție de adjectiv, participiile se acordă cu substantivele la care se referă: *un libro letto* (o carte citită), *molti libri letti* (multe cărți citite).

b. În construcțiile participiale absolute, participiul se acordă cu subiectul exprimat sau subînțeles dacă verbul este intransitiv: *Morto il padre, egli dovette mantenere tutta la famiglia* = *Quando morì il padre...* (Când a murit tatăl, el a trebuit să întrețină toată familia); *Diventato allenatore, si occupò dei più giovani atleti* — *Quando divenne allenatore...* (Când a devenit antrenor, s-a ocupat de cei mai tineri atleți). Dacă participiul este al unui verb tranzitiv cu complement direct, acest participiu are înțeles pasiv și se acordă cu complementul direct devenit subiect: *Comprati i libri, tornai a casa* = *Dopo che ho comprato i libri...* (După ce am cumpărat cărțile, m-am întors acasă).

c. La timpurile compuse ale verbelor, participiul trecut se acordă în gen și număr cu subiectul la verbele conjugate cu auxiliarul *essere*: *Noi siamo stati* (Noi am fost); *Esse erano arrivate* (Ele sosiseră); *Essa si è ammалata* (Ea s-a îmbolnăvit). Fac excepție verbele reflexive indirecte (cu pronumele reflexiv în dativ), atunci când complementul direct precedă verbul; în acest caz participiul se acordă în gen și număr cu complementul direct: *Questi libri, io me li sono comprati ieri* (Aceste cărți mi le-am cumpărat ieri). În cazul în care complementul direct stă după verb, participiul se poate acorda fie cu subiectul, fie cu complementul direct: *Io mi sono comprato questi libri* sau *Io mi sono comprati questi libri* (Eu mi-am cumpărat aceste cărți). Participiul verbelor care se conjugă cu auxiliarul *avere* este invariabil (la forma de masculin plural); se acordă însă cu complementul direct dacă acesta precedă verbul: *Abbiamo incontrato i nostri compagni* (I-am întâlnit pe colegii noștri); *Li abbiamo incontrati* (I-am întâlnit).

Un tip special de acord există în cazul formelor impersonale ale verbelor personale (v. §§ 196-200) și în cazul construcțiilor infinitivale (v. §§ 201—203).

MODELE DE PARADIGME VERBALE

§ 184. CONJUGAREA I - TROVARE (a găsi)

Indicativo

Presente

io trovo (eu gălesc)
tu trovi
egli trova
noi troviamo
voi trovate
essi trovano

Passato prossimo

io ho trovato (eu am găsit)
tu hai trovato
egli ha trovato
noi abbiamo trovato
voi avete trovato
essi hanno trovato

Imperfetto

io trovavo (eu găseam)
tu trovavi
egli trovava
noi trovavamo
voi trovavate
essi trovavano

Trapassato prossimo

io avevo trovato (eu găsisem)
tu avevi trovato
egli aveva trovato
noi avevamo trovato
voi avevate trovato
essi avevano trovato

Passato remoto

io trovai (eu am găsit)
tu trovasti
egli trovò
noi trovammo
voi trovaste
essi trovarono

Trapassato remoto

io ebbi trovato (eu găsisem)
tu avesti trovato
egli ebbe trovato
noi avemmo trovato
voi aveste trovato
essi ebbero trovato

Futuro

io troverò (eu voi găsi)
tu troverai
egli troverà
noi troveremo
voi troverete
essi troveranno

Futuro anteriore

io avrò trovato (eu voi fi găsit)
tu avrai trovato
egli avrà trovato
noi avremo trovato
voi avrete trovato
essi avranno trovato

Condizionale

Presente

io troverei (aș găsi)
tu troveresti
egli troverebbe
noi troveremmo
voi trovereste
essi troverebbero

Passato

io avrei trovato (eu aș fi găsit)
tu avresti trovato
egli avrebbe trovato
noi avremmo trovato
voi avreste trovato
essi avrebbero trovato

Congiuntivo

Presente

(che) io trova (să gălesc)
(che) tu trova
(che) egli trovi
(che) noi troviamo
(che) voi troviate
(che) essi trovino

Passato

(che) io abbia trovato (ca eu să fi găsit)
(che) tu abbia trovato
(che) egli abbia trovato
(che) noi abbiamo trovato
(che) voi abbiate trovato
(che) essi abbiano trovato

Imperfetto

(se) trovassi (dacă aș găsi)
(se) tu trovassi
(se) egli trovasse
(se) noi trovassimo
(se) voi trovaste
(se) essi trovassero

Trapassato

(se) io avessi trovato (dacă aș fi găsit)
(se) tu avessi trovato
(se) egli avesse trovato
(se) noi avessimo trovato
(se) voi aveste trovato
(se) essi avessero trovato

Imperativo

trova (tu)
trovi (Lei)
troviamo (noi)
trovate (voi)
trovino (Loro)

Infinito

<i>Presente</i>	<i>Passato</i>
trovare (a găsi)	avere trovato (a fi găsit)

Gerundio

<i>Presente</i>	<i>Passato</i>
trovando (găsind)	avendo trovato

Participio

<i>Presente</i>	<i>Passato</i>
trovante (care găsește)	trovato (găsit)
trovanti (care gălesc)	trovata (găsită)
	trovati (găsiți)
	trovate (găsite)

§ 185. OBSERVAȚII ASUPRA VERBELOR DE CONJ. I

— Când tema verbului se termină în *-c* sau *-g*, același sunet velar se păstrează și înaintea unor desinențe sau sufixe care încep cu *-e* sau *-i*, prin inserarea unui *-h-*:

cercare: (io cerco), tu cerchi, noi cerchiamo, io cercherò

cascare: (io casco), tu caschi, noi caschiamo, io cascherò

pregare: (io prego), tu preghi, noi preghiamo, io pregherò.

— Când tema verbului se termină în *-ci* [č, tș], *-sci* [și], sau *-gi* [ğ, dj] în care *i* nu are valoare silabică *ci* este doar un semn grafic pentru pronunțarea palatală al lui *c*, *se*, *g*, acest *i* cade când desinența sau sufixul încep cu *-e* sau *-i*, care ândeplinesc aceeași funcție:

cominciare: (io comincio), tu cominci, noi cominciamo, io comincerò

lasciare: (io lascio), tu lasci, noi lasciamo, io lascerò

mangiare: (io mangio), tu mangi, noi mangiamo, io mangerò.

— Când tema verbală se termină în *-gli* sau *-i* neaccentuat, acest *i* dispăre înaintea desinențelor sau sufixelor care încep cu *i*:

consigliare: (io consiglio), tu consigli, noi consigliamo, che io consigli

studiare: (io studio), tu studi, noi studiamo, che io studi

sonnecchiare: (io sonnecchio), tu sonnecchi, noi sonnecchiamo, che io sonnecchi.

— Când tema verbală se termină în *-i* accentuat, acesta se păstrează înaintea lui *-i* din desinențele de pers. a II-a sg. indicativ

prezent și din formele de singular ale conjunctivului prezent și ale pers. a III-a pl. a conjunctivului prezent:

inviare: (io invio), tu invii, che io invii, che essi inviino.

Nu se păstrează însă la pers. I pl. indicativ prezent și la pers. I și a II-a pl. conjunctiv prezent: *(che) noi inviamo, che voi inviate.*

— Când tema verbală se termină în *-gn*, se urmează întocmai modelul verbelor regulate:

sognare: (che) noi sogniamo, voi sognate, che voi sogniate.

§ 186. CONJUGAREA A II-A - CREDERE (a crede)

Indicativo

<i>Presente</i>	<i>Passato prossimo</i>
io credo (eu cred)	io ho creduto (eu am crezut)
tu credi	tu hai creduto
egli crede	egli ha creduto
noi crediamo	noi abbiamo creduto
voi credete	voi avete creduto
essi credano	essi hanno creduto
<i>Imperfetto</i>	<i>Trapassato prossimo</i>
io credevo (eu credeam)	io avevo creduto (eu crezusem)
tu credevi	tu avevi creduto
egli credeva	egli aveva creduto
noi credevamo	noi avevamo creduto
voi credevate	voi avevate creduto
essi credevano	essi avevano creduto
<i>Passato remoto</i>	<i>Trapassato remoto</i>
io credei, credetti (am crezut)	io ebbi creduto (eu crezusem)
tu credesti	tu avesti creduto
egli credè, credette	egli ebbe creduto
noi credemmo	noi avemmo creduto
voi credeste	voi aveste creduto
essi crederono, credettero	essi ebbero creduto

Futuro

Futuro anteriore

io crederò (eu voi crede) crezut)	io avrò creduto (eu voi fi crezut)
tu crederai	tu avrai creduto
egli crederà	egli avrà creduto
noi crederemo	noi avremo creduto
voi crederete	voi avrete creduto
essi crederanno	essi avranno creduto

Condizionale

<i>Presente</i>	<i>Passato</i>
io crederei (aș crede)	io avrei creduto (eu aș fi crezut)
tu crederesti	tu avresti creduto
egli crederebbe	egli avrebbe creduto
noi crederemmo	noi avremmo creduto
voi credereste	voi avreste creduto
essi crederebbero	essi avrebbero creduto

Congiuntivo

<i>Presente</i>	<i>Passato</i>
(che) io creda (să cred)	(che) io abbia creduto (ca eu să fi crezut)
(che) tu creda	(che) tu abbia creduto
(che) egli creda	(che) egli abbia creduto
(che) noi crediamo	(che) noi abbiamo creduto
(che) voi crediate	(che) voi abbiate creduto
(che) essi credino	(che) essi abbiano creduto

<i>Imperfetto</i>	<i>Trapassato</i>
(se) credessi (dacă aș crede)	(se) avessi creduto (dacă aș fi găsit)
(se) tu credessi	(se) tu avessi creduto
(se) egli credesse	(se) egli avesse creduto
(se) noi credessimo	(se) noi avessimo creduto
(se) voi credeste	(se) voi aveste creduto
(se) essi credessero	(se) essi avessero creduto

Imperativo

credi (tu)
creda (Lei)
crediamo (noi)
credete (voi)
credano (Loro)

Infinito

<i>Presente</i>	<i>Passato</i>
credere (a crede)	avere creduto (a fi crezut)

Gerundio

<i>Presente</i>	<i>Passato</i>
credendo (crezând)	avendo creduto

Participio

<i>Presente</i>	<i>Passato</i>
credente (care crede)	creduto (crezut)
credenti (care cred)	creduta (crezută)
	creduti (crezuți)
	credute (crezute)

§ 187. OBSERVAȚII ASUPRA VERBELOR DE CONJ. A II-A

— Când tema verbală se termină în *-c*, *-se* sau *-g*, înaintea vocalelor *-e* și *-i*, sunetul este palatal, iar înaintea vocalelor *-a*, *-o* sau *-il* este velar. La formele regulate de participiu (în *-uto*) se păstrează sunetul palatal (ca la infinitiv) prin inserarea unui *i*.

vincere: io vinco, tu vinci, egli vince, noi vinciamo, che io vinca

pascere: io pasco, tu pasci, egli pasce, noi pasciamo, che io pasca, pasciuto

spargere: io spargo, tu spargi, egli sparge, noi spargiamo, che io sparga.

Alte forme de participiu: *piaciuto* (de la *placere*), *taciuto* (de la *tăcere*), *nociuto* (de la *nuocere*), *giaciuto* (de la *giacere*), *mesciuto* (de la *mescere*).

— Câteva verbe prezintă în temă diftong mobil. Diftongul mobil,

uo sau ie apare sub accent și în silabă deschisă (silaba deschisă este cea care se termină în vocală). Când accentul cade pe desinență sau silaba respectivă este închisă, cei doi diftongi se reduc la vocalele simple o, e:

muovere: io muovo, tu muovi, egli muove, noi moviamo, voi movete, essi muovono, che io muova

sedere: io siedo, tu siedi, egli siede, noi sediamo, voi sedete, essi siedono che io sieda

tenere: io tengo¹, tu tieni, egli tiene, noi teniamo, voi tenete, essi tengono¹, che io tenga¹

nuocere: nuoce, nocque¹, noceste.

¹ Silabă închisă.

Toate aceste verbe sunt înregistrate în lista de verbe neregulate; a se vedea și *dolere, cuocere, potere, volere, solere, scuotere*, § 190.

— Verbele slabe de conj. a II-a pot substitui la formele de perfect simplu (*passato remoto*) desinențele *-ei, -e, -erono* cu *-etti, -ette, -ettero*. Acestea din urmă sunt preferate în limba modernă. Ele se evită numai atunci când tema verbală se termină în *-t: potei* (în loc de *potetti*), *riflettei* (în loc de *riflettetti*).

§ 188. CONJUGAREA A III-A - PARTIRE (a pleca)

Indicativo

Presente

io parto (eu plec)

tu parti

egli parte

noi partiamo

voi partite

essi partono

Passato prossimo

io sono partito (eu am plecat)

tu sei partito

egli è partito

noi siamo partiti

voi siete partiti

essi sono partiti

Imperfetto

io partivo (eu plecam)

tu partivi

egli partiva

noi partivamo

Trapassato prossimo

io ero partito (eu plecasem)

tu eri partito

egli era partito

noi eravamo partiti

voi partivate
essi partivano

voi eravate partiti
essi erano partiti

Passato remoto

io partii (am plecat)

tu partisti

egli parti

noi partimmo

voi partiste

essi crederono, credettero

Trapassato remoto

io fui partito (eu plecasem)

tu fosti partito

egli fu partito

noi fummo partiti

voi foste partiti

essi furono partiti

Futuro

io partirò (eu voi pleca)
plecat)

tu partirai

egli partirà

noi partiremo

voi partirete

essi partiranno

Futuro anteriore

io sarò partito (eu voi fi

tu sarai partito

egli sarà partito

noi saremo partiti

voi sarete partiti

essi saranno partiti

Condizionale

Presente

io partirei (aș pleca)

tu partiresti

egli partirebbe

noi partiremmo

voi partireste

essi partirebbero

Passato

io sarei partito (eu aș fi plecat)

tu saresti partito

egli sarebbe partito

noi saremmo partiti

voi sareste partiti

essi sarebbero partiti

Congiuntivo

Presente

(che) io parta (să plec)

(che) tu parta

(che) egli parta

Passato

(che) io sia partito (ca eu să fi plecat)

(che) tu sia partito

(che) egli sia partito

(che) noi partiamo	(che) noi siamo partiti
(che) voi partiate	(che) voi siate partiti
(che) essi partano	(che) essi siano partiti
<i>Imperfetto</i>	<i>Trapassato</i>
(se) partissi (dacă aş pleca)	(se) fossi partito (dacă aş fi plecat)
(se) tu partissi	(se) tu fossi partito
(se) egli partisse	(se) egli fosse partito
(se) noi partissimo	(se) noi fossimo partiti
(se) voi partiste	(se) voi foste partiti
(se) essi partissero	(se) essi fossero partiti

Imperativo

parti (tu)
parta (Lei)
partiamo (noi)
partite (voi)
partano (Loro)

Infinito

<i>Presente</i>	<i>Passato</i>
partire (a pleca)	essere partito (a fi plecat)

Gerundio

<i>Presente</i>	<i>Passato</i>
partendo (plecând)	essendo partito

Participio

<i>Presente</i>	<i>Passato</i>
partente (care pleacă)	partito (plecat)
partenti (care pleacă)	partita (plecată)
	partiti (plecați)
	partite (plecate)

CONJUGAREA A III-a – INCOATIVĂ FINIRE (a sfârși)

Dăm mai jos numai formele diferite de paradigma verbului *partire*, cu observația că la timpurile compuse verbul *finire* se conjugă cu auxiliarul *avere* și deci participiul este invariabil.

Indicativo – presente

io finisco
tu finisci
egli finisce
noi finiamo
voi finite
essi finiscono

Congiuntivo - presente

(che) io finisca
(che) tu finisca
(che) egli finisca
(che) noi finiamo
(che) voi finite
(che) essi finiscano

Imperativo

finisci (tu)
finisca (Lei)
finiamo (noi)
finite (voi)
finiscano (Loro)

§ 189. OBSERVAȚII ASUPRA VERBELOR DE CONJ. A III-A

—Majoritatea verbelor de conj. a III-a a căror temă se termină în *-c* sau *-g* (*sdrucire, agire*) sunt incoative. Fac excepție:

—*fuggire* care se conjugă regulat după modelul lui *partire*; înaintea desinențelor care încep cu *-o* sau *-a* finala tematică este velară: *io fuggo, essi fuggono, che io fugga, che essi fuggano*;

—*cucire* care este neregulat (v. lista verbelor neregulate, § 190).

În ce privește diftongul mobil *a* se vedea verbele neregulate *venire* și *morire* (§ 190).

§ 190. LISTA VERBELOR NEREGULATE

Pentru facilitarea găsirii unui verb le dăm în ordinea alfabetică. Am inclus aici și verbele tari, cu rădăcini diferite la perfectul simplu și participiul trecut. Am inclus de asemenea verbele pronominale neregulate precum și verbele defective (care nu prezintă forme pentru toate combinațiile de valori). La acestea din urmă indicăm toate formele existente. La toate verbele indicăm numai pers. I atunci când celelalte se pot deduce din aceasta în baza modelelor date. Nu indicăm formele regulate. Cifra romană după verbul-titlu arată conjugarea după care se formează timpurile regulate. După verbul-titlu indicăm de asemenea în paranteză auxiliarul (a) pentru *avere* și (e) pentru *essere*, dar numai pentru verbele intransitive. În cazul în care un verb poate fi atât tranzitiv cât și intransitiv, se indică în paranteză numai auxiliarul folosit pentru sensul intransitiv, cel pentru tranzitiv fiind oricum *avere*.

Abrevierile sunt următoarele: *condiz.* (condizionale) *cong.* (congiuntivo), *difett.* (difettivo), *ger.* (gerundio), *imp.* (imperativo), *imperf.* (imperfetto), *impers.* (impersonale), *ind.* (indicativo), *inf.* (infinito), *p.* (participio), *pass.* (passato), *pres.* (presente), *rem.* (passato remoto), *v.* (vedi).

aborrire, (a), III, ind. pres. *aborro* sau *aborrisco*, cong. pres. *aborra* sau *aborrisca*; imp. *aborri* sau *aborrisci*

accadere, (e), II, v. *cadere*

accedere, (e), II, v. *cedere*

accendere, II, rem. *accesi*, p. pass. *accesa*

accingersi, (e), II, v. *cingere*

accludere, II, rem. *acclusi*, p. pass. *accluso*

accogliere, II, v. *cogliere*

accondiscendere, (a), II, v. *scendere*

accorgersi, (e), II, rem. *mi accorsi*, p. pas. *accorto(si)*

correre, (e), II, v. *correre*

accrescere, II, v. *crescere*

addarsi, I, difett., ind. pres. *ti addai*, *si addà*, rem. *ci addemmo*, *si addiedero*

addirsi, II, difett., ind. pres. *si addice*, *si addicono*, imperf. *si addiceva*, *si addicevano*, cong. pres. *si addica*, *si addicano*, cong. imperf. *si addicesse*, *si addicessero*

addivenire, (e), III, v. *venire*

addurre, II, ind. pres. *adduco*, rem. *addussi*, *adducesti*, futuro *addurrà*, condiz. *addurrei*, p. pass. *addotto*

adempire sau *adempire*, II sau III, v. *empiere*

affarsi, II, difett.; se folosește numai la timpurile simple. Lipsesc participiile v. *fare*

affiggere, II, rem. *affissi*, p. pass. *affisso*

affliggere, II, rem. *afflissi*, p. pass. *afflito*

aggiungere, (a), II, v. *giungere*

alludere, (a), II, rem. *allusi*, p. pass. *alluso*

ammettere, II, v. *mettere*

andare, (e), I, ind. pres. *vado* sau *vo*, *vai*, *va*, *andiamo*, *andate*, *vanno*, futuro *andrò*, *andrai*, condiz. *andrei*, *andresti*, cong. pres. *vada*, *andiamo*, *andiate*, *vadano*, imp. *vai* sau *va'*, *vada*, *andiamo*, *andiate*, *vadano*

annettere, II, rem. *annessi* sau *annettei*, *annettesti*, p. pass. *annesso*

anteporre, II, v. *porre*

antivenire (e), III, v. *venire*

apparire (e), III, ind. pres. *appaio* sau *apparisco*, *appari* sau *apparisci*, *appare* sau *apparisce*, *appariamo*, *apparite*, *appaiono* sau *appariscono*, rem. *apparvi* sau *apparii*, *apparisti*, *apparve* sau *apparì*, *apparimmo*, *appariste*, *apparvero* sau *apparirono*, cong. pres. *appaia* sau *apparisca*, *appariamo*, *appariale*, *appaiano* sau *appariscano*, p. pass. *apparso*

appartenere, (a) sau (e), II, v. *tenere*

appendere, II, rem. *appesi*, p. pass. *appeso*

applaudire (a), III, ind. pres., *applaudo* sau *applaudisco*, cong. pres. *applauda* sau *applaudisca*, imp. *applaudi* sau *applaudisci*

apporre, II, v. *porre* *apprendere*, II, v. *prendere*

aprire, III, rem. *aprii* sau *apersi*, p. pass. *aperto*

ardere, (e), II, rem. *arsi*, p. pass. *arso*

ardire, (a), III, ind. pres. *ardisco*. Formele *ardiamo*, *ardiate* sunt substituite de formele verbului *osare*.

arrendersi, (e), II, rem. *mi arresi*, p. pass. *arreso*

arridere, (a), II, v. *ridere*

arrogere, II, difett., imp. *arroggi*

ascendere, (e), II, v. *scendere*

asciolvere (a), II, v. *assolvere*, rem. *asciolsi*, p. pass. *asciolto*

ascondere, II, v. *nascondere*

aspergere, II, rem. *aspersi*, p. pass. *asperso*

assalire, III, ind. pres. *assalgo* sau *assalisco*, *assali* sau *assalisci*, *assale* sau *assalisce*, *assaliamo*, *assalite*, *assalgono* sau *assaliscono*, rem. *assalii* sau *assalsi*, cong. pres. *assalga* sau *assalisa*, p. pass. *assalito*

assidersi (e), II, rem. *mi assisi*, p. pass. *assiso*

assistere, (a), II, rem. *assistei* sau *assistetti*, p. pass. *assistito*

assolvere, II, rem. *assolsi* sau *assolvei* sau *assolvetti*, p. pass. *assolto*

assorbire, III, ind. pres. *assorbo* sau *assorbisco*, cong. pres. *assorba* sau *assorbisca*, p. pass. *assorbito* sau *assorto* („molto attento")

assuefare, II, v. *fare*

assumere, II, rem. *assunsi*, p. pass. *assunto*

assurgere, (e), II, rem. *assursi*, p. pass. *assurto*

astrarre, II, v. *trarre*

astringere, II, v. *stringere*

attendere, II, v. *tendere*

attenere (e), II, v. *tenere*

attingere, II, rem. *attinsi*, p. pass. *attinto*

attorcere, II, v. *torcere*

attrarre, II, v. *trarre*

aulire sau olire, III, difett., ind. pres. *aulisci*, *aulisce*, *auliscono*, imperf. *auliva*, *aulivano*, p. pres. *aulente*

avere v. § 161

avvalersi, (e), II, v. *valere*

avvedersi, (e), II, v. *vedere*

avvenire, (e), III, v. *venire*

avvincere, II, v. *vincere*

avvolgere, II, v. *volgere*

benedire, II, v. *dire*

bere, II, rem. *bevvi* sau *bevetti* (rar *bevei*), futuro *berrò*, condiz. *berrei*, p. pass. *bevuto*

cadere, (e), II, rem. *caddi*, *cadesti*, futuro *cadrò*, condiz. *cadrei* p. pass. *caduto*

calere, II, difett., ind. pres. *cale*, imperf. *caleva*, rem., *calse*, cong. pres. *caglia*, cong. imperf. *calesse*, ger. *calendo*

capere, III, difett. ind. pres. *cape*, imperf. *capeva*

cedere, (a), II, rem. *cedeai*, sau *cedetti* (rar *cessi*), *cedesti*, p. pass. *ceduto* (rar *cesso*)

cernere, II, rem. *cernei* sau *cernetti*, p. pass. (rar) *cernita*

chiedere, II, rem. *chiesi*, p. pass. *chiesto*

chiudere, II, rem. *chiusi*, p. pass. *chiuso*

cingere, II, rem. *cinsi*, p. pass. *cinto*

circoncidere, II, v. *decidere*

circonflettere, II, v. *flettere*

circonfondere, II, v. *fondere*

circonvenire, III, v. *venire*

circoscrivere, II, v. *scrivere*

cogliere, II, ind. pres. *colgo*, *cogli*, *coglie*, *cogliamo*, *cogliete*, *colgono*, rem. *colsi*, *cogliesti*, futuro *coglierò* sau (rar) *corrò*, condiz. *correi*, cong. pres. *colga*, *cogliamo*, *cogliate*, *colgano*, p. pass. *colto*

coincidere, (a) sau (e), II, v. *decidere*

coinvolgere, II, v. *volgere*

colere, II, difett., ind. pres. *cole*

commettere, II, v. *mettere*

commuovere, II, v. *muovere*

comparire, (e), III, ind. pres. *compaio* („appaio") sau *comparisco* („faccio buona figura"), *compari* sau *comparisci*, *compare* sau *comparisce*, *compariamo*, *comparite*, *compaiono* sau *compariscono*, rem. *comparvi* sau *comparii* sau (rar) *comparsi*, cong. pres. *compaia* sau *comparisca*,

compariamo, compariate, compaiano sau compariscano, p. pass. comparso, (rar) comparito
compiacere, (a), II, v. piacere
compiangere, II, v. piangere
compiere sau compire, II sau III, ind. pres. compio sau (rar) compisco, compi sau compisci, compie sau compisce, compiamo, compite, campiono, rem. compii, cong. pres. compia sau compisca, compiamo, compiate, compiano sau compiscano, cong. imperf. compissi sau compiessi, imp. compi sau compisci, ger. compiendo, p. pass. compito („bene educato”) sau compiuto
comporre, II, v. porre
comprendere, II, v. prendere
comprimere, II, rem. compressi, p. pass. compresso
compungere, II, v. pungere
concedere, II, rem. concessi sau concedei sau concedetti, p. pass. concesso sau (rar) concesso
concepire, III, ind. pres. concepisco, p. pass. concepito sau concetto
cernere, II, v. cernere, p. pass. lipsește
conchiudere, II, v. chiudere
concludere, II, rem. conclusi, p. pass. concluso
concorrere, (a), II, v. correre
condiscendere (a), II, v. scendere
condividere, II, v. dividere
condolersi, (e), II, v. dolere
condurre II, ind. pres. conduco, rem. condussi, conducesti, futuro condurrò, condiz. condurrei, pass. condotto
confarsi, (e) II, ind. pres. confaccio, p. pass. (rar) confatto, v. fare
configgere, II, rem. confissi, p. pass. confitto
confondere, II, v. fondere
congiungere, (a), II, v. giungere
connettere, II, v. annettere
conoscere, II, rem. conobbi, p. pass. conosciuto
conquidare, II, rem. conquisi, p. pass. conquiso

consistere, (e), II, rem. consistei sau consistetti, consistesti, p. pass. consistito
consumere, II, difett. rem. consunsi, consumse, consumsero, p. pass. consunto
contendere (a), II, v. tendere
contenere, II, v. tenere
contingere, II, difett., cong. pres. continga
contorcere, II, v. torcere
contraddire, II, v. dire
contraffare, II, v. fare
contrapporre, II, v. porre
contrarre, II, v. trarre
contravvenire, (a), III, v. venire
contundere, II, rem. contusi, p. pass. contuso
convellere, II, ind. pres. convello, rem. convulsi p. pass. convulso
convenire (e), III, v. venire
convergere, II, rem. conversi sau convergei, convergesti, p. pass. lipsește
convertere, II, difett., rem. conversi, converse, conversero, p. pass. converso
convincere, II, v. vincere
convivere, (e), II, v. vivere
coprire, III, ind. pres. copro, rem. coprii sau copersi, p. pass. coperto
correggere, II, rem. corressi, p. pass. corretto
correre, (e) sau (a), II, rem. corsi, p. pass. corso
corrispondere (a), II, v. rispondere
corrodere, II, v. rodere
corrompere, II, v. rompere
cospargere, II, v. spargere
cospargere, II, rem. cospersi, p. pass. cosperso
costringere, II, v. stringere
costruire, III, ind. pres. coctruisco, rem. costruii sau costrussi, costruisti, cong. pres. costruiscia, p. pass. costruito sau costruito
crescere (e), II, rem. crebbi, p. pass. cresciuto

crocifiggere, II, rem. *crocifissi*, p. pass. *crocifisso*
cucire, III, ind. pres. *cucio*, *cuciono*, cong. pres. *cucia*
cuocere, II, ind. pres. *cuocio*, *cuoci*, *cuoce*, *cociamo* sau *cuociamo*,
cocete sau *cuocete*, *cuociono*, imperf. *cocevo* sau *cuocevo*,
rem. *cossi*, *cocesti*, futuro *cocerò* sau *cuocerò*, p. pass. *cotto*
sau (figurat) *cuociuto*
dare, I, ind. pres. *do*, *dai*, *da*, *diamo*, *date*, *danno* imperf. *davo*, rem.
diedi sau *dessi*, *desti*, *diede* sau *dette*, *demmo*, *deste*, *diedero*
sau *dettero*, futuro *darò*, condiz. *darei*, cong. pres. *dia*,
diamo, *diate*, *diano*, cong. imperf. *dessi*, *desse*, *dessimo*,
deste, *dessero*, imp. *dai* sau *da'*, *dia*, *diamo*, *date*, *diano*, p.
pass. *dato*
decadere (e), II, v. *cadere*
decidere, II, rem. *decisi*, p. pass. *deciso*
decorrere, (e), II, v. *correre*
decreocere, (e), II, v. *crescere*
dedurre, II, ind. pres. *deduco*, rem. *dedussi*, *deducesti*, futuro *dedurro*
condiz. *dedurrei*, p. pass. *dedotto*
deflettere (a), II, rem. *deflessi*, p. pass. *deflesso*
delinquere, II, difett. p. pres. *delinquente*
deludere, II, rem. *delusi*, p. pass. *deluso*
deporre, II, v. *porre*
deprimere, II, rem. *depressi*, p. pass. *depresso*
deridere, II, v. *ridere*
descrivere, II, v. *scrivere*
desistere, (a), II, v. *esistere*
desumere, II, rem. *desunsi*, p. pass. *desunto*
detergere, II, v. *tergere*
detrarre, II, v. *trarre*
devolvere, II, rem. *devolvei* sau *devolvetti*, p. pass. *devoluto*
difendere, II, rem. *difesi*, p. pass. *difeso*
diffondere, II, v. *fondere*
diligere, II, rem. *dilessi*, p. pass. *diletto*
dimettere, II, v. *mettere*
dipendere (e), II, rem. *dipesi*, p. pass. *dipeso*

dipingere, II, v. *pingere*
dire, II, ind. pres. *dico*, *dici*, *dice*, *diciamo*, *dite*, *dicono*, imperf.
dicevo, rem. *dissi*, *dicesti*, futuro *dirò*, condiz. *direi*, cong.
pres. *dica*, *diciamo*, *diciate*, *dicano*, cong. imperf. *dicessi*,
imp. *di'*, *dica*, *diciamo*, *dite*, *dicano*, p. pres. *dicente*, p. pass.
detto
dirigere, II, rem. *diressi*, p. pass. *diretto*
dirompere, II, v. *rompere*
discendere, II, (e), v. *scendere*
discernere, II, v. *scernere*
dischiudere, II, v. *chiudere*
discioglierre, II, v. *sciogliere*
disconoscere, II, v. *conoscere*
discorrere, (a), II, v. *correre*
discutere, II, rem. *discussi*, sau (rar) *discutei*, p. pass. *discusso*
disdire, II, v. *dire*
disfare, II, v. *fare*
disgiungere, II, v. *giungere*
disilludere, II, v. *alludere*
disparire, (e), III, ind. pres. *dispaio* și (rar) *disparisco*, *dispari* și (rar)
disparisci, *dispare* și (rar) *disparisce*, *dispariamo*, *disparite*
dispaiono și (rar) *dispariscono*, rem. *disparvi* sau *disparii*,
cong. pres. *dispaia* sau (rar) *disparisca*, *dispariamo*,
dispariate, *dispaiano* sau (rar) *dispariscano*, p. pass.
disparito sau (rar) *disparso*
disperdere, II, rem. *dispersi*, p. pass. *dispersa*
dispergere, II, v. *aspergere*
dispiacere, (e), II, v. *piacere*
disporre, II, v. *porre*
disseppellire, III, v. *seppellire*
dissolvere, II, rem. *dissolsi* sau *dissolvei* sau *dissolvetti*, p. pass.
dissolto sau (rar) *dissoluto*
dissuadere, II, rem. *dissuasi*, p. pass. *dissuasio*
distendere, II, v. *tendere*
distinguere, II, rem. *distinsi*, p. pass. *distinto*

distogliere, II, v. *togliere*
distrarre, II, v. *trarre*
distuggere, II, rem. *distrussi*, p. pass. *distrutto*
divedere, II, v. *vedere*
divellere, II, v. *svellere*
divenire, (e), III, v. *venire*
divergere, II, v. *convergere*, p. pass. *lipsește*
dividere, II, rem. *divisi*, p. pass. *diviso*
dolere, (e) sau (a), II, ind. pres. *dolgo*, *duoli*, *duole*, *doliamo*, sau *dogliamo*, *dolete*, *dolgono*, rem. *dolsi*, *dolesti*, futuro *dorrò*, condiz. *dorrei*, cong. pres. *dolga*, *doliamo* sau *dogliamo*, *doliate* sau *dogliate*, *dolgano*, p. pass. *doluto*
dormire (a), III, p. pres. *dormente* sau (rar) *dormiente*
dovere, (a) sau (e), II, ind. pres. *devo* sau *debbo*, *devi*, *deve*, *dobbiamo*, *dovete*, *devono* sau *debbono*, rem. *dovei* sau *dovetti*, *dovesti*, futuro *dovrò*, condiz. *dovrei*, cong. pres. *deva* sau *debba*, *dobbiamo*, *dobbiare*, *devano* sau *debbero*, p. pass. *dovuto*
eccellere (a), II, rem. *eccelsi*, p. pass. *eccelso*
effondere, II, v. *fondere*
eleggere, II, v. *leggere*
elidere, II, rem. *elisi*, p. pass. *eliso*
eludere, II, rem. *elusi*, p. pass. *eluso*
emergere, II, rem. *emersi*, p. pass. *emerso*
empire sau *empire*, II sau III, ind. pres. *empio*, *empi*, *empie*, *empiamo*, *empite*, *empiono*, rem. *empii* sau rar *empiei*, *empisti* sau *empiesti*, *empi* sau (rar) *empié*, *empimmo*, *empiste*, *empirono* sau (rar) *empierono*, futuro *empirò*, condiz. *empirei*, imp. *empi*, p. pres. *lipsește*, ger. *empiendo*, p. pass. *empito* sau (rar) *empiuto*
emungere, II, v. *ungere*
equivalere, (e), II, v. *valere*
ergere, II, rem. *ersi* sau *ergei*, *ergesti*, p. pass. *erto*
erigere, II, rem. *eressi*, p. pass. *eretto*
erompere, II, v. *rompere*, p. pass. *lipsește*

esaurire, III, ind. pres. *esaurisco*, p. pass. *esaurito* sau *esausto*
escludere, II, rem. *esclusi*, p. pass. *escluso*
escutere, II, v. *discutere*
eseguire, III, ind. pres. *eseguo* sau *eseguisco*, cong. pres. *esegua* sau *eseguisca*
esigere, II, rem. *esigei* sau *esigetti*, p. pass. *esatto*
esimere, II, rem. (rar) *esimei*, *lipsesc* p. pres. și p. pass.
esistere, (e), II, rem. *esistei* sau *esistetti*, *esistesti*, p. pass. *esistito*
espandere, II, v. *spandere*
espellere, II, rem. *espulsi*, p. pass. *espulso*
esplodere (e), II, rem. *esplosi*, p. pass. *esploso*
esporre, II, v. *porre*
esprimere, II, rem. *espressi*, p. pass. *espresso*
espungere, II, v. *pungere*
essere, v. § 161
stendere, II, v. *pendere*
estinguere, II, rem. *estinsi*, p. pass. *estinto*
estrarre, II, v. *trarre*
evadere, (e), II, rem. *evasi*, p. pass. *evaso*
evolvere, II, v. *devolvere*
fallare, (a) I, difett. ind. pres. *falla* și p. pass. *fallato*
fare, II, ind. pres. *faccio* sau *fo*, *fai*, *fa*, *facciamo*, *fate*, *fanno*, imperf. *facevo*, rem. *feci*, *facesti*, futuro *farò*, condiz. *farei*, cong. pres. *faccia*, *facciamo*, *facciate*, *facciano*, cong. imperf. *facessi*, imp. *fa'*, *faccia*, *facciamo*, *fate*, *facciano*, ger. *facendo*, p. pres. *facente*, p. pass. *fatto*
fedire, III, difett., ind. pres. *fiede*, *fiedono*, cong. pres. *fieda*, *fiedano*
fendere, II, rem. *fendei* sau (rar) *fendetti*, p. pass. (rar) *fenduto* sau *fesso*
fervere, II, difett., ind. pres. *fervi*, *ferte*, *fervete*, *fervono*, imperf. *fervevi*, *ferveva*, *fervevano*, cong. pres. *ferva*, *ferviamo*, *ferviate*, *fervano*, ger. *fervendo*, p. pres. *fervente*
figgere, II, rem. *fissi*, *figgesti*, p. pass. *fisso* sau *fitto*
ingere, II, rem. *finsi*, p. pass. *finto*
flettere, II, rem. *flettei* sau (rar) *flessi*, *flettesti*, p. pass. *flesso*

fondere, II, rem. *fusi*, p. pass. *fuso*
frangere, II, rem. *fransi*, p. pass. *franto* sau rar *fratto*
frapporre, II, v. *porre*
friggere, II, rem. *frissi*, p. pass. *fritto*
fulgere, II, difett., ind. pres. *fulge*, *fulgono*, imperf. *fulgevi*, *fulgeva*,
fulgevano, rem. *fulse*, p. pres. *fulgente*
fungere, (a), II, rem. *funsi*, p. pass. (rar) *funto*
genuflettersi (e), II, v. *flettere*
giacere, (e), II, ind. pres. *giaccio*, *giaci*, *giace*, *giacciamo* sau
giaciamo, *giacete*, *giacciono* sau *giaciono*, imperf. *giacevo*,
rem. *giacqui*, *giacesti*, cong. pres. *giaccia*, *giacciamo*,
giacciate, *giacciano*, p. pass. *giaciuto*
gire (e), III, difett., ind. pres. *giamo*, *gite*, imperf. *givo*, *givi*, *giva*,
givamo, *givate*, *givano*, rem. *gisti*, *gimmo*, *giste*, *girono*, p.
pass. *gito*
giungere (e), II, ind. pres. *giungo*, rem. *giunsi*, p. pass. *giunto*
godere, II, futuro *godrò*, condiz. *godrei*
illudere, II, rem. *illusi*, p. pass. *illuso*
immergere, II, rem. *immersi*, p. pass. *immerso*
imporre, II, v. *porre*
imprimere, II, rem. *impressi*, p. pass. *impresso*
incedere, II, v. *cedere*, lipsește p. pass.
incidere, II, rem. *incisi*, p. pass. *inciso*
includere, II, v. *accludere*
incogliere (e) sau (a), II, v. *cogliere*
incorrere, (e) II, v. *correre*
increscere, (e) II, v. *crescere*
incutere, II, rem. *incussi* sau *incutei*, *incutesti*, p. pass. *incusso*
indulgere (a), II, rem. *indulsi*, p. pass. *indulto*
indurre, II, ind. pres. *induco*, rem. *indussi*, *inducesti*, futuro *indurrò*,
condiz. *indurrei*, p. pass. *indotto*
inferire, III, („arrocare”) rem. *infern* sau (rar) *inferii*, p. pass. *inferto*
(cu sensul de „argumentare” este regulat).
infiggere, II, rem. *infissi*, p. pass. *infisso*
infiggersi (e), II, v. *figgere*

infliggere, II, rem. *inflissi*, p. pass. *inflitto*
infondere, II, v. *fondere*
infrangere, II, rem. *infransi*, p. pass. *infranto*
inghiottire, III, ind. pres. *inghiotto* sau *inghiottisco*, cong. pres.
inghiotta sau *inghiottisca*, imp. *inghiotti* sau *inghiottisci*
ingiungere, II, v. *giungere*
inscrivere sau *iscrivere*, II, v. *scrivere*
insistere (a), II, rem. *insistei* sau *insistetti*, p. pass. *insistito*
insorgere (e), II, v. *sorgere*
intendere, II, v. *tendere*
intercedere, (a), II, v. *cedere*, p. pass. *interceduto* sau *intercesso*
intercorrere, (e), II, v. *correre*
interrompere, II, v. *rompere*
intervenire, (e), III, v. *venire*
intingere, II, v. *tingere*
intravedere, sau *intravvedere*, II, v. *vedere*
intravvenire (e), III, v. *venire*
intridere, II, rem. *intrisi*, p. pass. *intriso*
introdurre, II, v. *condurre*
intrudere, II, rem. *intrusi*, p. pass. *intruso*
invadere, II, rem. *invasi*, p. pass. *invaso*
invalidare (e), II, v. *valere*
involgere, II, v. *volgere*
ire (e), III, difett., ind. pres. *ite*, imperf. *ivo*, *ivi*, *iva*, *ivano*, rem. *isti*,
irono, p. pass. *ito*
irridere, II, v. *ridere*
irrompere, II, v. *rompere*, p. pass. lipsește
languire, (a), III, ind. pres. *languo* sau *languisco*, cong. pres. *langua*,
sau *languisca*, *languiamo*, *languiate*, *languano* sau
languiscano, imp. *langu* sau *languisci*, p. pres. *languente*
ledere, II, rem. *lesi*, p. pass. *leso*
leggere, II, rem. *lessi*, p. pass. *letto*
lice sau *lece*, II, difett., celelalte forme sunt: imperf. *liceva*, *licevano*,
cong. imperf. *licesse*, *licessero*, inf. (rar) *licere*
lucere, II, difett., ind. pres. *luce*, *lucono*, imperf. *luceva*, *lucevano*,

cong. pres. *luca, lucano*, cong. imperf. *lucesse, lucessero*,
 ger. *lucendo*, p. pres. *lucente*
maledire, II, v. *dire*
mantenere, II, v. *tenere*
mentire, (a), III, ind. pres. *mento* sau *mentisco*, cong. pres. *menta* sau
mentisca, imp. *menti* sau *mentisci*, p. pres. lipsește
mescere, II, ind. pres. *mesco*, rem. *mescei*, p. pass. *mesciuto*
mettere, II, rem. *misi*, p. pass. *messo*
mietere, II, ind. pres. *mieto*, imperf. *mietevo*, rem. *mietei*, futuro
mieterò, p. pass. *mietuto*
misconoscere, II, v. *conoscere*
molcere, II, se folosește numai la timpurile simple, în afară de rem.
 Lipsește p. pass.
mordere, II, rem. *morsi*, p. pass. *morso*
morire, (e), III, ind. pres. *muoio, muori, muore, moriamo, morite,*
muiono, rem. *morii*, futuro *morirò* sau *morro*, condiz.
morirei sau *morrei*, cong. pres. *muoia, moriamo, moriate,*
muoiano, imp. *muori, morite*, p. pass. *morto*
mungere, II, rem., *munsi*, p. pass. *munto*
muovere, II, ind. pres. *muovo, muovi, muove, moviamo, movete,*
muovono, imperf. *movevo*, rem. *mossi, movesti*, condiz.
moverei, cong. pres. *muova, moviamo, moviate, muovano*, p.
 pass. *mosso*
nascere, (e), II, rem. *nacqui*, p. pass. *nato*
nascondere, II, rem. *nascosi*, p. pass. *nascosto*
negligere, II, v. *diligere*
nuocere, (a), II, ind. pres. *noccio* sau (rar) *nuoco, nuoci, nuoce,*
nociamo sau (rar) *nuociamo, nocete* sau (rar) *nuocete,*
nocciono, imperf. *nocevo*, rem. *nocqui*, futuro *nocerò* sau
 (rar) *nuocerò, nocesti*, cong. pres. *noccia, nociamo, nociate,*
nocciano, cong. imperf. *nocessi*, imp. *nuoci, nocete*, ger.
nocendo, p. pass. *nocciuto*
nutrire, III, ind. pres. *nutro* sau (rar) *nutrisco*, p. pres. *nutriente*
occludere, II, v. *accludere*
occorrere, (e), II, v. *correre*

offendere, II, rem. *offesi*, p. pass. *offeso*
offrire, III, rem. *offrii* sau *offersi*, p. pres. *offrente* sau *offerente* p.
 pass. *offerto*
omettere, II, v. *mettere*
opporre, II, v. *porre*
opprimere, II, rem. *oppressi*, p. pass. *oppresso*
ostare, I, difett., ind. pres. *osta, ostano*, imperf. *ostava, ostavano,*
 futuro *osterà, osteranno*
ottenere, II, v. *tenere*
ottundere, II, rem. *ottusi*, p. pass. *ottuso*
parere, (e), II, ind. pres. *paio, pari, pare, paio, parete, paiono,*
 rem. *parvi* sau (rar) *parsi, paresti, parve, paremmo, pareste,*
parvero, futuro *parrò*, condiz. *parrei*, cong. pres. *paia,*
paio sau (rar) *pariamo, paiate, paiano*, imp. lipsește, p.
 pass. *parso*
partire (e), III, ind. pres. *parto* (în sensul de „allontanarsi”)
partire, III, ind. pres. *partisco* (în sensul de „dividere”)
pascere, II, p. pres. *pascente*, p. pass. *pasciuto*
patire, III, ind. pres. *patisco*, p. pres. *paziente*, p. pass. *patito*
pendere (a), II, rem. *pendei* sau *pendetti*, p. pres. *pendente*, p. pass.
 (rar) *penduto*
pentirsi, (e), III, ind. pres. *mi pento*
percepire, III, p. pass. *percepito* sau *percetto*
percorrere, II, v. *correre*
percuotere, II, rem. *percossi*, p. pass. *percosso*
perdere, II, rem. *persi* și (rar) *perdetti* sau *perdei*, p. pass. *perso* sau
perduto
permanere, (e), II, v. *rimanere*, rem. *permansi* sau (rar) *permanetti*, p.
 pass. *permanso* sau (rar) *permaso*
permettere, II, v. *mettere*
persistere, (a), II, rem. *persistei* sau *persistetti*, p. pass. *persistito*
persuadere, II, rem. *persuasi*, p. pass. *persuasio*
pervadere, II, rem. *pervasi*, p. pass. *pervaso*
pervenire, (e), III, v. *venire*
pervertire, III, ind. pres. *perverto* sau *pervertisco*, cong. pres.

perverta sau *pervertisca*, imp. *perverti* sau *pervertisci*
piacere, (e), II, ind. pres. *piaccio*, *piaci*, *piace*, *piacciamo*, *piacete*,
piacciono, rem. *piacqui*, cong. pres. *piaccia*, *piacciamo*,
piacciate, *piacciano*, p. pass. *piaciuto*
piangere, (a), II, rem. *piansi*, p. pass. *pianto*
pingere, II, rem. *pinsi*, p. pass. *pinto*
piovere, (e) sau (a), II, rem. *piovve*, p. pass. *piovuto*
porgere, II, rem. *porsi*, p. pass. *porto*
porre, II, ind. pres. *pongo*, *poni*, *pone*, *poniamo*, *ponete*, *pongono*,
imperf. *ponevo*, rem. *posi*, *ponesti*, futuro *porrò*, condiz.
porrei, cong. pres. *ponga*, *poniamo*, *poniate*, *pongano*, cong.
imperf. *ponessi*, imp. *poni*, ger. *ponendo*, p. pass. *posto*
posporre, II, v. *porre*
possedere, II, v. *sedere*
potere (a) sau (e), II, ind. pres. *posso*, *puoi*, *può*, *possiamo*, *potete*,
possono, rem. *potei*, futuro *potrò*, condiz. *potrei*, cong. pres.
possa, *possiamo*, *possiate*, *possano*, imp. lipsește, p. pres.
potente sau (rar) *possente*, p. pass. *potuto*
precedere, II, v. *cedere*
precludere, II, v. *accludere*
prediligere, II, rem. *predilessi*, p. pass. *prediletto*
predire, II, v. *dire*
prefiggere, II, rem. *prefissi*, p. pass. *prefisso*
preludere, (a), II, v. *alludere*
premere, II, rem. *premei* sau *premetti*, p. pres. *premente*, p. pass.
premuto
premorire (e), III, v. *morire*
prendere, II, rem. *presi*, p. pass. *preso*
preporre, II, v. *porre*
prescegliere, II, v. *scegliere*
prescindere (a), II, rem. *prescissi* sau *prescindei* sau (rar) *prescindetti*,
p. pass. *prescisso*
prescrivere, II, v. *scrivere*
presiedere (a), II, ind. pres. *presiedo*, rem. *presiedei* sau *presiedetti*, p.
pass. *presieduto*

presumere, (a), II, rem. *presunsi* sau (rar) *presumei* sau *presumetti*, p.
pass. *presunto*
pretendere, II, v. *tendere*
prevalere, (e) sau (a), II, v. *valere*
prevedere, II, v. *vedere*
prevenire, III, v. *venire*
procedere, (a). (în sensul de „începe”) sau (e) (în sensul de
„continua”) rem. *procedetti*, p. pass. *proceduto*
produrre, II, ind. pres. *produco*, rem. *produssi*, *producesti*, futuro
produrrò, condiz. *produrrei*, p. pass. *prodotto*
proferire, III, ind. pres. *proferisco*, rem. *proferri*, p. pass. *proferito* sau
(rar) *proferito*
profferire, III, ind. pres. *profferisco*, rem. *profferii* sau *profferesi*, p.
pass. *profferito* sau *profferito*
profondere, II, v. *fondere*
promettere, II, v. *mettere*
promuovere, II, v. *muovere*
proporre, II, v. *porre*
prorompere, (e), II, v. *rompere*
prosciogliere, II, v. *sciogliere*
proscribere, II, v. *scrivere*
proteggere, II, rem. *protessi*, p. pass. *protetto*
protendere, II, v. *tendere*
protrarre, II, v. *trarre*
provvedere (a), II, v. *cedere* în afară de futuro *provvederò*, și condiz.
provvederei
provenire, (e), III, v. *venire*
prudere, II, difett., folosit numai la timpurile simple, rar la rem.
prude sau *prudette*; lipsesc participiile.
pungere, II, rem. *punsi*, p. pass. *punto*
racchiudere, II, v. *chiudere*
raccogliere, II, v. *cogliere*
radere, II, rem. *rasi*, p. pass. *raso*
raggiungere, II, v. *giungere*
rarefare, II, v. *fare*, ind. pres. *rarefacio* sau *rarefo*

rattrarre, II, v. *trarre*
ravvedere, (e), II, v. *vedere*
recedere, (e) sau *rar* (a), II, v. *cedere*
recere, (a) II, difett., ind. pres. *rece*, p. pass. (rar) *reciuto*
recidere, II, rem. *recisi*, p. pass. *reciso*
recingere, II, v. *cingere*
redigere, II, rem. *redassi* sau (rar) *redige*, p. pass. *redatto*
redimere, II, rem. *redensi*, p. pass. *redento*
redire, III, difett., ind. pres. *riedo*, *riedi*, *riede*, *riedono*, imperf. *rediva*, *redivano*, cong. pres. *rieda*, *riedano*
reggere, II, rem. *ressi*, p. pass. *reso*
rendere, II, rem. *resi* sau *rendei*, (rar) *rendetti*, p. pass. *reso*
reprimere, II, rem. *repressi*, p. pass. *represso*
rescindere, II, v. *scindere*
resistere, (a), II, rem. *resistei* sau *resistetti*, p. pass. *resistito*
respingere, II, v. *spingere*
restringere, II, v. *stringere*, p. pass. *lipsește*
retrocedere (e), II, rem. *retrocessi* sau *retrocedei* sau *retrocedetti*, p. pass. *retrocesso* sau *retroceduto*
riaccendere, II, v. *accendere*
riandare, (e), I, ind. pres. *rivado* sau *rivò* sau (rar) *riando*, *rivai*, *rivà*, *riandiamo*, *riandate*, *rivanno*, futuro *riandrò*, condiz. *riandrei*, cong. pres. *rivada*, *riandiamo*, *riandiate*, *rivadano*, p. pass. *riandato*
riannettere, II, v. *annettere*
riapparire, (e), III, v. *apparire*
riaprire, III, v. *aprire*
riardere (e), II, v. *ardere*
riassumere, II, v. *assumere*
ricadere, (e), II, v. *cadere*
richiedere, II, v. *chiedere*
richiudere, II, v. *chiudere*
ricingere, II, v. *cingere*
ricogliere, II, v. *cogliere*
ricomparire, III, v. *apparire*

riconnettere, II, v. *annettere*
riconoscere, II, v. *conoscere*
ricoprire, II, v. *coprire*
ricorrere (e) sau (a), II, v. *correre*
ricrescere (e), II, v. *crescere*
ricuocere, II, v. *cuocere*, p. pass. *ricotto*
ridare, I, v. *dare*
ridere, (a), II, rem. *risi*, p. pass. *riso*
ridire, II, v. *dire*
ridividere, II, v. *dividere*
ridurre, II, ind. pres. *riduco*, rem. *ridussi*, *riducesti*, futuro *ridurrò*, condiz. *ridurrei*, p. pass. *ridotto*
riedere, II, difett., ind. pres. *riedo*, *riedi*, *riede*, *riedono*, cong. pres. *rieda*, *riedano*, imp. *riedi*
riempire sau (rar) *riempiere*, III, sau II, v. *empiere*
rifare, II, v. *fare*
riflettere, (a), II, rem. *riflessi* (în sensul de „rimandare”) sau *riflettei* (în sensul de „meditare”), p. pass. *riflesso* („rimandare”) sau *riflettuto* („meditare”)
rifrangere, II, rem. *rifransi*, p. pass. *rifratto* sau (rar) *rifranto*
rifriggere, II, v. *friggere*
rifulgere, (e) sau (a), II, rem. *rifulsi*, p. pass. (rar) *rifulso*
rigiacere (e), II, v. *giacere*
rileggere, II, v. *leggere*
rilucere, II, difett., folosit numai la timpurilesimple în afară de rem.
rimanere (e), II, ind. pres. *rimango*, *rimani*, *rimane*, *rimaniamo*, *rimanete*, *rimangono*, rem. *rimasi*, futuro *rimarrò*, condiz. *rimarrei*, cong. pres. *rimanga*, *rimaniamo*, *rimaniate*, *rimangano*, p. pass. *rimasto*
rimettere, II, v. *mettere*
rimordere, II, v. *mordere*
rimpiangere, II, v. *piangere*
rimuovere, II, v. *muovere*
rinascere (e), II, v. *nascere*
rinchiudere, II, v. *chiudere*

rincrescere, (e), II, v. *crescere*
rinvenire (e), III, v. *venire*
riperdere, II, v. *perdere*
riporgere, II, v. *porgere*
riporre, II, v. *porre*
riprendere, II, v. *prendere*
riproporre, II, v. *porre*
ripungere, II, v. *pungere*
risalire (e), III, v. *salire*
risapere, II, v. *sapere*
riscegliere, II, v. *scegliere*
riscoprire, III, v. *aprire*
riscuotere, II, v. *scuotere*
risiedere, (e) sau rar (a), II, v. *sedere*; lipsesc formele cu -gg-
risolvere, II, rem. *risolvei* sau *risolvetti* sau *risolsi*, p. pass. *risoluto*
sau *risolto*
risorgere (e), II, v. *sorgere*
rispendere, II, v. *spendere*
rispondere, II, rem. *risposi*, p. pass. *risposto*
ristare, (e), I, v. *stare*
ristringere, II, v. *stringere*
ritenere, II, v. *tenere*
ritingere, II, v. *tingere*
ritogliere, II, v. *togliere*
ritorcere, II, v. *torcere*
ritrarre, II, v. *trarre*
riudire, III, v. *udire*, nu se folosește p. pass.
riuscire (e), III, v. *uscire*
rivalersi, (e), II, v. *valere*
rivedere, II, v. *vedere*
rivenire, (e), III, v. *venire*
rivincere, II, v. *vincere*
rivivere, (e), II, v. *vivere*
rivolere, II, v. *volere*
rivolgere, II, v. *volgere*

rodere, II, rem. *rosi*, p. pass. *roso*
rompere, II, rem. *ruppi*, p. pass. *rotto*
salire, (e), III, ind. pres. *salgo*, *sali*, *sale*, *saliamo*, *salite*, *salgono*,
cong. pres. *salga*, *saliamo*, *saliato*, *salgano*
sapere (a), II, ind. pres. *so*, *sai*, *sa*, *sappiamo*, *sapete*, *sanno*, rem.
seppi, futuro *saprò*, condiz. *saprei*, cong. pres. *sappia*,
sappiamo, *sappiate*, *sappiano*, imp. *sappi*, *sappia*,
sappiamo, *sappiate*, *sappiano*
scadere (e), II, v. *cadere*
scegliere, II, ind. pres. *scelgo*, *scegli*, *sceglie*, *scegliamo*, *scegliete*,
scelgono, rem. *scelsi*, cong. pres. *scelga*, *scegliamo*,
scegliate, *scelgano*, imp. *scegli*, p. pass. *scelto*
scendere (e), II, rem. *scesi*, p. pass. *sceso*
scernere, II, rem. *scernei* sau (rar) *scersi*, p. pass. *lipsește*
schiodare, II, v. *chiudere*
scindere, II, rem. *scissi*, p. pass. *scisso*
sciogliere, II, ind. pres. *sciolgo*, *sciogli*, *scioglie*, *sciogliamo*,
sciogliete, *sciolgono*, rem. *sciolsi*, futuro *scioglierò* sau
(rar) *sciorrò*, condiz. *scioglierei* sau (rar) *sciorrei*, cong.
pres. *sciolga*, *sciogliamo*, *sciogliate*, *sciolgano*, p. pass.
sciolto
scolpire, III, rem. *scolpii* sau (poetic) *sculsi*, p. pass. *scolpito* sau
(poetic) *sculto*
scomettere, II, v. *mettere*
scomparire (e), III, v. *comparire*, ind. pres. *scompaio* (în sensul de
„sparire”) sau *scomparisco* (în sensul de „far brutta
figura”)
scomporre, II, v. *porre*
sconfiggere, II, rem. *sconfissi*, p. pass. *sconfitto*
sconnettere, II, v. *connettere*
sconoscere, II, v. *conoscere*
sconvolgere, II, v. *volgere*
scoprire, III, V. *coprire*
scorgere, II, rem. *scorsi*, p. pass. *scorto*
scrivere, II, rem. *scrissi*, p. pass. *scritto*

scuotere, II, rem. *scossi*, p. pass. *scosso*
sdrucire sau (rar) *sdruscire*, III, ind. pres. *sdrucio* sau *sdrucisco*,
 cong. pres. *sdrucia* sau *sdrucisca*, imp. *sdruci* sau
sdrucisci
secernere, II, v. *cernere*, p. pass. (rar) *scersi*, p. pass. *lipsește*
sedere, (e) sau (a), (în sensul de „tenere una seduta”), ind. pres. *siedo*
 sau *seggo*, *siedi*, *siede*, *sediamo*, *sedete*, *siedono* sau
seggono, rem. *sedei* sau *sedetti*, futuro *siederò*, cong. pres.
sieda sau *segga*, *sediamo*, *sediate*, *siedano* sau *seggano*, p.
 pass. *seduto*
sedurre, II, ind. pres. *seduco*, rem. *sedussi*, *seducesti*, futuro *sedurrò*,
 condiz. *sedurrei*, p. pass. *sedotto*
seppellire, III, ind. pres. *seppellisco*, p. pass. *seppellito* sau *sepolto*
serpere, II, difett., se folosesc numai timpurile simple; lipsesc
 participiile, rem., imp.
smuovere, II, v. *muovere*
socchiudere, II, v. *chiudere*
soccorrere, II, v. *correre*
soddisfare sau (rar) *sodisfare* (a), II, ind. pres. *soddisfaccio* sau
soddisfo sau *soddisfo*, *soddisfai* sau *soddisfi*, *soddisfa* sau
soddisfa, *soddisfacciamo* sau *soddisfiamo*, *soddisfate*,
soddisfanno sau *soddisfano*, futuro *soddisferò*, cong. pres.
soddisfaccia sau *soddisfi*, *soddisfacciamo*, *soddisfacciate*
 sau *soddisfiate*, *soddisfaciano* sau *soddisfino*; pentru
 celelalte forme v. *fare*
soffriggere, II, v. *friggere*
soffrire (a), III, ind. pres. *soffro*, rem. *soffrii* sau *soffersi*, p. pass.
sofferto
soggiacere, (e), II, v. *giacere*
soggiungere, II, v. *giungere*
solere, II, difett. ind. pres. *soglio*, *suoli*, *suole*, *sogliamo*, *solete*,
sogliono, imperf. *solevo*, *solevi*, *soleva*, *solevamo*,
solevate, *solevano*, rem. (rar) *solei*, ger. *solendo*
sommergere, II, rem. *sommersi*, p. pass. *sommerso*
sommuovere, II, v. *muovere*

sopprimere, II, rem. *soppressi*, p. pass. *soppresso*
sopraffare, II, v. *fare*; ind. pres. *sopraffaccio* sau *sopraffò*, *sopraffai*,
sopraffa, *sopraffacciamo*, *sopraffate*, *sopraffanno*
sopraggiungere, (e), II, v. *giungere*
sopravvenire, (e), III, v. *venire*
sopravvivere, (e), II, v. *vivere*
sorgere (e), II, rem. *sorsi*, p. pass. *sorto*
sorprendere, II, v. *prendere*
sorreggere, II, v. *reggere*
sorridere, (a), II, v. *ridere*
sospendere, II, rem. *sospesi*, p. pass. *sospeso*
sospingere, II, v. *spingere*
sostenere, II, v. *tenere*
sottacere, II, v. *tacere*
sottomettere, II, v. *mettere*
sottoporre, II, v. *porre*
sottoscrivere, II, v. *scrivere*
sottostare, (e), I, v. *stare*; ind. pres. *sottostò*, *sottosta*
sottrarre, II, v. *trarre*
sovrapporre, II, v. *porre*
sovvenire, (e) III, v. *venire*
spandere, II, rem. *spandei* sau *spansi* (ambele forme rare), p. pass.
spanso sau *spanduto* (ambele forme rare)
spargere, II, rem. *sparsi*, p. pass. *sparso* sau (rar) *sparto*
sparire (e), III, ind. pres. *sparisco*, rem. *sparii*, p. pass. *sparito*
spegnere sau *spengere*, II, ind. pres. *spengo*, *spegni*, *spegne*,
spegniamo, *spegnete*, *spengono*, imperf. *spegnevo*, rem.
spensi, futuro *spegnerò*, cong. pres. *spenga*, *spegniamo*,
spegniate, *spengano*, p. pass. *spento*
spendere, II, rem. *spesi*, p. pass. *speso*
sperdere, II, v. *perdere*
spiacere, (e), II, v. *piacere*
spingere, II, rem. *spinsi*, p. pass. *spinto*
spiovere, (e), II, v. *piovere*
sporger, II, rem. *sporsi*, p. pass. *sporto*

stare, (e), I, ind. pres. *sto, stai, sta, stiamo, state, stanno*, imperf. *stavo*, rem. *stetti, stesti, stette, stemmo, steste, stettero*, futuro *starò*, condiz. *starei*, cong. pres. *stia, stiamo, stiate, stiano*, cong. imperf. *stessi, stesse, stemmo, steste, stessero*, imp. *sta'* sau *stai, stia, stiamo, state, stiano*, p. pass. *stato*
stendere, II, v. *tendere*
storcere, II, v. *torcere*
stracuocere, II, v. *cuocere*
stravincere, (a), II, v. *vincere*
stringere, II, rem. *strinsi*, p. pass. *stretto*
struggere, II, rem. *strussi*, p. pass. *strutto*
stupefare, II, v. *fare*; ind. pres. *stupefò*
succedere, (e), II, rem. *successi* sau *succedei* sau *succedetti*, p. pass. *successo* sau *succeduto*
succidere, II, v. *decidere*
suddividere, II, v. *dividere*
suggere, II, rem. *suggei*, p. pass. *lipsește*
supporre, II, v. *porre*
sussistere (e), II, rem. *sussistei* sau *sussistetti*, p. pass. *sussistito*
svellere, II, ind. pres. *svelgo, svelli, svelle, svelliamo, svellete, svelgono*, rem. *svelsi*, cong. pres. *svelga, svelliamo, svelliate, svelvano* sau *svellano*, p. pass. *svelto*
svenire, (e), III, v. *venire* în afară de futuro *svenirò* ș condiz. *svenirei*
svolgere, II, v. *volgere*
tacere (a), II, ind. pres. *taccio, taci, tace, taciamo, tacete, tacciono*, rem. *tacqui*, cong. pres. *taccia, tacciamo, tacciate, tacciano*, p. pass. *taciuto*
tangere, II, difett., ind. pres. *tange, tangono*, imperf. *tangeva, tangevano*, p. pres. *tangente*
tendere, II, rem. *tesi*, p. pass. *teso*
tenere, II, ind. pres. *tengo, tieni, tiene, teniamo, tenete, tengono*, rem. *tenni, tenesti*, futuro *terrò*, condiz. *terrei*, cong. pres. *tenga, teniamo, teniate, tengano*
tergere, II, rem. *tersi*, p. pass. *terso*
tingere, II, rem. *tinsi*, p. pass. *tinto*

togliere, II, ind. pres. *tolgo, toglì, toglie, togliamo, togliete, tolgono*, rem. *tolsi, togliesti*, futuro *toglierò* sau (poetic) *terrò*, cong. pres. *tolga, togliamo, togliate, tolgano*, condiz. *toglierei*, sau (poetic) *torrei*, imp. *togli* sau (familiar) *to'*, p. pass. *tolto*, infinito (poetic) *torre*
torcere, II, rem. *torsi*, p. pass. *torto*
tradurre, II, ind. pres. *traduco*, rem. *tradussi, traducesti*, futuro *tradurrò*, condiz. *tradurrei*, p. pass. *tradotto*
trafiggere, II, v. *figgere*
tralucere, II, difett., v. *lucere*, folosit numai la timpurile simple în afară de rem. și participii
transigere, II, rem. *transigei* sau *transigetti*, p. pass. (rar) *transatto*
trapungere, II, v. *pungere*
trarre, II, ind. pres. *traggo, trai, trae, traiamo, traete, traggono*, imperf. *traevo*, rem. *trassi, traessi, trasse, traemmo, traeste, trassero*, futuro *trarrò*, condiz. *trarrei*, cong. pres. *tragga, traiamo, traiate, traggano*, cong. imperf. *traessi*, imp. *trai, traete*, ger. *traendo*, p. pass. *tratto*
trasalire, (e) sau (a), III, v. *salire*; ind. pres. *trasalisco* sau (rar) *trasalgo*
trascegliere, II, v. *scegliere*
trascendere, (e) sau (a), II, v. *scendere*
trascrivere, II, v. *scrivere*
trasmettere, II, v. *mettere*
tasparire, (e), III, v. *disparire*, p. pass. *trasparito* sau (rar) *trasparso*
trasporre, II, v. *porre*
trattenere, II, v. *tenere*
travedere, (a), II, v. *vedere*
travolgere, II, v. *volgere*
tumefare, II, v. *fare*, ind. pres. *tumefaccio*
uccidere, II, rem. *uccisi*, p. pass. *ucciso*
udire, III, ind. pres. *odo, odi, ode, udiamo, udite, odono*, futuro *udirò* sau *udro*, condiz. *udirei*, cong. pres. *oda, udiamo, udiate, odano*, p. pres. *udente* sau *udiente* (ambele forme rare)
ungere, II, rem. *unsi*, p. pass. *unto*

urgere, II, difett., folosit numai la timpurile simple în afară de p. pass.; rar la rem. *ursero*
uscire (e), III, ind. pres. *esco, esci, esce, usciamo, uscite, escono*, cong. pres. *esca, usciamo, usciate, escano*, imp. *esci, uscite*
valere (e), II, ind. pres. *valgo, vali, vale, valiamo, valete, valgono*, rem. *valsi*, futuro *varrò*, condiz. *varrei*, cong. pres. *valga, valiamo, valiate, valgano*, imp. lipsește, p. pass. *valso*
vedere, II, ind. pres. *vedo* sau (rar) *veggo, vedi, vede, vediamo, vedete, vedono*, sau (rar) *veggono*, rem. *vidi*, futuro *vedrò*, condiz. *vedrei*, cong. pres. *veda* sau (rar) *vegga, vediamo, vediate, vedano* sau (rar) *veggano*, p. pres. *veggente* sau (rar) *vedente*, p. pass. *veduto* sau *visto*
venire, (e), III, ind. pres. *vengo, vieni, viene, veniamo, venite, vengono*, rem. *venni*, futuro *verrò*, cong. pres. *venga, veniamo, veniate, vengano*, p. pres. *veniente* sau (rar) *vegnente*, p. pass. *venuto*
vergere, II, difett., folosit numai la ind. pres., imperf., futuro
vertere, II, difett., folosit numai la timpurile simple, fără p. pass.
vigere, II, difett., folosit numai la timpurile simple, fără rem. și p. pass.
vilipendere, II, v. *appendere*
vincere, II, rem. *vinsi*, p. pass. *vinto*
vivere, (e), II, rem. *vissi*, futuro *vivrò*, condiz. *vivrei*, p. pass. *vissuto*
volere, (e), sau (a), II, ind. pres. *voglio, vuoi, vuole, vogliamo, volete, vogliono*, rem. *volli*, futuro *vorro*, condiz. *vorrei*, cong. pres. *voglia, vogliamo, vogliate, vogliano*, imp. (rar) *vogli, voglia, vogliamo, vogliate, vogliano*, p. pass. *voluto*
volgere, II, rem. *volsi*, p. pass. *vollo*

DIATEZA REFLEXIVĂ

§ 190. Gramaticile tradiționale numesc verbe reflexive toate acele verbe care sunt însoțite în cursul conjugării de formele pronominale atone, *mi, ti, si, ci, vi, si*. Singura trăsătură comună a acestor verbe

este că timpurile compuse folosesc auxiliarul *essere*, indiferent dacă sunt tranzitive sau intransitive. Se pot distinge:

1. Reflexive propriu-zise:

a. Reflexive tranzitive sunt verbele al căror complement direct fiind identic cu subiectul este înlocuit cu formele pronominale, *mi, ti, si, ci, vi, si*: *io difendo me — io mi difendo* (eu mă apăr); *io lavo me — io mi lavo* (eu mă spăl); *tu guardi te — tu ti guardi* (tu te privești); *essa pettina sé — essa si pettina* (ea se piaptănă). Construcția *pronume reflexiv + verb tranzitiv*, este intransitivă, întrucât valența pentru acuzativ este ocupată.

b. Reflexive intransitive sunt verbele tranzitive care în prezența formelor pronominale *mi, ti, si, ci, vi, si* pierd înțelesul tranzitiv. Formele pronominale nu pot fi interpretate drept complement directe: *io mi alzo* (eu mă scol), *egli si muove* (el se mișcă), *essi si addormentano* (ei adorm). Acest lucru se vede din faptul că nu putem înlocui formele pronominale atone cu forme tonice. Alte verbe reflexive intransitive: *spaventarsi* (a se speria), *attristarsi* (a se întrista), *stancarsi* (a se obosi), *annoiarsi* (a se plictisi), *allontanarsi* (a se îndepărta), *avvicinarsi* (a se apropia), *coricarsi* (a se culca), *svegliarsi* (a se trezi), *destarsi* (a se trezi), *fermarsi* (a se opri), *arrabbiarsi* (a se supăra), *stizzirsi* (a se supăra, a se mânia), *trovarsi* (a se găsi, a se afla).

c. Reflexive reciproce sunt verbele tranzitive care folosite la plural în prezența formelor pronominale *ci, vi, si* au sens reciproc: *essi si salutano = essi salutano l'un l'altro* (ei se salută = ei se salută unul pe celălalt), *noi ci incontriamo* (noi ne întâlnim). Alte verbe reflexive reciproce: *guardarsi* (a se privi), *battersi* (a se bate), *abbracciarsi* (a se îmbrățișa), *amarsi* (a se iubi), *odiarsi* (a se urî), *aiutarsi* (a se ajuta), *accapigliarsi* (a se părui), *riconoscersi* (a se recunoaște), *insultarsi* (a se insulta).

d. Reflexivele indirecte sunt verbele tranzitive în contextul cărora complementul indirect, dacă este indentic cu subiectul, este înlocuit cu formele pronominale reflexive. De cele mai multe ori aceste forme pronominale (care corespund reflexivului în dativ din limba română) înlocuiesc un complement în dativ care la rândul său poate înlocui

adjectivul posesiv al complementului direct: *Io lavo le mie mani* — *Io mi lavo le mani* (Eu îmi spăl mâinile); *Egli trascina la sua gamba sinistra* — *Egli si trascina la gamba sinistra* (El își târăște piciorul stâng); *Egli toglie il suo cappello* — *Egli si toglie il cappello* (El își scoate pălăria).

Uneori forma pronominală reflexivă indică un complement indirect: *Io compro per me una radio* — *Io mi compro una radio* (Eu îmi cumpăr un radio). Aici se încadrează și expresiile: *godersela* (a se bucura de viață); *cavarsela* (a ieși dintr-o încurcătură); *passarsela bene* (a se bucura de viață). Reflexivele indirecte pot fi și reciproce: *Essi si augurarono la buona notte* = *Essi augurarono l'uno all'altro la buona notte* (Ei își urară noapte bună = Ei își urară unul altuia noapte bună).

2. Verbele reflexive aparente sau verbele pronominale sunt acelea care:

a. Nu apar niciodată neînsoțite de formele pronominale. Nu poate fi vorba de reflexiv întrucât formele pronominale nu au nici o valoare gramaticală sau lexicală. Aceste forme pronominale marchează în plus numărul și persoana: *io mi accorgo* (eu îmi dau seama), *egli si pente* (el se căiește), *essi si arrendono* (ei se predau).

Alte verbe pronominale: *azzardarsi* (a se hazarda), *arrampicarsi* (a se cățăra), *impadronirsi* (a pune stăpânire), *impossessarsi* (a lua în stăpânire), *infischiarci* (a nu-ți păsa), *congratularsi con uno* (a felicita pe cineva).

b. Apar și fără formele pronominale cu sens mai mult sau mai puțin diferit; formele pronominale nu au nici o funcție gramaticală, ci numai lexicală: *rendere conto* (a da socoteală) — *rendersi conto* (a-și da seama); *intendere* (a înțelege, a intenționa) — *intendersi* (a se pricepe); *burlare* (a lua în bătaie de joc) — *burlarsi* (a-și bate joc). Tot aici se încadrează verbele *andarsene* (a pleca) și *starsene* (a sta).

3. Pentru construcțiile de tipul *Queste case si vendono* (Aceste case se vând), a se vedea *Diateza pasivă* (§§ 193-195).

4. Pentru construcțiile de tipul *Qui si mangia bene* (Aici se mănâncă bine), a se vedea *Folosirea impersonală a verbelor personale* (§§ 196-200).

Toate verbele însoțite de formele *mi, ti, si, ci, vi, si* se conjugă în același fel, indiferent dacă sunt reflexive propriu-zise sau aparente, tranzitive sau intransitive. Dăm mai jos un model, pentru câteva timpuri:

§ 192. FERMARSI

(a se opri)

Indicativo

Presente

io mi fermo (eu mă opresc)

tu ti fermi

egli si ferma

noi ci fermiamo

voi vi fermate

essi si fermano

Passato prossimo

io mi sono fermato (eu m-am oprit)

tu ti sei fermato

egli si è fermato

noi ci siamo fermati

voi vi siete fermati

essi si sono fermati

Imperfetto

io mi fermavo (mă opream)

ti ti fermavi

egli si fermava

noi ci fermavamo

voi vi fermavate

essi si fermavano

Trapassato prossimo

io mi ero fermato (eu mă oprisem)

tu ti eri fermato

egli si era fermato

noi ci eravamo fermati

voi vi eravate fermati

essi si erano fermati

Passato remoto

io mi fermai (m-am oprit)

tu ti fermasti

egli si formò

noi ci fermammo

voi vi fermaste

essi si fermarono

Trapassato remoto

io mi fui fermato (mă oprisem)

tu ti fosti fermato

egli si fu fermato

noi ci fummo fermati

voi vi foste fermati

essi si furono fermati

Futuro

io mi fermerò (mă voi opri)

tu ti fermerai

Futuro anteriore

io mi sarò fermato (mă voi fi oprit)

tu ti sarai fermato

egli si fermerà	egli si sarà fermato
noi ci fermeremo	noi ci saremo fermati
voi vi fermerete	voi vi sarete fermati
essi si fermeranno	essi si saranno fermati

§ 193. DIATEZA PASIVĂ

Propozițiile cu verbe la diateza pasivă sunt rezultatul aplicării transformării pasive la o propoziție cu un verb activ. Acceptă transformarea pasivă numai verbele care în forma activă sunt tranzitive (predicative sau nepredicative). Pornind de la o propoziție nucleu formată din *subiect + predicat + complement direct*: *Il pubblico ammira l'attrice* (Publicul o admiră pe actriță), prin aplicarea transformării pasive, complementul direct devine subiect, subiectul devine complement de agent, iar verbul își schimbă forma acordându-se cu noul subiect: *L'attrice è ammirata dal pubblico* (Actrița este admirată de public). Dacă verbul din propoziția activă este nepredicativ tranzitiv, el își păstrează și în forma pasivă numele predicativ: *Tutti considerano Carlo intelligente* (Toți îl consideră pe Carlo inteligent) — *Carlo è considerato intelligente da tutti* (Carlo este considerat inteligent de toți).

1. În ce privește verbul, forma principală de transformare pasivă constă în înlocuirea verbului simplu cu *essere* + participiul trecut al verbului respectiv. Se conjugă *essere* la toate timpurile și modurile, adăugându-se participiul trecut al verbului, acordat în gen și număr cu subiectul. La timpurile compuse se acordă cu subiectul atât participiul verbului *essere*, cât și cel al verbului de bază: *noi siamo stati visti* (noi am fost văzuți). Complementul de agent este introdus de prepoziția *da*, dar exprimarea lui nu este obligatorie: *L'attrice è ammirata; Carlo è considerato intelligente*. În locul auxiliarului *essere*, la timpurile simple poate fi folosit ca auxiliar al formei pasive verbul *venire*: *viene considerato utile* (este considerat util). Există însă o diferență de aspect: forma cu auxiliarul *essere* arată acțiunea încheiată, în timp ce forma cu auxiliarul *venire* arată acțiunea în desfășurare. Poate avea sens de auxiliar pasiv și verbul *andare*, la

timpurile simple și numai la pers. a III-a sg. Sensul este puțin diferit: auxiliarul *andare* arată necesitatea, oportunitatea acțiunii verbului, putând fi înlocuit cu *dover essere* (a trebui să fie): *Questa frase va capita nel senso che ho detto* (Această frază trebuie înțeleasă în sensul pe care l-am spus). În cazul folosirii auxiliarelor *venire* sau *andare* se preferă omiterea complementului de agent.

2. O altă posibilitate de exprimare a diatezei pasive este folosirea, numai la pers. a III-a, a pronumelui reflexiv *si*. Complementul direct devine subiect, iar *si* precedă verbul tot la forma activă, dar acordat în număr cu noul subiect. La timpurile compuse verbul se va conjuga cu auxiliarul *essere*, datorită prezenței lui *si*. În acest caz se preferă omiterea complementului de agent: *Noi vedevamo da lontano la torre* (Noi vedeam de departe turnul); *La torre si vedeva da lontano* (Turnul se vedea de departe); *Le torri si vedevano da lontano* (Turnurile se vedeau de departe). Se recurge la această formă de exprimare a diatezei pasive numai când complementul direct al propoziției active este inanimat și prin transformare nu rezultă un verb la forma reflexivă propriu-zisă (considerându-se subiectul verbului în același timp agent și complement direct). Astfel, pornind de la propoziția *Il professore guarda Carlo* (Profesorul îl privește pe Carlo) prin aplicarea transformării pasive cu pronumele *si* s-ar obține *Carlo si guarda* (Carlo se privește). Aici avem însă de-a face cu verbul *guardare* la forma reflexivă-tranzitivă: *Carlo guarda se* (Carlo se privește pe sine). Se va folosi deci acest tip de transformare când subiectul propoziției pasive nu poate fi (din punct de vedere semantic) interpretat drept agent al acțiunii.

3. În limba italiană există și o altă posibilitate de transformare pasivă care privește verbele simetrice. Verbele simetrice sunt cele care sunt tranzitive atunci când sunt urmate de un complement direct, dar care devin intransitive când complementul direct lipsește, ca de exemplu, *cambiare* (a schimba): *Essa cambia il vestito* (Ea își schimbă rochia); *Essa cambia* (Ea se schimbă, devine alta). Aceste verbe pot realiza transformarea pasivă în felul următor: complementul direct devine subiect, verbul rămâne la aceeași formă, dar se acordă cu noul subiect; la timpurile compuse se conjugă cu *essere* fiind

intransitiv; complementul de agent fie nu se exprimă, fie este introdus cu diferite prepoziții sau locuțiuni prepoziționale: *a* (la), *sotto* (sub), *in* (în), *sotto l'influsso di* (sub influența), *grazie a* (datorită). De multe ori complementul de agent nu mai este înțeles ca atare, ci ca un complement circumstanțial (de loc, de cauză): *Io cambio l'ordine degli autori* (Eu schimb ordinea autorilor) — *L'ordine degli autori cambia* (Ordinea autorilor se schimbă); *Il vento muove le foglie* (Vântul mișcă frunzele) — *Le foglie muovono nel vento* (Frunzele se mișcă în vânt). Deoarece aceste verbe pot admite și transformarea pasivă *essere* + *participiu*, o secvență ca: *L'ordine è cambiato* este ambiguă. Ea poate fi înțeleasă fie ca indicativul prezent al formei pasive *essere cambiato* (Ordinea este schimbată), fie ca perfectul compus al verbului intransitiv *cambiare* (Ordinea s-a schimbat).

4. Verbul *avere* nu acceptă nici una din formele de transformare pasivă expuse mai sus. Corespondentul „pasiv” al verbului *avere* este verbul *essere*. Complementul direct devine subiect, dar întrucât verbul *avere* nu arată o acțiune, subiectul nu devine complement de agent, ci nume predicativ în genitiv: *Marco ha questo libro* (Marco are această carte) — *Questo libro è di Marco* (Cartea aceasta este a lui Marco). Verbul *avere* poate avea valoare modală când se construiește cu un verb tranzitiv la infinitiv, introdus de prepoziția *da*, arătând necesitatea acțiunii: *Ho da correggere questo compito* (Am de corectat această temă). Prin transformare pasivă, complementul direct al infinitivului devine subiect, *avere* este înlocuit cu *essere*, iar subiectul său este omis: *Questo compito è da correggere* (Această temă este de corectat). Atât în construcția cu *avere* cât și în cea cu *essere*, infinitivul se traduce în limba română cu un supin; în primul caz el are sens activ, în al doilea pasiv.

§ 194. Dintre toate posibilitățile de transformare pasivă, cea de tipul *essere* + *participiu* este cea mai frecventă. Ea se deosebește însă de celelalte tipuri de transformare pasivă precum și de propozițiile active din punctul de vedere al aspectului (raportul acțiune terminată — acțiune în desfășurare). Astfel în *Io accendo la luce* (Eu aprind lumina) verbul nu presupune o acțiune încheiată; în *La luce è accesa* (Lumina este aprinsă) acțiunea este încheiată. De aceea, din acest

punct de vedere s-ar putea compara mai degrabă *Io ho acceso la luce* (Eu am aprins lumina) cu *La luce è accesa* (Lumina e aprinsă); *Io avevo acceso la luce* (Eu aprinsesem lumina) cu *La luce era accesa* (Lumina era aprinsă); *Io accendo la luce* (Eu aprind lumina) cu *La luce sarà accesa* (Lumina va fi aprinsă); *Non credo che egli abbia accesa la luce* (Nu cred că el a aprins lumina) cu *Non credo che la luce sia accesa* (Nu cred că lumina este aprinsă).

Auxiliarele *venire* și *andare* indică însă o acțiune neîncheiată, ca și formele corespunzătoare active. De asemenea, acțiune neîncheiată indică și celelalte tipuri de transformare pasivă. A se compara: *Noi vendiamo la casa* (Noi vindem casa); *La casa si vende*, (Casa se vinde) cu *La casa è venduta* (Casa este vândută); *Uomo cambia il paesaggio* (Omul schimbă peisajul); *Il paesaggio cambia* (Peisajul se schimbă) cu *Il paesaggio è cambiato dall'uomo* (Peisajul este schimbat de către om); *Noi dobbiamo restituire questa somma* (Noi trebuie să restituim această sumă); *Questa somma va restituita* (Această sumă trebuie restituită) cu *Questa somma è restituita* (Această sumă este restituită).

§ 195. Dăm mai jos un exemplu din modelul unui verb de conjugat la pasiv după formula *essere* + *participiu*:

CONSIDERARE (a considera)

Indicativo

<i>Presente</i>	<i>Passato prossimo</i>
io sono considerato	io sono stato considerato
<i>Imperfetto</i>	<i>Trapassato prossimo</i>
io ero considerato	io ero stato considerato...

FOLOSIREA IMPERSONALĂ A VERBELOR PERSONALE

§ 196. În afară de verbele propriu-zis impersonale (v. § 156), toate verbele personale se pot folosi fără un subiect determinat. Pentru

aceasta, forma de pers. a III-a sg. a oricărui timp este precedată de *si*: *egli dice* (el spune) — *si dice* (se spune); *egli balla* (el dansează) — *si balla* (se dansează); *egli crede* (el crede) — *si crede* (se crede). Pot fi folosite astfel toate verbele atât intransitive cât și tranzitive, acestea însă fără complement direct exprimat (pentru verbele tranzitive cu complement direct exprimat, v. § 200). În cazul în care verbul este deja reflexiv sau pronominal, el va fi precedat în exprimare impersonală de particula *ci* (o variantă pozițională a lui *si* înaintea altui *si*): *Egli si lava* (El se spală) — *Ci si lava* (Ne spălăm, cineva se spală); *Egli si pente* (El se călește) — *Ci si pente* (Ne căim, te căiești, cineva se căiește); *Egli se ne va* (El pleacă) — *Ci se ne va* (Se pleacă); *Egli se ne accorge* (El își dă seama de aceasta) — *Ci se ne accorge* (Îți dai seama de aceasta).

§ 197. La timpurile compuse, toate aceste verbe (indiferent dacă sunt sau nu intransitive) au auxiliarul *essere* datorită prezenței lui *si*.

Acordul participiului se face în funcție de auxiliarul obișnuit al verbului: dacă verbul se conjugă la forma personală cu *avere* (indiferent dacă este tranzitiv sau nu) participiul va fi invariabil (la masc. sg.): *Egli ha ballato* (El a dansat) — *Si è ballato* (S-a dansat); *Egli ha mangiato* (El a mâncat) — *Si è mangiato* (S-a mâncat); *Egli ha camminato* (El a mers) — *Si è camminato* (S-a mers). Dacă verbul se conjugă la forma personală cu *essere*, participiul la forma impersonală va fi la masculin plural: *Egli è partito* (El a plecat) — *Si è partiti* (S-a plecat); *Egli è arrivato* (El a sosit) — *Si è arrivati* (S-a ajuns); *Egli si lava* (El se spală) — *Si è lavati* (Ne-am spălat); *Egli se ne è andato* (El a plecat) — *Ci se ne è andati* (S-a plecat).

§ 198. Pot fi folosite cu subiect nedeterminat și verbele la forma pasivă cu *essere* + participiu; în acest caz participiul se va pune la masculin plural: *Egli è lodato* (El este lăudat) — *Si è lodati* (Suntem lăudați); *Egli è guardato* (El este privit) — *Si è guardati* (Suntem priviți). (Forma *si è guardato* este pers. a III-a sg. de la perfectul compus al verbului *guardarsi*, „el s-a privit“.)

În mod similar cu verbele la forma pasivă și verbele nepredicative intransitive care formează predicate nominale au construcția impersonală: *Egli è giovane* (El este tânăr) — *Si è giovani* (Suntem

tineri), *Egli non rimane giovane* (El nu rămâne tânăr) — *Non si rimane giovani* (Nu rămânem tineri, nimeni nu rămâne tânăr). În același mod prezintă forma impersonală predicatele formate cu verbe nepredicative tranzitive în forma pasivă, când atât participiul cât și adjectivul sau substantivul cu funcție de nume predicativ se pun la masculin plural: *Egli è considerato intelligente* (El este considerat inteligent) — *Si è considerati intelligenti* (Suntem considerați inteligenți).

§ 199. Formele impersonale ale verbelor intransitive sau tranzitive fără complement direct pot fi folosite cu subiectul *noi*: *Noi si va = Noi andiamo* (Noi mergem); *Noi non si è studiato = Noi non abbiamo studiato* (Noi n-am învățat); *Noi si è partiti troppo tardi = Noi siamo partiti troppo tardi* (am plecat prea târziu); *Noi si è conosciuti = Noi siamo conosciuti* (Noi suntem cunoscuți). Este vorba de o construcție folosită în special în limba vorbită și care în scris este evitată.

§ 200. Aplicând același sistem verbelor tranzitive, predicative sau nepredicative:

1. Se obține *nu* o construcție impersonală, *ci*:

a. atunci când complementul direct este inanimat, o construcție pasivă, mai evidentă când acest complement este la plural deoarece se cere acordul verbelor: *Egli compra un libro* (El cumpără o carte) — *Si compra un libro* (Se cumpără o carte) = *Un libro è comprato* (O carte este cumpărată); *Egli considera questo libro interessante* (El consideră cartea aceasta interesantă) — *Si considera questo libro interessante* (Se consideră această carte interesantă) = *Questo libro è considerato interessante* (Această carte este considerată interesantă); *Egli vede i risultati* (El vede rezultatele) — *Si vede i risultati* — *Si vedono i risultati* (Se văd rezultatele) = *I risultati sono visti* (Rezultatele sunt văzute); *Egli considera questi quadri magnifici* (El consideră aceste tablouri minunate) — **Si considera questi quadri magnifici* — *Si considerano questi quadri magnifici* (Se consideră minunate aceste tablouri) = *Questi quadri sono considerati magnifici* (Aceste tablouri sunt considerate minunate).

Construcțiile *Si compra un libro* și *Si considera questo libro interessante* pot fi înțelese ca având subiect inclus (subînțeles) și cu *si*

în dativ: „(El) își cumpără o carte”, „(El) își consideră această carte interesantă”. În mod similar construcțiile *Si vede i risultati* și *Si considera questi quadri magnifici* sunt corecte dacă sunt înțelese cu subiect inclus și cu *si* în dativ: „(El) își vede rezultatele”, „(El) își consideră aceste tablouri minunate”.

b. când complementul direct este animat:

— fie o construcție pasivă ca mai sus: *Egli interroga gli studenti* (El ascultă pe studenți) — **Si interroga gli studenti* — *Si interrogano gli studenti* (Se ascultă studenții) = *Gli studenti sono interrogati* (Studenții sunt ascultați);

— fie o construcție reflexivă, atunci când complementul direct poate fi interpretat și ca agent al acțiunii: *Egli guarda gli allievi* (El îi privește pe elevi) — **Si guarda gli allievi*¹ — *Si guardano gli allievi* (Se privesc elevii) = *Gli allievi si guardano, guardano sé* (Elevii se privesc, pe ei).

¹ Construcție corectă dacă este înțeleasă cu subiect inclus și cu *si* în dativ: „(El) își privește elevii”.

2. Se obține o construcție impersonală, (echivalentă semantic cu o construcție pasivă):

a. atunci când complementul direct este la singular și este exprimat printr-un pronume neaccentuat; *si* se intercalează între acest pronume și verb, care se acordă în număr cu complementul direct care îl precedă: *Egli lo vede* (El îl vede) — *Lo si vede* = *Egli* (sau *Esso*) *è visto* (El este văzut); *Egli la ama* (El o iubește) = *La si ama* = *Essa è amata* (Ea este iubită).

b. atunci când complementul direct este un substantiv, reluându-l printr-un pronume aton în acuzativ (care servește drept morfem de acuzativ) ceea ce evită ca această construcție să fie înțeleasă drept reflexivă: *Egli ammira questo scrittore* (El admiră pe acest scriitor) — *Questo scrittore, lo si ammira* (Acest scriitor este admirat); *Uno capisce difficilmente un poeta come Montale* (Cineva înțelege greu un poet ca Montale) — *Un poeta come Montale, lo si capisce difficilmente* (Un poet ca Montale este înțeles greu).

Pentru poziția particulei *si* impersonal față de verb v. § 93.

VERBELE MODALE ȘI PREZUMTIVE

§ 201. *Verbele modale.* Verbele *dovere* (a trebui), *potere* (a putea), *volere* (a vrea), *sapere*² (a ști, a putea), *solere* (a obișnui) se construiesc cu un alt verb la infinitiv.

² Verbul *sapere* este modal numai când este oarecum sinonim cu *potere*. Când înseamnă „a ști, a cunoaște, a afla” nu este modal.

Sunt numite modale pentru că nu exprimă procese, ci arată caracterul necesar, posibil, intențional etc. al îndeplinirii acțiunii verbului următor: *Egli voleva rimanere* (El vroia să rămână); *Non potevo capire le sue ragioni* (Nu puteam să înțeleg motivele sale); *Dovrei partire al più presto* (Ar trebui să plec cât mai repede); *Sapeva raccontare delle barzellette* (Știa să povestească anecdote); *Solevano far due passi ogni sera* (Obișnuiau să facă câțiva pași, să se plimbe în fiecare seară). Dintre acestea, verbul *solere* este defectiv prezentând forme numai pentru indicativ prezent și imperfect (v. lista verbelor neregulate, § 190).¹

¹ Verbul *solere* nu are timpuri compuse, în propoziția *Ero solito di passeggiare ogni sera* (Eram obișnuit să mă plimb în fiecare seară) nu este mai mult ca perfectul verbului *solere*. *Ero solito* este la imperfect și deci echivalent cu *solevo*. Diferența constă numai în sensul aspectual: *solere* are sens imperfectiv, iar *essere solito* sens perfectiv. În plus *essere solito* se construiește cu *di* + verb la infinitiv, în timp ce *solere* se construiește fără prepoziție. Vom considera *essere solito* ca formând un predicat nominal de tipul *essere capace di capire* (a fi capabil să înțeleagă).

Aceste verbe au următoarele caracteristici:

—Verbul la infinitiv nu este introdus cu un element de legătură.

—Formele pronominale sau adverbiale atone care determină verbul la infinitiv pot să fie atașate la acest infinitiv (enclitice) sau pot sta înaintea verbului modal. În cazul în care formele atone care precedă modalul au funcție de complement direct, participiul modalului se acordă în gen și număr cu acestea: *Voglio leggerlo* = *Lo voglio leggere* (Vreau să-l citesc); *Non posso andarci* = *Non ci posso andare* (Nu pot să merg acolo); *Non dovevi dirglielo* = *Non*

glielo

dovevi dire (Nu trebuia să i-o spui); *Ha voluto vederci* = *Ci ha voluto vedere* (A vrut să ne vadă).

—Pentru verbele *dovere*, *potere* și *volere* auxiliarul la timpurile compuse se alege în funcție de auxiliarul verbului la infinitiv (care însă nu apare decât la infinitiv prezent). Astfel, se va spune: *Ho dovuto leggere* (A trebuit să citesc), pentru că *leggere* se conjugă cu *avere* dar, *Sono dovuto partire* (A trebuit să plec), pentru că *partire* se conjugă cu *essere*. De asemenea: *Non aveva potuto far niente* (Nu putuse să facă nimic); *Non erano potuti arrivare in tempo* (Nu putuseră să ajungă la timp); *Avrebbero voluto ascoltare un disco* (Ar fi vrut să asculte un disc); *Sarebbero voluti venire insieme* (Ar fi vrut să vină împreună). Participiul verbului modal este invariabil când auxiliarul este *avere* și se acordă cu subiectul când auxiliarul este *essere*. Verbul *sapere* nu urmează această regulă și se conjugă întotdeauna cu *avere*. În limba vorbită verbele *dovere*, *potere* și *volere* se pot conjuga și cu *avere* chiar dacă verbul la infinitiv se conjugă cu *essere*: *Ho voluto venire* în loc de *Sono voluto venire* (Am vrut să vin).

Atunci cind verbul la infinitiv este reflexiv sau pronominal, auxiliarul modalului (*volere*, *potere*, *dovere*, *sapere*) este:

—*avere*, dacă pronumele reflexiv stă după verbul la infinitiv: *Ho dovuto lavarmi* (A trebuit să mă spăl); *Avevo voluto svegliarmi* (Vrusesem să mă trezesc); *Non ho potuto rassegnarmi* (N-am putut să mă resemnez); *Ha saputo divertirsi* (A știut să se distreze);

—*essere*, dacă pronumele reflexiv precedă modalul: *Mi sono dovuto lavare*; *Mi ero voluto svegliare*; *Non mi sono potuto rassegnare*; *Si è saputo divertire*.

Dacă verbul reflexiv indirect are un complement direct, când acesta precedă verbul modal, auxiliarul modalului se acordă cu pronumele-complement direct: *Non ho potuto comprarmi* = *Non me li sono potuti comprare* (N-am putut să mi-i cumpăr).

Negația *non* precedă întotdeauna verbul modal: *Non voleva dirmi* (Nu voia să-mi spună); *Non ho dovuto far niente* (Nu a trebuit să fac nimic). Negația poate preceda verbul la infinitiv numai dacă îi este

opus alt infinitiv: *Voleva non vedere ma sentire* (Voia nu să vadă, ci să audă); același lucru se poate spune și punând negația înaintea modalului: *Non voleva vedere ma sentire*.

Sens modal (de necesitate) au și verbele *avere* și *essere* urmate de *da* + verb la infinitiv: *Noi avevamo da leggere ancora l'ultimo capitolo* (Noi mai aveam de citit ultimul capitol); *L'ultimo capitolo era ancora da leggere* (Ultimul capitol mai era încă de citit). Negația precedă modalul: *Non ho niente da dire* (N-am nimic de spus); *Una simile cosa non è da imitare* (Un asemenea lucru nu este de imitat).

§ 202. Verbele prezumtive. Verbele *dovere* și *potere* atunci când sunt urmate de un verb la infinitiv trecut au sens prezumtiv, arătând că acțiunea verbului este posibilă și probabilă: *Essi devono esser arrivati* (Ei trebuie să fi sosit); *Egli non può aver sbagliato* (El nu poate să fi greșit). (Sensul prezumtiv poate exista și când infinitivul este la prezent, dar depinde de contextul lingvistic sau situațional.)

—Verbele *dovere* și *potere* urmate de un infinitiv trecut nu apar niciodată la un timp compus.

Formele pronominal sau adverbiale atone care determină infinitivul stau atașate (enclitice) la auxiliarul infinitivului: *Tu devi avermelo detto* (Tu trebuie să mi-o fi pus); *Egli può averlo capito* (El poate să-l fi înțelea).

—Negația apare rar în construcțiile cu verb prezumtiv și atunci precedă infinitivul: *Egli deve non averlo saputo* (El trebuie să nu fi știut nimic, e probabil că nu a știut nimic); *Egli può non averlo mai visto* (El se poate să nu-l văzut niciodată, e posibil să nu-l fi văzut niciodată).

CONSTRUCȚIILE VERB + VERB LA INFINITIV

§ 203. În afară de verbele modale și prezumtive multe verbe se construiesc cu alte verbe la infinitiv. Toate aceste construcții se împart în:

A. Construcții verb + verb la infinitiv, cele două verbe având același subiect.

B. Construcții verb + verb la infinitiv cu subiecte diferite.

A. CONSTRUCȚIILE VERB + VERB LA INFINITIV CU SUBIECT UNIC

În această categorie se încadrează:

1. Verbe cu sens aspectual (care indică momentul acțiunii verbului următor): *Comincio a leggere* (Încep să citesc); *Finisco di scrivere il compito* (Termin de scris tema). În funcție de prepoziția care introduce infinitivul, ele se clasifică în:

a. Verb + *a* + verb la infinitiv: *continuare* (a continua), *(in)cominciare* (a începe), *iniziare*, *principiare* (a începe), *proseguire*, *seguire* (a continua), *riprendere* (a relua, a începe din nou).

b. Verb + *di* + verb la infinitiv: *cessare*, *smettere* (a înceta), *finire*, *terminare* (a termina).

Verbele cu sens aspectual nu pot fi niciodată urmate de verbe la infinitiv trecut. Auxiliarul verbului aspectual este întotdeauna *avere* indiferent de verbul care urmează. Pronumele atone care determină infinitivul sunt atașate la acesta (enclitice): *Continuo a leggerlo* (Continuu să-l citesc); *Smettevo di parlargli* (Încetam să-i vorbesc). Numai verbul *cominciare* acceptă să fie precedat de pronumele aton care determină infinitivul: *Comincio a leggerlo* = **Lo** *comincio a leggere* (Încep să-l citesc). După modelul lui *cominciare* acceptă uneori această construcție și *finire*.

c. Sens aspectual are și verbul *stare* urmat de un infinitiv prezent introdus de prepoziția *per*: *Sto per partire* (Sunt pe punctul de a pleca). Această construcție se folosește numai la indicativ prezent și imperfect și la conjunctiv prezent și imperfect.

2. Verbe tranzitive: *Cerco di capire* (încerc să înțeleg); *Imparo a cucinare* (învăț să gătesc). În funcție de prepoziția cu care se introduce infinitivul, aceste verbe se clasifică în:

a. Verb + *a* + verb la infinitiv: *imparare* (a învăța), *provare* (a încerca).

b. Verb + *di* + verb la infinitiv: *accettare* (a accepta), *aspettare* (a aștepta), *capire*, (a înțelege), *cercare* (a încerca, a căuta), *credere* (a crede), *decidere* (a hotărî), *dimenticare* (a uita), *evitare* (a evita),

fingere (a se preface), *giurare* (a jura), *omettere* (a omite), *promettere* (a promite), *riconoscere* (a recunoaște), *ricordare* (a-și aminti), *rifiutare* (a refuza), *ritenere* (a considera), *sognare* (a visa), *sostenere* (a susține), *sperare* (a spera), *supporre* (a presupune), *temere* (a se teme) etc.

Dintre verbele tranzitive care se construiesc cu *di* + infinitiv, unele acceptă ca al doilea verb să fie la infinitiv trecut (în măsura în care acceptă din punct de vedere semantic să se refere la o acțiune anterioară): *Credo di aver sbagliato* (Cred că am greșit); *Giuro di aver detto la verità* (Jur că am spus adevărul); *Temo di essere venuto troppo tardi* (Mi-e teamă că am venit prea târziu); *Ricordo di averlo visto molto tempo fa* (Mi-aduc aminte că l-am văzut cu mult timp în urmă). Dintre verbele care se construiesc cu *di* + infinitiv, unele acceptă transformarea verbului la infinitiv și a determinanților săi într-o propoziție subordonată: *Credo di aver sbagliato* = *Credo che io abbia sbagliato*; *Sostengo di aver ragione* = *Sostengo che ho ragione* (Susțin că am dreptate).

Auxiliarul primului verb este întotdeauna *avere*.

Pronumele atone care determină infinitivul se atașează întotdeauna la acest infinitiv (sunt enclitice): *Cercava di dirmi* (Căuta să-mi spună).

Verbele *amare* (a-ți plăcea), *desiderare* (a dori), *gradire* (a accepta), *preferire* (a prefera), *usare* (a obișnui) precum și verbele intransitive *ardere* și *osare* (a îndrăzni) pot apărea urmate de un infinitiv fără prepoziție: *Desidero vederlo* (Doresc să-l văd); *Preferisco parlargli io* (Prefer să-i vorbesc eu). Nu sunt modale pentru că pot apărea și cu prepoziție (în special la timpurile compuse) și nu prezintă caracteristicile gramaticale ale modalelor.

3. Verbe intransitive: *Mi accorgo di non capire tutto* (îmi dau seama că nu înțeleg totul); *Riesco a convincerlo* (Reușesc să-l conving). În funcție de prepoziția care introduce infinitivul, aceste verbe se clasifică în:

a. Verb + + verb la infinitiv: *accingersi* (a se apuca), *aspirare* (a aspira), *consentire* (a consimți), *divertirsi* (a se distra), *esitare* (a ezita), *insistere* (a insista), *limitarsi* (a se limita), *rinunciare* (a

renunța), *riuscire* (a reuși), *servire* (a servi), *stentare* (a face cu greu), *tenere* (a ține), *tardare* (a întârzia) etc. Tot aici se încadrează și câteva verbe de mișcare în contextul cărora infinitivul arată scopul acțiunii: *andare* (a merge), *arrivare* (a ajunge), *correre* (a alerga), *salire* (a urca), *stare* (a sta), *venire* (a veni): *Vado a vedere* (Merg să văd); *Corro ad aiutarlo* (Aleg să-l ajut); *Sto a sentire* (Stau să ascult).

b. Verb + *di* + verb la infinitiv: *accorgersi* (a-și da seama), *contare* (a conta), *dubitare* (a se îndoii), *illudersi* (a-și face iluzii), *lamentarsi* (a se plânge), *meravigliarsi* (a se minuna), *pensare* (a se gândi), *pentirsi* (a se căi), *preoccuparsi* (a se îngrijora), *sforzarsi* (a face eforturi), *vergognarsi* (a se rușina) etc.

Dintre verbele intransitive care se construiesc cu *di* + verb la infinitiv, unele acceptă ca infinitivul să fie la trecut: *Mi accorgo di aver sbagliato* (Îmi dau seama că am greșit); *Dubito di averlo mai visto* (Mă îndoiesc că l-am văzut vreodată); *Mi pento di avertelo detto* (Îmi pare rău că ți-am spus-o).

Unele dintre verbele intransitive care se construiesc cu *di* sau *a* + verb la infinitiv admit transformarea infinitivului într-o propoziție subordonată: *Mi accorgo che sbaglio, che ho sbagliato* (îmi dau seama că greșesc, că am greșit); *Dubito che l'abbia visto* (Mă îndoiesc că l-am văzut).

Auxiliarul verbelor intransitive care se construiesc cu *prepoziție* + *infinitiv* nu depinde de verbul la infinitiv.

Formele pronominale și adverbiale atone care determină infinitivul se atașează numai la acest infinitiv: *Non riesco a vederlo* (Nu reușesc să-l văd); *Mi vergognavo di averti nascosto la verità* (îmi era rușine că îți ascunseseam adevărul). Fac excepție verbele *andare* și *stare* care pot fi precedate de formele atone dar numai la timpurile simple: *Vado a vederlo* = *Lo vado a vedere* (Merg să-l văd); *Fa' a prendermelo* = *Fammelo a prendere* (Du-te să mi-l iei); *Stava a sentirmi* = *Mi stava a sentire* (Stătea să mă asculte).

B. CONSTRUCȚIILE VERB + VERB LA INFINITIV CU SUBIECTE DIFERITE

Se pot distinge în această categorie:

1. Construcții în care infinitivul este introdus de o prepoziție.

2. Construcții în care infinitivul nu este introdus de o prepoziție.

1. Construcțiile **verb + prepoziție + verb la infinitiv**. Verbul la infinitiv poate fi introdus de prepozițiile *a* sau *di*. Subiectul verbului la infinitiv poate fi în acuzativ sau dativ. În funcție de prepoziția care introduce infinitivul și de cazul subiectului acestui infinitiv se disting următoarele clase de verbe:

a. Verbe care introduc infinitivul cu prepoziția *a* iar subiectul infinitivului este în acuzativ: *abituare* (a obișnui), *aiutare* (a ajuta), *costringere* (a constrânge), *decidere* (a hotărî), *determinare* (a determina), *esortare* (a îndemna), *incoraggiare* (a încuraja), *invitare* (a invita), *mandare* (a trimite), *mettere* (a pune), *persuadere* (a convinge), *spingere* (a împinge), *stimolare* (a stimula) etc.: *Aiuto la madre a lavorare* (O ajut pe mama să lucreze); *Li invita a cenare con me* (îi invit să cineze cu mine).

b. Verbe care introduc infinitivul cu prepoziția *a* iar subiectul infinitivului este în dativ: *dare* (a da), *insegnare* (a învăța, a preda): *Gli do ad intendere* (îi dau să înțeleagă); *Insegno a scrivere ai bambini* (îi învăț să scrie pe copii).

c. Verbe care introduc infinitivul cu prepoziția *di* iar subiectul infinitivului este în acuzativ: *accusare* (a acuza), *consigliare* (a sfătui), *implorare* (a implora), *incaricare* (a însărcina), *pregare* (a ruga), *supplicare* (a implora): *Prego Carlo di darmi il suo indirizzo* (îl rog pe Carlo să-mi dea adresa lui); *La consiglio di rinunciare a simili idee* (Vă sfătuiesc să renunțați la asemenea idei).

d. Verbe care introduc infinitivul cu prepoziția *di* iar subiectul infinitivului este în dativ: *augurare* (a ura), *chiedere* (a cere), *dire* (a spune), *domandare* (a cere), *impedire* (a împiedica), *imporre* (a impune), *permettere* (a permite), *proibire* (a interzice), *proporre* (a propune), *raccomandare* (a recomanda), *ricordare* (a aminti), *suggerire* (a sugera), *telefonare* (a telefona), *vietare* (a interzice) etc.: *Auguro a Susanna di riuscire* (îi urez Suzanei să reușească); *Il regolamento stradale permette ai pedoni di attraversare le vie soltanto sulle strisce* (Regulamentul de circulație permite pietonilor să traverseze străzile numai pe locurile marcate).

Auxiliarul primului verb nu depinde de infinitivul care urmează și este întotdeauna *avere*. Dacă subiectul celor două verbe este identic, primul verb apare ca reflexiv și va avea auxiliarul *essere*: *Io metto il bambino a leggere* (Eu pun copilul să citească) — **Io metto me a leggere* — *Io mi metto a leggere* (Eu mă apuc să citesc) — *Io mi sono messo a leggere* (Eu m-am apucat să citesc).

Verbul la infinitiv poate apărea la trecut numai dacă primul verb acceptă acest lucru din punct de vedere semantic; *Lo accuso di aver mentito* (îl acuz că a mințit); *Gli ricordo di avermi visto anche un'altra volta* (îi amintesc că m-a mai văzut și altădată).

Formele atone care determină infinitivul stau atașate numai la acest infinitiv. Subiectul infinitivului (în dativ sau acuzativ) poate fi exprimat printr-un pronume aton, atașat la primul verb: *Dico a Carlo di rispondermi* (Îi spun lui Carlo să-mi răspundă) — **Gli dico di rispondermi** (Îi spun să-mi răspundă). În cazul în care subiectul în acuzativ al infinitivului este exprimat printr-un pronume care precedă primul verb, dacă acesta este la un timp compus, i va acorda participiul cu pronumele aton: **Li ho pregati di comprendermi** (l-am rugat să mă înțeleagă). În construcțiile în care infinitivul este tranzitiv dar nu un complement direct, iar subiectul lui este în acuzativ, acest subiect trebuie să preceadă infinitivul dacă ar putea fi interpretat ca obiect al acestuia: *Prego Carlo di chiamare...* (îl rog pe Carlo să cheme...); *Prego di chiamare Carlo* (Rog să-l cheme pe Carlo).

Verbele care se construiesc cu *prepoziție + infinitiv* cu subiect diferit, admit transformarea prepoziției și infinitivului într-o propoziție cu verbul la conjunctiv, iar prepoziția dispăre: *Prego Giovanni di venire* = *Prego Giovanni che venga* (îl rog pe Giovanni să vină); *Chiedo a voi di partire* = *Chiedo a voi che partiate* (Vă cer vouă să plecați). Transformarea nu este posibilă dacă cele două subiecte sunt identice și deci primul verb este reflexiv: *Io mi auguro di riuscire* (Eu îmi urez să reușesc).

2. Construcții **verb + verb la infinitiv**.

În această categorie se includ două clase:

a. O clasă care cuprinde verbele *vedere* (a vedea), *sentire* (a auzi), *udire* (a auzi), *ascoltare* (a asculta), *guardare* (a privi) care intră în

construcția *acuzativ + infinitiv* (tradusă în limba română cu *acuzativ + gerunziu*): *Io sento suonare le campane* (Eu aud sunând clopotele); *Vedevo partire il treno* (Vedeam plecând trenul). Subiectul infinitivului este întotdeauna în acuzativ și poate fi înlocuit printr-un pronume aton atașat la primul verb: *Le sento suonare* (Le aud sunând); *Lo vedo partire* (îl văd plecând). În cazul în care verbul la infinitiv are și un complement direct exprimat printr-un pronume aton, atunci subiectul infinitivului se va exprima printr-un pronume aton în dativ, și ambele pronume (dativ pentru subiect și acuzativ pentru complement direct) vor preceda primul verb: *Io vedo Carlo mangiare le pesche* (Eu îl văd pe Carlo mâncând piersicile); *Io glielo vedo mangiare* (Eu îl văd mâncându-le).

Auxiliarul primului verb este întotdeauna *avere*. Verbul la infinitiv nu poate apărea niciodată la trecut. Când primul verb este la un timp compus și este precedat de subiectul (pronume aton în acuzativ) infinitivului, participiul se acordă cu acest pronume: *Io ho visto i bambini giocare* (Eu i-am văzut pe copii jucându-se); *Io li ho visti giocare* (Eu i-am văzut jucându-se).

Construcția *acuzativ + infinitiv* se poate transforma într-o propoziție cu verbul la indicativ (relativă sau completivă) : *Io vedo il treno partire* — *Io vedo il treno che parte* (Eu văd trenul care pleacă); *Io vedo che il treno parte* (Eu văd că trenul pleacă).

În mod similar cu verbele *vedere*, *sentire* etc. se comportă adverbul regent *ecco* (iată): *Ecco arrivare Marco* (Iată-l sosind pe Marco). Subiectul infinitivului, în acuzativ, poate fi exprimat printr-un pronume aton, atașat la *ecco* în poziție enclitică: *Eccolo arrivare* (Iată-l sosind). Această construcție se poate transforma într-o propoziție: *Ecco Marco che arriva* (Iată-l pe Marco care sosește); *Ecco che arriva Marco* (Iată că sosește Marco).

b. Această clasă cuprinde verbele *fare* și *lasciare* (numite și semiauxiliare cauzative). Subiectul infinitivului este în acuzativ dacă verbul la infinitiv nu are un complement direct, sau în dativ, în prezența unui complement direct: *Io faccio venire Carlo* (Eu îl pun pe Carlo să vină); *Io faccio leggere Carlo* (Eu îl pun pe Carlo să citească); *Io faccio leggere un articolo a Carlo* (Eu îl pun pe Carlo să

citească un articol). Subiectul infinitivului poate lipsi: *Io faccio leggere un articolo* (Eu pun să se citească un articol). Atât subiectul cât și obiectul infinitivului pot fi înlocuite cu pronume atone care se atașează la primul verb (*fare* sau *lasciare*): *Io lo faccio venire* (Eu îl pun să vină); *Io glielo faccio leggere* (Eu îl pun să-l citească). O secvență ca *Io lo faccio leggere* în care infinitivul este tranzitiv, este ambiguă deoarece *lo* poate reprezenta fie subiectul, fie complementul direct al infinitivului: „Pun (pe cineva) să-l citească” sau „Îl pun să citească (ceva)”. În cazul în care *fare* sau *lasciare* sunt precedate de pronumele atone cu rol de subiect sau cu rol de complement direct al infinitivului, participiul se acordă cu acestea: *Io ho fatto leggere gli studenti* — *Io li ho fatti leggere*; *Io ho fatto leggere i giornali* — *Io li ho fatti leggere*. Dacă *fare* sau *lasciare* sunt precedate atât de subiectul cât și de complementul direct al infinitivului, participiul se va acorda cu complementul direct (pronumele aton în acuzativ): *Io ho fatto leggere a Carlo tutti questi giornali* — *Io glieli ho fatti leggere*.

Auxiliarul verbelor *fare* și *lasciare* este întotdeauna *avere*. Verbele la infinitiv nu pot apărea la trecut.

Construcțiile cu *fare* și *lasciare* se pot transforma în fraze cu verbul subordonatei la conjunctiv: *Faccio capire a Carlo questa regola* — *Faccio che Carlo capisca questa regola*.

Construcția *Io mi faccio sentire dal professore* (Eu mă fac auzit de către profesor) constituie transformarea pasivă a construcției **Io faccio sentire me al professore* în care subiectul verbului *fare* este identic cu complementul direct al infinitivului. Complementul infinitivului devine pronume reflexiv pe lângă *fare* iar subiectul infinitivului devine complement de agent introdus cu prepoziția *da*. Similar se explică construcția: *Mi lascio prendere dall'ira* (Mă las cuprins de mânie). Tot printr-o transformare pasivă se obține construcția *Mi faccio tagliare i capelli dalla parrucchiera* (îmi tai părul la coafeză; literal: Fac să mi se taie părul de către coafeză) din **Io faccio tagliarmi i capelli alla parrucchiera* în care subiectul lui *fare* este identic cu complementul indirect al verbului la infinitiv.

ALTE CAZURI DE FOLOSIRE A INFINITIVULUI

§ 204. I. Cu funcție de predicat al unei propoziții principale:

A. Infinitivul prezent poate constitui predicatul unor propoziții interogative și este tradus în românește cu conjunctivul. Subiectul poate fi exprimat sau nu. Dacă verbul este reflexiv subiectul poate să nu fie exprimat deoarece rezultă din acordul pronumelui reflexiv cu subiectul subînțeles: *E ora che cosa fare?* (Și acum ce să fac?, ce să facă?, ce să facem? etc.); *Io andare con te? Neanche per sogno!* (Eu să merg cu tine? Nici nu mă gândesc !); *A chi rivolgermi?* (Cui să mă adresez?). Acestor propoziții le corespund în structura de adâncime construcții modale în care verbele *dovere*, *potere*, *volere* au fost omise: *E ora che devo* (sau *posso*) *fare?*; *Devo andare con te?*; *A chi posso* (sau *devo*) *rivolgermi?* Propozițiile interogative cu predicatul la infinitiv pot deveni complementive (interogative indirecte) păstrând verbul la infinitiv: *Non so che cosa fare* (Nu știu ce să fac); *Dimmi a chi rivolgermi* (Spune-mi cui să mă adresez); *Non so se andare con te o restare qui* (Nu știu dacă să merg cu tine sau să rămân aici).

B. Infinitivul prezent poate fi predicat în propoziții exclamative: *Una ragazza dire simili cose!* (O fată să spună asemenea lucruri!); *E pensare che erano dei bambini!* (Și când te gândești că erau niște copii!).

C. Infinitivul prezent se poate folosi cu sens de imperativ cu subiect nedeterminat: *Rallentare all'entrata sull'autostrada* (A se încetini la intrarea pe autostradă).

D. În narațiuni, infinitivul prezent precedat de prepoziția *a* poate constitui predicatul unei propoziții: *E lui a ridere* (Și el râdea; Și el care râdea). Acest tip de propoziție are în structura de adâncime o construcție infinitivală, cu un verb aspectual care a fost omis: *E lui comincia* (sau *continua*) *a ridere*.

E. Predicatul unei propoziții poate fi la infinitiv introdus cu prepoziția *a* dacă subiectul este întărit (scos în relief cu ajutorul

verbului *essere*). Este o variantă a construcției *essere ...che* (v. § 115): *Lui mi ha detto questo* (El mi-a spus asta) — *È stato lui che mi ha detto questo* sau *È stato lui a dirmi questo* (El a fost cel care mi-a spus asta).

II. Cu funcție de subiect:

A. Infinitivul (prezent, rar trecut) poate avea funcție de subiect când este substantivat (cu sau fără articol): *Il tacere è rispondere* (A tăcea înseamnă a răspunde); *Volere è potere* (A vrea înseamnă a putea); *L'aver cominciato così mi obbliga a continuare nello stesso modo* (Faptul că am început așa mă obligă să continui în același mod).

B. Infinitivul (prezent sau trecut) are funcție de subiect al verbelor și expresiilor impersonale fiind uneori precedat de prepoziția *di*: *Bisogna prima pensare e poi agire* (Trebuie întâi să gândești și apoi să acționezi); *È proibito fumare* (Este interzis să se fumeze); *Conviene andare a piedi* (Se poate, e mai bine să mergi pe jos); *Non mi piace sentirlo parlare così* (Nu-mi place să-l aud vorbind așa); *Mi premeva (di) dirglielo* (Trebuia, era important să i-o spun); *Non m'importa di non averlo visto* (Nu-mi pasă că nu l-am văzut); *Mi rincresce di averti offeso* (îmi pare rău că te-am supărat); *Gli sembrava di averci persuasi* (I se părea că ne convinsese); *Tocca a voi di dire le vostre opinioni* (E rândul vostru să vă spuneți părerile).

După verbul *venire* infinitivul este introdus de prepoziția *da*: *Mi vien da ridere* (îmi vine să râd). În *Non c'è da mangiare* (Nu este nimic de mâncare), *da mangiare* este aparent subiect; în structura de adâncime este atribut al unui substantiv sau pronume nehotărât (*roba, niente*) omis: *Non c'è (niente) da mangiare*; *Non c'e (roba) da mangiare*. De asemenea, în *Dove si trova da dormire?* (aproximativ: Unde găsim să dormim?) *da dormire* este în structura de adâncime atributul unui substantiv omis: *Dove si trova (un posto) da dormire?* (Unde se găsește un loc de dormit?).

III. Cu funcție de nume predicativ.

Cu funcție de nume predicativ infinitivul este introdus în unele cazuri de prepoziția *di*. Subiectul infinitivului nu este exprimat când este nedeterminat sau când rezultă din context. Atunci când este

exprimat, stă după verbul la infinitiv: *Promettere non è mantenere* (A promite nu înseamnă a te ține de cuvânt); *Altro è dire, altro è fare* (Una e să spui, alta e să faci); *La cosa principale è di essere avvertiti in tempo* (Principalul este să fim avertizați la timp); *Il problema è di farlo tu capire* sau *di farlo capire tu* (Problema este să-l faci tu să înțeleagă).

IV. Cu funcție de complement direct.

În afara construcțiilor infinitivale (v. § 203), infinitivul prezent poate avea funcție de complement direct introdus de prepoziția *da*: *Non ho trovato da mangiare* (N-am găsit de mâncare); *Mi offri da bere* (Mi-a oferit de băut), în acest caz în structura de adâncime *da bere, da mangiare* sunt atributele unor substantive sau pronume admise (v. mai sus): *Non ho trovato (niente) da mangiare* (N-am găsit nimic de mâncare); *Mi offri (qualcosa) da bere* (Mi-a oferit ceva de băut).

V. Cu funcție de complement al adjectivelor (v. § 67).

În acest caz infinitivul este introdus de prepozițiile *di, a* sau *da*: *Uno spettacolo bello a vedere* (Un spectacol frumos de văzut); *Ero capace di dirgli tutto* (Eram în stare să-i spun tot); *Un testo facile da capire* (Un text ușor de înțeles), în acest ultim caz se poate folosi prepoziția *a* dacă verbului *i* se adaugă *si* reflexiv-pasiv: *Un testo facile a capirsi*. În funcție de complement al adjectivului, infinitivul se traduce în română cu conjunctivul (atunci când este introdus de prepoziția *di*) sau cu supinul (când este introdus de *a* sau *da*).

VI. Cu funcție de atribut al substantivelor.

Infinitivul este introdus de prepozițiile *di* sau *da*. Când este introdus cu *di* se traduce în română cu un conjunctiv, indicativ sau prin *de + infinitiv*: *Devi avere il coraggio di dire la verità* (Trebuie să ai curajul să spui (de a spune) adevărul); *Non avevo la possibilità di viaggiare* (Nu aveam posibilitatea să călătoresc); *Ho l'intenzione di andarmene* (Am intenția să plec). Când este introdus de prepoziția *da*, infinitivul are sens modal, de necesitate sau posibilitate și se poate traduce cu un supin: *Non ho tempo da perdere* (N-am timp de pierdut, pe care să-l pot pierde); *Questa non è un'idea da accettare* (Aceasta nu este o idee de acceptat, care poate fi acceptată). Verbul la infinitiv

introdus cu prepoziția *da* are sens pasiv; verbul la infinitiv introdus cu prepoziția *di* are sens activ.

No t ă. Indiferent de funcția îndeplinită, verbul la infinitiv își păstrează complementele. Infinitivul prezent arată simultaneitate cu acțiunea verbului regent, iar infinitivul trecut anterioritate față de verbul regent.

FOLOSIREA GERUNZIULUI

§ 205. În afară de construcțiile cu *stare, andare* și *venire*, (v. § 180), gerunziul are funcție de complement circumstanțial (a se vedea propozițiile implicite, temporale, cauzale, modale, concesive). Gerunziul poate avea:

a) același subiect ca propoziția principală: *Essendo ancora giovane, pensò di cambiare il mestiere* (Fiind încă tânăr, se gândi să-și schimbe meseria); *Mi guardava sorridendo* (Mă privea surîzând); *Non avendomi visto da parecchio, non mi riconobbe* (Pentru că nu mă văzuse de mult nu m-a recunoscut); *Pur sapendo la verità, non glielo dissi* (Deși știam adevărul, nu i l-am spus).

b) subiect diferit (construcție absolută), în această situație, subiectul este exprimat dacă verbul este personal: *La conferenza essendo cominciata, non osò entrare* (Pentru că conferința începuse, n-a îndrăznit să intre); *Essendo suo padre troppo vecchio, Carlo prese nelle sue mani la direzione della ditta* (Tatăl său fiind prea bătrân, Carlo luă în mâinile sale conducerea firmei); *Avendo nevicato tutta la notte, le tracce non si vedevano più* (Pentru că ninsese toată noaptea, urmele nu se mai vedeau). În cazul construcțiilor absolute, verbele parsonale intransitive la gerunziu trecut conjugate cu *essere* pot renunța la auxiliar: *Morto il padre, egli diventò il capofamiglia = Essendo morto il padre...* (Pentru că murise tatăl, el deveni capul familiei). Mai pot renunța la auxiliar verbele la diateza pasivă (*essere* + participiu): *Cambiate le gomme, potemmo ripartire = Essendo cambiate le gomme...* (Pentru că schimbasem cauciucurile — sau: după ce cauciucurile fură schimbate — am putut să plecăm din nou). Se obțin în acest fel construcții participiale (v. § 207).

FOLOSIREA PARTICIPIULUI

§ 206. Participiul prezent are funcție de adjectiv, nefiind de obicei însoțit de complement: *un successo brillante* (un succes strălucit). Este de multe ori substantivat, pierzând funcția de verb: *il brillante* (briliantul). În afară de forma *avente*, verbul *avere* mai prezintă forma *abbiente*, folosită ca adjectiv: *le classi abbienti* (clasele avute) sau substantivată: *gli abbienti* (cei avuți). De la verbul *essere* provine forma *ente*, folosită numai ca substantiv: *ente giuridico* (instituție juridică; persoană juridică), *ente suprema* (ființa supremă). Participiul prezent poate înlocui o propoziție relativă: *Una statua raffigurante la giustizia = Una statua che raffigura la giustizia* (O statuie care înfățișează dreptatea). Participiul prezent se folosește, destul de rar, în construcții absolute: *Vivente il padre, tutto andava bene* (Cât timp a trăit, în timp ce trăia tatăl, totul mergea bine).

§ 207. Participiul trecut este de asemenea adjectiv și poate fi substantivat: *La somma consegnata non bastava* (Suma depusă nu ajungea); *Il ferito fu trasportato all'ospedale* (Rănitul a fost transportat la spital). În construcție absolută participiul trecut înlocuiește o propoziție circumstanțială temporală, anterioară principalei. În aceste construcții verbele intransitive au sens activ: *Partiti loro, non ci divertimmo più* (După ce au plecat ei nu ne-am mai distrat). Verbele reflexive au de asemenea sens activ: *Alzatosi, il professore ci guardò severamente* (Ridicat în picioare, după ce se ridică în picioare, profesorul ne privi sever). Verbele tranzitive au sens pasiv: *Strettagli la mano, si allontano* (După ce i-a strâns mâna s-a îndepărtat). Propoziția explicită care corespunde acestei construcții nu este *Dopo che gli ha stretto la mano*, ci forma ei pasivă: *Dopo che la sua mano fu stretta* (ceea ce explică acordul participiului cu substantivul *mano*). Subiectul logic (agentul) al construcțiilor participiale cu verbe tranzitive este subiectul propoziției principale. Subiectul logic (agentul) în construcțiile participiale cu

verbe intransitive este și subiect gramatical și este diferit de cel al propoziției principale. Subiectul construcției participiale cu verb reflexiv poate fi identic sau nu cu cel al propoziției principale: *Alzatosi il professore, tutti lo guardarono* (După ce profesorul s-a ridicat, toți l-au privit). Construcțiile participiale provenite din construcții gerunziale prin omiterea auxiliarului au sens causal: *Preoccupati per la sorte del figlio, i genitori fecero di tutto per aiutarlo = Essendo preoccupati...* (Fiind îngrijorați, deoarece erau îngrijorați de soarta fiului, părinții făcură tot posibilul să-l ajute).

FOLOSIREA MODURILOR PERSONALE

INDICATIVUL

§ 208. A. În propozițiile principale indicativul se folosește în aceleași cazuri ca în limba română.

B. În propozițiile subordonate:

1. În propozițiile subiective se folosește indicativul dacă predatul principalei este un verb de tipul *accadere, succedere, avvenire* sau o expresie verbală ca *è certo, è noto, è vero* care indică certitudine: *È vero che sono riuscito a vincere la gara di scherma* (E adevărat că am reușit să câștig concursul de scrimă); *Avvenne che lui fu eletto capo* (S-a întâmplat că el a fost ales șef). Când predatul principalei este de tipul *si dice, si narra*, în subiectivă se va folosi indicativul dacă principala indică certitudine, sau conjunctivul, dacă principala indică incertitudine: *Se un triangolo ha due lati uguali, si dice che questo triangolo è isoscele* (Dacă un triunghi are două laturi egale se spune că acest triunghi este isoscel), dar *Si dice che lui sia stato bocciato a tutti gli esami* (Se spune că el a fost respins la toate examenele).

2. În propozițiile complementive directe se folosește indicativul dacă acestea depind de verbe care exprimă o afirmație, dată ca sigură: *affermare, assicurare, giurare, considerare, sostenere, dire, avvertire, comunicare* sau o constatare: *vedere, sentire, udire, guardare, ascoltare, rendersi conto, accorgersi, sapere, constatare*: *Ti assicuro che è vero* (Te asigur că e adevărat); *Sapevo che era già partita*

(Știam că plecase deja); *Vedo che non c'è rimasto nessuno* (Văd că n-a rămas nimeni); *Giuro che non l'ho mai visto* (Jur că nu l-am văzut niciodată).

3. În propozițiile predicative (cu funcție de nume predicativ): *Non sono chi credi tu* (Nu sunt acela pe care-l crezi tu).

4. În propozițiile circumstanțiale de loc: *Ritornero dove ero prima* (Mă voi întoarce unde eram înainte).

5. În propozițiile circumstanțiale consecutive: *L'acqua era così calda, che scottava le mani* (Apa era așa de caldă încât frigea mâinile).

6. În propozițiile circumstanțiale cauzale, atunci când cauza este prezentată drept reală: *Devo partire perchè è tardi* (Trebuie să plec pentru că e târziu) dar *Parto, non perchè sia tardi, ma perchè ho ancora molto da fare* (Plec nu pentru că ar fi târziu, ci pentru că mai am multe de făcut).

7. În propozițiile circumstanțiale temporale: *Quando glielo dissi, divento tutto rosso* (Când i-am spus, s-a roșit tot); *Gliene parlerò, non appena lo vedrò* (Îi voi vorbi îndată ce-l voi vedea) (v. și folosirea conjunctivului § 210, B, 4).

8. În propozițiile circumstanțiale condiționale, dacă ipoteza este dată drept reală: *Se non posso venire, te lo faccio sapere* (Dacă nu pot să vin, îți comunic); *Se loro verranno con noi, ci divertiremo un mondo* (Dacă ei vor veni cu noi, ne vom distra de minune) sau dacă ipoteza este ireală și atunci se folosește numai imperfectul indicativului: *Se me lo chiedevi, te lodavo* (Dacă mi-l cereai, ți-l dădeam) (v. și § 283).

9. În propozițiile relative (v. și § 210, B, 5).

10. În propozițiile modale și comparative (v. §§ 76, 4; 77, 4; 225, 3).

CONDIȚIONALUL

§ 209. A. În propozițiile principale condiționalul se folosește în aceleași cazuri ca în română.

B. În propozițiile subordonate:

1. Condiționalul se folosește în propozițiile temporale în raport de posterioritate față de verbul principalei care este trecut, în acest caz nu se face o diferență între condițional prezent și trecut, dar se preferă condiționalul trecut: *Ha promesso che sarebbe venuto* (A promis că va veni) (v. § 211.)

2. În propozițiile complete directe în aceleași cazuri ca în limba română: *So che verrebbe* (Știu că ar veni); *Non vedo perché non verrebbe* (Nu văd de ce n-ar veni); *Non so se sarebbe meglio rimanere o andarmene* (Nu știu dacă ar fi mai bine să rămân sau să plec), dar *Non so se lui venga* (Nu știu dacă el vine).

No t ă Condiționalul nu se folosește, ca în română în propozițiile condiționale (v. periodul ipotetic § 283).

CONJUNCTIVUL

§ 210. A. În propozițiile principale.

Conjunctivul se folosește numai în propozițiile aparent principale, în aceste cazuri propoziția principală reală a fost omisă rămânând numai subordonată. Uneori este omisă și conjuncția care a introdus subordonata: *Sapessi tu!* (De-ai ști tu !); *Magari facesse più caldo!* (Măcar de-ar fi mai cald !); *Se gli avessi potuto parlare* (Dacă aș fi putut să-i vorbesc); *(Che) lui possa rimanere con noi!* (Să poată el rămâne cu noi!); *Che abbia cambiato idea?* (Să se fi răzgândit?); *Ti piaccia o no, devi ubbidire* (Fie că-ți place, fie că nu, trebuie să ascuți).

B. În propozițiile subordonate.

1. În propozițiile subiective se folosește conjunctivul atunci când predicatul principalei este un verb sau o expresie aparent impersonală și care arată incertitudine: *accadere, succedere, convenire, bastare, bisognare, importare, occorrere, premere, piacere, dispiacere, rincrescere, dipendere, parere, sembrare, valere la pena, meritare, può darsi, essere necessario, essere d'uopo, essere inutile, essere sufficiente, essere facile, essere difficile, essere possibile, essere impossibile, essere probabile, essere improbabile, essere naturale, essere bene, essere meglio, essere male, essere giusto, essere*

preferibile, essere ovvio, (essere) peccato, essere seccante, essere una vergogna: E' inutile che mi chiamiate tante volte; basta che mi chiamiate una volta sola (Este inutil să mă chemați de-atâtea ori; ajunge să mă chemați o dată); *E' meglio che tu l'abbia avvertito* (Este mai bine că tu l-ai avertizat); *Mi displace che egli non m'abbia trovato* (Îmi pare rău că el nu m-a găsit); *Può darsi che Lei sia venuto troppo tardi* (Este posibil ca Dv. să fi venit prea târziu); *Peccato che Lei debba partire* (Păcat că Dv. trebuie să plecați); *Pare impossibile che lui abbia dimenticato la porta aperta* (Pare imposibil ca el să fi uitat ușa deschisă); *Bisogna che ciascuno faccia il proprio dovere* (E necesar ca fiecare să-și facă datoria).

Predicatul principalei poate fi un verb personal folosit la forma impersonală. În acest caz completiva directă cu construcția personală devine subiectivă în construcție impersonală: *si dice, si racconta, si narra, si crede, si ritiene, si considera, si suppone, non si sa, si sospetta, si dubita, si desidera, si spera, si ammette* etc.: *Si dice che non sia tanto intelligente quanto sembra* (Se spune că nu este atât de inteligent cât pare); *Si spera che l'aereo non ritardi* (Se speră ca avionul să nu întârzie); *Si credeva che il sole girasse intorno alla terra* (Se credea că soarele se învîrtește în jurul pământului); *Si dubita che lui abbia ragione* (Este îndoielnic că el are dreptate); *Non si sa se loro siano riusciti a superare tante difficoltà* (Nu se știe dacă ei au reușit să învingă atâtea greutăți).

2. În propozițiile complete directe se folosește conjunctivul, dacă predicatul principalei (verbal sau nominal) indică incertitudine, dorință, voință, teamă, plăcere: *credere, pensare, tenere sau avere per fermo, tenere per certo, dubitare, negare, giudicare, immaginare, figurarsi, non sapere, chiedere, domandare, volere, pretendere, desiderare, aspettare, bramare, comandare, esigere, proibire, sperare, consigliare, dire, ordinare: Credo che tu abbia torto* (Cred că tu nu ai dreptate); *Penso che sia meglio così* (Mă gândesc că este mai bine așa); *Dubito che il bianco vinca la partita* (Mă îndoiesc că albul câștigă partida); *Spero che tutto finisca bene* (Sper că totul se sfârșește bine); *Come pretendi che gli altri ti rispettano se tu non li rispetti?* (Cum pretinzi ca alții să te respecte dacă tu nu îi respecti?).

N o t ă. Atunci când propoziția subiectivă sau completivă directă precedă principală, se folosește conjunctivul, indiferent de felul verbului din principală: *Che tu abbia ragione, è molto chiaro* (Că tu ai dreptate, este foarte clar); *Come sia successo tutto ciò, ti dirò subito* (Cum s-au întâmplat toate acestea, îți voi spune imediat).

3. În propozițiile complementive indirecte când predicatul principalei este un verb sau o expresie verbală de tipul: *temere, avere paura, tremare, meravigliarsi, rallegrarsi, essere sorpreso, essere contento, essere felice*: *Temo che mia madre si sia ammalata* (Mă tem că mama mea s-a îmbolnăvit); *Mi meraviglio che voi possiate parlare così* (Mă miră că puteți vorbi așa); *Siamo sorpresi che voi siate ancora qui* (Suntem surprinși că voi mai sunteți aici).

4. În afară de folosirea conjunctivului în propozițiile subordonate în funcție de verbul principalei, în celelalte cazuri, în propozițiile subordonate, folosirea conjunctivului este determinată de conjuncția care introduce propoziția respectivă:

— conjuncții (sau locuțiuni conjuncționale) temporale: *prima che* (mai înainte ca), *avanti che* (mai înainte ca), *finche* (până când);

— conjuncții (sau locuțiuni) concesive: *benchè, sebbene, quantunque* (deși), *nonostante che* (în ciuda faptului că), *anche se* (chiar dacă), *ancorchè* (deși), *malgrado che* (deși, în ciuda faptului că), *per quanto (che)* (deși);

— conjuncții (sau locuțiuni) modale: *come se* (ca și cum), *quasi che* (aproape ca și cum), *senza che* (fără ca);

— conjuncții (sau locuțiuni) consecutive: *in* (sau *di*) *modo che* (astfel ca), *di maniera che* (în așa fel încât);

— conjuncții (sau locuțiuni) finale: *affinchè, acciocchè, perchè onde* (pentru ca);

— conjuncții (sau locuțiuni) condiționale: *se* (dacă) (v. § 283), *nel caso che* (în caz că), *posto che* (admițând că), *qualora* (dacă), *a meno che* (numai să nu), *sempre che* (numai să), *soltanto che* (numai să), *salvo che* (afara numai dacă), *a patto che, purchè* (cu condiția ca).

Dăm mai jos câteva exemple de folosire a conjunctivului cerut de conjuncții:

Partiremo prima che tu arrivi (Vom pleca înainte ca tu să sosești);

Lo aspetterò finche ritorni (îl voi aștepta până când se va întoarce); *Si ostina a fumare, benchè il fumo gli faccia male* (Se încăpățânează să fumeze deși fumul îi face rău); *Sebbene abbia letto molto su questo argomento, non so rispondere a questa domanda* (Deși am citit mult despre această temă, nu știu să răspund la această întrebare); *E' riuscito ad ottenere ciò che voleva, nonostante che gli altri gliel'avessero impedito* (A reușit să obțină ceea ce voia deși ceilalți îl împiedicaseră); *Parla come se l'avesse visto* (Vorbește ca și cum l-ar fi văzut); *Partì senza che ci avesse salutati* (A plecat fără să ne fi salutat); *Dobbiamo aggiustarlo, di modo che non si veda che è stato rotto* (Trebuie să-l reparăm, în așa fel încât să nu se vadă că a fost spart); *Ti parlo così perchè tu sappia cosa fare* (Îți vorbesc astfel pentru ca tu să știi ce să faci); *Impara la grammatica, affinché tu possa parlare correttamente* (Învăță gramatica pentru ca să poți vorbi corect); *Se io sapessi, te lo direi* (Dacă aș ști, ți-aș spune-o); *Se l'avessi visto, non l'avrei riconosciuto* (Dacă l-aș fi văzut, nu l-aș fi recunoscut); *Ci andrò, purchè tu venga con me* (Voi merge cu condiția ca tu să vii cu mine); *Qualora fossi malato, farei di tutto per guarire* (Dacăș fi bolnav, aș face orice ca să mă vindec); *Verrò, salvo che non succeda qualcosa* (Voi veni, numai să nu se întâmple ceva); *Sono d'accordo, a meno che lui non cambi le sue intenzioni* (Sunt de acord, numai să nu-și schimbe el intențiile); *Posto che sia così, cosa dovevo fare?* (Admițând că este așa, ce trebuia să fac?).

Unele conjuncții se pot construi atât cu indicativul cât și cu conjunctivul. Folosirea conjunctivului indică în acest caz că acțiunea subordonatei este incertă, posibilă, în timp ce indicativul arată că acțiunea este reală: *Ci sono restato finchè è venuto Carlo* (Am rămas până a venit Carlo); *Ci resto finchè me lo permettano* (Rămân atât timp cât mi-or permite); *Se il treno è in ritardo perderemo la coincidenza* (Dacă trenul este în întârziere vom pierde legătura); *Se il treno fosse in ritardo, perderemmo la coincidenza* (Dacă trenul ar fi în întârziere, am pierde legătura); *Se il treno fosse stato in ritardo, avremmo perso la coincidenza* (Dacă trenul ar fi fost în întârziere, am fi pierdut legătura). Pentru propozițiile condiționale, v. § 283.

5. În propozițiile relative (atributive) se folosește conjunctivul

dacă:

a. propoziția relativă (atributivă) depinde de un adjectiv la superlativ relativ. Adjectivele *primo, ultimo, solo, unico, nessuno* se comportă ca niște adjective la superlativ relativ (dar pot fi urmate și de indicativ): *Tu sei il migliore amico che io abbia* (Tu ești prietenul cel mai bun pe care îl am); *Questo libro è il più interessante che io abbia mai letto* (Această carte este cea mai interesantă pe care am citit-o vreodată); *Questa è l'unica cosa che si possa fare* (Acesta este singurul lucru care se poate face); *Non c'è nessuno che mi possa aiutare* (Nu este nimeni care să mă poată ajuta);

b. propoziția relativă (atributivă) exprimă nu o calitate existentă a elementului determinat ci una cerută: *Si cerca una segretaria che sappia l'inglese* (Se caută o secretară care să știe engleza); *Conosci qualcuno che sappia farlo?* (Cunoști pe cineva care să știe să-l facă?); *Vorrei un alloggio che abbia vista sul mare* (Aș vrea o locuință care să aibă vederea spre mare);

c. propoziția relativă (atributivă) determină un substantiv sau pronume cu funcție de complement de comparație: *Parla come uno che l'abbia visto* (Vorbește ca unul care l-a văzut); *Agisce come un uomo che abbia una grande paura* (Acționează ca un om căruia îi este foarte frică).

6. Se folosește conjunctivul în propozițiile subordonate introduse de pronume, adjective sau adverbe relative nehotărâte: *checcchè, checcnessia* (orice), *chicchessia, chiunque* (oricine), *qualunque* (oricare), *dovunque* (oriunde), *comunque* (oricum): *Checchè tu mi dica, non sono d'accordo* (Orice mi-ai spune, nu sunt de acord); *Dite la stessa cosa a chiunque chieda di me* (Spuneți același lucru oricui întreabă de mine); *Qualunque cosa accada, devi fidarti di me* (Orice s-ar întâmpla trebuie să ai încredere în mine); *Dovunque egli fosse, non ci dimenticava* (Oriunde era, nu ne uita); *Comunque sia, non gli puoi negare questo favore* (Oricum ar fi, nu poți să-i refuzi această favoare).

CONCORDANȚA TIMPURILOR

§ 211. Modul verbului din propoziția subordonată depinde de

conținutul semantic al verbului din principală, elementele de relație și tipul de propoziție subordonată (v. §§ 208-210). Timpul verbului din subordonată depinde de timpul verbului din principală și de raportul în care subordonata se găsește față de principală (simultaneitate, anterioritate, posterioritate).

A. Dacă în propoziția subordonată nu este cerut conjunctivul :

1. Când în principală verbul este la indicativ (prezent sau viitor) sau imperativ, în subordonată va fi:

a. indicativ prezent (pentru acțiune simultană): *Sono convinto che sbaglia* (Sunt convins că greșește); *Sarai convinto che sbaglia* (Vei fi convins că greșește); *Sii convinto che sbaglia* (Fii convins că greșește);

b. indicativ, perfectul compus (pentru acțiune anterioară): *Sono convinto che ha sbagliato* (Sunt convins că a greșit); *Sarò convinto che ha sbagliato* (Voi fi convins că a greșit); *Sii convinto che ha sbagliato* (Fii convins că a greșit);

c. indicativ viitor (pentru o acțiune posterioară): *Sono convinto che verrà* (Sunt convins că va veni); *Sarò convinto che verrà* (Voi fi convins că va veni); *Sii convinto che verrà* (Fii convins că va veni).

2. Când în principală verbul este la indicativ (imperfect, perfect simplu sau mai mult ca perfect) sau la condițional (prezent sau trecut), în subordonată va fi:

a. indicativ imperfect (pentru o acțiune simultană): *Era convinto che sapeva* (Eram convins că știa); *Mi disse che sapeva* (Mi-a spus că știa); *Mi aveva detto che sapeva* (îmi spusese că știa); *Direi che sapeva* (Aș zice că știe); *Avrei detto che sapeva* (Aș fi spus că știa);

b. indicativ mai mult ca perfect (pentru acțiune anterioară): *Ero convinto che aveva saputo* (Eram convins că știuse); *Mi disse che aveva saputo* (Mi-a spus că știuse); *Mi aveva detto che aveva saputo* (îmi spusese că știuse); *Direi che aveva saputo* (Aș zice că știuse); *Avrei detto che lui aveva saputo* (Aș fi spus că el știuse);

c. condițional trecut, rar prezent (pentru o acțiune posterioară): *Ero convinto che sarebbe ritornato* (Eram convins că se va întoarce); *Mi disse che sarebbe ritornato* (Mi-a spus că se va întoarce); *Mi aveva detto che sarebbe ritornato* (îmi spusese că se va întoarce);

Direi che sarebbe ritornato (Aș zice că se va întoarce); *Avrei detto che sarebbe ritornato* (Aș fi zis că se va întoarce).

3. Când în principală verbul este la indicativ, perfectul compus, în subordonată va fi:

a. indicativ prezent (pentru acțiune simultană): *Ha detto che sa* (A spus că știe);

b. conjunctiv trecut sau mai mult ca perfect (pentru acțiune anterioară): *Ho creduto che tu sia partito* (Am crezut că tu ai plecat); *Ho creduto che tu fossi partito* (Am crezut că tu plecaseși);

c. condițional trecut, rar prezent (pentru o acțiune posterioară): *Ho creduto che sarebbe venuto* (Am crezut că va veni)

4. Când în principală verbul este la condițional (prezent sau trecut), în subordonată va fi:

a. conjunctiv imperfect (pentru acțiune simultană): *Desidererei che lui venisse*¹ (Aș dori ca el să vină); *Ti direi se sapessi* (Ți-aș spune dacă aș ști); *Avrei desiderato che venisse* (Aș fi dorit să vină); *Ti avrei detto se sapessi* (Ți-aș fi spus dacă aș ști);

¹ În limba contemporană vorbită se admite și *Desidererei che venga*. Imperfectul conjunctivului este obligatoriu dacă subordonata este condițională.

b. conjunctiv mai mult ca perfect (pentru acțiune anterioară): *Desidererei che lui fosse venuto*² (Aș dori ca el să fi venit); *Ti direi se avessi saputo* (Ți-aș spune dacă aș fi aflat); *Avrei desiderato che lui fosse venuto* (Aș fi dorit ca el să fi venit); *Ti avrei detto se avessi saputo* (Ți-aș fi spus dacă aș fi știut).

² Se admite uneori în limba vorbită și conjunctivul trecut: *Desidererei che lui sia venuto*. Mai mult ca perfectul este obligatoriu dacă subordonata este condițională.

SCHEMA CONCORDANȚEI TIMPURILOR

A. în propoziția subordonată nu este cerut conjunctivii]

Principală	Subordonată în raport de:	
1. <i>indicativ prezent viitor</i>	a) simultaneitate:	indicativ prezent
	b) anterioritate:	indicativ perfect

<i>imperativ</i>	c) posterioritate:	compus indicativ viitor
2. <i>indicativ imperfect perfect simplu m.m. ca perfect condițional prezent trecut</i>	a) simultaneitate:	indicativ imperfect
	b) anterioritate:	indicativ m.m. ca perfect
	c) posterioritate:	condițional trecut
3. <i>indicativ perfect compus</i>	a) simultaneitate:	indicativ prezent
	b) anterioritate:	indicativ imperfect sau m.m. ca perfect
	c) posterioritate:	condițional trecut

B. În propoziția subordonată este cerut conjunctivul

Principală	Subordonată în raport de:	
1. <i>indicativ prezent viitor imperativ</i>	a) simultaneitate:	
	posterioritate:	conjunctiv prezent
2. <i>indicativ imperfect perfect simplu m.m. ca perfect</i>	b) anterioritate:	conjunctiv trecut
	a) simultaneitate:	conjunctiv imperfect
	b) anterioritate:	conjunctiv m.m. ca perfect
3. <i>indicativ perfect compus</i>	c) posterioritate:	condițional trecut
	a) simultaneitate:	conjunctiv prezent sau imperfect
	b) anterioritate:	conjunctiv trecut sau m.m. ca perfect
4. <i>condițional prezent trecut</i>	c) posterioritate:	condițional trecut
	a) simultaneitate:	conjunctiv imperfect
	b) anterioritate:	conjunctiv m.m. ca perfect

§ 212. Observații:

—Când acțiunea verbului din subordonată se referă la prezent (momentul vorbirii), verbul va sta la prezent chiar dacă verbul principalei este la trecut: *Diceva che viene* (Spunea că vine); *Mi ha*

detto che viene (Mi-a spus că vine); *Mi aveva detto che viene* (îmi spusese că vine); *Mi avrebbe detto che viene* (Mi-ar fi spus că vine); *Credevo che lui venga* (Credeam că el vine); *Sperai che venga* (Am sperat că vine); *Avevo creduto che lui venga* (Crezusem că el vine); *Ho creduto che venga* (Am crezut că vine); *Avrei creduto che lui venga* (As fi crezut că vine).

Când acțiunea verbului din subordonată este general valabilă, se folosește de asemenea prezentul indicativ, chiar dacă în principală verbul este la un timp trecut: *Diceva* (sau *disse*, sau *ha detto*, sau *aveva detto*, sau *avrebbe detto*) *che la calamita attira il ferro* (Spunea (a spus, spusese, ar fi spus) că magnetul atrage fierul); *Dubitava* (sau *dubito*, sau *ha dubitato*, sau *aveva dubitato*, sau *avrebbe dubitato*) *che la terra giri intorno al sole* (Se îndoia (s-a îndoit, se îndoie, s-ar fi îndoit) că pământul se învârtește în jurul soarelui).

—Când acțiunea verbului în subordonată este anterioară principalei dar este continuă (și nu momentană), verbul din subordonată va fi la imperfect (indicativ sau conjunctiv) în loc de perfectul compus (al indicativului sau conjunctivului): *Sono convinto che potevano lavorare di più* (Sunt convins că puteau să lucreze mai mult); *Il professore dice che i Greci amavano le arti* (Profesorul spune că grecii iubeau artel); *Spero che Lei fosse contento* (Sper că Dv. erați mulțumit); *Sembra che nell'Egitto antico la scienza matematica fosse molto sviluppata* (Se pare că în Egiptul antic știința matematicii era foarte dezvoltată).

—După conjuncțiile *come se* (ca și cum), *quasi* (aproape, ca și cum), *anche se* (chiar dacă) se folosește conjunctivul imperfect (pentru simultaneitate) sau conjunctivul mai mult ca perfect (pentru anterioritate), indiferent de modul și timpul verbului din principală: *Mi parla come se mi conoscesse* (îmi vorbește ca și când m-ar cunoaște); *Mi guarda come se non mi avesse mai visto* (Mă privește ca și cum nu m-ar fi văzut niciodată); *Ci volevamo bene, quasi fossimo fratelli* (Ne iubeam, aproape ca și cum am fi fost frați) (v. §§ 76, 4; 225, 4).

Notă. Normele date pentru concordanța timpurilor au într-o oarecare măsură caracter orientativ. În limba modernă, mai ales în

literatură, ele pot fi uneori încălcate, în special cu scopuri stilistice.

ADVERBUL

(L'avverbio)

§ 213. Adverbul este o parte de vorbire neflexibilă¹. Din punct de vedere semantic, adverbul exprimă însușiri ale acțiunilor, intensitatea acestor însușiri, cantitatea, sau precizează circumstanțele locale, temporale ale unei acțiuni.

¹ Unele adverbe au grade de comparație dar, în cele mai multe cazuri, comparația se exprimă analitic.

Din punct de vedere sintactic, adverbele se clasifică în:

A. Adverbe independente:

1. care pot forma singure o comunicare: *si* (da), *no* (nu), *già* (da);
2. incidente: *certo* (bineînțeleș), *beninteso* (bineînțeleș).

B. Adverbe regente (predicative): *certo* (bineînțeleș), *si* (desigur), *ecco* (iată): *Certo che verrà* (Desigur că va veni); *Certo che lo conosco* (Desigur că îl cunosc); *Ecco venire Carlo* (Iată-l venind pe Carlo); *Ecco che viene Carlo* (Iată că vine Carlo).

C. Adverbe subordonate:

1. care realizează o relație unică de dependență, determinând:

a. o parte a unei propoziții (un verb, un adjectiv, un substantiv, un adverb): *Mi sento meglio* (Mă simt mai bine); *arriverà domani* (Va sosi mâine); *un articolo straordinariamente interessante* (un articol extraordinar de interesant); *quella casa là* (casa aceea de acolo); *un viso così* (un chip așa); *proprio oggi* (chiar astăzi);

b. o propoziție: *Sfortunatamente nessuno poteva aiutarlo* (din nefericire nimeni nu putea să-l ajute).

2. care introduc propoziții subordonate având și funcție sintactică în aceste propoziții: *quando* (când), *come* (cum), (unde), *dove* sau *da dove* (de unde), *(d)ovunque* (oriunde): *Ritornero quando avrai bisogno di me* (Mă voi întoarce când vei avea nevoie de mine); *Devi andare dove ti dico io* (Trebuie să mergi unde îți spun eu); *Non so come fare* (Nu știu cum să fac); *Ti troverò dovunque tu sia* (Te voi

găsi oriunde ai fi); *Vengo donde vieni anche tu* (Vin de unde vii și tu).

Din punct de vedere formal există:

A. Adverbe simple

B. Locuțiuni adverbiale.

În cele ce urmează ne vom referi numai la adverbele simple.

Pentru locuțiuni v. § 214, 3.

Din punct de vedere semantic adverbele se clasifică în:

A. Adverbe de mod

B. Adverbe de timp

C. Adverbe de loc

D. Adverbe de cantitate

E. Adverbe de afirmație și negație

Vom trata, din considerente de metodă, adverbele, pornind de la clasificarea semantică.

ADVERBELE DE MOD

§ 214. În afară de adverbele de mod simple: *bene* (bine), *male* (rău), *meglio* (mai bine), *peggio* (mai rău), *anche* (și, de asemenea), *sempre* (mereu), *inoltre* (mai mult, în afară de aceasta), *volentieri* (cu plăcere), *così* (așa), *magari* (măcar, cel puțin, chiar), *insieme* (împreună), există adverbe de mod:

1. formate prin derivare:

— cu sufixul *-mente*, adăugat la forma de feminin a adjectivelor: *rapidamente* (repede), *chiaramente* (clar), *fortemente* (tare, puternic). Adjectivele care se termină în *-le*, și *-re* pierd pe *-e* final în prezența sufixului: *facile* (ușor) — *facilmente*, *terribile* (teribil) — *terribilmente*, *utile* (util) — *utilmente*. Să se rețină formarea adverbelor din adjectivele: *benevolo* (benevol) — *benevolmente*, *leggero* (ușor) — *leggermente*, *violento* (violent) — *violentemente*, *pari* (egal) — *parimente*. De asemenea, adverbul *altrimenti* (altfel). Sufixul *-mente* este foarte productiv, putând fi adăugat aproape oricărui adjectiv, cu excepția lui *buono* (bun), *cattivo* (rău), *fresco* (proaspăt), *vecchio* (bătrân) și a adjectivelor care arată culori. Poate forma adverbe și de la participii: *abbondantemente* (abundent), *disperatamente* (în mod

disperat);

— cu sufixul *-oni* sau *-one* (adăugat unor teme nominale sau verbale; este relativ puțin productiv): *bocconi* (pe brânci), *coccoloni* (pe vine), *ginocchioni* (în genunchi), *(a)cavalcioni* (călare), *ciondoloni* (atârând), *pendoloni* sau *(s)penzoloni* (atârând, bălăbănindu-se), *girandoloni* (hoinărind), *a rotoloni* sau *ruzzoloni* (de-a dura), *carponi*, *-e* (de-a bușilea), *tastoni*, *-e* (pe dibuite, orbește), *tentoni*, *-e* (pe dibuite, bâjbâind), *sdrucioloni* (alunecând).

2. formate prin folosirea adverbială a adjectivelor la forma de masculin singular: *alto* (sus; înalt; tare), *basso* (jos), *forte* (tare), *piano* (încet), *chiaro* (clar), *caro* (scump), *giusto* (just), *subito* (imediat), *sicuro*, *certa* (sigur), *presto* (repede).

3. exprimate prin locuțiuni adverbiale care sunt formate din:

— prepoziție + adjectiv sau substantiv: *di recente* (recent), *di solito* (de obicei), *di nuovo* (din nou), *di rado* (rareori), *d'ordinario* (de obicei), *in breve* (pe scurt), *in generale* (în general), *in grande* (în mare), *a lungo* (îndelung), *da lontano* (de departe), *con severità* (cu severitate), *con disperazione* (cu disperare), *con rapidità* (repede) (v. §§ 230-236);

— propoziții sau echivalente: *Gridava a più non posso* (striga foarte tare, cât putea): *Volente o no, farai ciò che ti dico io* (Cu sau fără voie, vei face ce-ți spun eu). *Come* este adverb de mod interogativ, exclamativ și relativ: *Come stai?* (Ce mai faci?); *Come è bello!* (Cât e de frumos!); *Dimmi come stai* (Spune-mi ce mai faci).

Dintre adverbele de mod, *così*, *altrimenti* și *come* sunt proadverbe, ele înlocuind alte adverbe de mod; sensul lor depinde de context.

ADVERBELE DE TIMP

§ 215. Cele mai frecvente adverbe de timp sunt: *adesso* (acum), *ora* (acum), *allora* (atunci), *or(a)mai* (acum, de acum), *oggi* (astăzi), *domani* (mâine), *dopodomani* (poimâine), *ieri* (ieri), *l'altro ieri* sau *ieri l'altro* sau *avantieri* (alaltăieri), *presto* (curând), *tardi* (târziu), *sempre* (întotdeauna), *spesso* (deseori), *mai* (niciodată), *ancora* (încă),

prima (mai înainte), *poi* (apoi), *dopo* (după, după aceea), *già* (deja).

Câteva adverbe au sensuri diferite în funcție de context: *mai*: „niciodată,” *Gli hai parlato?* (I-ai vorbit?); *Mai!* (Niciodată!); *Non l'ho mai visto!* (Nu l-am văzut niciodată!)

„vreodată”: *Nessuno l'ha mai visto* (Nimeni nu l-a văzut vreodată); *Chi l'ha mai visto?* (Cine l-a văzut vreodată?); *Se mai ti scriverò, mi risponderai?* (Dacă vreodată am să-ți scriu, îmi vei răspunde?)

„oare”: *Chi mai sarà* (Oare cine o fi?)

sempre: „întotdeauna”: *Te l'ho sempre detto* (Ți-am spus-o întotdeauna)

„tot, de asemenea” (adverb de mod): *Sono sempre io* (Sunt tot eu); *Ho parlato sempre con quell'impiegato* (Am vorbit tot cu funcționarul acela); *Ti amo sempre più* (Te iubesc tot mai mult)

già „deja”: *E' già vecchio* (E deja vechi)

„și”: *E' già partito* (A și plecat); *L'ho già dimenticato* (L-am și uitat)

„fost”: *Via Mazzini, già Benincasa* (Strada Mazzini, fostă Benincasa).

Quando este adverb de timp interogativ și relativ: *Quando si parte?* (Când se pleacă?); *Non so quando ritornerà* (Nu știu când se va întoarce).

Adverbele *adesso*, *ora*, *allora*, *quando* sunt pro-adverbe. Ele au sens numai în măsura în care sunt puse în relație cu un referent.

ADVERBELE DE LOC

§ 219. Cele mai frecvente adverbe de loc sunt: *qui* sau *qua* (aici), *là* sau *lì* (acolo), *costì* (aici), *costà* (aici alături), *colà* (acolo) (v. § 105), *su* (sus), *giù* (jos), *sopra* (deasupra), *sotto* (sub), *vicino* (aproape), *lontano* (departe), *davanti* (înainte, în față), *dietro* (în spate), *dentro* (înăuntru), *fuori* (afară), *dappertutto* (pretutindeni), *dovunque* (oriunde), *dove* (unde), *donde* sau *da dove* (de unde), *altrove* (în altă parte, aiurea). *Dove*, *donde* și *da dove* sunt adverbe interogative și relative: *Dove vai?* (Unde mergi?); *Da dove vieni?* (De unde vii?); *Non so dove andare* (Nu știu unde să merg); *Non so da*

dove venga (Nu știu de unde vine). *Dovunque* este adverb nehotărât relativ: *Andrò dovunque andrai tu* (Voi merge oriunde vei merge tu).

Adverbele *qui*, *qua*, *lì*, *là*, *costì*, *costà*, *colà* sunt pro-adverbe, sensul lor depinde de referent. De asemenea au funcție de pro-adverbe *ci*, *vi*, *ne* (v. §§ 90, 91).

ADVERBELE DE CANTITATE

§ 217. Funcționează ca adverbe de cantitate pronumele nehotărâte de cantitate: *poco* (puțin), *alquanto* (ceva, puțin), *parecchio* (mult, destul), *molto* (mult), *tanto* (atât), *troppo* (prea mult). *Molto* și *poco* au grade de comparație (v. § 221).

ADVERBELE DE AFIRMAȚIE

§ 218. Adverbul specific care indică afirmația este *sì* (da). *Sì* poate fi adverb independent, înlocuind o propoziție afirmativă: *Hai capito?* — *Sì!* (Ai înțeles? — Da!); *Lui dice di sì* (El zice că da). *Sì* poate fi adverb regent: *Vuoi vederlo? Sì che voglio!* (Vrei să-l vezi? — Sigur că vreau!) sau adverb incident: *Io rimango, sì, ma per poco tempo* (Eu rămân, desigur, dar pentru puțin timp). Poate determina un nume sau un adjectiv (înlocuind o propoziție): *Un giorno sì, un giorno no* (O zi da, o zi nu); *Bella sì, ma povera* (Frumoasă este, dar săracă). Rețineți expresia *sì e no*: *Ti piace?* — *Sì e no!* (Îți place? — Da și nu, așa și așa); *Perché ridi?* — *Perche sì!* (De ce râzi? — De-aia!). Adverbul *sì* este tonic (este accentuat în propoziție).

Și alte adverbe de mod exprimă afirmație: *certo*, *certamente*, *sicuro*, *sicuramente* (sigur, desigur), *esatto*, *esattamente* (exact), *proprio così* (chiar așa), *ecco* (tocmai, așa), *appunto*, *per l'appunto* (tocmai), *senza dubbio* (fără îndoială), *beninteso* (bineînțeles), *naturalmente* (natural), *assolutamente* (desigur, absolut). Ele se pot folosi singure sau pot întări pe *sì*: *Sì, proprio così* (Da, chiar așa); *Sì, assolutamente* (Da, absolut). Adverbul *già* se poate folosi pentru afirmație, dar nu-l poate întări pe *sì*: *Hai capito?* — *Già!* (Ai înțeles? — Da!).

ADVERBELE DE NEGAȚIE

§ 213. Adverbele de negație sunt *no* și *non*. *No* înlocuiește, ca *sì*, o propoziție: *Vieni? — No!* (Vii? — Nu!); *No, non voglio venire* (Nu, nu vreau să vin); *No, resto qui!* (Nu, rămân aici!); *Ritorni, no?* (Te întorci, nu?); *Perché non vuoi venire?* (De ce nu vrei să vii?) — *Perché no!* (Iaca-așa!); *Devo lasciarti, se no, sarà troppo tardi* (Trebuie să te las, dacă nu, va fi prea târziu); *Voglio bene a voi, a lui però, no* (Țin la voi, la el însă nu); *Sei d'accordo? No, e poi no* (Ești de acord? Nu și nu). *No* primește accent tonic în pronunțarea propoziției.

Non este adverb negativ aton. Nu este niciodată independent. Precedă verbul (între *non* și verb se pot intercala numai pronumele atone); *Non l'ho mai visto* (Nu l-am văzut niciodată); *Non ci si sta bene* (Nu se stă bine aici). Mai poate determina un adverb: *Verrò, ma non domani* (Voi veni, dar nu mâine); *Mi piace, ma non tanto* (îmi place, dar nu prea mult); un adjectiv: *una casa non grande* (o casă nu mare); un substantiv sau un pronume: *Vorrei un libro, ma non questo* (Aș vrea o carte, dar nu aceasta); *Cercavo non lui ma suo fratello* (Îl căutam nu pe el ci pe fratele său). Rețineți: *Non fa che piangere* (Nu face altceva decât să plângă; numai plânge); *Non parla che di te* (Nu vorbește decât de tine, vorbește numai de tine); *Non (già) che non mi piacesse, ma avrei preferito un altro* (Nu că nu mi-ar place, dar aș fi preferat altul). *Non* precede orice alt adverb, pronume sau adjectiv negativ, dar nu poate fi precedat de ele: *Non viene nessuno* (Nu vine nimeni); *Nessuno viene* (Nimeni nu vine); *Non mi piace nessun libro* (Nu-mi place nici o carte); *Nessun libro mi piace* (Nici o carte nu-mi place); *Non lo sa neanche Mario* (Nu știe nici Mario); *Neanche Mario lo sa* (Nici măcar Mario nu știe). *Non* nu este negativ ci numai emfatic în propoziții sau sintagme care constituie al doilea termen al comparației (v. §§ 76, 225): *Carlo è più studioso che non intelligente* (Carlo este mai mult studios decât inteligent); *Mi piace di più Rossini che non Verdi* (îmi place mai mult Rossini decât Verdi); *È più malato che non sembri* (Este mai bolnav decât pare).

Alte adverbe negative:

Ne (nici) înlocuiește uneori pe *e non*: *Non lo conosco ne voglio conoscerlo* (Nu îl cunosc și nici nu vreau să-l cunosc); *Arriveranno non domani, ne dopodomani, ma forse mercoledì* (Vor sosi nu mâine, nici poimâine, ci poate miercuri); *Non è ne brutta, ne bella* (Nu este nici urâtă, nici frumoasă). Cu *ne* sunt compuse adverbele *neanche, nemmeno, neppure* (nici, nici măcar): *Non me l'ha dato neanche lui* (Nu mi l-a dat nici măcar el); *Neanche lui mi ha detto* (Nici măcar el nu mi-a spus); *Non lo farei nemmeno per me* (N-aș face-o nici măcar pentru mine); *Nemeno per me sarei capace di farlo* (Nici măcar pentru mine nu aș fi în stare s-o fac); *Neppure per sogno!* (Nici gând!).

Mica și *punto* sunt substantive care, folosite în propoziții negative au căpătat sens negativ: *Non è mica brutta* (Nu e de loc urâtă); *Costa molto? — Mica tanto!* (Costă mult? — Nu prea mult!); *Come ti sembra? — Mica male!* (Cum ți se pare? — Deloc rău!); *Vai con noi? — Mica ci vado!* (Mergi cu noi? — Ba nu merg de loc!). *Punto* a devenit adjectiv când determină un substantiv: *Hai sete? — Punto!* (Ți-e sete? — Deloc!); *Quante righe hai scritte? — Punte!* (Câte rânduri ai scris? — Nici unul!); *Ti piace? — Né punto né poco!* (Îți place? — De loc, câtuși de puțin!). *Affatto*, în realitate adverb afirmativ, „cu totul”, a căpătat sens negativ din cauza folosirii lui frecvente în propoziții negative când întărește pe *non* și *niente*: *Non mi piace affatto* (Nu-mi place deloc); *Mi credi? — Nient'affatto* (Mă crezi? - Câtuși de puțin). Se recomandă să nu fie folosit în afara unei propoziții negative.

Cu sens negativ se folosesc și *ombra* și *oncia*. Ele rămân însă substantive întrucât nu elimină negația când stau la începutul propoziției: *Non ha ombra d'intelligenza* (N-are nici umbră de inteligență); *Non ha oncia di talento* (Nu are nici un pic de talent).

GRADELE DE COMPARAȚIE ȘI INTENSITATE A ADVERBELOR

§ 220. O parte dintre adverbe prezintă, ca și adjectivele, grade de

comparație și intensitate.

GRADELE DE COMPARAȚIE

§ 221. *Comparativul de superioritate* se formează cu ajutorul adverbului *più* care precedă adverbul comparat: *facilmente* — *più facilmente* (mai ușor), *spesso* — *più spesso* (mai des), *tardi* — *più tardi* (mai târziu). Câteva adverbe (dintre cele care acceptă comparația din punct de vedere semantic) prezintă forme sintetice: *bene* (bine) — *meglio* (mai bine), *male* (rău) — *peggio* (mai rău), *molto* (mult) — *più*¹ (mai mult), *poco* (puțin) — *meno* (mai puțin), *grandemente* (în mare măsură) — *maggiormente* (în mai mare măsură) (v. și § 223). Sensul formelor de comparativ poate fi întărit cu ajutorul adverbilor *molto*, și mai rar *assai*, *bene*, *ancora* așezate înaintea comparativului: *molto meglio* (mult mai bine), *assai più tardi* (mult mai târziu), *ancora più spesso* (încă și mai des), *ben più facilmente* (mult mai ușor). Intensificarea în timp se exprimă cu ajutorul adverbului *sempre*: *Riesce a parlare sempre meglio* (Reușește să vorbească din ce în ce mai bine, tot mai bine).

¹ *Più* este de multe ori precedat, când este folosit singur, de prepoziția *di*: *Questo abito costa di più* (Rochia aceasta costă mai mult).

§ 222. *Comparativul de inferioritate* se formează cu ajutorul adverbului *meno* care precedă adverbul comparat: *meno spesso* (mai puțin des), *meno difficilmente* (mai puțin dificil). Sunt puține adverbe care acceptă comparativul de inferioritate.

§ 223. *Comparativul de egalitate* se exprimă, ca și pentru adjective, cu ajutorul corelativelor (*tanto*)... *quanto*, (*così*)... *come*: *Lei capiva tanto facilmente quanto me* (Ea înțelegea tot așa de ușor ca și mine).

§ 224. *Superlativul relativ* este folosit foarte rar și nu are mărci specifice. Se folosesc expresii sau perifraze: *per lo meno* (cel puțin), (*tutt'*)*al più*. (cel mult, maximum, în caz extrem), *al più tardi* (cel mai târziu), *il più tardi possibile* (cel mai târziu posibil); *Ha parlato nel modo più interessante possibile* (A vorbit în modul cel mai interesant posibil).

§ 225. **Complementul comparativului.**

1. Când comparația se face între subiect și un alt substantiv (sau echivalent al substantivului), în ce privește modul în care realizează acțiunea verbului, complementul comparativului se introduce cu prepoziția *di*: *Egli sa meglio di me* (El știe mai bine ca mine).

2. Când comparația se face între alte elemente ale propoziției (complemente), al doilea complement este introdus cu *che non* (în care *non* are valoare emfatică): *Capisco meglio l'italiano che non il francese* (înțeleg mai bine italiana decât franceza); *Vado più spesso a Sinaia che non a Brașov* (Merg mai des la Sinaia decât la Brașov). Un mod mai simplu de introducere a complementului este cel cu ajutorul conjuncției *e* și a adverbului *non*: *Capisco meglio l'italiano e non il francese* (înțeleg mai bine italiana și nu franceza).

3. Dacă al doilea termen al comparației este o propoziție (cu predicatul la indicativ sau conjunctiv), ea este introdusă prin *che non*, *di quanto (non)*, *di come (non)*, *di quel che (non)*: *Ti ho visto nell'aula più spesso di quanto mi hai visto tu* (Te-am văzut în aula mai des decât m-ai văzut tu); *Sapevo meglio che tu non credessi* (Știam mai bine decât credeai tu); *Gli hanno pagato meno di quel che prevedeva lui* (I-au plătit mai puțin decât prevedea el); *Si è comportato peggio di come ci aveva detto lui* (S-a comportat mai rău decât spusese el).

4. Când comparația se face între două propoziții care lipind de o principală în care se află un adverb la comparativ, a doua propoziție este introdusă cu *che*, *anzichè*: *meglio ch'egli parta anzichè rimanga qui* (Este mai bine ca să plece decât să rămână aici). Adverbul la comparativ *piuttosto* (mai degrabă) poate sta între cele două propoziții: *Preferisco che egli parta, piuttosto che rimanga qui* (Eu prefer mai degrabă ca el să plece decât să rămână aici).

GRADELE DE INTENSITATE

§ 226. *Superlativul absolut.*

— Se formează cu ajutorul adverbului *molto* și, mai rar adverbele *assai*, *bene*, *troppo*, așezate înaintea adverbului dat: *molto bene* (foarte bine), *assai spesso* (destul de des), *troppo tardi* (prea târziu),

ben volentieri (cu multă plăcere).

— O altă posibilitate este adăugarea sufixului *-mente* la superlativul format cu *-issimo* al adjectivului feminin corespunzător: *facilmente* — *facilissimamente* (foarte ușor), *raramente* — *rarissimamente* (foarte rar), *bene* — *ottimamente* (excelent, foarte bine), *male* — *pessimamente* (foarte rău). Câteva adverbe adaugă sufixul *-issimo* la forma de pozitiv a adverbului: *bene* — *benissimo* (foarte bine), *male* — *malissimo* (foarte rău), *assai* — *assaisissimo* (foarte mult, destul), *molto* — *moltissimo* (foarte mult), *poco* — *pochissimo* (foarte puțin), *adagio* — *adagissimo* (foarte încet), *piano* — *pianissimo* (foarte încet), *forte* — *fortissimo* (foarte puternic).

— Câteva adverbe pot fi modificate cu ajutorul unor sufixe cu sens de intensitate: *bene* — *benino* (binișor), *benone* (foarte bine); *poco* — *pochino*, *pochetto* (puțin, puțințel), *presto* — *prestino* (repede, devreme, repejor).

— Adverbele pot fi modificate ca intensitate de *piuttosto* (cam, mai degrabă), *abbastanza* (destul de), *assai* (destul de), *sufficientemente* (suficient de), *approssimativamente* (aproximativ), *oltremodo* (peste măsură de), *sommamente* (în cel mai înalt grad), *straordinariamente* (extraordinar de), *piuttosto facilmente* (mai degrabă, ușor), *assai bene* (destul de bine). Se vor evita grupuri de două adverbe terminate în *-mente*.

POZIȚIA ADVERBULUI

§ 227. Când determină un verb, adverbul poate sta fie înainte fie după acesta. Atunci când precedă verbul este mai accentuat: *Verrò presto* (Voi veni curând); *Volentieri te lo darei* (Cu plăcere ți l-aș da). Câteva adverbe: *più*, *mai*, *già*, *sempre*, *anche* atunci când verbul este la un timp compus stau în mod normal între auxiliar și participiu: *Non l'ho più visto* (Nu l-am mai văzut); *Non mi ha mai detto* (Nu mi-a spus niciodată); *Era già partita* (Plecaser deja); *L'avevo sempre ammirato* (Îl admirasem întotdeauna); *Te l'ho anche detto* (Ți-am și spus-o).

— Când determină un substantiv stă după acesta: *Un bambino*

così (Un copil așa).

— Când determină un adjectiv sau un adverb, se așează înainte: *una conferenza straordinariamente interessante* (o conferință extraordinară de interesantă); *Si capisce molto facilmente* (Se înțelege foarte ușor).

— Când determină o propoziție, adverbul poate preceda toată propoziția: *Certo, non sapevo niente* (Bineînțeles, nu știam nimic); poate urma după toată propoziția: *Non sapevo niente, naturalmente* (Nu știam nimic, evident) sau poate fi incident, fiind despărțit prin virgule de restul propoziției: *Carlo, evidentemente, se ne era reso conto* (Carlo, evident, își dăduse seama).

PREPOZIȚIA

(La preposizione)

§ 220. Prepozițiile sunt părți de cuvânt neflexibile care servesc drept instrumente gramaticale. Ele nu au funcție sintactică, dar participă la formarea părților de propoziție, stabilind raporturi între părți de vorbire diferite. În cazul în care o prepoziție introduce un pronume personal acesta poate fi numai la forma tonică. Prepozițiile pot fi:

I. Prepoziții simple

II. Prepoziții adverbiale.

De asemenea au funcție de prepoziție locuțiunile prepoziționale.

PREPOZIȚIILE SIMPLE

§ 229. Dintre acestea, prepozițiile *di*, *a*, *da*, *in*, *su*, *per*, *con* se pot uni cu articolul hotărât, formând prepozițiile articulate (v. § 41). Ele au diverse semnificații, în funcție de context.

Vom indica pentru principalele prepoziții cazurile mai frecvente de folosire:

§ 230. Prepoziția *di*

di — marcă a genitivului: *lo splendore del sole* (strălucirea soarelui), *lo studio della chimica* (studiul chimiei), *il segretario del*

partito (secretarul partidului), *la punta della matita* (vârful creionului)

di — partitiv: *Compro del vino* (Cumpăr vin); *Ho dei libri interessanti* (Am cărți interesante); *qualcosa di bello* (ceva frumos)

di — „de”: *un oggetto di rame* (un obiect de aramă), *un gregge di pecore* (o turmă de oi), *un bicchiere d'acqua* (un pahar de apă), *il diritto di veto* (dreptul de veto), *un professore di storia* (un profesor de istorie), *il titolo di dottore* (titlul de doctor), *un poeta di talento* (un poet de talent), *una strada di dieci chilometri* (un drum de 10 kilometri), *una donna di quarant'anni* (o femeie de 40 de ani), *un gemito di dolore* (un geamăt de durere), *quello stupido di Marco* (prostul acela de Marco), *quel diavolo di ragazzo* (acel drac de băiat); *morire di fame* (a muri de foame), *piangere di gioia* (a plânge de bucurie), *soffrire di emicrania* (a suferi de migrenă), *mancare di talento* (a fi lipsit de talent), *accusare uno di furto* (a acuza pe cineva de furt), *essere d'accordo* (a fi de acord), *dubitare di qualcosa* (a se îndoii de ceva); *malato di reumatismo* (bolnav de reumatism); *essere presidente di diritto e di fatto* (a fi președinte de drept și de fapt)

di — „decât, ca”: *Egli è più giovane di te* (El este mai tânăr decât tine); *Aveva più soldi di me* (Avea mai mulți bani ca mine) (v. § 76)

di — „din, dintre”: *uno di voi* (unul dintre voi); *Quale di voi vuol venire?* (Care dintre voi vrea să vină?); *due dei migliori studenti* (doi dintre cei mai buni studenți); *Il più importante dei problemi* (cea mai importantă dintre probleme), *un avvenimento dei più importanti* (un eveniment dintre cele mai importante)

di — „din”: *uscire di casa* (a ieși din casă), *essere oriundo della Francia* (a fi originar din Franța), *essere di Marostica* (a fi din Marostica)

di — „despre”: *parlare di qualcosa* (a vorbi despre ceva)

di — „cu”: *star bene di salute* (a se simți bine cu sănătatea), *ornare di fiori* (a împodobi cu flori), *riempire d'acqua* (a umple cu apă); *Che farai di questo denaro?* (Ce vei face cu banii aceștia?); *Questo orologio ritarda di dieci minuti* (Ceasul acesta rămâne în urmă cu 10 minute); *Non differisce di molto* (Nu diferă cu mult); *Egli è più giovane di tre anni* (El este mai tânăr cu trei ani); *Che è divenuto di*

tuo padre? (Ce s-a întâmplat cu tatăl tău?); *E' stato multato di mille lire* (A fost amendat cu 1000 de lire)

di — „după”: *conoscere di nome* (a cunoaște după nume); dar *conoscere di vista* (a cunoaște din vedere)

di — „în”: *vestita di nero* (îmbrăcată în negru), *abbondare di difetti* (a abunda în defecte), *essere di passaggio* (a fi în trecere), *colorare di rosso* (a colora în roșu)

di — formează împreună cu substantive, complemente de timp: *Si parte di notte* (Se pleacă noaptea); *di giorno* (ziua), *di buon'ora* (devreme), *di primavera* (primăvara), *d'estate* (vara)

di — introduce numele proprii în funcție de apozitie: *il mese di luglio* (luna iulie), *la città di Padova* (orașul Padova), *l'isola di Capri* (insula Capri), *il Lago di Garda* (lacul Garda), *il nome di Garibaldi* (numele Garibaldi). În unele cazuri prepoziția se omite: *il dottor Gregori* (doctorul Gregori), *via Cavour* (strada Cavour)

di — introduce complementul adjectivelor (v. § 67)

di — se folosește în construcțiile infinitivale (v. § 203).

Prepoziția *di* este foarte folosită în expresii: *andare di passo* (a merge încet, la pas); *fare di suo capo* (a face după capul pi); *venire di corsa* (a veni în fugă); *di buona voglia* (de bună voie); *procedere di conserva* (a acționa împreună); *guardare di sbieco* (a privi chiorâș); *di nascosto* (pe ascuns); *di soppiatto* (pe furiș); *guardare disottecchi* (a privi pe furiș); *prendere d'assalto* (a lua cu asalt); *pigliarla d'assalto* (a se puca de ceva cu avânt); *tornare di moda* (a reveni la modă); *rimanere di sasso* sau *di stucco* (a rămâne încremenit); *entrare in mezzo* (a interveni); *levare* sau *togliere di mezzo* (a înlătura).

Prepoziția *di* intră în multe locuțiuni prepoziționale (v. § 239).

Prepoziția **a**

— marcă a dativului: *Parlo a Giovanni* (îi vorbesc lui Giovanni), *Sorridevo al bambino* (Îi zâmbeam copilului); *Mi rivolgo al direttore* (Mă adresez directorului); *affidare alla memoria* (a încredința memoriei); *Il fumo nuoce alla salute* (Fumatul dăunează sănătății), *dedicarsi agli studi* (a se dedica studiilor)

a — „la" (indicând locul sau timpul): *Vado a Firenze* (Merg la

Florența); *andare a casa, a scuola, a caccia, alla stazione* (a merge acasă, la școală, la vânatoare, la gară), *abitare a Vicenza* (a locui la Vicenza), *stare al sole* (a sta la soare), *essere a casa, all'ospedale* (a fi acasă, la spital), *incontrarsi a tavola* (a se întâlni la masă), *alle quattro e mezzo* (la patru și jumătate); *E' diventato studente a diciotto anni* (A devenit student la 18 ani); *a cento metri dalla stazione* (la o sută de metri de gară); *alle calende greche* (la calendele grecești); *presentarsi al concorso* (a se prezenta la concurs)

a — introduce un atribut substantival: *seta a strisce* (mătase în dungii), *motore a quattro tempi* (motor în patru timpi), *carretto a tre ruote* (căruță cu trei roți); *una casa a due piani* (o casă cu două etaje); *mulino a vento* (moară de vânt); *stella a cinque raggi* (stea cu 5 colțuri)

a — introduce complementul adjectivelor (v. § 67)

a — se folosește în construcțiile infinitivale (v. § 203).

Prepoziția *a* este folosită în numeroase expresii: *andare a fondo* (a se scufunda; a pătrunde adânc); *andare a picco* (a cădea, a coborî perpendicular); *cadere a terra* (a cădea pe pământ); *montare a cavallo* (a sui pe cal); *stare a galla* (și figurat a pluti la suprafață); *venire alle mani* sau *dare ai pugni* (a se lua la bătaie); *andare a spasso* (a merge la plimbare); *andare a piedi* (a merge pe jos); *andare* sau *darsi a diporto* (a se distra); *mandare a male* (a strica, a uza); *mandare a termine* (a duce la capăt); *mandare a effetto* (a realiza); *mandare a monte* (a renunța); *mettere a confronto* (a pune în comparație); *fare a pezzi* (a face bucăți); *dare ad prestito* (a da cu împrumut); *comprare a credito* (a cumpăra pe credit); *parlare ad alta voce* (a vorbi cu voce tare); *giocare a palla, agli scacchi, alle carte, al bigliardo, a mosca cieca* (a juca mingea, șah, cărți, biliard, baba-oarba); *riconoscere all'accento* (a recunoaște după accent); *valutare a occhio* (a evalua după ochi); *lavorare a maglia* (a tricota); *dipingere a olio* (a picta în ulei); *chiudere a chiave* (a închide cu cheia); *stare male a quattrini* (a sta prost cu banii); *a cavallo* (călare); *a portata di mano* (la îndemână); *a digiuno* (pe nemâncate); *sentirsi a suo agio* (a se simți bine, la largul său); *essere* sau *sentirsi a disagio* (a se simți prost); *essere a padrone* (a fi la stăpân); *andare a vuoto* (a merge în

gol, a nu reuși); *mi va a genio* (îmi place grozav); *a nuoto* (înot, înotând); *a fatica* sau *a stento* (cu greu); *ad ogni modo* (oricum, în orice caz); *ad ogni costo* (cu orice preț); *a bello studio* (înadins); *a malincuore* (în silă, împotriva voinței); *a dispetto* (în ciuda); *imparare a memoria, a mente* (a învăța pe dinafară); *piovere a catinelle* sau *a dirotto* (a ploua cu găleata); *a quattr'occhi* (între patru ochi); *fare il diavolo a quattro* (a face pe dracu-n patru); *fare a meno* (a se lipsi); *andare a braccetto* (a merge la braț); *stare a braccia incrociate* (a sta cu brațele încrucișate); *ad occhio e croce* (aproximativ); *a buon prezzo* (ieftin); *a rovescio* (pe dos); *alla rinfusa* (una peste alta, amestecat); *all'impensata* (pe neașteptate, pe negândite); *correre all'impazzata* (a alerga nebunește); *a furia di fare...* (tot făcând mereu...); *a ragione* (pe bună dreptate); *a torto* (pe nedrept); *a rigor di legge* (după lege, conform legii); *eleggere uno a direttore* (a alege pe cineva director); *fare un muro a protezione della città* (a face un zid pentru protecția orașului).

Prepoziția *a* intră în locuțiuni prepoziționale (v. § 239).

§ 232. Prepoziția *da*

da — „de la, din, de pe”: *Torno dalla stazione* (Mă întorc de la gară); *Scendo dalla macchina* (Cobor din mașină); *Prendo il libro dallo scaffale* (Iau cartea de pe raft); *Lo sapevo da Carlo* (O știam de la Carlo); *alzarsi da terra* (a se ridica de pe pământ), *a cinque metri dalla porta* (la cinci metri de ușă), *da ciò che precede...* (din ceea ce precedă...); *Si è dimesso dal suo impiego* (A demisionat din funcția sa); *distrarre uno dal lavoro* (a distrage pe cineva de la lucru), *astenersi da qualcosa* (a se abține de la ceva), *da capo al fine* (de la început până la sfârșit), *saluti da Firenze* (salutări din Florența)

da — „de”: *distinguere una cosa dall'altra* (a deosebi un lucru de altul); *Aspetto da tre giorni* (Aștept de trei zile); *da allora in poi* (de atunci înainte), *dai tempi della repubblica* (din vremea republicii), *a prescindere da questo fatto* (făcând abstracție de acest fapt), *morire dalle risa* (a muri de râs), *scoppiare dal caldo* (a plesni de cald), *non è da te* (nu este de tine, demn de tine), *cose da ridere* (lucruri de râs)

da — „de", „de către" (introduce complementul de agent): *una poesia scritta da un poeta sconosciuto* (o poezie scrisă de un poet

necunoscut), *una città rovinata dai terremoti* (un oraș distrus de cutremure); *Un passante fu investito da un autocarro* (Un trecător a fost lovit de un camion)

da — „după”: *riconoscere uno dalla voce* (a recunoaște pe cineva după voce), *dipingere dal modello* (a picta după model)

da (+ nume de persoană) — „la”: *Vado dal medico* (Merg la doctor); *Abito dai miei amici* (Locuiesc la prietenii mei)

da — „pe la”: *Passerò da te domani* (Voi trece pe la tine mâine)

da — „ca, în calitate de, drept”: *Ti parlo da amico* (îți vorbesc în calitate de prieten); *comportarsi da galantuomo* (a se comporta ca un gentilom), *essere vestito da marinaio* (a fi îmbrăcat ca un marinar), *combattere da leone* (a se lupta ca un leu); *Da giovane, facevo molto sport* (Ca tânăr / când eram tânăr / făceam mult sport)

da — „de” (introduce un atribut substantival care arată scopul, calitatea): *una cosa da nulla* (un lucru de nimic), *un colpo da maestro* (o lovitură de maestru), *carta da lettere* (hârtie de scrisori), *sala da pranzo* (sufragerie), *biancheria da donna* (lenjerie de damă), *macchina da scrivere, da cucire* (mașină de scris, de cusut)

da — „cu” (introduce un atribut substantival care arată o calitate permanentă): *una ragazza dagli occhi azzurri* (o fată cu ochi albaștri), *una casa dal tetto aguzzo* (o casă cu acoperișul ascuțit)

da — introduce complementul adjectivelor (v. § 67).

Prepoziția *da* intră în locuțiuni prepoziționale (v. § 239).

§ 233. Prepoziția **in**

in — „în”: *Abito in città* (Locuiesc în oraș); *Si trova in Sardegna* (Se găsește în Sardinia); *parlare in pubblico* (a vorbi în public), *nei pressi di* sau *nei dintorni di* (în împrejurimile), *credere in qualcosa* (a crede în ceva); *ficcarsi in testa* (a-și băga în cap); *in caso di guerra* (în caz de război), *nel caso che* (în caz că), *gettarsi in acqua* (a se arunca în apă), *nell'anno 1969* (în anul 1969), *nel 1942* (în 1942), *finire in tre ore* (a termina în trei ore), *camminare in fila indiana* (a merge în șir indian), *scolpire in marmo* (a sculpta în marmură), *intagliare in bronzo* (a grava în bronz), *rilegare un libro in pelle* (a lega o carte în piele), *specializzarsi in chimica* (a se specializa în chimie), *dottore in scienze* (doctor în științe), *in segno di amicizia* (în

semn de prietenie), *in memoria degli eroi* (în amintirea eroilor), *essere in tre* (a fi în trei), *in conclusione* (în concluzie), *in media* (în medie), *di male in peggio* (din rău în mai rău), *in fretta* (în grabă). *essere in abito da sera* (a fi în haine de seară), *vivere in miseria* (a trăi în mizerie), *condannare in assenza* (a condamna în absență), *levarsi in difesa di qualcuno* (a se ridica în apărarea cuiva), *chiamare in aiuto* (a chema în ajutor), *venire in soccorso* (a veni în ajutor)

in — „cu” (referitor la mijloace de transport): *andare in macchina, in auto, in treno, in bicicletta, in aereo* (a merge cu mașina, cu trenul, cu bicicleta, cu avionul)

in — introduce complementele adjectivelor (v. § 67).

Prepoziția *in* intră în multe expresii: *essere in pensieri* (a fi îngrijorat); *stare in ansia* (a fi neliniștit); *se fossi in te, nei tuoi panni* (dacă aș fi în locul tău, în pielea ta); *ridursi in cenere* (a deveni, a ajunge cenușă); *guardare in cagnesco* (a se uita chiorăș, amenințător); *offrire in dono, in regalo* (a oferi în dar); *ricevere in premio* (a primi ca premiu); *lasciare la data in bianco* (a lăsa data în alb); *stampare in grassetto* (a tipări cu litere groase); *avere qualcuno in odio* (a urî pe cineva); *mettere in sesto* (a pune în ordine); *mettere in fuga* (a pune pe fugă); *mettere in salvo* (a pune la adăpost, la loc sigur); *tenere uno in poco conto* (a nu ține seama de cineva, a-l disprețui); *andare in giro* (a se plimba, a hoinări); *in fin dei conti* (la urma urmelor).

Prepoziția *in* intră în multe locuțiuni prepoziționale (v. § 239).

§ 234. Prepoziția **su**

su — „pe”: *il libro è sulla tavola* (cartea este pe masă), *salire sul monte* (a urca pe munte), *distendersi sul letto* (a se întinde pe pat), *prestare sulla parola* (a împrumuta pe cuvânt), *essere sul punto di partire* (a fi pe punctul de a pleca), *contare sulle dita* (a număra pe degete)

su — „pe, în, cam pe la” (+ substantive care indică timpul): *sull'alba* (în zori), *sul far del giorno* (în faptul zilei), *sul tramonto* (pe la apus), *sulla sera* (pe seară), *sull'imbrunire* (în amurg)

su — „cam, în jur de”: *una donna sui cinquanta (anni)* (o femeie cam de 50 de ani), *un ragazzo sulla ventina* (un băiat cam de 20 de ani), *pesare sui quaranta chili* (a cântări cam 40 de kilograme), *valere*

sulle cinquantamila lire, (a valora cam 50 000 de lire)

su — „după”: *fare su modello* (a face după model)

su — „despre, asupra”: *un trattato sulla medicina interna* (un tratat despre medicina internă), *un discorso sugli avvenimenti recenti* (o discuție despre evenimentele recente).

Prepoziția *su* intră în expresii: *cogliere sul fatto* (a prinde asupra faptului); *parlare sul serio* (a vorbi serios); *decidere su due piedi* (a hotărî pe loc); *le finestre danno sul parco* (ferestrele dau spre parc); *andare su tutte le furie* (a se înfuria).

Prepoziția *su* este urmată de prepoziția *di* atunci când introduce un pronume personal: *Una grande responsabilità pesa su di noi* (O mare responsabilitate apasă asupra noastră).

§ 235. Prepoziția **per**

per — „pentru”: *un appuntamento per domani* (o întâlnire pentru mâine), *per la prima volta* (pentru prima dată), *dare qualcosa per mille lire* (a da ceva pentru o mie de lire), *arrabbiarsi per un nonnulla* (a se supăra pentru un fleac), *combattere per la pace* (a lupta pentru pace); *Rimango per vederlo* (Rămân pentru a-l vedea); *un libro per bambini* (o carte pentru copii); *Lo voglio per me* (Îl vreau pentru mine); *per così dire* (pentru ca să spunem așa), *il treno per Venezia* (trenul pentru Venetia)

per — „de, din cauza”: *ammalarsi per la fatica* (a se îmbolnăvi de oboseală), *rifiutare per orgoglio* (a refuza din mândrie, din cauza orgoliului)

per — „prin, pe”: *corrispondenza per lettere* (corespondență prin scrisori), *mandare i pacchi per un corriere* (a trimite pachetele printr-un curier), *parlare per telefono* (a vorbi prin, la telefon), *uscire per la porta principale* (a ieși pe ușa principală), *passaggiare per il bosco* (a se plimba prin pădure); *Tutti erano per le vie* (Toți erau pe străzi); *fare una cosa per inganno* (a face un lucru prin înșelătorie)

per — „la, în” (direcție): *Parto per la Sicilia* (Plec în Sicilia)

per — „după”: *mandare per il medico* (a trimite după medic)

per — „drept” (calitate): *Passa per bella* (Trece drept frumoasă);

Mi prende per stupido (Mă ia drept prost)

per — introduce un complement de timp (arată durată): *Parlò per*

venti minuti (A vorbit 20 de minute); *È rimasto per tutta l'estate* (A rămas toată vara); *Ha piovuto per tutta la giornata* (A plouat toată ziua)

per + verbe la infinitiv (v. § 203, A, l, c).

Alte cazuri de folosire a prepoziției *per*: *condurre per mano* (a duce de mână), *superare uno per intelligenza* (a depăși pe cineva în inteligență), *sapere qualcosa per sentito dire* (a ști ceva din auzite), *per (i)scherzo* (în glumă), *per gioco* (în joacă), *descrivere per filo e per segno* (a descrie amănunțit), *disporsi per tre* (a se așeza câte trei); *Dieci diviso per cinque fanno due* (Zece împărțit la cinci fac doi); *cinque per cento* (cinci la sută), *per fortuna* (din fericire), *per me* sau *per conto mio* (după mine, în ce mă privește), *per un verso, per un altro verso* (pe de o parte, pe de altă parte), *per un pelo* (cât p-acî), *per lo meno* (cel puțin), *per lo più* (cel mult, maximum), *per eccellenza* (prin excelență), *per di qua* (pe aici), *dividere per categorie e classi* (a împărți pe categorii și clase); *Per gridare che facessimo, non uscì nessuno* (Deși am strigat atâta, n-a ieșit nimeni).

§ 236. Prepoziția **con**

con — „cu”: *parlare con gli amici* (a vorbi cu prietenii), *uscire con l'ombrello* (a ieși cu umbrela), *scrivere con la matita* (a scrie cu creionul), *agire con coraggio* (a acționa cu curaj), *una fanciulla con un vestito rosso* (o fată cu rochie roșie), *un signore con barba e baffi* (un domn cu barbă și mustăți), *salutare con la mano* (a saluta cu mâna), *essere in collera con qualcuno* (a fi supărat cu cineva), *arrabbiarsi con uno* (a se supăra cu cineva); *Con questo freddo conviene stare in casa* (Cu frigul ăsta e mai bine să stai în casă); *Con le buone o con le cattive, devi farlo capire* (Cu binele sau cu răul trebuie să-l faci să înțeleagă); *alzarsi con l'alba* (a se scula cu zorile, în zori); *Con tutte le loro insistenze, non ci convinsero* (Cu toate insistențele lor, nu ne-au convins)

con (+ verb la infinitiv) cu sens de gerunziu: *Coll'andare tanto a piedi ora sono stanco* (Mergând atâta pe jos acum sunt obosit); *Con lo sbagliare si impara* (Greșind se învață).

Prepoziția *con* se folosește în unele expresii: *coll'andare del tempo* (cu vremea); *congratularsi con uno* (a felicita pe cineva).

§ 237. ALTE PREPOZIȚII

Prepoziția **fra** sau **tra**

Fra și *tra* sunt sinonime. Se preferă o formă sau alta numai din motive de eufonie. Nu se va spune *fra fratelli* sau *tra traduttori* ci *tra fratelli* și *fra traduttori*.

fra — „între, dintre, printre”: *Tra me e te ci corre una differenza* (Între mine și tine este o diferență); *a dirla fra noi* (între noi fie spus), *il più alto fra tutti* (cel mai înalt dintre toți); *Passeggiavo tra gli alberi del bosco* (Mă plimbam printre copacii din pădure); *essere tra la vita e la morte* (a fi între viață și moarte), *vivere tra quattro muri* (a trăi între patru pereți). Atât *tra* cât și *fra* atunci când introduc un pronume personal pot fi urmate de prepoziția *di*: *tra di noi* (între noi), *tra di loro* (între ei)

fra — „peste, în” (temporal): *fra cinque anni* (peste cinci ani), *fra qualche anno* (peste câțiva ani), *fra poco* (peste puțin timp).

A se reține expresia *pensare tra sé* (a se gândi în sinea sa).

Prepoziția **senza** (fără): *senza gioia* (fără bucurie). Se construiește cu *di* înaintea prenumelor personale: *Egli partì senza di noi* (El a plecat fără noi).

Prepoziția **verso**

verso — „spre, către”: *verso (la) sera* (spre seară), *andare verso (la) casa* (a merge spre casă)

verso — „cu, față de”: *essere cortese verso i vecchi* (a fi politicos față de bătrâni). Când introduce un pronume personal poate fi urmată de prepoziția *di*: *Andò verso di lei* (Merse spre ea).

Prepoziția **lungo** (de-a lungul): *lungo la riva* (de-a lungul malului).

Prepoziția **rasente** (de-a lungul, foarte aproape de): *camminare rasente il muro* (a umbla de-a lungul peretelui).

Prepozițiile **salvo**, **meno**, **tranne**, **eccetto**, **fuorché**, sunt sinonime (în afară de, cu excepția): *Erano tutti, salvo uno* (Erau toți în afară de unul); *Farei di tutto, fuorché accettare questo* (Aș face orice în afară de a accepta asta); *Ricordo tutti, tranne gli ultimi tre* (Mi-i amintesc

pe toți în afară de ultimii trei).

Prepoziția **durante** (în timpul): *durante la guerra* (în timpul războiului).

Prepozițiile **mediante** și **merce** (prin, cu ajutorul, prin mijlocirea, datorită): *Mediante l'appoggio di un amico, ha trovato il libro* (Datorită sprijinului unui prieten, a găsit cartea); *merce la vostra bontà* (datorită bunătății voastre).

Prepoziția **grazie** (datorită, grație). Se construiește cu substantive sau pronume în dativ: *E' rimasto grazie a me* (A rămas datorită mie).

Prepozițiile **nonostante** și **malgrado** (în ciuda): *Partii nonostante il freddo* (Am plecat în ciuda frigului); *Non volle ascoltare, malgrado i nostri consigli* (N-a vrut să asculte în ciuda sfaturilor noastre).

Prepoziția **fino** sau **sino** (până): *fino allora* (până atunci). Adeseori se folosește cu prepoziția *a*: *fino a quando* (până când), *fino alia fine* (până la sfârșit), *fino a domani* (până mâine).

Prepoziția **secondo** (după, în conformitate cu): *Secondo me, non è tardi* (După părerea mea, după mine nu este târziu); *Secondo la Sua opinione* (După părerea dvs.).

PREPOZIȚIILE ADVERBIALE

§ 238. Prepozițiile adverbiale pot avea fie funcție de prepoziție, fie de adverb. În afară de *su*, pe care l-am dat mai sus, indicăm principalele prepoziții adverbiale:

Sopra (pe, asupra, deasupra, în): *montare sopra un albero* (a se sui într-un copac), *riportare una vittoria sopra gli avversari* (a repurta o victorie asupra adversarilor), *essere sopra pensieri* (a fi pe gânduri). Adverb: *Mise una lapide sopra* (A pus o piatră deasupra).

Sotto (sub, pe sub): *sotto un albero* (sub un copac), *sotto la dominazione spagnola* (sub dominația spaniolă), *sotto un altro aspetto* (sub un alt aspect), *vendere sotto mano* (a vinde pe sub mână), *sotto dettatura* (sub dictare), *ridere sotto i baffi* (a râde pe sub mustăți), *sotto pena di morte* (sub pedeapsa cu moartea). În expresii: *sotto le feste* (înainte de sărbători, cam pe la sărbători); *sotto gli esami* (înaintea examenelor); *sotto pretesto* sau *sotto colore* (cu

pretextul); *sotto Firenze* (în apropierea Florenței); *sotto condizioni* (condiționat). Adverb: *È rimasto sotto* (A rămas jos).

Dentro și **entro** (în, înăuntru): *dentro la scatola* (în cutie); *dentro* + *a* + substantiv: *dentro alla casa* (înăuntru, în casă); *dentro* + *di* + pronume personal: *dentro di sé* (în sinea sa). În forma *entro* (în, până la) are sens temporal: *torno entro la settimana* (Mă întorc într-o săptămână).

Dentro este și adverb: *Aspettami dentro* (Așteaptă-mă înăuntru).

Avanti (înaintea): *nell'anno 75 avanti Cristo* (în anul 75 înainte de Cristos). Frecvent cere prepoziția *a* (rar *di*): *avanti al professore* (înaintea profesorului). Adverb: *L'orologio va avanti* (Ceasul merge înainte).

Davanti + *a* (înaintea): *davanti al giudice* (în fața judecătorului). Adverb: *Stava davanti* (Stătea în față).

Dietro (după, în spate), cu sens local: *dietro questo edificio* (în spatele acestei clădiri). Cere frecvent prepoziția *a* când este urmat de un substantiv: *dietro alla casa* (în spatele casei). Urmat de pronume personal cere prepoziția *di*: *dietro di voi* (după voi, în spatele vostru). Adverb: *Si fermò dietro* (Se opri în spate).

Dopo (după), cu sens local și temporal: *L'ageetivo sta dopo il nome* (Adjectivul stă după substantiv); *Ci incontriamo dopo lo spettacolo* (Ne întâlnim după spectacol). Urmat de pronume personal cere prepoziția *di*: *Arrivò dopo di me* (A sosit după mine). Adverb: *Cosa si fa dopo?* (Ce facem după aceea?).

Contro (contra, împotriva): *Lottava contro i nemici* (Lupta împotriva dușmanilor). Urmat de substantive cere frecvent prepoziția *a*: *contro ai nemici* (împotriva dușmanilor). Urmat de pronume personale cere prepoziția *di*: *contro di me* (împotriva mea). Expresii: *contro il muro* (la perete, de perete). Adverb: *Tutti sono contro* (Toți sunt împotriva); *Abita qui contro* (Locuiește vizavi).

Circa (cu privire la): *Si parla molto circa le elezioni* (Se vorbește mult cu privire la alegeri). Adverb: *Erano un centinaio circa* (Erau aproximativ o sută).

Presso (lângă): *Abita presso Napoli* (Locuiește lângă Napoli). Se poate construi cu prepozițiile *a* sau *di*: *Stava presso di te* (Stătea

aproape de tine). Sensuri contextuale: *Abita presso una zia* (Locuiește la o mătușă, în casa unei mătuși); *presso gli antichi* (la antici, în civilizația anticilor); *presso Platone* (la, în gândirea lui Platon). Adverb: *Abita qui presso* (Locuiește aici aproape).

Notă. Să se rețină că prepozițiile *contro*, *dentro*, *dietro*, *dopo*, *presso*, *senza*, *sotto*, *sopra*, *su*, *verso* se construiesc cu prepoziția *di* când sunt urmate de un pronume personal (v. mai sus exemple la fiecare prepoziție).

LOCUȚIUNI PREPOZIȚIONALE

§ 239. Locuțiunile prepoziționale sunt formate în majoritate din:

1. Adverb + prepoziție
2. Substantiv + prepoziție.

În afară de cele incluse în prezentarea fiecărei prepoziții (v. §§ 230-236), dăm mai jos pe cele mai cunoscute:

1.1. Adverb (sau locuțiune adverbială) + prepoziție:

a. construite cu prepoziția *a*: *accanto a*, *accosto a* (alături), *vicino a* (lângă), *avanti a*, *davanti a*, *dinanzi a*, *innanzi a* (înaintea), *assieme a* (împreună cu; v. și *insieme con*), *dirimpetto a*, *rimpetto a* (în fața, vizavi de), *intorno a* (în jurul);

b. construite cu prepoziția *di*: *invece di* (în loc de), *fuori di* (în afara), *prima di* (înainte de), *al di qua di* (dincoace de) (v. și *di qua da*), *al di là di* (dincolo de; v. *di là da*);

c. construite cu prepoziția *da*: *lontano da* (departe de), *di qua da* (dincoace de), *di là da* (dincolo de);

d. construite cu prepoziția *con*: *insieme con* (împreună).

2. Substantiv + prepoziție:

a. construite cu prepoziția *a*: *di faccia a*, *di fronte a* (în fața, vizavi de), *in cima a* (în vârful; în partea de sus a), *in capo a* (după, la capătul a), *in mezzo a* (în mijlocul), *in onta a* (în ciuda; v. și *ad onta di*), *in barba a* (în ciuda), *in base a* (pe baza), *in merito a*, *rispetto a*, *riguardo a* (privitor la, în ceea ce privește);

b. construite cu prepoziția *di*: *a fianco di* (alături de), *in presenza di*, *al* (sau *in*, sau *nel*) *cospetto di* (în prezența), *nel mezzo di* (în

mijlocul), *a* (sau *in*, sau *per*) *causa di* (din cauza), *a* (sau *per*) *cagione di*, *per motivo di*, *in conseguenza di*, *per via di*, *a furia di*, *a forza di* (din cauza), *per mezzo di* (cu ajutorul), *per effetto di*, *per merito di*, *per opera di* (grație, datorită), *al pari di* (la fel ca), *ad onta di*, *a dispetto di* (în ciuda), *a guisa di*, *a modo di* sau *a mo' di* (ca, în chipul, în felul), *in compenso di* (în schimbul, pentru), *a favore di* (în beneficiul), *sul conto di* (pe contul, despre), *per conto di* (în numele, în ceea ce privește pe), *dal lato di* (în ceea ce privește pe), *a paragone di*, *a petto di* (față de, în comparație cu), *in luogo di* (în locul), *in caso di*, *in previsione di* (în caz de).

CONJUNCȚIA

(La congiunzione)

§ 240. Conjunțiile sunt părți de vorbire neflexibile care servesc drept instrumente gramaticale, stabilind raportul între părți de vorbire de același fel. După formă conjunțiile sunt *simple*: *che* (că), *se* (dacă) sau *compuse*: *finché* (până când). Există și conjunții corelative: *o... o* (sau... sau). De asemenea, au funcție de conjuncție, locuțiunile conjuncționale: *a patto che* (cu condiția ca). După funcție, conjunțiile sunt:

1. coordonatoare
2. subordonatoare.

Din considerente de metodă dăm mai jos conjunțiile clasificate după criterii semantice. Pentru exemple v. §§ 263-284.

§ 241. Conjunțiile coordonatoare sunt:

a. copulative: *e* (sau *ed* înaintea unui cuvânt care începe cu vocală) (și), *ne* (nici), *ne... ne* (nici... nici); *non solo... ma anche* (nu numai... dar și);

b. disjunctive: *o*, *oppure*, *ossia*, *ovvero* (sau), *o... o* (sau... sau), *sia... sia* (fie... fie);

c. adversative: *ma* (dar), *però* (însă), *bensi* (ci; după o negație), *tuttavia* (totuși, cu toate acestea), *sennonché* (dar, totuși), *nondimeno* (totuși), *anzi* (dimpotrivă), *pure* (totuși), *eppure* (și totuși), *piuttosto*

(mai degrabă), *menire* (în schimb; în timp ce);

d. explicative sau concluzive: *cioè* (adică), *dunque*, *quindi* (deci), *perciò* (deci, de aceea).

§ 242. Conjunțiile subordonatoare sunt:

a. temporale: *allorché*, *allorquando* (atunci când), *tostoché*, *subito che* (de îndată ce), *appena che* (îndată ce), *dopo che* (după ce), *mentre* (în timp ce), *dacché*, *dal tempo che* (de când), *fino a che*, *sino a che*, *finché* (până când), *avanti che*, *prima che* (înainte ca), *ogni volta che* (ori de câte ori);

b. cauzale: *perchè* (pentru că), *siccome* (întrucât), *giacchè*, *poichè*, *dacchè*, *perocchè*, *che* (pentru că), *essendo che*, *visto che*, *stante che* (dat fiind că);

c. modale: *(sic)come* (așa cum), *come se* (ca și cum), *quasi che* (aproape ca și cum), *secondo che* (după cum), *senza che* (fără ca), *come quando* (ca și când), *di modo che* (astfel încât), *nel senso che* (în sensul că);

d. finale: *perchè*, *affinchè*, *acciocchè*, *onde*, *a che* (ca să, pentru ca să);

e. concesive: *benchè*, *sebbene*, *seppure*, *quantunque*, *allor(a)chè* (deși), *malgrado che*, *nonostante che* (deși, în ciuda faptului că), *per... che*¹ (oricât de), *anche se* (chiar dacă);

¹ Per *ricco che sia*, *non è felice* (Oricât e de bogat, deși este bogat, nu este fericit).

f. consecutive: *che* (încât, că), *così (...)* *che*, *talmente (...)* *che* (așa încât), *di modo che* (astfel încât), *al punto che*, *a segno che* (așa încât), *tanto che* (atât încât);

g. condiționale: *se* (dacă), *a condizione che*, *a patto che* (cu condiția ca), *qualora* (dacă, în caz că), *nel caso che* (în caz că), *posto che*, *premesso che*, *supponendo* (sau *supposto*) *che* (presupunând că, admitând că), *sempre che* (numai să, dacă), *a meno che* (afară doar, numai dacă).

Funcție de conjuncții subordonatoare au și pronumele și adverbele relative (v. §§ 110-119, 214-216).

§ 243. Dintre conjunțiile enumerate mai sus majoritatea sunt monosemantice. Dăm mai jos cazurile de folosire ale conjuncției *che*,

foarte frecventă și cu funcții foarte diferite; ea poate introduce:

1. propoziții subiective: *E' meglio che lui non sia venuto* (E mai bine că el nu a venit);

2. propoziții complementive directe: *Sapevo che non sarebbe venuto* (Știam că nu va veni);

3. propoziții cauzale: *Ti ringrazio che ti sei ricordato di me* (îți mulțumesc că ți-ai amintit de mine);

4. propoziții consecutive: *Faceva tanto caldo, che dovemmo restare in casa* (Era atât de cald, încât a trebuit să rămânem în casă);

5. propoziții temporale: *Arrivammo, h'Vera troppo tardi* (Am sosit când era prea târziu);

6. propoziții comparative: *È più vecchio che non sembri* (Este mai bătrân decât pare).

În unele cazuri conjuncția *che* se poate confunda cu pronumele relativ *che*: *Ho chiamato un amico che mi aiutasse* (Am chemat un prieten ca să mă ajute, *sau* Am chemat un prieten care să mă ajute).

În *E' un mese che non ti vedo* (Este o lună de când nu te văd), *che* este pronume relativ (v. § 115). De asemenea în *L'ho trovato che lavorava* (L-am găsit lucrând) este vorba de pronumele relativ.

INTERIECȚIA

(L'interiezione)

§ 244. Interiecția nu este o categorie gramaticală. Ea exprimă prin diferite sunete, sentimente ale vorbitorului sau imită sunete din natură (onomatopeele). Semnificația unor interiecții rezultă numai din context: *ah!*, *eh!*, *oh!*, *uh!* *ehi!*; altele sunt folosite în general cu o singură semnificație: *deh!* (dorință, rugămintă), *mah!* (nesiguranță), *uff!* sau *uffa!* (plictiseală, nerăbdare), *ehm!* (reticență, amenințare), *ahi!* sau *ohi!* (durere), *ohibò!* (dispreț, neîncredere), *ohè!* sau *olà!* (chemare), *èia!* sau *urra!* (entuziasm), *alt!* (pentru oprire) etc. *Ahi!* și *ohi!* se folosesc frecvent unite cu pronumele personal *me*: *ahimè!* sau *ohimè!* (vai de mine!). *Guai* se folosește de asemenea cu un pronume introdus cu prepoziția *a*: *guai a me!* (vai mie!), *guai a voi!* (vai vouă,

vai de voi!).

Câteva onomatopee: *chicchirichi!* (cucurigu!), *cucù* (cucu!), *gnau!* sau *miao!* (miau!), *bau!*, *bau!* (ham! ham!), *din-don!* (sunetul clopotelor), *ecci* (zgomotul strănutului).

Tot interiecții sunt sunetele cu care se chiamă sau se alungă animalele: *sciò!* (pentru a alunga muștele!), *jé!* (pentru a opri animalele), *arri!* (pentru a împinge catării) etc.

Funcție de interiecție au și unele părți de vorbire (substantive, adverbe, adjective, verbe) folosite cu sens exclamativ: *accidenti!* (drace!), *ecco!* (iată, tocmai, exact!), *via!* (pleacă, afară!), *bravo!* (bravo!), *zitto!* (liniște!), *viva!* sau *evviva!* (trăiască!) etc.

SINTAXA

(La sintassi)

PROPOZIȚIA

§ 245. Unitatea sintactică de bază este propoziția. Ea este formată dintr-un grup nominal (subiectul și determinanții săi — attributele) și un grup verbal¹. Grupul verbal este la rândul său format din verb (predicatul) și unul sau mai multe grupuri nominale sau adjectivale (complementele, complementele predicative suplimentare sau numele predicative), introduse cu sau fără elemente de relație. Fraza se poate obține prin coordonarea a două sau mai multe propoziții (cu ajutorul conjuncțiilor coordonatoare sau prin juxtapunere). Fraza prin subordonare se obține prin înlocuirea unei părți de propoziție, cu excepția predicatului verbal, prin propoziții introduse cu ajutorul conjuncțiilor subordonatoare, prenumelor sau adverbilor relative.

¹ Secvențe ca: *Niente!* (Nimic!), *Domani!* (Măine!), *Io!* (Eu!), pot fi considerate propoziții, numai în măsura în care, constituind răspunsul la o întrebare, restul prepoziției este omis, dar subînțeles: *Quando verrai?* — *Verrò domani!* (Când vei veni? — Voi veni mâine!); *Sì* (Da), *No* (Nu), pot fi considerate substitute de propoziții (afirmative sau respectiv, negative) deoarece nu fac parte din propoziția subînțeleasă: *Vieni?* — *Sì, vengo!* (Vii? — Da, vin!). Adverbele regente pot constitui singure propoziții, fiind subînțeleasă din context propoziția cu funcție de complement: *Vieni?* — *Certo (che vengo)!* (Vii? — Sigur că vin!), *Sì (che vengo)!* (Desigur că vin!).

FELURILE PROPOZIȚIILOR

§ 246. După scopul comunicării propozițiile pot fi enunțative, interogative, exclamative sau imperative. Ele nu diferă ca structură de tipurile corespunzătoare din limba română; pentru propozițiile interogative și exclamative a se vedea pronumele, adjectivele și

adverbele interogative și exclamative, §§ 120-122, 214.

PĂRȚILE DE PROPOZIȚIE

§ 247. Părțile principale de propoziție sunt subiectul și predicatul. Attributele fac parte din grupul nominal, determinând substantive sau substitute ale substantivelor. Complementele fac parte fie din grupul verbal (determinând verbe) fie din grupul adjectival (determinând adjective), fie determină întreaga propoziție (complementele circumstanțiale).

SUBIECTUL

(Il soggetto)

§ 248. Ca și în limba română, subiectul poate fi omis (subiect inclus), dacă este subînțeles din contextul lingvistic sau situațional.

1) *Subiectul determinat* poate fi exprimat prin:

— substantive: *Il coccodrillo è un rettile* (Crocodilul este o reptilă). Substantivele pot fi precedate de prepoziția *di* cu sens partitiv, dar în acest caz subiectul stă de obicei după verb: *Cade della neve* (Cade zăpadă);

— pronume: *Io non ci credo* (Eu nu cred); *Le mie sono migliori* (Ale mele sunt mai bune); *Questo non è vero* (Asta nu este adevărat); *Chi l'avrebbe creduto!* (Cine ar fi crezut!); *Quale ti piace?* (Care îți place?); *Ciascuno ha i propri doveri* (Fiecare are datoriile sale); *Nessuno te lo perdonerà* (Nimeni nu ți-o va ierta); *L'avrà visto qualcuno* (L-o fi văzut cineva);

— numeral: *Mancavano tre* (Lipseau trei);

— adjective substantivate: *I più studiosi sono loro* (Cei mai studioși sunt ei); *Il secondo non mi piace* (Al doilea nu-mi place);

— un verb la infinitiv (care poate fi urmat de complementele sale): *Occorrerebbe chiamarlo* (Ar trebui să-l chemăm); *E' facile imparare a memoria* (E ușor să înveți pe dinafară). În acest caz predicatul este de cele mai multe ori un verb sau o expresie aparent impersonală și precedă subiectul (v. § 156). Uneori verbul la infinitiv

cu funcție de subiect este introdus cu prepoziția *di* (v. § 204, II. B):

— orice parte de vorbire substantivată (cu sau fără indici formali): *Benché è una congiunzione* (Benché este o conjuncție); *I nostri ieri sono tristi* (Trecutul nostru este trist).

2) *Subiectul nedeterminat* se poate exprima printr-un pronume nehotărât (*uno, qualcuno*) sau prin pronumele personal *tu* care poate fi omis: *Non sai come cominciare* (Nu știi cum să începi). De asemenea verbul poate fi la pers. a III-a pl., acordându-se cu un subiect nedeterminat omis: *Dicono che non è vero* (Se spune că nu e adevărat). Un verb cu subiect nedeterminat poate fi însoțit de particula *si* (v. §§ 196-200). Verbele impersonale (v. § 155) nu au subiect: *Piove* (Plouă). Uneori (foarte rar în limba modernă) aceste verbe pot fi precedate de un subiect formal, intraductibil, exprimat printr-un pronume personal: *Egli piove* sau *È piove* sau *Gli piove* (Plouă).

3) *Subiectul multiplu* este format din două sau mai multe pronume, substantive etc. legate prin prepoziția *con* sau cu conjuncțiile *e, né, né... né, o, o... o, sia... sia, (non)... bensì*: *Dante e Petrarca vissero nel Trecento* (Dante și Petrarca au trăit în secolul al XIV-lea); *Non lo sapevamo né io né lui* (Nu o știam nici eu, nici el); *Io o lui ti cercheremo* (Eu sau el te vom căuta).

PREDICATUL (II predicato)

§ 249. I. *Predicatul verbal* este exprimat printr-un verb, la forma activă, reflexivă sau pasivă. (Predicatele verbale exprimate prin verbe la pasiv cu auxiliarul *essere* pot fi considerate similare cu predicatele nominale intransitive.) Se consideră predicate verbale și cele exprimate prin locuțiuni verbale: *Le mie vacanze sono andate a monte* (Vacanța mea a rămas baltă, s-a dus); *Tutto questo mi va a genio* (Toate astea îmi plac foarte mult).

II. *Predicatul nominal* este exprimat printr-un verb nepredicativ (copulă) (v. § 156, B, 1) și un nume predicativ. Verbele copulă pot fi *intransitive* și în acest caz numele predicativ se acordă cu subiectul,

sau *transitive*, și în acest caz numele predicativ se acordă cu complementul direct.

A. *Predicatul nominal intransitiv*

Verbele copulă intransitive sunt: *essere, apparire, crescere, diventare, entrare, fare, fungere, parere, passare, restare, rimanere, risultare, riuscire, sembrare, servire, significare, stare, tornare, trasparire*. În această categorie se includ și verbele copulă transitive la forma pasivă (când devin intransitive): *essere considerato, essere chiamato, essere creduto, essere giudicato, essere reputato, essere riconosciuto, essere ritenuto* etc.

Numele predicativ poate fi exprimat:

1. printr-un *substantiv* sau un *substantiv + adjectiv* așezate după verbele copulă *essere, diventare, parere, restare, rimanere, sembrare, tornare*: *Carlo è tornato uomo buono* (Carlo a redevenit om bun); *Diventerà un grande scienziato* (Va deveni un mare savant); *Lui è il professore di mio fratello* (El este profesorul fratelui meu);

2. printr-un *substantiv* după verbele copulă *fare* și *entrare*: *Egli fa l'ingegnere* (El este inginer); *Chi entra mallevadore, entra pagatore* (Cine se pune chezaș plătește);

3. printr-un *adjectiv* după verbele copulă: *apparire, crescere, essere, risultare, riuscire, stare, trasparire*: *Mi riesce simpatico* (Mi se pare simpatic); *Stava zitto* (Stătea tăcut, cuminte);

4. printr-un *substantiv*, un *substantiv + adjectiv* sau un *adjectiv* introduse de prepoziția *per* după verbul *passare*: *Essa passa per bella* (Ea trece drept frumoasă); *Passava per una personalità importante* (Trecea drept o personalitate importantă);

5. printr-un *substantiv* sau un *substantiv + adjectiv* introduse de prepoziția *di* (arătând posesie, întregul grup fiind substituibil cu un adjectiv posesiv) sau prepozițiile *di, a, con, per, da* după verbele copulă *essere, diventare, parere, restare, rimanere, sembrare*: *Questo libro è di Carlo* (Cartea aceasta este a lui Carlo); *Questo libro è suo* (Cartea aceasta este a sa); *La scatola era di legno* (Cutia era de lemn); *Questo motore è a quattro tempi* (Acest motor este în 4 timpi); *L'armadio è per abiti* (Șifonierul este pentru haine); *Il bichiere era con acqua* (Paharul era cu apă); *Queste maniere non sono da persona*

educata (Aceste maniere nu sunt de persoană bine crescută);

6. printr-un *substantiv* sau *substantiv* + *adjectiv* introduse de prepoziția *da* după verbele copulă *fare, fungere, servire*: *faceva da infermiera* (Făcea pe infermiera); *Lui funge da segretario* (El are funcție de secretar, funcționează ca secretar); *Ciò serve da riparo* (Asta servește drept adăpost);

7. un *pronume* (v. § 83) după verbele *essere, sembrare, parere*: *Io non sono te* (Eu nu sunt tu); *Non sembri più te stesso* (Nu mai pari tu însuși). Pronumele este introdus de epozitiile *da, di, per* după verbele *essere, sembrare, parere, rimanere, restare*: *Quest'affare non è da te, per te* (Afacerea asta nu este de tine, pentru tine); *Questo libro è di lei*? (Cartea aceasta este a ei?);

8. un *numeral cardinal* sau un *adjectiv nehotârît de cantitate* introduse uneori de prepoziția *in*: *Eravamo in quattro, in molti, in pochi* (Eram patru, mulți, puțini);

9. un *numeral ordinal*: *Egli è il terzo* (El este al treilea);

10. un *verb la infinitiv* după verbul copulativ *essere*, în special când subiectul este tot un verb la infinitiv. Când subiectul este un substantiv, numele predicativ este introdus cu prepoziția *di*: *Studiare significa comprendere* (A studia înseamnă a înțelege); *Il problema è di farlo capire* (Problema este să-l faci să înțeleagă);

11. numele predicativ poate fi o *expresie*: *Stava in orecchi* (Stătea foarte atent); *Restò a bocca aperta* (A rămas cu gura căscată); *Restò di stucco, di sasso* (A rămas încremenit, înlemnit); *Eravamo dalla tua* (Eram de partea ta); *Era in maniche di camicia* (Era în cămașă, fără haină).

B. Predicatul nominal tranzitiv

În contextul verbelor nepredicative (copulă) tranzitive (v. § 156, B, 1, b) numele predicativ poate fi exprimat prin:

1. *adjective*, după verbele copulă *avere, desiderare, lasciare, sentire, vedere, tenere, fare, mantenere, scegliere, trovare, valutare, chiamare, considerare, credere, dichiarare, sapere, suporre, giudicare, immaginare, rendere, reputare, riconoscere, ritenere, stimare*: *Lascio le finestre aperte* (Las ferestrele deschise); *Io la trovo bella* (Eu o găsesc frumoasă); *Li considero importanti* (Îi

consider importanți); *Me la immaginavo giovane* (Mi-o închipuiam tânără); *Lo stimano intelligente* (Îl consideră inteligent);

2. *substantiv* sau *substantiv* + *adjectiv* după verbele copulă *fare, mantenere, scegliere, trovare, valutare, chiamare, considerare, credere, dichiarare, sapere, supporre, giudicare, immaginare, rendere, reputare, riconoscere, ritenere, stimare, creare, confermare, designare, eleggere, nominare, proclamare, promuovere, soprannominare*: *L'hanno mantenuto direttore* (L-au menținut director); *Me l'immaginavo ingegnere* (Mi-l închipuiam inginer); *L'hanno eletto (a) presidente* (L-au ales președinte); *Lo stimo un buono specialista* (Îl consider un bun specialist); *La disgrazia l'ha reso un uomo povero* (Nenorocirea l-a făcut om sărac).

III. *Predicatul complex* este format din verbe predicative și dintr-un adjectiv acordat cu a) subiectul sau b) complementul direct al verbului. Adjectivul este numit element predicativ suplimentar și poate fi introdus uneori cu prepoziția *da*.

a) *Carlo la guardava penseroso* (Carlo o privea gânditor); *Mi ascoltavano tranquilli* (Mă ascultau liniștiți); *L'avevo fatto da sola* (Îl făcusem singură).

b) *Venderà cara la pelle* (Își va vinde scump pielea).

PREDICATELE COMPUSE

§ 250. Toate cele trei tipuri de predicate (verbal, nominal, complex) pot fi precedate de verbe modale sau aspectuale formând predicate compuse:

1. *Predicatul compus modal* este format fie dintr-un verb modal *potere, dovere, volere, solere, sapere* + un predicat verbal, nominal sau complex cu verbul la infinitiv, fie din *avere* sau *essere* + *da* + un predicat verbal cu verbul la infinitiv: *Non posso dirtelo* (Nu pot să ți-o spun); *Voleva diventare ingegnere* (Voia să devină inginer); *Non dovevano eleggerlo (a) presidente* (Nu trebuiau să-l aleagă președinte); *Sapeva ascoltarmi silenziosa* (Știa să mă asculte tăcută); *Voleva vendere cara la pelle* (Voia să-și vândă scump pielea); *Ho da leggere* (Am de citit).

2. *Predicatul compus aspectual* este format din: *stare* + *per* + un predicat verbal cu verbul la infinitiv: *Sto per partire* (Sunt pe punctul de a pleca); *stare* sau *andare* + un predicat verbal cu verbul la gerunziu: *Stava leggendo* (Citea); *verbe aspectuale* (v. § 203) + *di* sau *a* + un predicat verbal, nominal sau complex cu verbul la infinitiv: *Finisco di leggere* (Termin de citit); *Comincio ad essere impaziente* (Încep să fiu nerăbdător); *Comincio a considerarlo stupido* (încep să-l consider prost); *Continuava a guardarmi pensierosa* (Continua să mă privească gânditoare).

ACORDUL PREDICATULUI CU SUBIECTUL

§ 251. Predicatul se acordă în număr, persoană și uneori gen cu subiectul. În cazul subiectului multiplu, normele de acord sunt identice cu cele din limba română (v. și § 65).

ATRIBUTUL (L'attributo)

§ 252. Atributul determină substantive (sau unele substitute ale sale) și poate fi exprimat prin:

a) *adjectiv calificativ* sau *determinativ* (atribut adjectival) (v. cap. Adjectivul). Adjectivul calificativ se introduce cu prepoziția *di* atunci când determină un pronume nehotărât (v. § 62);

b) *prepoziție* + *substantiv* (atribut substantival) (v. §§ 230-236);

c) *prepoziție* + *verb la infinitiv* (atribut verbal) (v. § 230—236, 67).

APOZIȚIA (L'apposizione)

§ 253. APOZIȚIA este un substantiv sau un grup nominal care determină un substantiv sau un substitut al său, dar care poate fi omis. APOZIȚIA se acordă în gen și număr cu substantivul determinat. Se desparte prin virgulă de restul propoziției: *Boccaccio, il maggiore*

rappresentante della narrativa del Trecento, fu il primo commentatore della Divina Commedia (Boccaccio, cel mai mare reprezentant al prozei secolului al XIV-lea, a fost primul comentator al *Divinei Comedii*). APOZIȚIA poate fi introdusă prin *da, come, in qualità di*, aducând o nuanță circumstanțială: *Carlo, in qualità di amico, lo aiutò molto* (Carlo, în calitate de prieten, l-a ajutat mult); *Tu, da amico, me lo devi dire* (Tu, ca prieten, trebuie să mi-o spui).

COMPLEMENTUL ADJECTIVULUI (Il complemento dell'aggettivo)

§ 254. Complementul adjectivului poate fi exprimat prin substantive, pronume sau verbe la infinitiv introduse de prepoziții (v. § 67). Unele adjective au complemente introduse fără un element de relație: *lungo tre metri* (lung de trei metri), *largo un metro* (lat de un metru), *alto cento metri* (înalt de o sută de metri), *profondo dieci metri* (adânc de zece metri) etc. Complementul adjectivelor la un grad de comparație poate fi exprimat și printr-un adjectiv (v. § 76, 2).

COMPLEMENTUL ADVERBULUI (Il complemento dell'avverbio)

§ 255. Complementul adverbului la un grad de comparație se poate exprima prin substantive, pronume introduse cu *di, che* etc. (v. § 225).

COMPLEMENTELE VERBULUI (I complementi del verbo)

§ 256. În categoria complementelor verbului se disting:

I. *Complementele de obiect* (care intră cu subiectul într-o relație indicată de predicat).

II. *Complementele circumstanțiale* (care determină întreaga propoziție și care pot lipsi).

I. În categoria complementelor de obiect se disting:

A. Complementul direct

B. Complementul indirect care poate fi:

1. complement indirect neprepozițional

2. complement indirect prepozițional.

În această ultimă categorie se pot delimita complementele indirecte dativale (introduse cu prepoziția *a*) și alte complemente indirecte introduse cu diverse prepoziții.

Complementele circumstanțiale se pot clasifica de asemenea în prepoziționale și neprepoziționale. Deoarece majoritatea circumstanțialelor sunt prepoziționale, le vom expune după criterii semantice (v. § 261).

COMPLEMENTUL DIRECT

(Il complemento oggetto)

§ 257. Complementul direct determină un verb obiectiv tranzitiv și stă în cazul acuzativ, putând fi înlocuit cu un pronume în acuzativ. Complementul direct exprimat prin substantive sau substitute ale substantivului nu este introdus de un element de relație. El poate fi precedat numai de prepoziția *di*, dar aceasta are funcție partitivă sau de articol nehotărât, și nu de element de relație. Complementul direct se poate exprima prin:

a) substantiv, pronume sau numeral (cu determinanții lor): *Ho vinto una gara importante* (Am câștigat un concurs important); *Aveva corso un grande pericolo* (A trecut printr-un mare pericol); *Chi hai visto?* (Pe cine ai văzut?); *Non conosco quelli* (Nu-i cunosc pe aceia); *Comprai quattro* (Am cumpărat patru); *Ricordo solo i primi tre* (Mi-i amintesc numai pe primii trei);

b) un infinitiv sau o construcție infinitivală (v. § 204, IV).

Dintre verbele care se construiesc cu complement direct, unele se construiesc și cu:

a) complemente indirecte dativale ca: *dare*, *inviare*, *negare*, *proibire*, *chiedere*, *confessare*, *insegnare*, *celare*, *nascondere* etc.

b) alte complemente indirecte: *ringraziare qualcuno di qualcosa* (a mulțumi cuiva pentru ceva), *compensare qualcuno di qualcosa* (a

compensa pe cineva pentru ceva), *persuadere uno di qualcosa* (a convinge pe cineva de ceva), *incaricare qualcuno di qualcosa* (a însărcina pe cineva cu ceva), *privare qualcuno di qualcosa* (a lipsi pe cineva de ceva), *avanzare qualcosa da qualcuno* (a avea de primit ceva de la cineva).

COMPLEMENTUL INDIRECT

(Il complemento dell'oggetto indiretto)

§ 258. Complementul indirect neprepozițional, ca și complementul direct, nu este introdus printr-un element de relație. Spre deosebire de complementul direct nu poate fi însă înlocuit cu un pronume în acuzativ. Principalele verbe care se construiesc cu complemente indirecte neprepoziționale sunt: *misurare*, *pesare*, *costare*, *valutare*, *distare*, *alzarsi*, *sorgere*, *elevarsi*, *estendersi*: *Questo pacco pesa tre chili* (Acest pachet cântărește 3 kilograme); *Firenze dista 312 chilometri da Roma* (Florența este la 312 kilometri de Roma); *La pianura padana si estende quarantasei mila chilometri quadrati* (Câmpia padană se întinde pe 46 000 de kilometri pătrați); *Questa macchina costa ottocento mila lire* (Această mașină costă 800000 de lire).

§ 259. Complementele indirecte prepoziționale:

1. Complementul indirect datival determină un verb obiectiv, tranzitiv sau intransitiv, este introdus cu prepoziția *a* și poate fi substituit cu un pronume în dativ: *Quest'idea appartiene a Giorgio* (Această idee îi aparține lui Giorgio); *Gli appartiene* (îi aparține); *Sorrideva ai bambini* (Surâdea copiilor); *Egli incuteva paura all'avversario* (El inspira teamă adversarului); *Marco ha mancato di rispetto a sua madre* (Marco nu a respectat-o pe mama sa).

2. Celelalte complemente indirecte determină verbe ca: *consentire a* (a consimți la), *badare a* (a avea grijă de), *aspirare a* (a aspira la), *aderire a* (a adera la), *partecipare a* (a participa la), *attentare a* (a atenta la), *rivolgersi a* (a se adresa cuiva), *adattarsi a* (a se adapta la), *abdicare a* (a abdica de la), *rinunciare a* (a renunța la), *avere paura di* (a-i fi frică de), *parlare di* (a vorbi despre), *dubitare di* (a te

îndoi de), *rallegrarsi di* (a se bucura de), *godere di* (a se bucura de), *meravigliarsi di* (a se minuna de), *ridere di* (a râde de), *vergognarsi di* (a se rușina de), *pentirsi di* (a se căi de), *ricordarsi di* (a-și aminti de), *dimenticarsi di* (a uita de), *abbondare di* (a abunda în), *mancare di* (a fi lipsit de), *cambiare di* (a schimba ceva; a se schimba la), *incolpare di*, *accusare di* (a învinui, a acuza de), *vendicarsi di* (a se răzbuna pentru), *privarsi di* (a se lipsi de), *provvedere di*, *fornire di* (a prevedea cu, a înzestra cu), *ornare di* (a împodobi cu), *occuparsi di* (a se ocupa de), *contentarsi di* (a se mulțumi cu), *constare di* (a consta în), *comporsi di* (a se compune din), *sapere di* (a avea gust de), *sentire di* (a avea miros de), *distinguersi in* (a se distinge în), *superare in* (a depăși în), *consistere in* (a consta în), *dividersi in* (a se împărți în), *imbattersi in* (a întâlni pe, a da peste), *congratularsi con* (a felicita pe), *rallegrarsi con* (a se bucura împreună cu), *condolersi con* (a compătimi pe), *barattare qualcosa con un' altra cosa* (a schimba, a da ceva pe altceva), *vivere per* (a trăi pentru), *allearsi con* (a se alia cu), *unirsi con* (a se uni cu), *guastarsi con*, *romperla con* (a o rupe cu, a se certa cu), *adirarsi con* (a se supăra pe), *combattere contro* (a lupta împotriva), *dare qualcosa invece di* (a da ceva în schimbul).

Tot cu complemente indirecte prepoziționale se construiesc și multe verbe intransitive care arată mișcare sau stare. Aceste complemente indirecte sunt asemănătoare cu circumstanțialele de care se deosebesc prin faptul că stabilesc o relație cu subiectul verbului și nu cu toată propoziția. Principalele verbe care intră în aceste construcții sunt: *andare* (a merge), *passare* (a trece), *correre* (a alerga), *recarsi* (a se duce), *partire* (a pleca), *volare* (a zbură), *fuggire* (a fugi), *arrivare* (a sosi), *giungere* (a sosi, a ajunge), *salire* (a urca), *tornare* (a se întoarce), *mettere* (a pune), *spedire* (a expedia), *mandare* (a trimite) etc. + prepozițiile *a*, *da*, *in*, *su*, *per*, *sopra*, *sotto*, *fra* etc.; *venire* (a veni), *correre* (a alerga), *scendere* (a coborî), *uscire* (a ieși), *derivare* (a deriva), *allontanare* (a ândepărta), *staccare* (a despărți, a desface), *separare* (a separa), *dividere* (a despărți) etc. + prepoziția *da*; *passare* (a trece), *transitare* (a trece), *camminare* (a umbla), *viaggiare* (a călători), *girare* (a colinda) etc. + prepoziția *per*;

essere (a fi, a se afla), *trovarsi* (a se găsi), *stare* (a sta), *abitare* (a locui), *vivere* (a trăi), *alloggiare* (a locui), *giacere* (a zace, a sta culcat), *ședere* (a șede), *rimanere* (a rămâne), *riposarsi* (a se odihni), *fermarsi* (a se opri) etc. + prepozițiile *a* sau *in*.

§ 260. VERBE CU SENS DIFERIT ÎN FUNCȚIE DE TIPUL DE COMPLEMENT ȘI ELEMENTUL DE RELAȚIE

Unele verbe prezintă sensuri diferite în funcție de tipul de complement și elementul de relație; dăm mai jos pe cele mai frecvente:

assistere: *Egli assiste i poveri* (El îi ajută pe săraci); *Egli assiste allo spettacolo* (El asistă la spectacol);

attendere: *Attendeva la partenza* (Aștepta plecarea); *Attendeva alle faccende di casa* (Se ocupa cu treburile casei);

cambiare: *Cambiò idea* (S-a răzgândit); *Cambiò vita* (A început altă viață); *Cambia di colore* (Se schimbă la culoare);

contrastare: *Contrastava i suoi desideri* (Refuza dorințele sale); *Contrastava con tutti* (Se certa cu toți); *Si contrastavano il primato* (își disputau întâietatea);

corrispondere: *Corrispondeva con una ragazza polacca* (Corespundea cu o fată poloneză); *La copia non corrisponde all'originale* (Copia nu corespunde cu originalul); *Il risultato non corrisponde agli sforzi* (Rezultatul nu este pe măsura eforturilor);

domandare: *Domando un bicchiere d'acqua* (Cer un pahar cu apă); *Domando dell'acqua* (Cer apă); *Domando del prezzo* (întreb despre preț);

disdire: *Disdico un'appuntamento* (Contramandez o întâlnire); *Non si disdice* (Nu se dezice);

dolere: *Mi dolgono i denti* (Mă dor dinții); *Si doleva della disgrazia* (Se plângea de nenorocire);

giocare: *Egli giocava una carta importante* (El juca o carte importantă); *Egli gioca d'azzardo* (El joacă jocuri de noroc); *Gioca alle carte, agli scacchi, ai birilli, al pallone* (Joacă cărți, șah, popice, (cu) mingea);

godere: Egli gode la vita (El se bucură de viață); *Egli gode del male altrui* (El se bucură de răul altuia); *Egli gode di tutti i vantaggi* (El se bucură de toate avantajele);

mancare: Gli mancano mille lire (Îi lipsesc 1 000 de lire); *Egli manca di talento* (El este lipsit de talent); *Egli non manca mai alla promessa* (El se ține totdeauna de cuvânt); *Mi sento mancare* (Mi se face rău, leșin); *mancare al dovere* (a nu-ți face datoria);

pensare: Penso un avvenire felice (Mă gândesc, îmi imaginez un viitor fericit); *Ti penso* (Mă gândesc la tine); *Penso alla tua proposta* (Mă gândesc la propunerea ta);

rispondere: Rispondo alla domanda, alla lettera (Răspund la întrebare, la scrisoare); *Non risponde alle speranze* (Nu corespunde speranțelor);

sapere: So tutto (Știu totul); *Egli sa di latino* (El se pricepe la latină); *L'acqua sa di sale* (Apa are gust de sare);

trattare: Trattiamo un affare (Tratăm o afacere); *Non tratta bene con nessuno* (Nu se înțelege bine cu nimeni).

COMPLEMENTELE CIRCUMSTANȚIALE

(I complementi circostanziali)

§ 261. Complementele circumstanțiale determină nu părți de propoziție ci propoziții. Ele se pot exprima prin substantive introduse de cele mai multe ori prin prepoziții sau adverbe relative, adverbe, construcții infinitivale etc. Circumstanțialele pot da indicații de loc, timp, mod, scop, cauză etc. Deoarece clasificarea se face pe criterii semantice, ea poate fi amănunțită la nesfârșit, în funcție de nuanțele circumstanțialelor. O asemenea clasificare nu poate fi deci riguroasă, mai ales pentru că unele complemente prezintă în același timp două sau mai multe nuanțe, de exemplu temporală și locală: *Lo incontrai al congresso* (L-am întâlnit la congres). O clasificare formală este de asemenea greu de făcut, întrucât uneori aceeași prepoziție poate introduce diferite tipuri de complemente. Pentru facilitarea consultării, dăm mai jos principalele tipuri de complemente circumstanțiale după criteriul semantic, considerând că, în linii mari, toate celelalte

tipuri de complemente circumstanțiale indicate de gramatici se pot încadra aici.

1. **Complementul circumstanțial de timp:** *Ci vedevamo la domenica* (Ne vedeam duminică); *L'anno venturo verrò a trovarti in campagna* (Anul viitor voi veni să te văd la țară); *D'inverno* (sau *l'inverno*) *fa molto freddo* (Iarna este foarte frig); *La mattina fa fresco* (Dimineața este răcoare); *Lo conobbi nel 1968* (L-am cunoscut în 1968); *Ci incontreremo alle nove della sera* (Ne vom întâlni la 9 seara); *Lo ascoltammo per un'ora* (L-am ascultat timp de o oră); *L'ho conosciuto durante la guerra* (L-am cunoscut în timpul războiului); *Ci resteremo qualche ora* (Vom rămâne aici câteva ore); *Ritornero entro la settimana* (Mă voi întoarce într-o săptămână); *Tutto sarà pronto in un anno* (Totul va fi gata într-un an); *Lo vedo ogni giorno* (Îl văd în fiecare zi); *Il portlettere veniva un giorno sì e un giorno no* (Poștașul venea o zi da și o zi nu); *Era morto cinque anni prima* (Murise cu cinci ani înainte); *Arrivammo alla stazione venti minuti prima della partenza del treno* (Am ajuns la gară cu 20 de minute înainte de plecarea trenului); *Abbiamo visitato Firenze due anni fa* (sau *due anni or sono*) (Am vizitat Florența acum doi ani); *Me lo ricordo, dopo tanto tempo* (Mi-l amintesc după atâta timp); *Ti darò il risultato fra tre giorni* (Îți voi da rezultatul peste trei zile); *Era partita una settimana dopo* (Plecase la o săptămână după aceea); *L'aspettavo da un anno* (Îl așteptam de un an); *Rimasero fino alla sera* (Au rămas până seara); *Intorno alle cinque della sera, mi telefonò* (În jur de 5 după amiază mi-a telefonat); *Tornerò verso le cinque* (Mă voi întoarce pe la cinci).

2. **Complementul circumstanțial de loc:** *Ci incontravamo soltanto a tavola* (Ne întâlneam numai la masă); *Studiava a Milano* (Studia la Milano); *Si sono conosciuti sulla spiaggia* (S-au cunoscut pe plajă); *In Sicilia il clima è molto secco* (În Sicilia clima este foarte uscată); *Passeggiavano nel giardino* (Se plimbau în grădină); *Fra compagni, occorre essere sinceri* (Între colegi trebuie să fii sincer).

3. **Complementul circumstanțial de mod:** *Ascoltava con attenzione* (Asculta cu atenție); *Devi agire con cautela* (Trebuie să acționezi cu prudență); *La carne si cucina con salsa* (Carnea se

gătește cu sos); *Si comporta da persona educata* (Se comportă ca o persoană bine crescută); *Gli rispose con coraggio* (I-a răspuns cu curaj); *Correvano all'impazzata* (Alergau nebunește); *Verrò con mio fratello* (Voi veni cu fratele meu); *Partii con tutte le valigie* (Am plecat cu toate valizele); *Troia fu conquistata per inganno* (Troia a fost cucerită prin înșelătorie); *L'hanno minacciato a parole* (L-au amenințat cu vorba); *Scolpì una statuetta in legno* (A sculptat o statueta în lemn); *Lo riconobbi dalla voce* (sau *alla voce*) (L-am recunoscut după voce).

4. **Complementul circumstanțial de scop:** *Lottiamo per la pace* (Luptăm pentru pace); *L'ho comprato per te* (L-am cumpărat pentru tine); *Mi diede un regalo in ricordo* (sau *come ricordo*) (Mi-a dat un cadou ca amintire).

5. **Complementul circumstanțial de cauză:** *E' stanco per i troppi sforzi* (Este obosit din cauza eforturilor excesive); *Partì a causa della malattia di sua madre* (A plecat din cauza bolii mamei sale).

6. **Complementul circumstanțial concesiv:** *Con tutte le mie insistenze non volle seguire i miei consigli* (Cu toate insistențele mele n-a vrut să urmeze sfaturile mele); *Nonostante tutti gli impedimenti, non volle rinunciare* (în ciuda tuturor obstacolelor, n-a vrut să renunțe).

7. **Complementul circumstanțial limitativ:** *Secondo il mio parere, non va bene così* (După părerea mea, nu este bine așa); *In quanto a quel problema, niente di nuovo* (Cât despre problema aceea, nimic nou); *Da questo punto di vista, tutti sono colpevoli* (Din acest punct de vedere, toți sunt vinovați).

COMPLEMENTUL DE AGENT

(Il complemento d'agente)

§ 262. Complementul de agent trebuie distins de celelalte tipuri de complemente întrucât apare numai în propozițiile cu verbul la pasiv (v. § 193), reprezentând subiectul logic al acțiunii. El este introdus de prepoziția *da*, și poate lipsi; *La legge dev'essere osservata (da tutti i*

cittadini) (Legea trebuie să fie respectată de toți cetățenii).

FRAZA

(Il periodo)

I FRAZA PRIN COORDONARE

§ 263. Frazele prin coordonare se clasifică după modul de formare în:

A. Faza prin juxtapunere: *Venni, vidi, vinsi* (Am venit, am văzut, am învins); *Chi veniva, chi partiva* (Unii veneau, alții plecau).

B. Faza prin coordonare copulativă: *Non sapevo niente, né volevo sapere* (Nu știam nimic și nici nu voiam să știu); *Era partito due giorni prima e non era al corrente* (Plecuse cu două zile înainte și nu era la curent).

C. Faza prin coordonare disjunctivă: *Vieni con me o preferisci andare da solo?* (Vii cu mine sau preferi să mergi singur?).

D. Faza prin coordonare adversativă: *L'avevo già visto ma non so dove e quando* (Îl mai văzusem, dar nu știu unde și când).

E. Faza prin coordonare concluzivă: *Fa bel tempo, dunque andiamo a piedi* (Este timp frumos, deci mergem pe jos).

§ 264. Un tip special de frază este aceea formată dintr-o propoziție principală în care se inserează o propoziție incidentală, așezată între virgule, liniuțe sau paranteze, fără să între într-o relație gramaticală cu principală: *Lo invitai a cena, ma (tu lo conosci) rifiutò cortesemente* (L-am invitat la cină, dar (tu îl cunoști) a refuzat politicos); *E' stato bocciato — chi l'avrebbe creduto? — all'esame di letteratura antica* (A fost trântit — cine ar fi crezut? — la examenul de literatură antică); *È stato trasportato, ti ho già detto, all'ospedale* (A fost transportat, ți-am mai spus, la spital).

II. FRAZA PRIN SUBORDONARE

§ 265. Faza prin subordonare este formată dintr-o propoziție principală în care o parte sau mai multe (subiect, nume predicativ,

complement, atribut), sunt exprimate prin propoziții. După formă propozițiile subordonate se împart în *Explicite* (cu verbul la un mod personal) și *implicite* (cu verbul la un mod nepersonal). Pentru toate implicitele a se vedea și §§ 203-206.

§ 266. Propoziția subiectivă îndeplinește funcția de subiect al unui verb sau al unei expresii aparent impersonale (v. §156).

Propoziția subiectivă explicită este introdusă de cele mai multe ori de conjuncția *che* mai rar de *come*, *quando*, *se*, *dove*, *chi*, *che* (*cosa*) etc. Predicatul subiectivei este la indicativ sau conjunctiv după cum verbul principalei arată certitudine sau incertitudine (v. §§ 208, 210): *E' certo che lui sapeva* (Este sigur că el știa); *Sarebbe meglio che glielo dicessi tu* (Ar fi mai bine să i-o spui tu); *Non si sa se vengano insieme* (Nu se știe dacă vin împreună); *Si ignora come sia riuscito ad ottenere l'invito* (Nu se știe cum a reușit să obțină invitația); *Non si sa da dove siano venuti e dove vadano* (Nu se știe de unde au venit și unde merg); *Non importa chi¹ l'abbia scritto* (Nu contează cine l-a scris).

¹ Înlocuind pe *chi* cu *colui che* (v. § 117), *colui* va fi subiectul lui *importa*, iar *che l'abbia scritto*, o propoziție atributivă care determină pe *colui*.

Propoziția subiectivă implicită este exprimată printr-un verb la infinitiv urmat de complementele sale, introdus uneori de prepoziția *di* (v. § 204, II).

§ 267. Propoziția predicativă îndeplinește funcția de nume predicativ pe lângă un verb copulă (nepredicativ) din principală.

Propoziția predicativă explicită este introdusă de cele mai multe ori prin *che* sau *come*. Verbul predicativei este la indicativ sau conjunctiv, după cum verbul principalei cere indicativul sau conjunctivul: *L'avvenire è come ciascuno se lo fa* (Viitorul este cum și-l face fiecare); *L'idea principale sarebbe che nessuno avesse ragione* (Ideea principală ar fi că nimeni n-are dreptate).

Propoziția predicativă implicită se exprimă printr-un verb la infinitiv urmat de complementele sale și introdus uneori de prepoziția *di*: *L'essenziale è di farlo capire* (Esențialul este să-l faci să înțeleagă) (v. § 204, III).

§ 268. Propoziția atributivă îndeplinește funcția de atribut pe lângă un substantiv sau un substitut al său din principală.

Propoziția atributivă explicită este introdusă de pronume sau adverbe relative, de unde și numele de propoziție relativă¹. Verbul în propoziția atributivă este la indicativ; va fi la conjunctiv numai dacă atributiva exprimă o calitate a substantivului determinat, nu existentă, ci cerută (v. § 210, 5), și deci are sens final sau consecutiv, sau dacă substantivul determinat de atributivă este determinat de un adjectiv la superlativ relativ: *Sulmona è la città dove nacque Ovidio* (Sulmona este orașul unde s-a născut Ovidiu); *Prenderò il treno che parte a mezzanotte* (Voi lua trenul care pleacă la miezul nopții); *Cerco un dizionario che abbia anche una sezione con i nomi geografici* (Caut un dicționar care să aibă și o parte cu nume geografice); *Questo è il migliore dizionario che io abbia* (Acesta e cel mai bun dicționar pe care îl am). Un tip deosebit de atributivă este acela când ea determină un complement direct, care fiind exprimat printr-un pronume aton, precedă verbul, în timp ce atributiva stă după verb: *Trovai Carlo che leggeva* (L-am găsit pe Garlo citind) — *Lo trovai che leggeva* (L-am găsit citind); *Lo vidi che partiva* (L-am văzut că pleca, plecând). Un alt tip de atributivă este obținut prin nominalizarea unui predicat nominal: *Tu sei uno sciocco* (Tu ești un prost) — *Sciocco che sei!* (Prostule ce ești!); *Egli era modesto* (El era modest) — *Da modesto che era, divenne borioso* (Din modest cum era, a devenit îngîmfat).

¹ Gramaticile italiene numesc propoziție relativă orice propoziției introdusă cu un pronume sau adverb relativ, indiferent de funcția pe care o are în principală: subiect, nume predicativ, atribut, complement.

Propoziția atributivă implicită este exprimată prin verbe la participiul prezent sau trecut urmate de complementele lor: *Era un quadro raffigurante una scena di carnevale* (Era un tablou care înfățișa o scenă de carnaval); *Le chiese costruite nell'età barocca sono piene di ornamenti* (Bisericile construite în epoca barocă sunt pline de ornamente). Un tip special de propoziție atributivă implicită se obține prin scoaterea în relief a subiectului unei propoziții, al cărei predicat devine propoziție atributivă implicită cu verbul la infinitiv introdus de prepoziția *a*: *Carlo ha detto questo* (Carlo a spus aceasta)

— *E' stato Carlo a dire questo* (A fost Carlo cel care a spus asta). Relativa implicită care depinde de un adjectiv de tipul *l'unico, il solo, il primo, l'ultimo* se exprimă de asemenea prin *a + infinitiv*: *Carlo fu l'unico a rifiutare* (Carlo a fost singurul care a refuzat); *L'ultimo a parlare fu il segretario* (Ultimul care a vorbit a fost secretarul).

§ 269. Propoziția apozitivă nu se deosebește formal de propoziția atributivă decât prin faptul că este încadrată de virgule. Propoziția apozitivă implicită nu se poate exprima prin *a + infinitiv*: *Verona, che abbiamo visitato l'anno scorso, è la città di Romeo e Giulietta* (Verona, pe care am vizitat-o anul trecut, este orașul lui Romeo și Julieta).

§ 270. Complementului adjectivului îi corespunde în planul frazei numai o propoziție implicită, exprimată printr-un infinitiv introdus cu o prepoziție, *di* sau *a* (v. §§67, 204, V). Complementului adjectivului la comparativ sau superlativ îi corespunde o propoziție subordonată (v. §§ 76, 4; 225, 4).

§ 271. Propoziția completivă directă îndeplinește funcția de complement direct al verbului din propoziția principală.

Propoziția completivă directă explicită este introdusă prin *che, come, quando, perchè, se, dove, chi, che cosa, quanto*. Verbul este la indicativ sau conjunctiv în funcție de verbul din principală (v. § 208-210) sau la condițional atunci când exprimă o posibilitate (v. § 209): *Ordinò che non lo disturbassero* (A dat ordin să nu fie deranjat); *Non vedo come possano arrivare in tempo* (Nu văd cum ar putea să ajungă la timp); *Gli ho detto che sono innocente* (I-am spus că sunt nevinovat); *Credo che avresti potuto rispondergli* (Cred că ai fi putut să-i răspunzi); *Dimmi chi te l'ha detto* (Spune-mi cine ți-a spus-o); *Non so perchè non sia ancora venuto* (Nu știu de ce n-a venit încă); *Non riesco ad immaginare dove si sia nascosto* (Nu reușesc să-mi închipui unde s-a ascuns). Propoziția completivă directă implicită se exprimă printr-un verb la infinitiv introdus de prepoziția *di* sau *a* (v. § 203) sau fără prepoziție: *Non so che cosa fare* (Nu știu ce să fac) (interogative indirecte).

§ 272. Propozițiile complementive indirecte

Propoziția completivă indirectă care corespunde complementului

indirect neprepozițional este introdusă prin adverbele relative *quanto* sau *come* și are verbul la indicativ: *Costa quanto hai detto tu* (Costă cât ai spus tu).

§ 273. Propoziția completivă indirectă dativală este introdusă de pronumele relativ *chi*¹ (+ indicativ) sau de pronumele relativ nehotărât *chiunque* (+ indicativ sau conjunctiv) sau de adjectivul nehotărât *qualunque* (+ indicativ sau conjunctiv) toate precedate de prepoziția *a*: *Parlerò a chi mi vorrà ascoltare* (Voi vorbi cui va vrea să mă asculte), *Parlo a chiunque voglia ascoltarmi* (Îi vorbesc oricui vrea să mă asculte).

¹ În forma analitică *colui che*, (v. § 117), *colui* face parte din regentă cu funcția de complement datival, iar *che* introduce o atributivă.

§ 274. Alte complementive indirecte sunt introduse în forma explicită de pronume relative precedate de prepoziția cerută de verbul regentei, și au predicatul la indicativ: *Mi riferisco a quanto dicevi tu* (Mă refer la ceea ce spuneai tu). După verbele intransitive de mișcare sau stare, complementivele indirecte sunt introduse de adverbe relative și au predicatul la indicativ dacă elementul de relație este *dove* sau *dove* și la indicativ sau conjunctiv dacă elementul de relație este *dovunque*: *Vado dove sono già stata una volta* (Merg unde am mai fost odată); *Vado dovunque voglia tu* (Merg unde ai vrea tu).

În forma implicită, complementivele indirecte sunt exprimate prin verbe la infinitiv cu complementele respective și sunt introduse de prepozițiile *a* sau *di* (v. § 203, A, 3).

PROPOZIȚIILE CIRCUMSTANȚIALE

§ 270. Propoziția circumstanțială de timp (temporală)

Temporalele explicite sunt introduse de adverbul relativ *quando* sau de conjuncții temporale (v. § 242). Dintre acestea, conjuncțiile *prima che* și *avanti che* cer în subordonată conjunctivul. *Finchè, (non) appena* se pot construi cu indicativul sau conjunctivul, după cum acțiunea subordonatei este certă sau presupusă. *Quando, allorché, dopo che, una volta che, sempre che*, atunci când se construiesc cu conjunctivul, dau subordonatei o nuanță de

condițională. *Anche quando* + conjunctiv adaugă sensului temporal al subordonatei o nuanță concesivă (ca și *anche se*). În general, temporalele au verbul la conjunctiv dacă se referă la acțiuni presupuse dar nu verificate; în celelalte cazuri au verbul la indicativ. *Lo riconobbi quando si tolse il cappello* (L-am recunoscut când si-a scos pălăria); *Gli spiegherò tutto, non appena* (sau *tosto che*) *lo vedrò* (Îi voi explica totul, îndată ce-l voi vedea); *Lo incontrai, mentre passeggiavo* (L-am întâlnit în timp ce mă plimbam); *Rimasi lì, finchè ritornò mio padre* (Am rămas acolo până s-a întors tatăl meu); *Ci resto finche tu venga a prendermi* (Rămân până vii tu să mă iei); *(Non) appena lo vidi, glielo dissi* (îndată ce l-am văzut i-am spus-o); *(Non) appena io abbia tempo, farò una gita in montagna* (îndată ce voi avea timp, voi face o excursie la munte); *Quando venisse da me, Le potrei mostrare gli ultimi libri apparsi* (Când (dacă) ați veni la mine, v-as putea arăta ultimele cărți apărute); *Rimango, allorché tu me lo chieda* (Rămân, când (dacă) mi-o ceri); *Una volta che abbiate visto questo film, non vale la pena di vederlo una seconda volta* (Odată ce ați văzut acest film / dacă ați văzut... / nu merită să-l mai vedeți o dată); *Te lo dirò, sempre che non sia tardi* (Ți-o voi spune, numai să nu fie târziu); *Anche quando tu me lo chiedessi, non te lo darei* (Chiar dacă mi l-ai cere, nu ți l-aș da).

Temporalele implicite au predicatul la:

— Gerunziu prezent: *Camminando, rimuginavo le sue parole* (Mergând / în timp ce mergeam, / rumegam în minte cuvintele lui). Gerunziul trecut dă subordonatei mai degrabă sens cauzal: *Avendo finito il libro, glielo diedi* (Când am terminat / pentru că am terminat / cartea, i-am dat-o).

— Infinitiv prezent introdus de prepoziția *a* sau *in* (în acest caz substantivat) pentru acțiune simultană cu principală: *A vederlo così triste, non gli chiesi più niente* (Văzându-l / când l-am văzut / așa de trist, nu l-am mai întrebat nimic); *Nel sentire quella musica, tutti tacquero* (Auzind / când au auzit / muzica aceea, toți au tăcut).

— Infinitiv trecut introdus de *dopo* sau *dopo di*, pentru acțiune anterioară principalei: *Dopo (d')averlo conosciuto, non mi destò più l'interesse* (După ce l-am cunoscut nu mi-a mai trezit interesul).

— Infinitiv prezent introdus de *prima di* pentru acțiune posterioară principalei: *Ne parleremo prima di partire* (Vom vorbi despre asta înainte de a pleca).

— Participiul trecut introdus uneori de *una volta*, rar de *dopo* sau fără element de relație: *Finita la lezione, tutti partirono* (Odată terminată lecția / după ce s-a terminat lecția / toți au plecat). Același lucru se poate spune *Una volta finita la lezione...* (v. § 207).

§ 276. Propoziția circumstanțială de loc

Este introdusă de adverbele relative *dove*. (+ indicativ), *dovunque* (+ indicativ sau conjunctiv): *Lo vidi per la prima volta dove ti ho mostrato* (L-am văzut pentru prima oară unde ți-am arătat); *Dovunque egli vada, è bene accolto* (Oriunde merge, este bine primit). A nu se confunda circumstanțialele de loc cu completivele directe provenite din interogative: *Non so dove andare* (Nu știu unde să merg) sau cu completivele indirecte după verbele de mișcare: *Vado dove c'è bisogno di me* (Merg unde este nevoie de mine).

§ 277. Propoziția circumstanțială de cauză (cauzală)

Cauzalele explicite sunt introduse de conjuncțiile *perchè*, *che*, *poichè*, *giacchè*, *siccome* sau de locuțiunile conjuncționale *per il fatto che*, *per il motivo che*, *dal momento che*, *dato che*, *visto che*, *considerata che* și au predicatul la indicativ sau condițional: *Dato che ormai è mezzogiorno, puoi trattenerti a pranzo con noi* (Dat fiindcă e deja ora 12, poți rămâne la masă cu noi); *Ora me ne vado, perchè vorrei arrivare a casa prima delle otto* (Acum plec pentru că aş vrea să ajung acasă înainte de 8). Pentru a exprima o cauză posibilă, cauzala este introdusă de *non perchè*, *non che*, *non già che* și are verbul la conjunctiv: *Non che mi piaccia questo libro, ma non ho altro da leggere* (Nu că-mi place cartea asta, dar n-am altceva de citit); *Devo partire, non perchè sia tardi, ma perchè a casa mi aspettano* (Trebuie să plec nu pentru că ar fi târziu, ci pentru că mă aşteaptă acasă). Propoziția cauzală poate fi scoasă în relief cu ajutorul verbului *essere* și al conjuncției *se* (care transformă principală în subiectivă): *Non capisco, perchè non sai spiegarmi* (Nu înțeleg, pentru că nu știi să-mi explici) — *Se non capisco, è perchè non sai spiegarmi* (Dacă nu înțeleg, e pentru că nu știi să-mi explici).

Cauzalele implicite au predicatul la:

— Infinitiv prezent (pentru acțiune simultană cu a principalei) sau trecut (pentru acțiune anterioară) introdus de *per*: *Si è bocciati per non saper dimostrare un teorema* (Ești respins pentru că (dacă) nu știi să demonstrezi o teoremă); *Lo condannarono per non aver voluto tradire i suoi compagni* (L-au condamnat pentru că nu vruse să-și trădeze tovarășii).

— Gerunziu prezent (pentru o acțiune simultană cu principală) sau trecut (pentru o acțiune anterioară principalei): *Volendo parlargli, gli chiesi un appuntamento* (Vrând să-i vorbesc / pentru că voiam să-i vorbesc / i-am cerut o întâlnire); *Essendo partiti troppo tardi, giunsero dopo la mezzanotte* (Pentru că plecaseră prea târziu, au ajuns după miezul nopții).

— Participiul trecut: *Rimasto solo, si rattristò* (Rămas singur / pentru că rămăsese singur / s-a întristat).

Un tip special de propoziții cauzale sunt cele din frazele: *Che cos'hai, che non parli?* (Ce ai / că nu vorbești / de nu vorbești?); *Sarà già partito, dal momento che non è venuto* (O fi plecat deja, din moment ce n-a venit). Propozițiile *che non parli, dal momento che non è venuto* nu constituie cauza acțiunii din principală, ci motivul pentru care se face afirmația sau se pune întrebarea din principală. Din punctul de vedere al raportului cauză-efect, propoziția subordonată este efectul cauzei presupuse sau cerute de principală. Acestui tip de propoziție cauzală nu-i corespunde o formă implicită.

§ 278. Propoziția circumstanțială de scop (finală)

Finalele explicite sunt introduse de *perchè*, *affinchè*, *acciocchè* sau (rar) *a che*, *onde* și au predicatul la conjunctiv: *Te lo dico perchè tu sappia cosa fare* (Ți-o spun pentru ca tu să știi ce să faci); *Gliene parlerò, affinché lo convinca a rimanere* (Îi voi vorbi despre asta, pentru ca să-l conving să rămână). Valoare finală au unele complementive directe care depind de verbe ca *cercare*, *ordinare* și sunt introduse cu conjuncția *che*: *Ordinò che venissero tutti* (Comandă să vină toți).

Finalele implicite au predicatul la infinitiv introdus de *per*, *a*, *di*, *al fine di*, *allo scopo di* (v. §§ 203-204): *Corro a vederlo* (Alerg să-l văd); *Vado da Carlo a dirgli tutto* (Mă duc la Carlo să-i spun totul);

Le leggi si fanno per essere osservate (Legile se fac pentru a fi respectate); *Insistei allo scopo di farlo parlare* (Am insistat pentru ca să-l fac să vorbească); *Per orientarsi, osservò la posizione del sole* (Pentru a se orienta, a observat poziția soarelui).

§ 279. Propoziția circumstanțială concesivă

Concesivele explicite sunt introduse de *benchè*, *sebbene*, *quantunque*, *nonostante*, *malgrado*, *ancorchè*, *per quanto*, *nonostante che*, *malgrado che*, *anche quando* sau *quand'anche*, *anche se*¹, *con tutto che*, *ammesso che*, *posto che*, *concesso che*, *chiunque*, *qualunque*, *checcchè* cărora în principală le poate corespunde un corelativ: *tuttavia*, *pure*, *nondimeno*, *lo stesso*, *ugualmente*, *sempre*. Predicatul concesivei este întotdeauna la conjunctiv: *Benchè facesse tardi, (tuttavia) lo aspettai* (Deși era târziu, totuși l-am așteptat); *Per quanto sia malato, non vuol smettere di lavorare* (Cu toate că este bolnav, nu vrea să înceteze să lucreze); *Anche se io non lo conoscessi, vorrei parlargli lo stesso* (Chiar dacă nu l-aș cunoaște, tot aș vrea să-i vorbesc). Conjuncția *anche se* poate fi omisă mai ales dacă predicatul este precedat de verbul modal *dovere*: *Dovessi perdere tutto, non rinuncio alle mie idee* (Chiar dacă ar trebui să pierd totul, nu renunț la ideile mele); *Qualunque cosa tu dica, non mi puoi persuadere* (Orice ai spune tu, nu mă poți convinge). Atunci când concesiva, introdusă de *benchè*, *sebbene*, *quantunque*, *anche se*, are același subiect cu principală iar predicatul este nominal având drept copulă verbul *essere*, acesta poate fi omis: *Benchè malato, mi presentai all'esame* (Deși bolnav, m-am prezentat la examen).

¹ Se construiește la fel ca *se* condițional, cu conjunctivul imperfect (pentru simultaneitate) și mai mult ca perfectul conjunctiv (pentru anterioritate).

Concesivele implicite au predicatul la:

— Gerunziu prezent introdus de *pure* sau *anche*: *Pur conoscendolo non potevo credere che avesse tanta paura* (Chiar cunoscându-l / deși îl cunoșteam / nu puteam să cred că îi este atât de frică); *Anche sapendolo, non te lo direi* (Chiar știind / chiar dacă aș ști / nu ți-aș spune).

— Infinitiv precedat de *per* și urmat de o relativă cu verbul *fare* la

conjunctiv imperfect: *Per studiar che facessero, erano sempre bocciati* (Deși învățau, erau mereu trântiți).

— Participiu trecut introdus cu *pure*: *Pur visti i risultati, volle ritentare* (Deși văzuse rezultatele, vru să încerce din nou).

§ 280. Propoziția circumstanțială consecutivă

Consecutivele explicite sunt introduse de conjuncția *che* căreia în principală îi corespund adjectivele sau adverbele corelative *tale, siffatto, simile, tanto, (co)sì, talmente* sau de locuțiunile conjuncționale *(co)sicchè, talchè, di modo che, di maniera che, di guisa che, a tal punto che, a tal segno che*. Predicatul consecutiv este în general la indicativ sau condițional: *Il freddo era così intenso che i laghi gelavano* (Frigul era atât de mare, încât lacurile înghețau); *Gridai così forte che finalmente mi udirono* (Am strigat așa de tare, încât în sfârșit m-au auzit); *Gli aerei volavano a tale velocità che dopo due minuti non si vedevano più* (Avioanele zburau cu o asemenea viteză, încât după două minute nu se mai vedeau); *Parlava con una voce fiocca di modo che stentavamo a capirlo* (Vorbea cu o voce slabă, încât îl înțelegeam cu greu); *Fa tanto caldo che vorrei essere al mare* (Este atât de cald, încât aș vrea să fiu la mare). În propoziția consecutivă se folosește conjunctivul dacă acțiunea sa este ipotetică, având și un sens final: *Devi parlare di modo che tutti possano capire* (Trebuie să vorbești în așa fel, încât toți să te poată înțelege).

Consecutivele implicite au predicatul la infinitiv introdus de prepoziția *da* (în principală rămân corelativele *tale, tanto, così* etc.): *Nessuno è così sciocco da non capire queste cose* (Nimeni nu este atât de prost încât să nu înțeleagă aceste lucruri).

§ 281. Propoziția circumstanțială de mod (modală)

Modalele explicite sunt introduse de *(così) come* (+ indicativ sau condițional), *comunque, qualunque, come se¹, quasi (che)¹, senza che* (+ conjunctiv): *Fa' come ti dico io* (Fă cum îți spun eu); *Ho parlato a suo favore, come avrei fatto per un amico* (Am vorbit în favoarea lui cum aș fi făcut pentru un prieten); *Mi guardò come se non mi avesse mai visto* (M-a privit ca și cum nu m-ar mai fi văzut niciodată); *In qualunque modo egli parli, non riesce ad essere gentile* (Oricum ar vorbi, nu reușește să fie politicos); *Mi difendeva, quasi*

fosse mio amico (Mă apăra ca și cum era prietenul meu); *E' partito senza che mi avesse avvertito* (A plecat fără să mă fi anunțat).

¹ *Come se* și *quasi (che)* se construiesc cu conj. imperfect (pentru simultaneitate) și conjunctivul mai mult ca perfect (pentru anterioritate).

Modalele implicite (aici se încadrează și propozițiile care arată instrumentul) au predicatul la:

— Gerunziu prezent: *Lo guardavo sorridendo* (îl priveam zâmbind).

— Infinitiv introdus de *senza, con, a forza di, a furia di*: *Partì senza salutarci* (A plecat fără să ne salute); *Con lo sbagliare si impara* (Greșind se învață); *A furia di leggere sempre quei sonetti, li impara a memoria* (Tot citind mereu acele sonete, le-a învățat pe dinafară).

§ 282. Propoziția circumstanțială comparativă

(v. §§ 76, 4; 225, 4).

§ 283. Propoziția circumstanțială condițională sau ipotetică

Propoziția ipotetică explicită introdusă cu conjuncția *se* poate exprima:

1) o ipoteză prezentată drept reală; în acest caz, atât în principală cât și în subordonată se va folosi indicativul, prezent sau viitor: *Se tu parti, devo rimanere io* (Dacă tu pleci, trebuie să rămân eu); *Se tu partirai, dovrò rimanere io* (Dacă tu vei pleca, va trebui să rămân eu); *Se tu parti, dovrò rimanere io* (Dacă tu pleci, va trebui să rămân eu); *Se tu partirai, devo rimanere io* (Dacă tu vei pleca, trebuie să rămân eu). În principală se poate folosi și condiționalul prezent: *Se tu parti, dovrei rimanere io* (Dacă tu pleci, ar trebui să rămân eu);

2) o ipoteză prezentată drept posibilă. În acest caz în principală se folosește condiționalul prezent iar în propoziția ipotetică conjunctivul imperfect: *Se tu partissi, dovrei rimanere io* (Dacă tu ai pleca, ar trebui să rămân eu);

3) o ipoteză prezentată drept ireală; în acest caz:

a) în principală se folosește condiționalul, prezent sau trecut, iar în propoziția ipotetică, conjunctivul mai mult ca perfect: *Se tu fossi partita, io sarei dovuto rimanere* (Dacă tu ai fi plecat, eu ar fi trebuit să rămân); *Se tu avessi studiato, potresti rispondere a tutte queste*

domande (Dacă tu ai fi învățat, ai putea să răspunzi la toate aceste întrebări);

b) în principală se folosește condiționalul prezent iar în propoziția ipotetică conjunctivul imperfect, ca în cazul ipotezei posibile (v. mai sus punctul 2). Sensul de imposibilitate este dat de conținut și nu de construcție: *Se fossi giovane, farei il giro del mondo* (Dacă aș fi tânăr, aș face înconjurul lumii);

c) în principală se folosește condiționalul prezent sau trecut, iar în propoziția ipotetică imperfectul indicativ: *Se venivo con te, saresti stato contento?* (Dacă veneam cu tine, ai fi fost mulțumit?); *Se studiavo, ora sarei promosso* (Dacă învățam, acum aș fi promovat). În limba familiară se folosește imperfectul indicativ în ambele propoziții: *Se venivo con te, eri contento?* (Dacă veneam cu tine, erai mulțumit?); *Se studiavo, ora ero promosso* (Dacă studiam, acum eram promovat).

Propoziția ipotetică explicită poate fi introdusă și cu alte conjuncții sau locuțiuni: *qualora, purchè, nel caso che, a patto che, posto che, a condizione che, nell'ipotesi che, nell'eventualità che, sempre che, a meno che, soltanto che, salvo che*; predicatul propoziției ipotetice este la conjunctiv (pentru concordanța timpurilor, v. § 211): *Qualora tu abbia qualcosa da dirmi, telefonami* (Dacă ai să-mi spui ceva, telefonează-mi); *Resto purchè restino tutti* (Rămân, cu condiția să rămână toți); *Nel caso che sia troppo stanco, non verrò* (în caz că sunt prea obosit, nu voi veni); *Potrebbe fare ciò che gli chiedi, soltanto che voglia farlo* (Ar putea să facă ceea ce-i ceri, numai să vrea să facă); *Sono d'accordo, a meno che Lei non cambi idea* (Sunt de acord, numai să nu vă răzgândiți dvs.).

Propoziția ipotetică implicită are predicatul la:

— Gerunziu: *Studiando, sarai promosso* (Studiind / dacă studiezi / vei fi promovat);

— Participiu trecut: *Capita la prima parte, tutto sarà chiaro* (Odată înțeleasă / dacă este înțeleasă / prima parte, totul va fi clar);

— Infinitiv prezent introdus de prepoziția *a*: *A tener conto di tutto questo non si può accettare il vostro atteggiamento* (Ținând cont de / dacă se ține cont de / toate acestea, nu se poate accepta atitudinea

voastră); *Faresti bene ad ascoltarmi* (Ai face bine dacă m-ai asculta / ascultându-mă).

Sensul ipotetic al acestor construcții derivă mai ales din conținutul semantic; aceleași construcții pot exprima și alte raporturi ale subordonatei față de principală (v. §§: 275, 277, 278, 279, 281, 284).

§ 284. Propoziția circumstanțială limitativă

Limitativele explicite sunt introduse cu locuțiunile conjuncționale: *secondo che, per quanto (che), a quanto, in quanto, per quello che, a quello che* și au în general verbul la indicativ, rar la condițional. *Per quanto* se poate construi cu conjunctivul. *Secondo che diceva il direttore, tutti saranno promossi* (După câte spunea directorul, toți vor fi promovați); *Per quanto io ne sappia, le cose non stanno proprio così* (După câte știu eu, lucrurile nu stau chiar așa); *A quello che sembrerebbe, è stato lui ad avere ragione* (După câte s-ar părea, el a avut dreptate); *L'uomo, in quanto è dotato di libero arbitrio, risponde per le sue azioni* (Omul, în măsura în care este dotat cu liber arbitru, răspunde pentru acțiunile sale); *Per quello che mi si è detto, egli vorrebbe aiutarci* (După câte mi s-a spus, el ar vrea să ne ajute).

Limitativele implicite au predicatul la:

— Gerunziu: *Parlando sul serio, tutte queste sono sciocchezze* (Vorbind serios, toate astea sunt prostii).

— Infinitiv prezent introdus de prepoziția *a*: *A dirla tra noi, tutti avevano torto* (între noi fie zis, nici unul nu avea dreptate).

Cuprins

Prefață 9

Bibliografie 11

Noțiuni de fonetică și ortografie 13

Sistemul grafic și fonologie al limbii italiene. Alfabetul (1*).

Vocalele (4). Semivocale, diftongi și triftongi (5). Consoanele (6-14). Despărțirea în silabe (15). Accentul. Accentul tonic (16). Accentul fix (17). Eliziunea (18). Apocoparea (19). Sunete de legătură (20).

Morfologia

SUBSTANTIVUL

Introducere (21). Genul substantivelor (22). Genul substantivelor după terminație (23). Genul substantivelor după sens (24). Formarea femininului substantivelor (25). Opoziția de gen gramatical cu consecințe lexicale (26). Pluralul substantivelor. Pluralul substantivelor masculine (27). Pluralul substantivelor feminine (28). Substantive cu desinența *-a* la plural (29). Substantive invariabile (30). Substantive cu două forme de plural (31). Substantive defective (32). Pluralul substantivelor compuse (33 - 34). Declinarea substantivelor (35). Substantivarea (36). Substantivul *santo*, *-a* (37). Tipologia substantivelor (38).

ARTICOLUL 39

Introducere (39). Articolul hotărât (40). Prepozițiile articulate (41). Articolul nehotărât (42). Articolul partitiv (43). Folosirea și valorile articolului (44-50). Repetiția articolului (51). Omisiunea articolului (52-53). Folosirea articolului cu nume proprii (54).

ADJECTIVUL 62

Introducere (55). Tipuri de adjective (56). Observații asupra formării pluralului adjectivelor (57). Adjectivele *bello* (58), *buono* (59), *grande*, *santo* (61). Adjective calificative care determină pronume (62).

Poziția adjectivelor (63—64). Acordul adjectivelor (65). Complementul adjectivului (66—67). Grade de intensitate și de comparație a adjectivelor (68). Grade de intensitate.

Superlativul absolut (69—71). Grade de comparație. Comparativul. Comparativul de superioritate (72). Comparativul de inferioritate (73). Comparativul de egalitate (74). Complementul comparativului (75). Complementul comparativului de inegalitate (76). Complementul comparativului de egalitate (77). Superlativul relativ (78). Complementul superlativului (79). Extinderea comparației la clasa substantivului (80).

PRONUMELE 81

Introducere (81). Pronumele personal (82). Formele pronumelui personal în nominativ (83). Pronumele personale la cazurile oblice (84). Pronumele reflexive (85). Formele atone (86). Poziția formelor atone (87). Poziția formelor pronominale atone în construcțiile verb + verb la infinitiv (88). Combinații de pronume atone (89). Particulele pronominale și adverbiale *ne*, *ci*, *vi* (90—91). Combinații de pronume atone cu particulele *ne*, *ci*, *vi* (92). *Si* impersonal și *Si* pasiv (93). Cazuri speciale de folosire a prenumelor atone (94). Pronumele de politețe (95).

Pronumele și adjectivele posesive (96). Adjectivele posesive (97). Omiterea articolului în prezența adjectivelor posesive (98). Alte posesive (99). Adjectivul *proprio* (100). Adjectivul *altrui* (101). Înlocuirea posesivului cu particula pronominală *ne* (102). Pronumele posesive (103).

Pronumele și adjectivele demonstrative (104). Pronumele demonstrative (105). Adjectivele demonstrative (106-108). Pronumele și adjectivele de identitate (109).

Pronumele relative (110). *Che*, *chi* (111-115). *Il quale* (116). *Chi* (117). *Quanto* (118). *Onde* (119). Pronumele și adjectivele interoga-

tive și exclamative (120). Pronumele și adjectivele interogative (121). Adjectivele exclamative (122). Pronumele și adjectivele nehotărâte (123). Pronumele și/sau adjectivele care se referă la elemente nedefinite atât la singular cât și la plural (124). Pronume și/sau adjective care se referă la unitate nedefinită (). Cantitativele (). Negativele ().

NUMERALUL 129

Introducere (129). Numerales cardinale (130). Formarea numeralelor cardinale (131). Numerales care variază după număr și gen (132-134). Numeralul *uno* (135). Numerales cardinale precedate de articol nehotărât (136). Grafia numeralelor (137). Poziția numeralelor (138-139). Numerales ordinale (140). Formarea numeralelor ordinale (141). Poziția numeralelor ordinale (142-143). Exprimarea numerelor fracționare (144). Folosirea numeralelor cardinale și ordinale (145-150). Adjective cu sens de numeral multiplicativ (151). Substantive și adjective cu sens de numeral colectiv (152). Exprimarea distribuției numerice (153). Substantive formate din numerales (154).

VERBUL 155

Introducere (155). Clasificarea verbelor după criterii sintactice (156). Criterii morfologice. Modurile și timpurile (157). Folosirea auxiliarelor (158—160). Conjugarea verbelor auxiliare (161). Formarea timpurilor și modurilor verbelor regulate. Conjugările (162). Indicativul (163-170). Condiționalul (171-172). Conjunctivul (173-176). Imperativul (177). Infinitivul (178-179). Gerunziul (180). Participiul (81-182). Acordul participiului trecut (183). Modele de paradigme verbale. Conjugarea I (184). Observații asupra verbelor de conj. I (185). Conjugarea a II-a (186). Observații asupra verbelor de conj. a II-a (187). Conjugarea a III-a (188). Observații asupra verbelor de conj. a III-a (189). Lista verbelor neregulate (190). Diateza reflexivă (191-192). Diateza pasivă (193-195). Folosirea impersonală a verbelor personale (196—200). Verbe modale și prezumtive. Verbe modale (201). Verbe prezumtive (202). Construcțiile verb + verb la infinitiv (203). Alte cazuri de folosire a

infinitivului (204). Folosirea gerunziului (205). Folosirea participiului (206-207). Folosirea modurilor personale. Indicativul (208). Condiționalul (209). Conjunctivul (210). Concordanța timpurilor (211-212).

ADVERBUL 213

Clasificarea adverbilor (213). Adverbe de mod (214). Adverbe de timp (215). Adverbe de loc (216). Adverbe de cantitate (217). Adverbe de afirmație (218). Adverbe de negație (219). Gradele de comparație și intensitate a adverbilor (220). Gradele de comparație, comparativul de superioritate (221). Comparativul de inferioritate (222). Comparativul de egalitate (223). Superlativul relativ (224). Complementul comparativului (225). Gradele de intensitate. Superlativul absolut (226). Poziția adverbului (227).

PREPOZIȚIA 264

Introducere (228). Prepozițiile simple (229). *Di* (230). *A* (231). *Da* (232). *In* (233). *Su* (234). *Per* (235). *Con* (236). Alte prepoziții (237). Prepozițiile adverbiale (238). Locuțiuni prepoziționale (239).

CONJUNCȚIA 240

Introducere (240). Conjunții coordonatoare (241). Conjunții subordonatoare (242). Conjunția *che* (243).

INTERJECȚIA 244

Sintaxa

PROPOZIȚIA 245

Introducere (245). Felurile propozițiilor (246). Părțile de propoziție (247). Subiectul (248). Predicatul (249). Predicatele compuse (250). Acordul predicatului cu subiectul (251). Atributul (252). Apozitia (253). Complementul adjectivului (254). Complementul adverbului (255). Complementele verbului (256). Complementul direct (257).

Complementul indirect. Complementul indirect neprepozițional (258). Complementele indirecte prepoziționale (259). Verbe cu sens diferit în funcție de tipul de complement și elementul de relație (260). Complementele circumstanțiale (261). Complementul de agent (262).

FRAZA 263

Fraza prin coordonare (263). Fraza cu propoziții incidente (264). Fraza prin subordonare (265). Propoziția subiectivă (266). Propoziția predicativă (267). Propoziția atributivă (268). Propoziția apozitivă (269).

Completiva adjectivului (270). Propoziția completivă directă (271). Propozițiile complete indirecte. Propoziția completivă indirectă (272). Propoziția completivă indirectă dativală (273). Alte complete indirecte (274). Propozițiile circumstanțiale. Propoziția circumstanțială de timp (275). Propoziția circumstanțială de loc (276). Propoziția circumstanțială de cauză (277). Propoziția circumstanțială de scop (278). Propoziția circumstanțială concesivă (279). Propoziția circumstanțială consecutivă (280). Propoziția circumstanțială de mod (281). Propoziția circumstanțială comparativă (282]. Propoziția circumstanțială condițională sau ipotetică (283). Propoziția circumstanțială limitativă (284).